

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
PARA VE BANKA PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE VERİMLİLİK

MERT URAL

DANIŞMAN
DOÇ. DR. İLKİN BARAY

72946

İZMİR
1998

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türk Bankacılık Sisteminde Verimlilik” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24 / 06 / 1998

Mert URAL

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünün 9 / 7 / 1998 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Mert URAL'ın "Türk Bankacılık Sisteminde Verimlilik" konulu tezi incelenmiş ve aday 16 / 7 / 1998 tarihinde, saat 11:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 75 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayandığı anabilim dallarındaki jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verildi.

BAŞKAN

Prof. Dr. Temel ERGUN
[Signature]

ÜYE

Doç. Dr. İlhan BARAY
[Signature]

ÜYE

Yrd. Doç. Dr.
Ulku UTKULU
[Signature]

**YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No :

Konu Kodu :

Üniv. Kodu :

*Not : Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının

Soyadı : URAL

Adı : Mert

Tezin Türkçe Adı : Türk Bankacılık Sisteminde Verimlilik

Tezin Yabancı Dildeki Adı : Productivity in Turkish Banking System

Tezin Yapıldığı

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü Yıl : 1998

Diğer Kuruluşlar :

Tezin Türü : 1-Yüksek Lisans

2-Doktora

3-Tıpta Uzmanlık

4-Sanatta Yeterlilik

Dili : Türkçe

Sayfa Sayısı : 237

Referans Sayısı : 106

Tezin Danışmanlarının

Ünvanı : Doçent Doktor

Adı : A.İlkin

Soyadı : BARAY

Türkçe Anahtar Kelimeler :

1- Bankacılık

2- Verimlilik

3- Türk Bankacılık Sistemi

İngilizce Anahtar Kelimeler :

1- Banking

2- Productivity

3- Turkish Banking System

Tarih : 24.06.1998

İmza :

ÖZET

Ülkemizde banka dışı finansal araçların batı ülkelerindeki düzeyde gelişmemiş olması nedeniyle bankalar, Türk Mali Sistemi'nin temelini oluşturmakta ve halkın tasarruflarının toplanması ve bunların kullanım alanlarına yönlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Ticaret bankaları, sistemin hakim kuruluşlarıdır. Para ve sermaye piyasalarının yeterince gelişmemiş olması, bankacılık sisteminin oligopolistik bir piyasa yapısında ve uzmanlaşmadan uzak faaliyet göstermesine yol açmaktadır.

Genellikle, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, mali sistem araçlarının ve aracı kuruluşlarının yeterince yaygınlaşmamış olması, sermaye piyasasının gelişme sürecinde olması, bankacılık sektörünün mali sistemdeki yerini ve önemini daha da artırmaktadır. Sektörde bir çok özel banka bulunmasına karşın kamu bankaları, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra devletin önderliği ile başlatılan ulusal bankacılık anlayışının bir sonucu olarak, günümüzde de sektörde önemli bir paya sahip bulunmaktadır.

Bankacılık sisteminde verimlilik, bankaların finansal aracılık işlevini en az kaynak kullanarak yerine getirmeleri olarak açıklanabilmektedir. Mali sistem içerisindeki yeri, genel özellikleri, 1980 sonrası dönemde yaşadığı yeniden yapılanma süreci, ve özellikle ülkenin ekonomik yapısından kaynaklanan sorunları ile Türk bankacılık sistemi, verimlilik analizleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Türk Bankacılık Sistemi'nin yapısal özelliklerine, ikinci bölümünde bankalarda verimlilik ve verimlilik ölçme yöntemlerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise, Türk Bankacılık Sisteminde verimliliğin ve verimliliğe etki eden etmenlerin analizine çaba gösterilmiştir.

ABSTRACT

In Turkey, the non-bank financial intermediates are not developed as the western countries, so the banks form the basis of the Turkish Financial System and play an important role in collecting public savings and allocating them among different usages. Commercial banks are the dominating organizations of the system. The fact that money and capital markets have not been sufficiently developed has caused the system to operate in an oligopolistic market structure far from specialization.

Generally, in the developing countries like Turkey, not enough wide spread of financial tools and financial intermediates, and growing stage of capital market, increases the place and importance of the banking sector in financial system. Although, there are many private banks in the banking sector, still the public banks have a dominating position in the sector as a consequence of the national banking concept formed by the State after the foundation of the Republic of Turkey.

Productivity in the banking system can be defined as the banks performance of functioning as an intermediary by using minimum source. The Turkish Banking System with the place, general characteristics, the restructuring process after 1980 and especially, the problems inherited in the economic structure, has an importance for productivity analysis.

In the first chapter of this study, the structural characteristics of The Turkish Banking System is discussed and in the second chapter, productivity and productivity measurement methods in banks are discussed. In the third chapter, productivity and the factors affecting productivity in Turkish Banking System, are tried to be analysed.

ÖNSÖZ

Yeni finansal teknikler ve araçlarla, hem ulusal hem de uluslararası alanda pazar payını ve rekabet gücünü artırmaya çalışan bankacılık sektörü, banka dışı finansal araçların batı ülkelerindeki düzeyde gelişmemiş olması nedeniyle Türk Mali Sistemi'nin temelini oluşturmakta, halkın tasarruflarının toplanması ve bunların kullanım alanlarına yönlendirilmesini sağlamak üzere önemli bir rol oynamaktadır. Bankalar, sadece halkın tasarruflarını kredi talebinde bulunanlara aktararak paranın atıl kalmasını önlemekle kalmayıp, kaydi para yaratarak ekonomik faaliyetlerin canlanmasına da yardımcı olmaktadır. Bu yüzden bankalar, kamu hizmeti gören ve bu hizmetleri ile ekonomik faaliyetleri önemli derecede etkileyen ticari kuruluşlardır.

Finansal sistemin en önemli halkasını oluşturan ve ülkemizde yabancı bankalarla gündeme gelen bankacılık sektörü, 1980'li yıllardan itibaren hızlı bir gelişme aşamasına girmiştir. Türk Bankacılık Sistemi'nin, dışı açılma ve liberalleşme sürecinde karşılaştığı ekonomik ve yapısal kaynaklı sorunlar, günümüzde de önemini korumaktadır. Bu çalışmada, verimlilik ölçümlerinin daha çok önem kazandığı bir dönemde, Türk Bankacılık Sistemi'nde verimliliğin ve verimliliğe etki eden faktörlerin analizine çalışılmıştır.

Bu tezin hazırlanması esnasında değerli fikirleri, eleştirileri ve yardımlarıyla bana destek olan tez danışmanım Sayın Doç.Dr. İlkin BARAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, değerli görüş ve önerileriyle katkıda bulunan Sayın Prof.Dr. Özcan GÜVEN'e, Sayın Yrd.Doç.Dr. Adil KORUYAN'a ve Sayın Yrd.Doç.Dr. Utku UTKULU'ya , yardımlarını hiç bir zaman esirgemeyen, tez çalışmalarım sırasında da bana güç ve destek veren aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ŞEKİLLER LİSTESİ	VI
TABLolar LİSTESİ	VII
GRAFİKLER LİSTESİ	VIII
KISALTMALAR	IX

GİRİŞ

A-Araştırma Konusunun Önemi ve Amacı	1
B-Araştırmanın Yöntemi.....	1
C-Araştırmanın Planı	2

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

I. TÜRK MALİ SİSTEMİ VE BANKACILIK SİSTEMİNİN TEMEL YAPISI.....	4
A. TÜRK MALİ SİSTEMİ.....	4
B. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ	7
1. Türk Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi	8
2. Türk Bankacılık Sisteminin Genel Özellikleri	10
3. Türk Bankacılık Sisteminin Sınıflandırılması.....	13
a. Küçük, Orta ve Büyük Banka.....	14
b. Perakende ve Toptancı Bankacılık.....	15
i. Perakende Bankacılık	15
ii. Toptancı Bankacılık.....	16
c. Holding Bankacılığı.....	17
4. Bankacılık Sisteminin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi.....	18

II. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANMA SÜRECİ	20
A. YENİDEN YAPILANMA ÖNCESİ DURUM	20
B. YENİDEN YAPILANMA SÜRECİ.....	22
C. YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE YASAL DÜZENLEMELER.....	29
D. BANKACILIK HİZMETLERİNDE ÇEŞİTLİLİK.....	30
E. BANKACILIK SİSTEMİNDE DENETİM.....	33
F. BANKACILIK SİSTEMİNDE ÖZELLEŞTİRME.....	36
III. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN BAŞLICA SORUNLARI	39
A. EKONOMİK GELİŞMELERİN İSTİKRARSIZLIĞI SORUNU.....	39
B. SORUNLU KREDİLER	40
C. YÜKSEK KAYNAK MALİYETİ.....	41
D. ÖZKAYNAK YETERSİZLİĞİ.....	44
E. SEKTÖRLE İLGİLİ DÜZENLEMELER VE KAMU PAYININ AĞIRLIĞI	46
F. HIZLI TEKNOLOJİK GELİŞMELERE BAĞLI SORUNLAR.....	48
IV. BANKACILIK-VERİMLİLİK İLİŞKİLERİ	51

İKİNCİ BÖLÜM

VERİMLİLİK VE VERİMLİLİK ÖLÇME YÖNTEMLERİ

I. VERİMLİLİK VE ETKİNLİK KAVRAMLARI	53
A. VERİMLİLİK.....	53
1. Verimliliğin Tanımı ve Özellikleri.....	55
2. Verimlilik Türleri.....	57
3. Verimliliği Etkileyen Faktörler	57
B. ETKİNLİK.....	59
1. Etkinliğin Tanımı ve Özellikleri.....	60
2. Etkinlik Türleri.....	61

C. VERİMLİLİK VE ETKİNLİK ARASINDAKİ İLİŞKİLER	65
D. VERİMLİLİK VE KÂRLILIK ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	67
E. VERİMLİLİK ÖLÇÜMÜNDE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	68
II. BANKACILIKTA VERİMLİLİK VE ÖLÇME YÖNTEMLERİ	69
A. BANKACILIK AÇISINDAN VERİMLİLİK	70
B. BANKALARDA VERİMLİLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	71
1. Bankalarda Verimliliği Etkileyen Temel Ekonomik Göstergeler.....	71
a. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH).....	71
b. Nüfus.....	72
c. Kişi Başına Düşen Gelir (KBDG)	72
d. Munzam Karşılık ve Disponibilite Oranları	72
e. Faiz Oranları	73
f. Enflasyon.....	73
2. Bankalarda Verimliliği Etkileyen Yapısal Faktörler	74
a. Kaynak Yapısı.....	74
b. Mülkiyet Yapısı.....	75
c. Teknolojik Yapı	75
d. Personel Yapısı	76
e. Şube Yapısı.....	76
f. Plasman Yapısı	77
C. VERİMLİLİK ÖLÇÜMÜNDE İNDEKSLER	77
D. BANKACILIKTA VERİMLİLİĞE ORANSAL YAKLAŞIM.....	78
1. Ekinlik ve Verimliliğe Oransal Yaklaşım	79
a. Etkinlikle ilgili Oranlar	79
b. Verimlilikle İlgili Oranlar.....	79
i. Kârlılık İle İlgili Oranları.....	79
ii. İnsangücü Etkinlikleriyle ilgili Oranlar.....	80
iii. Şubeler İle İlgili Oranlar.....	80

2. Temel Büyüklükler Açısından Verimliliğe Oransal Yaklaşım	81
a. Aktif Verimliliği	81
b. Özkaynak Verimliliği.....	82
c. Mevduat Verimliliği	83
d. Kredi Verimliliği	84
e. Personel Verimliliği	85
f. Şube Verimliliği.....	86
g. Maliyet Verimliliği	87
E. PARAMETRELİ YÖNTEMLER.....	88
F. PARAMETRESİZ YÖNTEMLER.....	89
1. Malmquist Verimlilik İndeksi.....	89
a. Malmquist Verimlilik İndeksi Metodolojisi.....	89
b. Malmquist Verimlilik İndeksi ve Bankacılık.....	92
2. Veri Zarflama Yöntemi-VZY (Data Envelopment Analysis-DEA).....	94
a. VZY'nin Uygulanabilme Koşulları.....	96
b. VZY Modeline İlişkin Uygulamalar.....	96
3. Parametresiz Ölçütlerin Güçlü ve Zayıf Yanları.....	97
a. Parametresiz Ölçütlerin Güçlü Yanları.....	98
b. Parametresiz Ölçütlerin Zayıf Yanları	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE VERİMLİLİK

I. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN 1980-1996 DÖNEMİ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ.....	100
II. ANALİZ KAPSAMINDAKİ BANKALARIN 1986-1996 DÖNEMİNDEKİ KÂRLILIK DEĞİŞİMLERİ	106

III. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE VERİMLİLİĞİN ANALİZİ	167
A. ANALİZ YÖNTEMİ VE VERİLERİN DÜZENLENMESİ	167
B. ANALİZDE KULLANILAN DEĞİŞKENLER	169
C. PERSONEL VERİMLİLİĞİNİN ANALİZİ	171
1. Bankalar İçin Değişkenlerin Değerlendirilmesi	174
2. Personel Verimliliğinin Analizinde Değişkenlerin Genel Değerlendirilmesi	183
D. ÖZKAYNAK VERİMLİLİĞİNİN ANALİZİ	183
1. Bankalar İçin Değişkenlerin Değerlendirilmesi	186
2. Özkaynak Verimliliğinin Analizinde Değişkenlerin Genel Değerlendirilmesi.....	194
E. ŞUBE VERİMLİLİĞİNİN ANALİZİ	194
1. Bankalar İçin Değişkenlerin Değerlendirilmesi	197
2. Şube Verimliliğinin Analizinde Değişkenlerin Genel Değerlendirilmesi	205
F. ANALİZ SONUÇLARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	205

SONUÇ	208
KAYNAKÇA	213
EK I	221
EK II	223

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil No</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa</u>
1.....	Türk Mali Sisteminin Kurumsal Yapısı	6
2.....	Türkiye’de Reel ve Mali Kesimler Arası Fon Akımı	7
3.....	Verimliliği Etkileyen Faktörler.....	58
4.....	Mikro Açıdan Verimliliği Etkileyen İç ve Dış Faktörler.....	59
5.....	Etkinlik Ölçütleri.....	64
6.....	Dinamik Süreci Kapsayan Bir Ekonomide Karşılıklı Etkileşim	66
7.....	Malmquist Verimlilik İndeksi.....	91
8.....	Teknik Etkinlik Ölçütleri ve Verimlilik Değişim İndeksleri.....	93

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
1.....	Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar (1986-1996)	10
2.....	Türk Bankacılık Sistemi’nde Şube Sayısı (1986-1996).....	11
3.....	Belirli Bir Grup ya da Holding’e Bağlı Bankalar	17
4.....	Türk Bankacılık Sistemi Konsolide Bilançosu Seçilmiş Kalemleri ve Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) (1986-1996).....	19
5.....	Seçilmiş Bilanço Değerlerinin GSMH İçinde Payları (1986-1996).....	19
6.....	Tüketici Kredileri (1994-1996).....	26
7.....	Eğitim Durumlarına Göre Banka Çalışanları (1996).....	33
8.....	Türk Bankacılık Sistemi’nde Kaynak Yapısı (1986-1996).....	43
9.....	Türk Bankacılık Sistemi’nde Özkaynak Yapısı (1986-1996)	43
10.....	Özkaynakların Toplam Aktifler İçerisindeki Payı (1986-1996).....	46
11.....	Mali Kuruluşlar Deflatörü (1987=100)	167
12.....	Personel Verimliliğinin Analizi.....	172
13.....	Özkaynak Verimliliğinin Analizi	184
14.....	Şube Verimliliğinin Analizi	195
15.....	Bağımsız Değişkenlerin Verimlilik Göstergelerini Etkileme Gücü	206
16.....	Bağımsız Değişkenlerin Banka Verimliliği Üzerindeki Etkileri	207

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik No	Grafik Adı	Sayfa
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	108
2	Türkiye Halk Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	110
3	Türkiye Vakıflar Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	112
4	Adabank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	114
5	Akbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	116
6	Demirbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	118
7	Egebank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	120
8	Esbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	122
9	Interbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	124
10	İktisat Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	126
11	Koçbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	128
12	Pamukbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	130
13	Şekerbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	132
14	Tekstilbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	134
15	Türk Dış Ticaret Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	136
16	Türk Ekonomi Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	138
17	Türk Ticaret Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	140
18	Türkiye Garanti Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	142
19	Türkiye İmar Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	144
20	Türkiye İş Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	146
21	Yaşarbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	148
22	Yapı ve Kredi Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	150
23	Osmanlı Bankası'na Bilanço Verilerine Ait Grafikle	152
24	ABN Amro Bank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	154
25	Bank Mellat'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	156
26	The Chase Manhattan Bank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	158
27	İller Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	160
28	Türk Eximbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler	162
29	Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	164
30	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler	166

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz.	: bakınız
AB	: Avrupa Birliği
A.O.	: Anonim Ortaklık
A.Ş.	: Anonim Şirket
AT	: Avrupa Topluluğu
ATM	: Automated Teller Machine - Otomatik Vezne Makinesi
BIS	: Bank of International Settlements - Uluslararası Ödemeler Bankası
BKM	: Bankalararası Kart Merkezi
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
CHF	: İsviçre Frangı
DEA	: Data Envelopment Analysis
DEM	: Alman Markı
DIT	: Drive In Tellers
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
ED	: Etkinlik Değişim İndeksi
EFT	: Electronic Funds Transfer - Elektronik Fon Transferi
EFTPOS	: Electronic Funds Transfer at the Point of Sale - Satış Noktasında Elektronik Fon Transferi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
KKDF	: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MPM	: Milli Prodüktivite Merkezi
MVI	: Malmquist Verimlilik İndeksi
ROA	: Return On Assets
ROE	: Return On Equity
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu

SWIFT	: Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication - Dünya Bankalararası Mali Telekomünikasyon Kurumu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TCZB	: Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TD	: Teknolojik Değişim İndeksi
TL	: Türk Lirası
TPKKK	: Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu
TYT Bank	: Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası
USD	: Amerikan Doları
ÜEP	: Üniversite Eğitimli Personel
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
Vol	: Volume
VZY	: Veri Zarflama Yöntemi

GİRİŞ

A. Araştırma Konusunun Önemi ve Amacı

Günümüzde bankacılık, yeni finansal teknikler ve araçlarla kendi iç dinamiğini geliştiren, ulusal ve uluslararası alanda pazar payını artırmaya çalışan önemli bir sektördür. Artan rekabetçi piyasa koşulları, sektörde yer alan bankaların maliyetlerini minimize etmelerini ve dolayısıyla, daha etkin ve verimli çalışmalarını gerektirmektedir. Türkiye’de oligopolistik yapının rekabeti azaltıcı etkisi, bankaları kârlı duruma getirirken, verimlilik konusunda hassas davranmalarını gereksiz kılmaktadır.

Mali sistemde yer alan tüm bankalar, klasik bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşarak, yeni finansal varlıkların ve yeni piyasaların etkisiyle, plasman ve yatırım politikalarını değiştirmişlerdir. Fonksiyonu, ekonomideki kaynakları yatırımlara yönlendirerek, etkin kaynak dağılımı yoluyla ülke kalkınmasına katkıda bulunmak olan bankacılık kesiminin, faaliyet alanları itibarıyla elde ettiklerinin verimlilik sayılıp sayılmayacağı önem kazanmaktadır. Ayrıca kamu-özel, büyük-küçük banka sınıflamasının yapılması, bunların bankacılık faaliyetlerinin verimliliğinin ortaya konması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, ülkemiz ekonomik ve finansal sisteminin temel ve vazgeçilmez unsurlarından biri olan bankacılık sektöründe, ortaya çıkan yeniden yapılanma sürecinde bankaların fon aracılık işlevi ile bankacılık faaliyetlerinin ne yönde geliştiğinin ve bu faaliyetlerin verimli olup olmadığının incelenmesidir.

B. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Türk Bankacılık Sistemi içerisinde faaliyet gösteren bankaların, Türkiye Bankalar Birliği tarafından çıkarılan ve bankaların bilanço verilerini içeren Bankalarımız yayını dikkate alınarak, çeşitli verimlilik göstergeleri açısından analizi yapılmıştır. Önce bankaların bilanço verileri, Devlet İstatistik Enstitüsü yeni GSMH

serisinin, mali kuruluşlara ait deflatörü sabit fiyatlara dönüştürülmüştür. Daha sonra çeşitli kısıtlar çerçevesinde belirlenen her bir banka için regresyon modelleri oluşturulmuştur. Bu modeller, SPSS for Windows 6.0 yazılımı ile Backward-Elimination (Geriye Doğru Ayıklama) yöntemi kullanılarak analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

C. Araştırmanın Planı

Araştırma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türk Mali Sistemi ve Türk Bankacılık Sistemi üzerinde durulmuş, İkinci bölümde, verimlilik ve etkinliğe ilişin kavramsal ve kuramsal açıklamalar yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise, bankaların verimlilik göstergeleri açısından analizi yapılıp, elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Birinci bölümün ilk kısmında, mali sistem ve bankacılık sisteminin temel yapısı ve özellikleri ele alınmıştır. İkinci kısımda, yeniden yapılanma sürecinde bankacılık faaliyetlerinde günümüz eğilimleri ve üçüncü kısımda sistemin temel sorunları incelenmiştir. Dördüncü kısımda ise, bankacılık-verimlilik ilişkilerine değinilmiştir.

İkinci bölümün ilk kısmında, genel olarak verimlilik ve etkinlik kavramları açıklanmıştır. İkinci kısımda, bankacılıkta verimlilik kavramı ve ölçme yöntemleri incelenmiştir. Ayrıca bankalarda verimliliği etkileyen faktörler belirtilmiştir.

Üçüncü bölümün ilk kısmında Türk Bankacılık Sisteminin 1980-1996 yıllarına ilişkin genel değerlendirilmesi yapılmış ikinci kısımda, bankaların 1986-1996 döneminde kârlılık değişimleri ve bunlara yol açan etmenler yorumlanmaya çalışılmıştır. Üçüncü kısımda ise Türk Bankacılık Sistemi'nde verimliliğin analizine çaba gösterilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Tüm dünyada, özellikleri itibariyle farklı bir konuma sahip olan bankacılık, ekonomide yer alan tüm faaliyet dallarıyla doğrudan ilişkili bir mali hizmet sektörü olması nedeniyle, pek çok düzenlemeye tabi olmaktadır¹. Bunda, sektörün güvene dayalı kriterlere bağlı olarak tasarruf sahiplerinden topladığı kaynakları, yatırımlara yönelten bir aracılık görevi üstlenmiş olmasının etkisi büyüktür. Bankaların ekonomik birimler arasında sahip oldukları farklı ve hassas konumun bir nedeni de, mali kurum olan bir bankanın faaliyetlerine son verilmesinin, diğer mali kurumları ve reel sektörü etkileyeceği ve büyük maliyete sebebiyet verebileceği gerçeğidir².

Türkiye’de ulusal bankacılık, gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerdeki örneklere göre, kısa sayılabilecek bir geçmişe sahiptir. Türk Bankacılık Sistemi, bugün ulaştığı gelişme aşamasında pek çok sorunla karşı karşıyadır. Ancak, Türk Bankacılık Sistemi incelenirken, başlangıç ile günümüzde ulaşılan aşama arasındaki büyük farkın göz ardı edilmemesi gerekmektedir³.

Çalışmanın bu bölümünde; Türk Mali Sistemi ve Türk Bankacılık Sistemi’nin temel yapısı araştırılarak, Türk Bankacılık Sistemi’nin tarihsel gelişimi, genel özellikleri ve sınıflandırılmasına değinildikten sonra, sistemin Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemi vurgulanmaktadır. Bunu takiben, tüm dünyada finans sektörlerinin hızla geliştiği bir ortamda, Türk Bankacılık Sistemi’nin yapısal değişim süreci incelenerek, özellikle Türkiye ekonomisinin yapısından kaynaklanan ve sisteminin verimli çalışmasını engelleyen başlıca sorunlara yer verilmektedir. Bölüm sonunda, bankacılık-verimlilik ilişkileri ile Türk Bankacılık Sistemi açısından verimlilik konusu değerlendirilmektedir.

¹ M. Oğuz Köksal, “Avrupa Topluluğu Bankacılık Yapısı ve Türkiye’nin Uyumu”, *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Mart 1993, s.55.

² Leyla Baştav Özdicile, “Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı”, *Hazine Dergisi*, Sayı:6, Nisan 1997, ss.29-30.

³ Gürkan Çelebican, “Türk Bankacılık Sistemi”, *Dış Ticarete Durum Dergisi*, Sayı:4, Mayıs 1987, s.26.

I. TÜRK MALİ SİSTEMİ VE BANKACILIK SİSTEMİNİN TEMEL YAPISI

Türk Mali Sistemi'nin günümüzde ulaşılmış bulunduğu yapı, ülkemizin ekonomik kalkınma ve gelişme süreci ile uyum içinde meydana gelmiş ve her yeni dönemde bir önceki dönemde kazanılan özelliklerin devamı ve tamamlayıcısı olarak ortaya çıkmıştır. Türk Mali Sistemi'nin tarihsel gelişim aşamaları, genellikle bankaların kuruluş ve yönetim niteliklerine ya da bankacılık sektörünün fon kaynak ve kullanım özelliklerine göre belirlenmiştir. Ancak, tarihsel gelişim aşamaları değerlendirilirken ekonomik yapı ilişkileri de gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü, Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren bankalara, ülkenin ekonomik kalkınmasını ve sanayileşmesini sağlamak görevleri verilmiştir. Bu yüzden, Türk Mali Sistemi'nin tarihsel gelişim aşamaları Türk Bankacılık Sektörü'nün gelişimi ile bağdaştırılmıştır⁴. Türk Mali Sistemi'nin temelini oluşturan bankacılık sektöründe meydana gelen değişiklikler, doğrudan mali sistemi ve ekonomiyi etkilemektedir.

A. TÜRK MALİ SİSTEMİ

Osmanlı Devleti döneminde, ekonomik yapının gelişmemiş olması ve 19.yüzyılda yabancılara verilen imtiyazlar nedeniyle, ülkemizdeki tüm parasal hareketler yabancıların ve azınlıkların elinde olmuştur. Osmanlı döneminde ilk mali kurumlar, 'Galata Bankerleri' olarak anılan kuyumculardır⁵. Parasal hareketlerin yabancıların kontrolünde olması, mali sistemin gelişimini engellemiştir.

1923 yılında yapılan I. İzmir İktisat Kongresi'nde, Türk Devleti'nin ekonomik temelleri atılmış ve Türk Mali Sistemi'nin ana hatlarının, ulusal bankalarla oluşturulabileceği ortaya koyulmuştur. Bunu takiben, 1924 yılında Türkiye İş Bankası, 1925 yılında bir kalkınma ve yatırım bankası şeklinde Devlet Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda, bir yatırım holdingi olarak faaliyet göstermesi istenen Sümerbank ve Etibank'ın kuruluşu, Türk Bankacılık Sistemi'nin ve dolayısıyla Türk Mali

⁴ Adil Koruyan ve Oğuzhan Altay, ESİAD-Ege Bölgesi Sektörel Gelişme Stratejileri Projesi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar-9, ESİAD Yayın No:95/ESA-9, İzmir, 1995, s.3.

⁵ Adil Koruyan ve Oğuzhan Altay, a.g.e., s.4.

Sistemi'nin temellerini oluşturmuştur. Ekonomik kalkınma yönünde bankacılık sektörüne verilen önem ve görev neticesinde, mali sistem ve parasal hareketlerin tümünün bankalar tarafından yerine getirileceği görüşü, uzmanlaşmış bankalar yerine, her türlü bankacılık hizmetlerini yerine getiren banka türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Orta ve uzun vadeli fonların da bu bankalar tarafından sağlanması, Türkiye'de sermaye piyasasının oluşumunu engellemiştir. Halkın tasarruflarını değerlendirebileceği alternatif yatırım alanlarının gelişmemiş olması nedeniyle, bankacılık sektörü bu fonları toplamaya yönelik olarak, zayıf özkaynaklarla ucuz mevduat kaynağına dayalı olan, yaygın şube bankacılığına başlamıştır⁶. Yaygın şube bankacılığı, günümüzde bir maliyet unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mali sistemde para piyasası dışında alt piyasaların bulunmayışı ve bankaların parasal hareketlerin tamamına yakını kontrol altında tutmaları yanında, pozitif reel faiz olgusu serbest faiz politikası ile birleşince yasal olmayan banker kuruluşların faaliyetleri artmıştır. Serbest faiz politikası, birikimleri bankacılık sektörüne çekerek verimliliği artırmış ancak, banker bunalımının yaşanması, gelir dağılımının bozulmasına, problemlili kredilerin artmasına ve yatırımların azalmasına yol açtığından, sonraki yıllarda devlet bankalarının öncülüğünde güdümlü faiz politikasına geçilmiştir⁷. Piyasada alt yapı ve yasal düzenlemelerin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, devlet müdahalesini gerektirmiştir

1980'li yıllar, tüm dünyada finans sektörlerinin çok hızlı gelişerek serbestleştiği ve dışa açıldığı yıllar olmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede, finansal sistem üzerindeki doğrudan devlet müdahaleleri ve aşırı düzenlemeler azaltılarak, finansal liberalleşmeye doğru gidilmiştir. 1980 sonrası dönemde ülkemizde finansal liberalleşme sürecinde; faizler serbest bırakılmış, sermaye piyasası kurulmuş, yasal karşılıklar azaltılmış, döviz işlemleri serbest bırakılmış, bankalararası para piyasaları desteklenmiş ve döviz kurlarının serbest piyasa koşullarına daha yakın bir şekilde belirlenmesi gibi finansal

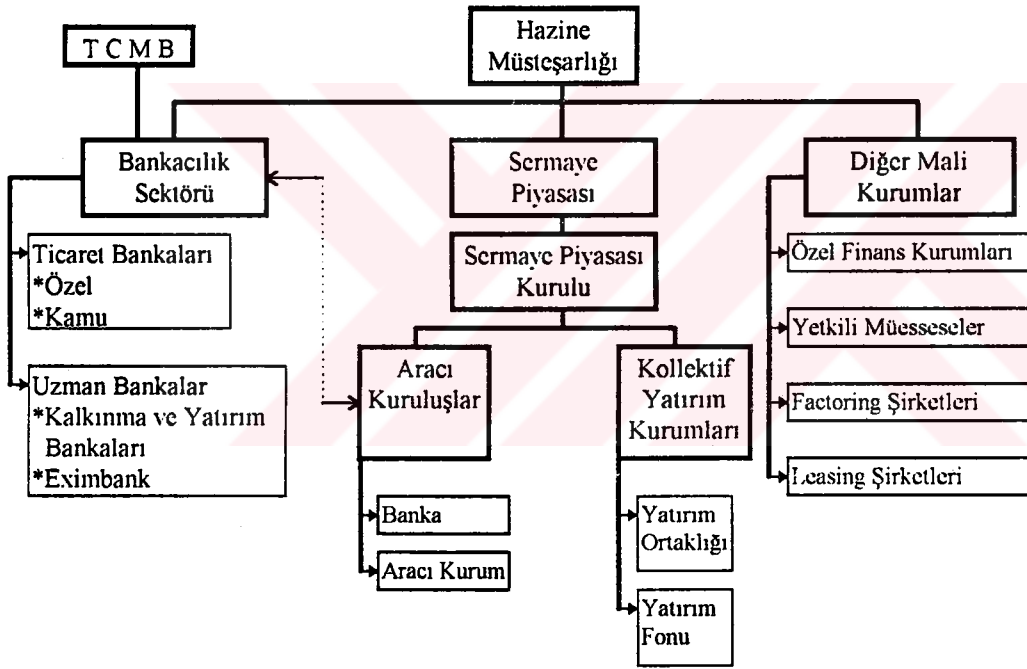
⁶ Koray Başol, *Türkiye Ekonomisi*, 5.baskı, Anadolu Matbaası, İzmir, 1994, ss.305-306 ; Adil Koruyan ve Oğuzhan Altay, *a.g.e.*, s.6.

⁷ Tezer Öcal, "Bankacılık Sektörü". *Türkiye Ekonomisi 'Sektörel Gelişmeler'*, Yayına Hazırlayan: Çelik Aruoba ve Cem Alpar, Türkiye Ekonomi Kurumu, Haziran 1992, s.149.

reformlar gerçekleştirilmiştir⁸. Liberalleşme sürecindeki uygulamalar, yapısal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir.

Günümüz Türk Mali Sistemi yine bankacılık sektörü ağırlıklı olmasına rağmen, 24 Ocak 1980 kararları sonrası piyasa ekonomisine geçişle birlikte, çeşitli mali aracı kurumların (Özel Finans Kurumları, Yetkili Müesseseler vb.) faaliyete geçmesi ve diğer alt piyasaların organize bir yapıya kavuşturulması nedeniyle, yeniden yapılanma süreci içine girmiştir⁹. Türk Mali Sistemi'nin kurumsal yapısı, Şekil 1'deki gibi gösterilebilir:

Şekil 1 : Türk Mali Sisteminin Kurumsal Yapısı

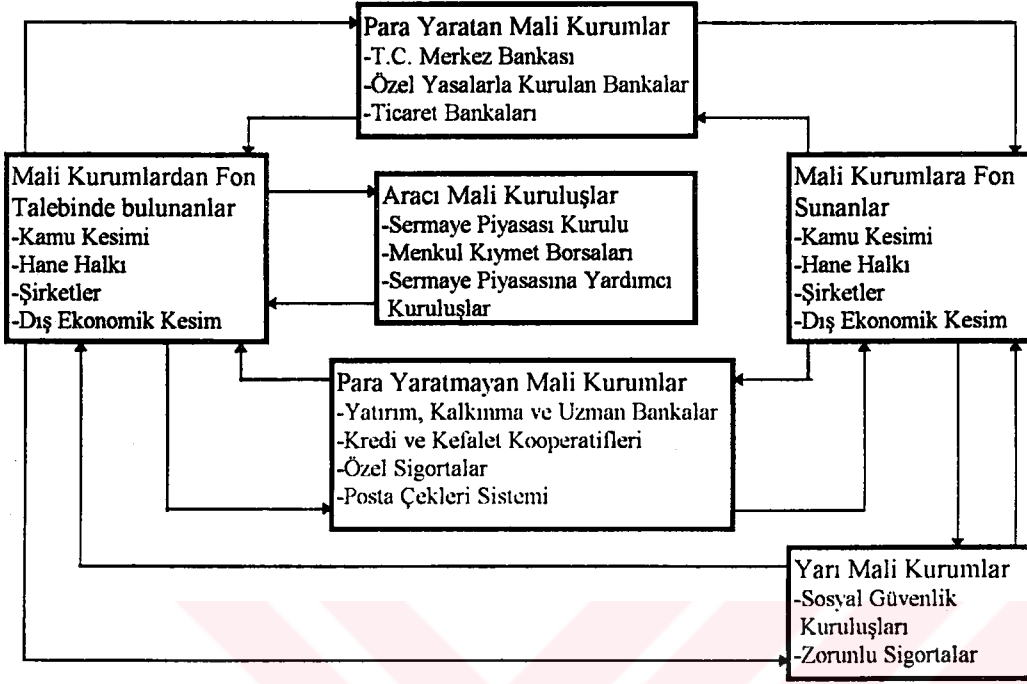
Kaynak: Adil Koruyan ve Oğuzhan Altay, a.g.e., s.8.

Türkiye'de reel ve mali kesimler arası fon akımı ise, Şekil 2'deki gibi hazırlanabilir.

⁸ Naci Birol Muter, *Türkiye Ekonomisinde Mali Yapı (Kurumsal ve Kuramsal Bir Yaklaşım)*, Manisa, 1994, s.102.

⁹ Adil Koruyan ve Oğuzhan Altay, a.g.e., s.8.

Şekil 2 : Türkiye’de Reel ve Mali Kesimler Arası Fon Akımı

Kaynak: Naci Birol Mutur, a.g.e., s.104.

B. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Türk Bankacılık Sistemi, merkezinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) olan, karma ekonomi düzeni içinde ve bu düzene uygun yapıda faaliyet gösteren bir sistemdir. Ülkemizde, banka dışı finansal araçların batı ülkelerindeki düzeyde gelişmemiş olması nedeniyle bankalar, Türk Mali Sistemi'nin temelini oluşturmakta ve halkın tasarruflarının toplanması ve bunların kullanım alanlarına yönlendirilmesini sağlamak üzere önemli bir rol oynamaktadırlar¹⁰. Ticaret bankaları, sistemin hakim kuruluşlarıdır¹¹. Banka dışı finansal araçların yeterince gelişmemiş olması, sistemin oligopolistik piyasa yapısında ve uzmanlaşmadan uzak bir şekilde faaliyet göstermesine yol açmaktadır.

¹⁰ Seyfullah Çevik, "1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü-Yapısal Değişiklikleri ve AT'na Uyum İmkanları", *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, 1992. s.156.

¹¹ Osman Zaim, "The Effect of Financial Liberalization on The Efficiency of Turkish Commercial Banks", *Applied Financial Economics*, Vol:5, 1995. s.257.

1. Türk Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de bankacılık kavramı ilk olarak, 19. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devleti Hazinesi’nin finansmanı için ortaya çıkmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda sanayi devriminin gerçekleştirilememiş olması, sınai ve ticari faaliyetlerin duraklaması, ekonominin dışa açık, borçlu ve bağımlı hale gelmesi, bankacılığın oluşumunu ve gelişimini engellediğinden, 1875-1922 yılları arasında Osmanlı topraklarında yabancı sermayeli 7 banka faaliyete geçerken, 18 yabancı banka şube açmıştır. Bunlar Hazineye borç vermek, yabancı firma ve tüccarların finansman gereksinimlerini gidermek, belli sektörlerle yatırım yapmak ve yabancı sermayeye aracılık etmek gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır¹². Ülkemizde ilk banka, J. Alleon ve Thedor Baltazzi isimli iki Galata Bankeri tarafından, hükümetin de yardımıyla 1847 yılında İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) adıyla kurulmuş ve bu banka 1852 yılına kadar faaliyette bulunmuştur¹³. 1856 yılında İngiliz sermayesi ile Bank-ı Osman-i adı altında kurulan ve 1863 yılında Fransız sermayesinin eklenmesiyle Bank-ı Osman-i Şahane adını alan Osmanlı Bankası, Osmanlı döneminde kurulan ve şube açarak faaliyet gösteren yabancı bankalar arasında en önemli yere sahiptir. 1930 yılına kadar, emisyon bankası olarak faaliyet gösteren Osmanlı Bankası, TCMB kurulduktan sonra, bir ticaret bankası olarak çalışmalarına devam etmiştir. Osmanlı Bankası’nın para basma yetkisi 1947 yılına kadar sürmüş, fakat Merkez Bankası faaliyete geçtikten sonra para basmamıştır. En eski ulusal banka ise, tarımın ülke düzeyinde geliştirilmesi amacıyla 1863 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası (TCZB)’dir¹⁴. Osmanlı döneminde diğer bankalar yanında emisyon bankasının da yabancı olması, Cumhuriyet döneminde de uzun süre parasal hareketlerin yabancılar tarafından yönlendirilmesine yol açmıştır

Türkiye’de bankacılığın bugünkü yapısının oluşumu, Cumhuriyet’ten sonra gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk dönemi, mevcut bankaların faaliyetlerine devam ettiği, yeni yabancı bankaların kurulduğu, yerel bankaların hızla arttığı, belli sektörleri

¹² Tezer Öcal, a.g.m., ss.143-144.

¹³ İlker Parasız, *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, 6.baskı, Bursa, Ekim 1997, s.93.

¹⁴ Kasım Eren, *Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Bankacılık*, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., Yayın No: 637, İşletme-Ekonomi Dizisi: 256, İstanbul, Şubat 1996, ss.85-96.

desteklemek üzere özel amaçlı bankaların ve özel ticaret bankalarının kurulduğu bir dönem olmuştur¹⁵. II. Dünya Savaşı ile birlikte ortaya çıkan kıtlık ve enflasyon, özellikle ticaret ve tarım sektörlerinde varlıklı bir sınıfın doğmasına yol açmıştır. Ekonomik konjonktürdeki değişmeler yanında önemli bir siyasal gelişme olmuştur. İktisadi devletçilik yerine daha liberal ve özel sektörü destekleyici politikayı benimseyen Demokrat Parti, 1950 yılında iktidara gelmiştir. Bu ortamda özel bankalar hızla çoğalırken, mali yapıları yeterince gelişmemiş ve 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı yeni Bankalar Kanunu ile bankacılıkta tasfiyeler başlamıştır. Ayrıca 1958 yılında, bankalararası dayanışmayı sağlamak ve haksız rekabeti önlemek üzere Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur¹⁶. Bunun yanında, tasarruf sahiplerini korumak amacıyla, 6 Aralık 1960 gün ve 153 sayılı yasa ile TCMB nezdinde, Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuş, ancak bu fon daha sonra 70 sayılı kanun hükmünde kararname ile 1983 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir¹⁷.

Tek şubeli yerel bankaların 1930'lu yıllarda sona ermesinin ardından, 7129 sayılı yeni Bankalar Kanunu'nun da etkisiyle, 1960'lı yıllardan sonra çok şubeli büyük bankacılığa doğru bir gelişim olmuştur. 7129 sayılı yasanın, bankaların en az %25 sermayesine sahip buldukları iştiraklerine açtıkları kredi limitinde üst sınırın kaldırılması hükmünü içeren 38.maddesi ile birlikte, 1970'li yıllardan itibaren bankaların yönetimi özel holdinglerce ele geçirilmeye başlamıştır¹⁸.

1990'lı yıllarda toplam banka sayısının 70'e ulaşması, bankalararası rekabeti artırmış ve bankaların özelleştirilmesi gündeme gelmiştir. Yaşanmaya başlayan ekonomik kriz ve alınan 5 Nisan 1994 Kararları sonucu, döviz borcu yüksek ve mali yapısı zayıf olan Marmara Bank, TYT Bank (Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası) ve Impexbank (Türkiye İthalat ve İhracat Bankası)'ın faaliyetleri durdurulmuştur. 1994 krizi ile birlikte TYT Bank, Marmara Bank ve Impexbank'ın kapanması sonucu, ticaret bankaları sayısı 58'den 55'e, sistemdeki banka sayısı ise 70'den 67'ye düşürmüştür. Bu

¹⁵ Tuncay Artun, *Türkiye'de Bankacılık*, Tekin Yayınevi, İstanbul, Şubat 1980 (1.baskı). s.44.

¹⁶ Kasım Eren, *a.g.c.*, s.97.

¹⁷ Tezer Öcal, *a.g.m.*, s.144.

¹⁸ İlker Parasız, *a.g.c.*, s.94.

değişim ve 1990-1996 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların sayısı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar (1986 - 1996)

Yıllar	Ticaret Bankaları			Ticaret Bankaları Toplamı	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Genel Toplam
	Kamu	Özel	Yabancı			
1986	8	24	18	50	6	56
1987	9	24	18	51	6	57
1988	8	26	20	54	8	62
1989	8	24	22	54	9	63
1990	8	25	23	56	10	66
1991	8	26	21	55	10	65
1992	6	31	20	57	12	69
1993	6	32	20	58	12	70
1994	6	29	20	55	12	67
1995	5	32	18	55	13	68
1996	5	33	18	56	13	69

Kaynak : TBB, Bankalarımız 1986 - 1996’dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

2. Türk Bankacılık Sisteminin Genel Özellikleri

Türk Bankacılık Sistemi oligopolistik piyasa yapısında, mevduat bankacılığı ağırlıklı faaliyet gösteren, kâr artışı ve aktif kalitesinin yükseltilmesine yönelik politikalar uygulayan, çok şubeli bir yapıya sahip, dinamik ve yeniliklere açık özellikler sergilemektedir¹⁹. Mevduat bankacılığı ve çok şubeli yapı, özellikle 1980’li yıllarda kendini göstermeye başlamıştır.

Oligopol piyasalarda, birkaç büyük firmanın piyasa egemenliği bulunmakla birlikte, firmalar arasında rekabetçi davranışlar söz konusu olabilmektedir. Bu durumda firmaların rekabet açısından genel olarak benimsediği yöntemler reklam, farklı satış teknikleri veya yeni ürünlerin piyasaya sürülmesi yoluyla ürün farklılaştırması yaratmaktadır²⁰.

¹⁹ Yener Altunbaş ve Ayhan Sarısu, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması*, TBB, Yayın No:200, İstanbul, 1996, s.78.

²⁰ Leyla Baştao Özdicile, a.g.m., s.31.

31.12.1996 itibariyle aktif büyüklüklerine göre Türk Bankacılık Sistemi'nin en büyük beş bankasını oluşturan TCZB, Türkiye Halk Bankası, Türkiye İş Bankası, Türkiye Emlak Bankası ve Yapı Kredi Bankası'nın yine 1996 yılı itibariyle, toplam banka aktifleri içindeki payı 4.154.799 (milyar TL), yüzde olarak %46; toplam krediler içindeki payı 1.757.851 (milyar TL), yüzde olarak %45; toplam mevduat içindeki payı 3.217.620 (milyar TL), yüzde olarak % 52'dir. Sistemde kamu bankaları (TCZB, Türkiye Halk Bankası, Türkiye Emlak Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası, Etibank) sayı olarak az olmalarına rağmen, toplam aktifler içerisinde yaklaşık %40 paya sahiptirler.

Uygulanan ekonomi politikaları yanında, 1980'lerde başlayan mevduata 'en yüksek faizi verme yarışı' (pozitif reel faiz), günümüzde de devam etmektedir²¹. Daha çok mevduat toplamak ve buradan sağlanan fonları daha yüksek faiz oranları ile plase etmek amacıyla, tasarruf sahiplerine ve kredi talep edenlere mümkün olduğunca yaklaşma eğilimi, çok şubeli bankacılığın gelişmesine yol açmıştır. Pozitif reel faiz politikası ile birlikte çok şubeleşme politikaları, bankacılıkta kaynak maliyetlerini de yükseltmiştir. Bankaların şube sayılarının günümüzdeki durumu Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2 : Türk Bankacılık Sistemi'nde Şube Sayısı (1986 - 1996)

Yıllar	Ticaret Bankaları						Toplam	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Genel Toplam
	Kamu	%	Özel	%	Yabancı	%		Toplam	
1986	2727	43	3493	55	117	2	6337	11	6348
1987	2898	45	3404	53	104	2	6406	11	6417
1988	2953	45	3457	53	106	2	6516	12	6528
1989	2972	45	3501	53	106	2	6579	14	6593
1990	2967	45	3443	53	113	2	6523	17	6540
1991	3019	47	3313	51	108	2	6440	17	6457
1992	2993	48	3070	50	109	2	6172	19	6191
1993	2997	48	3087	50	108	2	6192	20	6212
1994	2909	48	3054	50	105	2	6068	19	6087
1995	2875	46	3240	52	104	2	6219	22	6241
1996	2886	45	3429	53	104	2	6419	23	6442

Kaynak : TBB, Bankalarımız 1986 - 1996'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

²¹ Ayhan Sarısu, Türk Bankacılık Sisteminin Genel Yapısı, Temel Özellikleri ve Kamu Bankalarının Bölünerek Özelleştirilmesi, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Araştırma-İnceleme Dizisi No:7, Ankara, Kasım 1996, s.3.

1995 yılına kadar düşme eğilimi gösteren bankacılık sistemi şube sayısı, özellikle az şubeli ve/veya orta ölçekli ticari bankaların mevduat kaynaklarını artırmaya yönelik çalışmaları sonucu, yeniden artış eğilimine girmiş ve 1995 yılında 6241 olan toplam şube sayısı, 1996 yılında 201 artarak 6442'ye yükselmiştir. Bu artışın 11 adedi kamusal, 189 adedi özel bankaların şubelerindeki artıştan kaynaklanırken, yabancı bankaların şube sayısında bir değişme olmamıştır.

Sektöre giriş ve çıkışlar daha çok hukuki nitelikteki sınırlamalara tabi olup, bu sınırlamalar hem yerli hem de yabancı bankalar için geçerlidir. Bankalar Kanunu'nun, 538 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden düzenlenen kuruluş veya Türkiye'de şube açma izni ile ilgili 4.maddesi, kuruluş şartları ile ilgili 5.maddesinin 1.fikrasının (a) ve (d) bentleri, yabancı bankaların Türkiye'de şube açma şartları ile ilgili 6.maddesinin 1.fikrasının (a) bendi, söz konusu sınırlamalara örnek gösterilebilir²².

Ölçek ekonomileri yanında, herhangi bir bankanın sektöre girmeye çalıştığı durumda karşılaşılabilecek sabit ve değişken maliyetler (bina, makine, ofis malzemeleri, mobilya, elektronik altyapı, personel giderleri, reklam harcamaları vb.) gibi kuruluş maliyetleri, piyasaya girişte caydırıcı etki yaratan doğal engelleri oluşturmaktadır²³. Bankacılık sisteminin dinamik ve rekabetçi yapısı, değişken maliyetlerin yüksek olmasına yol açmaktadır.

1980'li yıllarda serbest piyasa ekonomisine geçiş çabaları, bankacılık sektörü üzerinde ters etki yaparak, kamu payını azaltmak yerine, artırmak biçiminde sonuçlanmıştır. Fonların kamu bankalarını tercih etmeleri, iç borçlanmanın daha çok kamu bankaları üzerinden yapılması, devletin köprü ve baraj tahvil ve ortaklık senetleri ihracını yaparken kamu bankalarını kullanması, bu sonucun çıkmasında etkili olmuştur²⁴.

²² Madde 4 : Türkiye'de bir bankanın kurulması veya yabancı bir bankanın Türkiye'de açacağı ilk şubesi için Bakanlar Kurulu'ndan izin alınması şarttır.

Madde 5.1.(a) : Anonim ortaklık olması. (d) : Ödenmiş sermayelerinin 6 trilyon liradan az olmaması.

Madde 6.1.(a) : Türkiye'ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin 5'inci maddede belirtilen miktardan az olmaması.

²³ Leyla Baştaş Özdicke, a.g.m., s.45.

²⁴ Seyfullah Çevik, a.g.m., s.160.

Türk bankacılığının en belirgin özelliği, pazara az sayıda bankanın egemen olmasıdır. Bunun başlıca nedenleri arasında; büyük aile şirketlerinin varlığı, sermaye piyasasının gelişmemiş olması, dışa kapalı ekonomik yapı ve 1980 öncesi uygulanan negatif faiz politikası sayılabilir²⁵. Türkiye’de faaliyette bulunan pek çok ulusal banka, doğrudan veya dolaylı olarak belirli bir grup veya holdingin kontrolü altındadır. Bu durum, bankaların mali sorunlarla karşılaşmasına ve dolayısıyla Türk Bankacılık Sistemi’nin olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır.

Bütün bunlara göre, Türk Bankacılık Sistemi’nde piyasa modeli; firma (banka) sayısının ikiden çok, fakat bunlardan sadece üç-beş tanesinin piyasayı etkileyebilecek büyüklükte olduğu, piyasaya giriş ve çıkışların büyük ölçüde kısıtlandığı, fiyat (faiz) dışı rekabetin var olduğu özelliklerle, eksik rekabet piyasasının oligopolistik biçimini göstermektedir²⁶. Türk Bankacılık Sektörü’nün 1991-1994 yılları arasındaki piyasa yapısını incelemek üzere yapılan bir çalışma sonucunda, sektörün monopol piyasası özellikleri taşıdığı ancak bunun, yıllar içerisinde monopolistik rekabet piyasasına doğru ilerlediği ortaya çıkmıştır²⁷. Sektörün asıl sorunu olan oligopolistik yapıdan uzaklaşabilmesi için, yasal düzenlemeler yapılmalı ve özellikle bankaların iştirakleri ile olan ilişkileri kontrol altına alınmalıdır²⁸.

3. Türk Bankacılık Sisteminin Sınıflandırılması

Sistemin tepesinde, ülkenin ekonomik gelişmesine yardım etmek ve Türk parasının istikrarını sağlamak üzere gerekli önlemleri almakla görevli olan Merkez Bankası bulunmaktadır. Merkez bankası dışında kalan bankalar, çeşitli kriterlere göre sınıflandırmaktadır.

²⁵ İsrail Aydın, “Türk Bankacılığında Kamu Kesiminin Ağırlığı ve Sektörün Oligopolcü Yapısı”. Maliye Yazıları Dergisi, No:22, Ocak-Şubat 1990, s.19.

²⁶ Kasım Eren, a.g.e., ss.107-108.

²⁷ İbrahim Aydın, Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Yapısı 1991-1994, SPK, Yayın No:40, Mayıs 1996, s.55.

²⁸ İsrail Aydın, a.g.m., s.20.

TBB bankaları; Özel yasalarla kurulmuş bankalar, Yatırım ve Kalkınma bankaları, Ticaret ve Mevduat bankaları ve Yabancı bankalar olmak üzere dörtlü bir sınıflandırmaya tabi tutmaktadır²⁹. Bununla birlikte bankalar şube sayısı, sermaye miktarı, toplam mevduat, kredi ya da aktiflerinin ölçek olarak dikkate alındığı bir sınıflandırmaya göre; Küçük Ölçekli Bankalar, Orta Ölçekli Bankalar, Büyük Ölçekli Bankalar: faaliyet alanlarına (kuruluş amaçlarına) göre; Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Ticaret Bankaları: Mülkiyet yapılarına göre; Kamu Sermayeli Bankalar, Özel Sermayeli Bankalar, Yabancı Bankalar olarak sınıflandırılabilir. Burada, bankalar ölçek açısından; küçük, orta ve büyük ölçekli banka: yaygın şube bankacılığı ya da uzman bankacılık açısından; perakende ve toptan bankacılık: belirli bir kişi veya gruba bağlı olma açısından; holding bankacılığı şeklinde ayırma tabi tutularak incelenmektedir.

a) Küçük, Orta ve Büyük Ölçekli Banka

Bankaları ölçek açısından ele aldığımızda, karşımıza küçük, orta ve büyük banka kavramları çıkmaktadır. Ölçek olarak; personel sayısı, şube sayısı, sermaye miktarı, piyasa payı (toplam aktif, mevduat ya da kredi bakımından) dikkate alınırken, ulusal ya da bölgesel anlamda bankalar, farklı ölçek yapılarında değerlendirilebilmektedir.

Bu tip bankaların genellikle bir kaç ailenin elinde olması, bankaların geleceğinin, hissedarların arzusuna göre belirlenmesine yol açmaktadır. Mali ve yapısal yönden yetersiz olduklarından genellikle büyük bankaların belirledikleri piyasa koşullarında faaliyet göstermeye çalışmaktadırlar. Ürün çeşitlemesi fazla olmadığından, risklerin bölgeler ve müşteriler arasında bölüştürülerek hafifletilmesi zor olmakta ve dolayısıyla, mevsimlik ya da konjonktürel dalgalanmaların atlatılması güçleşmektedir. Bu olumsuz etmenler yanında, müşteri isteklerine kısa sürede ve daha yakın ilgi göstermeleri, özellikle de küçük ve orta büyüklükteki işletmelerle (KOBİ) doğrudan ilişki kurabilmeleri, bu tip bankalar için olumlu etmenlerdir³⁰. Günümüzde, küçük ölçekli bankaların büyük ölçekli bankalardan daha kârlı ve verimli çalışmaları, sistemde ölçek tartışmalarını artırmaktadır.

²⁹ Hüseyin Şahin, *İktisat İlkelerine Bakış*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, Eylül 1997, ss.268-269.

³⁰ İlker Parasız, a.g.e. s.101 ; Tezer Öcal, a.g.m. s.147.

b) Perakende ve Toptan Bankacılık

Ülkemizde özellikle 1980'den sonra izlenen finansal liberalizasyon politikaları çerçevesinde, perakendeci bankacılıktan toptancı bankacılık faaliyetlerine geçilmiştir. 1980 sonrası dönemde sektöre giren bankaların faaliyetlerini, kâr marjı yüksek olan toptancı bankacılık alanına yöneltmeleri, Türk bankalarını da bu alana çekmiştir. 1990'lı yıllara doğru kâr marjlarının azalması ve bu dönem içerisinde toplumun tüketim eğiliminin artması sonucu perakendeci (bireye yönelik) bankacılık önem kazanmıştır. Hizmet kalitesinin ön tutulduğu bu bankacılık türünün gelişmesi, bireyi etkileyen psikolojik faktörlerin daha çok dikkate alınmasını gerektirmiştir³¹. Bankalarımız, mevcut yapıları içerisinde kurdukları birimlerle, hem perakendeci hem de toptancı bankacılık faaliyetleri göstermektedir.

i) Perakende Bankacılık (Retail Banking)

Yaygın şube ağına dayalı bankacılık faaliyetleri olarak tanımlanan perakende bankacılık, mevduat bankacılığı (deposit banking), şube bankacılığı (branch banking) ve ticari bankacılık (commercial banking) gibi isimler de almaktadır. Bu tip bankalar; vadeli ve vadesiz mevduat hesapları, çek, senet tahsilatı, havale, akreditif işlemleri, menkul kıymet işlemleri, kredi kartları, tüketici kredileri gibi çok çeşitli ve küçük hacimli standart işlemler yapmaktadır³².

Ülkemiz bankacılık sektörünün örgütsel yapısı, şube bankacılığı şeklinde gelişmiştir. Sektörde, hem ilk yerleşen banka türü olması hem de tasarrufların sektöre çekilmesinde önemli yere sahip olmaları nedeniyle ticaret bankaları, en geniş şube ağına sahip bankalar olma özelliğini korumaktadırlar. Ticaret bankalarının sunduğu hizmet, perakendeci bankacılık grubuna girdiğinden dolayı, hizmetin müşterilerin ayağına kadar götürülmesi ve en küçük tasarrufların dahi sektöre çekilebilmesi büyük önem

³¹ Hasan Basri Gökten, "Türk Bankacılığının Güncel Sorunları", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Haziran 1994, s.51.

³² İlker Parasız, a.g.e., ss.104-105.

taşımaktadır³³. Günümüzde yaygınlaşan telefon bankacılığı ve internet bankacılığı, bu hizmetlere örnek gösterilebilir.

Türkiye’de yaygın şube ağına dayalı mevduat bankacılığı, 1980’den sonra alınan ekonomik istikrar önlemleri ve izlenen liberalizasyon politikaları çerçevesinde değişime uğramıştır. Teknolojik gelişmeler, serbest faiz uygulaması, pozitif reel faiz verilmesi, ihracatın teşviki, ithalatın serbestleştirilmesi, kontrollü esnek döviz kuru sistemine geçilmesi, yabancı bankaların şube açmalarına izin verilmesi ile birlikte, toptancı bankacılık gelişmeye başlamıştır.

ii) Toptancı Bankacılık (Wholesale Banking)

Ekonomik faaliyetlerdeki çeşitlilik ve büyük şirketlerin özel finansal istekleri sonucu, belirli konularda uzmanlaşmış bankalara gereksinim duyulmuş dolayısıyla, sorunlara paket çözümler önerebilecek Euro-tahvil, Euro-finansman bonusu, Interbank gibi toptancı piyasalarda faaliyet gösteren, süratli çalışan banka arayışları artmıştır.

Toptancı bankacılık, müşterilerden gelen büyük tutarlı kredi taleplerini karşılamak üzere, özellikle uluslararası para ve sermaye piyasalarından fon sağlayan, faaliyetlerini belirli finansal merkezlerde sürdüren, müşterileriyle yakın ilişkide bulunan, hızlı karar alma mekanizması olan, az sayıda şube ve nitelikli personel ile çalışan, rekabet gücü yüksek bankacılık biçimi olarak tanımlanabilmektedir³⁴.

Ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullanılmasını amaçlayan off-shore bankalar, büyük şirket ve kurumların finansal danışmanı gibi çalışan tacir bankalar, endüstriyel kuruluşlara tek başına ya da sindikasyon üyesi olarak uzun vadeli sabit sermaye sağlayan ve menkul kıymet ihraç eden yatırım bankaları ve risk sermayesi kurumları, factoring, forfaiting, leasing şirketleri gibi diğer finansal kurumlar toptancı bankacılığa örnek olarak gösterilebilir.

³³ Yasemin Aymergen ve Diğerleri, *Mevduat Sigorta Sistemi ve Türkiye İçin Model Önerisi*. TBB, Yayın No:199, İstanbul, 1996, s.6.

³⁴ İlker Parasız, a.g.e., s.105.

c) Holding Bankacılığı

Uzun yıllar bankalar, ticaret ve sanayi sermayesini kontrol altında tutarken, yüksek enflasyonun yarattığı finansman sıkıntısı, 1980’li yıllara kadar uygulanan negatif faiz politikası, sermaye piyasasının gelişmemiş olması ve banka holding ilişkilerinin sağladığı avantajlar, son yıllarda sanayi ve ticaret kesimlerinin bankalar üzerinde egemenlik kurmasına yol açmıştır³⁵. Türk Bankacılık Sistemi’nde özel ticaret bankalarının çoğu belirli bir grup, kişi, holding ya da diğer bankaların doğrudan veya dolaylı olarak kontrolü altındadır. Bu durum, Tablo 3’de görülebilmektedir. Tabloda yer alan grup ya da holdingler, söz konusu bankalarda çeşitli yüzdelerde hisselerine sahiptirler.

Tablo 3 : Belirli Bir Grup ya da Holding’e Bağlı Bankalar

GRUP YA DA HOLDİNG ADI	BANKA ADI
Akın Holding	Tekstilbank
Cıngılı Holding	Demirbank
Çolakoğlu Grubu	Türk Ekonomi Bankası
Çukurova Holding	Pamukbank Yapı ve Kredi Bankası
Doğan Grubu	Dışbank
Doğuş Grubu	Körfezbank Türkiye Garanti Bankası
Halis Toprak Holding	Toprakbank
Koç Grubu	Koçbank
Korkmaz Yiğit Grubu	Bank Ekspres
Nergis Holding	Interbank
Oyak	Oyakbank
Sabancı Grubu	Akbank BNP-Ak Dresdner
Süzer Holding	Kentbank
Tariş Birlikleri	Tarişbank
Uzan Grubu	Adabank Türkiye İmar Bankası
Yaşar Holding	Yaşarbank

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1996’dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

³⁵ İlker Parasız, a.g.e., s.103.

Bankanın holdinge ait ya da onun kontrolünde olması, yönetim politikasını bağımsız olarak, rasyonel kurallara ve yasal düzenlemelere göre yürütmesini zorlaştırmaktadır. Holding bankalarının, kendi iştiraklerine verimli çalışmasalar dahi, kredi taleplerinde öncelik vermesi ve böylece kaynak dağılımının etkinliğini azaltması, ekonomi açısından sakıncalara yol açmaktadır. Ülkemizde bankaların holding üyesi işletmelere kontrolsüzce verdikleri krediler, bankacılıkta mali sorunların artmasına yol açmıştır. Bankanın ait olduğu holding, yaşadığı mali güçlükler nedeniyle kaynak gereksinimini artırmakta ancak, aldığı kredileri geri ödemede zorlanmaktadır. Halk dilinde ‘para dövüştürme’ olarak nitelendirilen, yeni kredi alıp eski krediyi geri ödeme arayışları, bir kısır döngü oluşturmaktadır. Sorunlarını bünyesinde çalıştığı bankaya yansıtan kurum, sonuç itibarıyla bankacılık sistemini de olumsuz etkilemektedir.

4. Bankacılık Sisteminin Türkiye Ekonomisi’ndeki Yeri ve Önemi

Genellikle, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, mali sistem araçlarının ve aracı kuruluşlarının yeterince yaygınlaşmamış olması, sermaye piyasasının gelişme sürecinde olması, bankacılık sektörünün mali sistemdeki yerini ve önemini daha da artırmaktadır. Yeterli bilgiye sahip olmayan ve eski alışkanlıklarını sürdüren işletme ve tasarruf sahipleri de, sektörün mali sistemdeki konumunu belirlemede etkili olmaktadır. Pek çok firma, hisse senedi veya tahvil ihraç ederek finansman sağlamak yerine banka kredisi kullanmakta, tasarruf sahipleri ise alternatif yatırım araçları yerine banka mevduatını tercih etmektedir. Bu ise, mali sistemde bankacılığı ön plana çıkarmaktadır.

Bankalar, sadece halkın tasarruflarını kredi talebinde bulunanlara aktararak paranın atıl kalmasını önlemekle kalmayıp, kaydi para yaratarak ekonomik faaliyetlerin canlanmasına da yardımcı olmaktadır. Bu yüzden bankalar, kamu hizmeti gören ve bu hizmetleri ile iktisadi faaliyetleri önemli derecede etkileyen ticari kuruluşlardır³⁶. Bu durumu daha iyi görebilmek üzere, Türk Bankacılık Sistemi konsolide bilançosunun bazı kalemleri ile gayri safi milli hasıla (GSMH)’nın yer aldığı Tablo 4 ve bu kalemlerin GSMH içindeki paylarını gösteren Tablo 5 düzenlenmiştir.

³⁶ Hüseyin Şahin, a.g.e., s.261.

**Tablo 4 : Türk Bankacılık Sistemi Konsolide Bilançosu Seçilmiş
Kalemleri ve Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), (1986-1996)**

(Milyar TL)

Yıllar	Toplam Aktifler	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	GSMH
1986	26.060	11.517	15.828	51.185
1987	43.034	18.710	24.163	75.019
1988	70.083	27.751	38.384	129.175
1989	105.424	44.678	60.744	230.370
1990	164.421	77.596	92.759	397.178
1991	290.696	127.970	163.223	634.431
1992	545.004	228.414	300.654	1.103.605
1993	997.346	423.509	511.552	1.997.323
1994	2.007.415	788.430	1.270.064	3.887.903
1995	4.102.383	1.743.686	2.664.935	7.854.887
1996	8.959.111	3.860.068	6.145.516	15.125.092

Kaynak : TBB, Bankalarımız 1986 - 1996 ve T.C. Başbakanlık D.P.T., Temel Ekonomik Göstergeler, Mayıs 1997, s.13'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

**Tablo 5 : Seçilmiş Bilanço Değerlerinin, GSMH İçindeki Payları (%)
(1986-1996)**

Yıllar	Toplam Aktifler	Toplam Krediler	Toplam Mevduatlar
	GSMH	GSMH	GSMH
1986	50,91	22,5	30,9
1987	57,36	24,94	32,21
1988	54,25	21,48	29,71
1989	45,76	19,39	26,37
1990	41,40	19,54	27,00
1991	45,82	20,17	27,00
1992	49,38	20,70	27,24
1993	49,93	21,20	25,61
1994	51,63	20,28	32,67
1995	52,23	22,20	33,93
1996	59,23	25,52	40,63

Kaynak : TBB, Bankalarımız 1986 - 1996 ve T.C. Başbakanlık D.P.T., Temel Ekonomik Göstergeler, Mayıs 1997, s.13'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tabloların incelenmesinden anlaşılacağı gibi, bankacılık sisteminin ekonomideki payını gösteren Toplam Aktiflerin GSMH'ye oranı, yıllar itibariyle artış göstermiştir. Öte yandan, ekonomik kriz yılı olan 1994 yılı öncesi ve sonrası yıllar da

dahil olmak üzere, sektörün ekonomi içindeki payının fazla değişmediği gözlenmektedir. Bunun yanında, ekonomik kriz yılında kaynak maliyetlerinin yükselmesi kredi taleplerini azalttığından, Toplam Kredilerin GSMH içindeki payı düşmüştür. Kaynak sıkıntısına düşen bankaların, fon gereksinimlerini karşılamak, döviz pozisyonlarını kapatmak ve mevcut mevduatların çekilişini durdurmak üzere, mevduata çok yüksek faizler vermesiyle, Toplam Mevduatın GSMH içindeki payı oldukça artmıştır. 1990 yılında sektörün GSMH içindeki payının %41'den, 1996'da yaklaşık %60'a çıkması, Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörünün yerini ve önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Ekonomide yer alan tüm sektörlerle doğrudan ilişkili olan bankacılık sistemi, ekonomik ve kurumsal yapıdaki değişmeler ile izlenen politikalardan etkilenmektedir. Türk Mali Sistemi'nin en gelişmiş kesimini oluşturan Türk Bankacılık Sektörü, geniş hizmet yelpazesi ve kaynak birikimi ile ülke kalkınmasında da önemli ve etkin bir rol oynamaktadır³⁷.

II. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ'NDE YENİDEN YAPILANMA SÜRECİ

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte, yabancı bankaların yönlendirdiği parasal hareketlerin, ulusal bankalarca yürütülmesi amacı ile başlayan yeniden yapılanma süreci, 1980'li yıllarda izlenen liberalleşme politikaları ile hız kazanmıştır. Bu süreçte yönetim, denetim, yasal düzenlemeler ve sunulan hizmetler açısından pek çok değişiklikler meydana gelmiştir.

A. YENİDEN YAPILANMA ÖNCESİ DURUM

1923'te gerçekleştirilen I. İzmir İktisat Kongresi'nde, ekonomik kalkınmanın bankacılığın gelişmesi ile sağlanabileceği ve özel sektör olanaklarının yetersizliği nedeniyle, bankaların kurulmasında devletin desteğinin gerekliliği belirtilmiştir. Ulusal bankacılık sisteminin kurulmaması halinde, ekonominin yabancı sermaye baskısı altında ezileceği görüşü vurgulanmıştır.

³⁷ Ayhan Sarısu , a.g.e., s.1.

Kongre'deki görüş ve öneriler çerçevesinde 1923-1932 yılları arasında, özellikle tek şubeli yerel banka sayısında büyük artışlar olmuş ve TCMB ile Türkiye İş Bankası bu dönemde kurulmuştur. Ekonomik kalkınmayı hızlandırmak üzere kamu iktisadi teşebbüsleri aracılığıyla yatırımlarda bulunmak yönünde izlenen politikalar, bankacılık sistemini de etkilemiş ve 1933-1938 yılları arasında devlet bankaları faaliyete geçmiştir. 1938-1944 yılları arasında II. Dünya Savaşı nedeniyle ekonomide yaşanan durgunluk, savaşın bitmesiyle canlanmış ve 1940'lardan sonra özel bankalar kurulmaya başlanmıştır. Planlı dönem olarak değerlendirebileceğimiz 1960'lı yıllarda ise, ihtisas bankacılığına, kalkınma ve yatırım bankacılığına, holding bankacılığına ve şube bankacılığına önem verilmiş, yeni mevduat bankalarının kurulması önlenmiştir³⁸.

1930'lardan itibaren kamu öncülüğünde yatırımların ağırlık kazanmasıyla kurulan devlet bankalarının (Denizbank, Etibank, Türkiye Halk Bankası, Sümerbank) ardından, 1950'den itibaren Devlet Partisi'nin başa gelmesiyle birlikte özel sektörün canlanması sonucu, mevduat bankacılığı yapmak üzere kurulan Akbank, Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası ve Emlak Bankası gibi bankalar ile sektörde ilk rekabet ortamı yaratılmıştır. 1960'lı yılların ardından yeni banka kurmak için Hazine tarafından izin verilmezken, bankacılık işlemleri mevduat-kredi-kambiyo üçgeni arasında kalmıştır. 1960-1980 döneminde bankaların özellikle sanayinin gelişmesine yönelik krediler vererek ve sanayi kuruluşlarına iştirak ederek destek olmaları, 1980 sonrasında onlar için bir yük haline gelmiştir³⁹. 1980 öncesi Türk Bankacılık Sistemi, uluslararası finans dünyasından kopuk, dışa kapalı, para ve sermaye piyasaları tam oluşturulmamış bir durum arz etmektedir.

I. İzmir İktisat Kongresi'nde, parasal hareketlerin bankalar tarafından yerine getirileceği görüşü, Türk Bankacılık Sektörü'nde uzmanlaşmayı önlemiştir. Mali sistemde sadece para piyasasının bulunması ve bankaların parasal hareketlerin tamamına yakın bir bölümünü kontrol etmeleri, yasal olmayan banker kuruluşlarının faaliyetlerini artırmıştır. Fon toplamada bankalara göre daha rahat olan bankerler ve yeterince organize olmayan

³⁸ TBB, "Türk Bankacılık Sektörünün Bugünkü Durumu, Sorunları ve Önerileri", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:9, Temmuz 1992, s.48.

³⁹ Talat Yeşiloğlu, "Türkiye'de Bankacılık Nereden Nereye?", *Capital Dergisi*, Nisan 1994. ss.113-115.

para ve sermaye piyasaları, bankaları güç duruma sokmuştur. Dolayısıyla, bankaların banker kuruluşları gibi çalışma arzusu yanında, denetimden yoksun banker kuruluşların sermaye piyasası araçları ile para piyasasına girmek istemesi, Türk Mali Sistemi'ni krize sürüklemiştir⁴⁰. 1981-1982 yıllarında yaşanan banker krizi sonrasında, kamusal sermayeli bankaların kredi ve mevduat pazarındaki payları artmıştır.

1980 öncesinde sektöre yerli ve yabancı bankaların girişi serbest olmamıştır. Mevduat ve kredi faiz oranları kamu otoriteleri tarafından belirlenmiştir. Negatif reel faiz uygulaması bankalara ucuz kaynak ve düşük maliyetle çalışma olanağı vermiştir. Faizin kamu otoritelerince belirlenmesi ve negatif reel faiz verilmesi, bankalararası rekabeti de olumsuz yönde etkilemiş dolayısıyla, bundan zararlı çıkan daima müşteri olmuştur. Hizmet çeşitliliği olmaması, işlem hacminin az olması ve rekabet eksikliği bankaların etkin bir denetim ve gözetime tabi olmalarını gereksiz kılmıştır. Bankaların verdikleri nakdi ve gayri-nakdi kredilerin standart bir sınırlamaya tabi olmaması, problemlili kredilerin artmasına yol açmıştır. Müşteriler yeni hizmetlerden yararlanmakta isteksiz kalmıştır. Döviz işlemleri kontrol altına alınmıştır. Kamu finansman açıkları, yüksek enflasyon ve döviz kuru dalgalanmaları risk yönetimini bilmeyen bankaları zor durumda bırakmıştır⁴¹. Bu durum, sistemin dar sınırlar içerisinde ve uluslararası finans piyasalarından kopuk faaliyet göstermesine yol açmıştır.

B. YENİDEN YAPILANMA SÜRECİ

Öncelikle 24 Ocak 1980 kararları ve sonrasında 1 Temmuz 1985 bankacılığı, Türk Bankacılık Sistemi'nde yeniden yapılanma sürecinin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Asıl yapılanma ulusal bankacılığa önem verilmesiyle Cumhuriyet döneminde başlasa da, köklü değişiklikler 1980 sonrasına rastlamaktadır.

1980 İstikrar Programının finansal politikalarının ana hedefi, rekabetçi bir ortam yaratarak, sektördeki etkinliği artırmak şeklinde belirlenmiştir. Bu yönde atılan ilk adım, sektöre yerli ve yabancı yeni girişlerin sağlanması gibi liberal politikaların sürdürülmesi

⁴⁰ Adil Koruyan ve Oğuzhan Altay, a.g.e., s.7.

olmuştur. 1980 yılına kadar içe dönük faaliyet gösteren bankalarımız, ekonomide serbest piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırmak üzere 1980 sonrası dışa yönelik ekonomik faaliyetlerin artması nedeniyle, kambiyo ve dış ticaret servislerine daha çok önem vermeye başlamışlar, klasik bankacılık faaliyetlerine ek olarak; factoring, forfaiting, leasing, ihracat kredi sigortası uygulamaları gibi yeni uluslararası finansman tekniklerine ağırlık vermişlerdir⁴². Ayrıca, 1970'lerde yurtdışındaki işçi dövizlerinin Türkiye'ye transferinin önemli boyutlara ulaşması, Türk Bankacılık Sistemi'nin dışa açılma isteğini körüklemiştir⁴³.

Bankacılık sisteminde kaynakların daha etkin kullanımını sağlamak amacıyla, kısa dönem için nakit fazlası bulunan bankalar ile kısa vadeli nakit ihtiyacı bulunup, bu ihtiyacını uzun vadeli varlıklarını elden çıkarmadan karşılamak isteyen bankaları, Merkez Bankası aracılığı ile karşılaştırmak üzere 2 Nisan 1986 tarihinde Bankalararası Para Piyasası (Interbank) kurulmuştur. Bu piyasa, ülkemizde serbest piyasa ekonomisi kurallarının uygulandığı ilk piyasadır. Piyasa sayesinde, her bir bankanın para hareketleri izlenebilmekte, sistemin toplam rezervleri de dikkate alınarak ekonominin likidite ihtiyacı her an belirlenebilmekte, ek emisyon gereksinimi büyük ölçüde azaltılabilmekte, faiz oranlarının günlük ve gün içi değişimleri öngörümlenebilmektedir. Interbank piyasasının devreye girmesiyle, bankaların Merkez Bankası kaynaklarına olan gereksinimleri azalmıştır⁴⁴. Merkez bankasının aracılık ederek komisyon aldığı piyasa, bankaların kaynak gereksinimlerini hızla karşılayabilmelerine olanak sağlamıştır.

Bununla beraber, Altın piyasası yanında ekonominin likiditesinin daha sağlıklı ayarlanabilmesi, bankalararası döviz ve efektif hareketlerinin düzenlenmesi, TL'nin yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenebilmesi amacıyla 1988 yılında Döviz ve Efektif Piyasası kurulmuştur. Merkez Bankası, bu piyasada aracılık görevi yürüterek, yapılan işlemlerden komisyon ve ücret almaktadır. Saat 10.00 - 17.00 arasında, döviz cinsi olarak Amerikan Doları (USD), Alman Markı (DEM) ve İsviçre Frangı (CHF);

⁴¹ TBB, "Türk Bankacılık Sektörünün Bugünkü Durumu, Sorunları ve Önerileri", a.g.m., ss.48-56.

⁴² Seyfullah Çevik, a.g.m., ss.169-170.

⁴³ Kasım Eren, a.g.e., ss.99-100.

⁴⁴ Nur Keyder, Para, Teori-Politika, Genişletilmiş 3.baskı, Ankara, 1991, s.115.

efektif olarak da Merkez Bankası'nca alım satımı yapılan tüm konvertibl efektifler üzerinden işlemlerin gerçekleştirildiği piyasada en az işlem limiti; dövizde 200.000 USD veya eşiti döviz, efektifde 50.000 USD veya eşiti dövizdir⁴⁵.

Son 15 yılda Türk ekonomisinde yapısal değişim politikaları çerçevesinde; Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmış, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) ve Bankalararası Para Piyasası kurulmuş (1986), Leasing Kanunu kabul edilmiş, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuş, açık piyasa işlemlerine başlanmış, Döviz ve Efektif Piyasası kurulmuş (1988), mevduat faiz oranlarının belirlenmesi serbestleştirilmiş, Altın Borsası kurulması yönündeki çalışmalar sonucu, İstanbul Altın Borsası faaliyete başlamış, Tek Düzen Hesap Planı uygulamasına geçilmiş, donuk ve batık alacaklar için gerçekçi karşılıklar ayrılmaya başlanmıştır⁴⁶. Kambiyo yasasını liberalleştirmek amacıyla, 29 Aralık 1983 tarihinde Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girmesiyle, döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmış ve Türkiye'de yerleşik kişilere Döviz Tevdiat Hesabı (DTH) açma olanağı verilmesiyle birlikte, 1984 yılına kadar banka kaynakları arasında yer almayan DTH, hızlı bir çıkış yapmıştır⁴⁷. Söz konusu yapısal değişiklikler, bankacılık sistemini doğrudan etkilemekle birlikte, sermaye piyasasının gelişmesi, ekonomideki üretim yapısının yenilenmesi ve kamu payının azaltılması yönünde altyapı değişikliklerine de yol açmıştır. 1980 sonrası uygulanan değişim politikaları finansal liberalizasyona geçişi hızlandırmış, dolayısıyla bankacılık sektörü de kendisini yenileme ihtiyacı hissetmiştir⁴⁸.

Liberalizasyon politikaları çerçevesinde, Türk parasının konvertibiliteye geçişi için gerekli ortamın hazırlanması ve Avrupa Topluluğu⁴⁹ (AT)'nun ekonomik ve mali politikaları ile uyum sağlanması hedeflenmiş, bu amaçla bir çok kısıtlayıcı hüküm içeren 30 sayılı karar ve buna ilişkin tebliğler kaldırılarak yeni bir anlayışla hazırlanan 32 sayılı

⁴⁵ Tezer Öcal, a.g.m., ss.150-151; Seyfullah Çevik a.g.m., ss.173-174 ; Nur Keyder, a.g.e., s.119.

⁴⁶ Ayhan Sarısu, a.g.e., ss.1-2.

⁴⁷ Öztin Akgüç, "Türk Bankacılık Sisteminde Yapısal Değişme", İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Yıl:25, Sayı:291, 22 Mayıs 1990, s.21.

⁴⁸ Ayhan Sarısu, a.g.e., ss.1-2.

⁴⁹ Yeni adı, Avrupa Birliği (AB)'dir.

karar yürürlüğe girmiştir⁵⁰. 7 Ağustos 1989 tarihinde yürürlüğe giren Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu (TPKKK) hakkında 32 sayılı kararın ikinci bölümünde⁵¹, Türk parasının konvertibilitesi ve döviz işlemlerinin serbestleştirilmesine ilişkin maddeler, 28 ve 30 sayılı kararlardan daha kapsamlı olarak hazırlanmıştır.

1980 sonrasında tasarrufları teşvik etmek ve mali sisteme çekebilmek üzere, faiz oranlarının pozitif reel düzeye çıkarılmasıyla artan kaynak maliyetleri sonucu bankalar, personel ve diğer işletme giderlerini düşürmeye çalışmışlar, şube bankacılığına daha az önem vermeye başlamışlardır⁵². 1980 İstikrar Programı'nın da bir sonucu olarak, kârsız çalışan şubeler kapatılmış ve pek çok bankada, çalışanların sayısı azaltılmıştır. Bunun yanında, yasal düzenlemeler sonucu şubeler için öngörülen sermaye miktarının artırılması ve teknolojik gelişmenin getirdiği yeni şube anlayışı, banka şube sayılarının azalmasında rol oynamıştır.

İzlenen politikalar, teknolojik gelişmeler, ekonomik yapıdaki değişimler, 1980 sonrasında bankacılık sisteminin yapısını da etkilemiştir. Kamusal sermayeli bankalar ile küçük ve orta büyüklükteki bankaların kredi ve mevduat piyasasındaki payları artarken, özel sermayeli büyük bankaların payları gerilemiştir. Disponibilite oranının yükselmesi, devlet iç borçlanma senetlerine tanınan vergi avantajı yanında getirilerinin yüksek olması, yüksek maliyetli mevduatın güvenli bir şekilde plase edilememesi nedeniyle, bankaların aktiflerinde kredilerin payı düşerken, devlet tahvili ve hazine bonosu portföyünün payı artmıştır. Kaynaklar arasında özellikle dövize dayalı kaynaklar artmıştır. Değişken kur ve faiz politikaları bankacılık sektörünü, 1980 öncesine göre daha riskli hale getirmiştir. Döviz, faiz ve kredi risklerindeki artış ve yasal düzenlemeler bankaları, özkaynaklarını artırmaya zorlamıştır⁵³. 1980 sonrasında rekabet, artık sadece mevduat-kredi çemberinde değil, her türlü bireysel ve kurumsal ürünlerde gerçekleşmeye başlamıştır. Bankacılık sektöründe 1980 sonrasında girilen reform sürecinde; faizler serbest bırakılmış, uluslararası finans dünyası ile bütünleşme çabaları yoğunlaşmış, para ve sermaye

⁵⁰ Ahmet Kızıl, "1980-1990 Döneminde Türkiye'de Ekonomik Politika ve Uygulamalar". **Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını**, Ankara, 1991, ss.93-94.

⁵¹ **Resmi Gazete**, No:20249, Tarih:11.08.1989, Karar No:89/14391, Karar Tarihi:07.08.1989, s.3.

⁵² TBB, "Türk Bankacılık Sektörünün Bugünkü Durumu, Sorunları ve Önerileri", **a.g.m.**, s.49.

⁵³ Öztin Akgüç, **a.g.m.**, s.21.

piyasaları oluşturulmuş, şeffaflık dönemi başlamış, eğitimin önemi artmış, hizmetler çeşitlenmiş, otomasyona geçiş başlamış, teknolojik yatırımlar yapılmış, kambiyo işlemleri serbest bırakılmış ve yurt dışı şube sayıları artmıştır.

1988 yılı Ekim ayında yaşanan faiz yarışı ile bir anda 20 puan artan yıllık mevduat faizleri bankalar için maliyet artışı getirmiş ve bankaların plasman zorluğu çekmeleri sonucu, 1989'dan itibaren bireysel bankacılık önem kazanmıştır. Tüketici kredileri ile başlayan bireysel bankacılık çalışmaları, hızlı teknolojik gelişmeler sonucu elektrik, su ve telefon faturası gibi ödemelerin de bankalara devredilebilmesi şeklinde gelişimini sürdürmektedir. Riskin az, kârlılığın yüksek olması bireysel bankacılığın cazibesini artırmaktadır⁵⁴. Tüketici kredileri ile birlikte adı en çok anılan ürün, kredi kartlarıdır. Bunun yanında, belli bir holdinge bağlı bankalar, holding bünyesindeki bir firmanın ürünleri için özel tüketici kredisi olanakları (Koç Holding - Koçbank - Arçelik) sunmaktadır. Aşağıda düzenlenen Tablo 6, tüketici kredileri hakkında son üç yıla ait bilgi vermektedir.

Tablo 6 : Tüketici Kredileri (1994 - 1996)

Yıllar	Tüketici Kredisi Veren Banka Sayısı	Tüketici Kredisi Kullananların Sayısı	Toplam Tüketici Kredisi Hacmi (Trilyon TL)	Kişi Başına Düşen Ortalama Tüketici Kredisi Miktarı (TL)	Yasal Takipteki Toplam Kredi Tutarı (Milyar TL)
1994	19	3.466.435	76	22.000.000	846
1995	19	4.635.439	127,5	28.000.000	355
1996	19	5.372.160	206,1	49.000.000	1.100

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1994, 1995, 1996'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablodan görüleceği gibi, bireysel bankacılık faaliyetlerinde bulunarak tüketici kredisi veren banka sayısı son üç yıl boyunca değişmemiştir. Tüketici kredisi kullananların sayısı 1994-1995 yılları arasında %34 artarken, 1995-1996 arasında %16 artmıştır. Toplam tüketici kredisi hacminin de büyümesi ile birlikte, kişi başına düşen ortalama tüketici kredisi miktarı sırasıyla %27 ve %75 artış göstermiştir. Ancak, toplam kredi hacminin söz konusu yıllarda %100'ün üzerinde artması, tüketici kredilerinin

⁵⁴ Talat Yeşiloğlu, a.g.m., ss.116-122.

toplam krediler içerisindeki payının giderek azalmasına yol açmıştır. Değişimlerin bir sonucu olarak, yasal takipteki toplam tüketici kredisi tutarı da büyük artış göstermiştir. 1994 yılında yasal takipteki kredi miktarı, ekonomik kriz nedeniyle yüksek olmuştur.

24 Ocak 1980 kararları ile ülkenin ekonomik sistem tercihini, serbest piyasa ekonomisi lehine kullanması ve Türk Mali Sistemi'nde yeni bir yapılanmaya gitmesi, bankacılık sisteminin de yeniden yapılanmasını zorunlu kılmıştır. Günümüz Türk Mali Sistemi, bankacılık sektörü ağırlıklı olmasına rağmen, özellikli alanlarda çalışan diğer mali aracı kurumların (özel finans kurumları, yetkili müesseseler vb.) faaliyete geçmesi ve diğer alt piyasaların organize bir yapıya kavuşturulması nedeniyle, yeniden yapılanma süreci içine girmiştir⁵⁵. Bu süreçte, rekabet artmış, hizmet kalitesi, çeşidi ve hız ön plana çıkmıştır.

Türk Bankacılık Sistemi'nin 1980 öncesi dönemdeki belirgin özellikleri; faiz oranlarının ve döviz işlemlerinin kamu otoritelerinin kontrolü altında olması, negatif reel faiz uygulaması, gelişmemiş bir sermaye piyasasına bağlı olarak yetersiz kredi hacmi, bankacılık sisteminde uluslararası banka sayısının ve ilişkilerinin zayıf olması şeklinde özetlenebilir. 1980 sonrası dönemde uygulanan reform politikaları sonrası yeni bir döneme giren bankacılık sektörünün temel özellikleri, aşağıdaki gibi sıralanabilir⁵⁶:

- Yerli ve yabancı bankaların sektöre girişine izin verilmesiyle bankacılık sektörü, yurt içinde yabancı bankaların da rekabeti ile karşı karşıya gelmiştir.
- Mevduat ve kredi faizlerinin belirlenmesinin serbest bırakılması ile birlikte rekabet artmıştır.
- 1 Mart 1984'ten itibaren bir ay ihbarlı vadesiz mevduat uygulamasına geçilmiştir.
- Bankaların kısa vadeli nakit gereksinimlerinin karşılanması ve likidite fazlalarının değerlendirilmesi yoluyla kaynakların etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla, 1986 yılında TCMB bünyesinde Bankalararası Para Piyasası (Interbank) kurulmuştur.

⁵⁵ Adil Koruyan ve Oğuzhan Altay, a.g.e., s.8.

⁵⁶ Deniz Balak ve Dilek Seymen, Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliği'nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri, TBB, Yayın No:201, İstanbul, 1996, ss.49-51 ; Koray Başol, a.g.e., s.309.

- İhracatın geliştirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, yurt dışında faaliyet gösteren müteahhit ve yatırımcılara rekabet etme gücü sağlanması amacıyla, 1987 yılında Türk Eximbank kurulmuş, kredi garanti ve sigorta programları ile faaliyetlerine başlamıştır.
- 1989 yılında yayımlanan TPKKK hakkında 32 sayılı kararla, kambiyo işlemlerinde ve sermaye hareketlerinde liberalizasyona gidilmiş, bankaların kârlılıkları artmış ve yurtdışından borçlanma önem kazanmıştır.
- Türk bankaları yurt dışında temsilcilikler ve şubeler açarak, banka kurarak veya kurulu bankaları satın alarak dışa açılmaya başlamışlardır.
- Sektördeki gelişmelerin daha etkin bir denetim ve gözetim sistemini gerekli kılması sonucu, Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank of International Settlements-BIS) ve Avrupa Birliği kurallarına uygun olarak, bankaların sermaye aktif oranları yükseltilmiştir.
- Problemleri krediler için uluslararası standartlara uygun yeterli karşılık ayrılmasını sağlamak üzere, karşılık kararname çıkarılmıştır.
- Gelişen serbest piyasa şartları ve artan rekabet ortamında teknolojik alt yapı yatırımı, personel eğitimi, ürün geliştirme, düşük maliyetle çalışma gibi konular yanında, artan riskler dolayısıyla aktif-pasif yönetimi, fon yönetimi ve risk korunma teknikleri önem kazanmıştır.
- 1993'de Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK), tüketici kredileri, kredi kartları daha çok kullanılmaya başlamış, kalite ve servis hızı öne geçmiş, çok şubeli bankalar ATM (Automated Teller Machine - Otomatik Vezne Makinesi)'lerini birleştirmiştir.

Serbest faiz politikası ve pozitif reel faiz olgusu, bankerlik müessesesine rağbeti artırmış ve toplam tasarrufların önemli bir kısmı gayri resmi çalışan bu piyasaya akmıştır. Ancak, 'Banker Krizi'nin yaşanmasıyla, donuk ve batık kredilerin artması, yatırımların gerilemesi sonucu serbest faiz politikasından vazgeçilerek, devlet bankalarının öncülüğünde güdümlü faiz politikası etkinlik kazanmıştır. Sonuç itibarıyla, 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Önlemleri ile birlikte her yönden yapısal bir değişim ortaya çıkmıştır.

C. YENİDEN YAPILANMA SÜRECİNDE YASAL DÜZENLEMELER

Bankaların kuruluş yıllarında özel bir yasa bulunmadığından bankaların kuruluş ve çalışmalarını sürdürmesi, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe konulan 865 sayılı Ticaret Kanunu'nun genel prensiplerine ve kamu bankalarının kuruluş kanunlarına göre olmuştur. Bankacılıkla ilgili ilk yasal düzenleme 1715 sayılı TCMB Kanunu ile olmuş, daha sonra 14 Ocak 1970 tarih ve 1211 sayılı yeni kanunla para ve kredi politikasında değişiklikler yapılmıştır. 30 Mayıs 1933 yılında 'Mevduatı Koruma Kanunu' ve 'Ödünç Para Verme İşleri Kanunu' yürürlüğe girmiştir⁵⁷.

İlk Bankalar Kanunu, 2999 sayılı ile 1936 yılında çıkarılmış ve 20 yıldan fazla süreyle yürürlükte kalmıştır. 7129 sayılı ile 1958 yılında çıkarılan İkinci Bankalar Kanunu, denetime ağırlık vermiştir. 23 Temmuz 1979 tarih ve 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile önemli değişiklikler yapılan kanunun 25 yıllık süre sonunda ekonomik gelişmelere ayak uyduramadığı anlaşılmış ve bankaların mali yapılarını düzeltmek, yönetim ve mülkiyetinin belli ellerde toplanmasını engellemek, bankacılıkla bağdaşmayan uygulamalara son vermek üzere, 22 Temmuz 1983 tarihinde 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmıştır. 25 Nisan 1985 tarihinde çıkarılan 3182 sayılı kanun, Üçüncü Bankalar Kanunu olarak kabul edilmiştir. 1980 sonrası gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin en önemlilerinden birisi olan 29 Aralık 1983 kararları ile döviz alanında köklü değişiklikler getirilmiştir. Daha sonra 1 Temmuz 1985 kararları ile bankaların döviz fiyatlarını serbestçe belirlemeleri öngörülmüş ancak, döviz piyasasında yaşanan kriz nedeniyle, 14 Mart 1988'de TCMB döviz kuru esas alınarak, duruma müdahale edilmiştir⁵⁸. Bankacılık sistemi, mali sistemi ve dolayısıyla ekonomiyi etkileyebilecek güce sahip olduğundan, bir çok düzenlemeye tabi olmaktadır.

⁵⁷ Seyfullah Çevik, a.g.m., s.164.

⁵⁸ Tezer Öcal, a.g.m., s.148.

D. BANKACILIK HİZMETLERİNDE ÇEŞİTLİLİK

Türkiye'nin sermaye birikimi ve kaynakları sınırlı bir ülke olması nedeniyle, yaratılan kaynaklar ihtiyaca yetmemekte ve yurt dışı fonlara gereksinim duyulmaktadır. Bu fon gereksinimlerini karşılayabilmek üzere son yıllarda bankacılık sektöründe, yeni finansal tekniklerin uygulanması ve ürün çeşitlendirmesine gidilmesi konusunda hızlı gelişmeler olmuştur. Dünya Bankalararası Mali Telekomünikasyon Kurumu (SWIFT-Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication), Reuters, Satış Noktasında Elektronik Fon Transferi (Electronic Funds Transfer at the Point of Sale - EFTPOS), ATM, Ev ve Ofis Bankacılığı (Home & Office Banking), teknolojik gelişmeler sonucu bankalarımız tarafından da uygulanmaya başlamıştır.

Elektronik bankacılığın en önemli ürünlerinden biri EFT sisteminde, doğrudan bireye yönelik uygulamalar arasında; ATM, EFTPOS, Ev ve Ofis Bankacılığı gibi uygulamalar yer almaktadır. Mağazalardan yapılan alışveriş bedellerinin mağaza ile banka arasında kurulu terminaller aracılığıyla ödenmesinde kullanılan EFTPOS'lar, EFT sistemi uygulamaları arasında önemli bir yere sahiptir⁵⁹.

TCMB tarafından ön çalışmalarına 1986 yılında başlanan EFT sistemi; bankalararası Türk Lirası (TL) fon aktarımı ve bu aktarımla ilgili hesap uygunluk işlemlerinin bilgisayar ortamında güvenilir ve kaydı olarak elektronik yöntemlerle gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Uygulanmasına Nisan 1992'de test olarak başlanan ve Kasım 1992'de son verilen EFT sistemiyle, Interbank açık piyasa işlemleri, alınan ve satılan dövizlerin TL karşılıklarının transferi gibi para piyasası işlemlerinin yanısıra maaş ödemeleri, havale ve haberleşme işlemleri yapılmaktadır. Türk bankacılık sektöründe yerini alan EFTPOS sistemi sayesinde, piyasada nakit dolaşımı azalmış, ödemelerde hız ve güvenlik sağlanmış, kağıda dayalı işlemler azalmıştır. Müşteriler açısından sağlanan ve

⁵⁹ Tamer Aksoy, *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye'de Uluslararası Bankacılık (Sistematik ve Analitik Bir Yaklaşım)*, SPK, Yayın No:109, Ocak 1998. ss.76-79.

en önemli fayda ise, sistemde sunulan hizmetlerin zaman ve doğruluk açısından verimliliğinin yüksek olmasıdır⁶⁰.

Türk Bankacılık Sektörü'nde kullanılan yeni ürünler arasında, öncelikle 1960'lı yıllarda uygulama alanı bulan fakat, geniş çaplı kullanımı 1980'li yılların sonuna rastlayan kredi kartları gelmektedir. Kredi kartlarına ek olarak ATM'lerin yaygın olarak kullanılmaya başlaması, kart çeşitliliğini artırmıştır. Bankacılık sektöründe kullanımı hızla artan diğer bir ürün ise, kurumsal kredilere oranla daha az riskli olan tüketici kredileridir. Tüketici kredilerini, ATM'ler, DIT (Drive In Tellers)'lar, telefon bankacılığı, EFTPOS sistemleri gibi yeni bankacılık hizmetleri izlemektedir. Bankacılık sektörünün son yıllarda geliştirdiği ve müşterilerine sunduğu; ATM'ler, EFTPOS'lar, banka kartları, kredi kartları, tüketici kredileri, telefon bankacılığı, menkul kıymet alım satımı, fon yönetimi ürünleri, şirketlerin menkul kıymet ihracında aracılık, sindikasyon kredileri gibi ürün ve hizmetlerin çoğu, bugün müşterilerin günlük hayatına girmiş normal işlemler olarak kullanılmaktadır. Ayrıca leasing, factoring ve forfaiting gibi finansman teknikleriyle birlikte pek çok bankanın, Reuter sistemine bağlanarak uluslararası piyasalarda döviz ve Türk Lirası işlemleri gerçekleştirmesi, swap, forward, future ve option gibi türev ürünleri kullanmaya başlaması, bu ürünlerin piyasalarda yaygınlaşmasını olumlu etkilemektedir. Uluslararası finans piyasalarında teknolojik olanaklar kullanılarak gerçekleştirilen swap, forward, future, option gibi risk yönetim ürünleri ile leasing, factoring, forfaiting gibi finansal hizmetleri, Türk Bankacılık Sistemi de sunma aşamasındadır. Ancak, ekonomik istikrarsızlıklar, yasal altyapının yetersizliği, vadeli döviz piyasalarına getirilen sınırlamalar ve bu işlemlerin maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle, ülkemizde leasing ve factoring işlemleri daha yaygın uygulama olanağı bulmaktadır⁶¹.

⁶⁰ S. Sunay Kutlay, "Elektronik Fon Transferi Sistemi (EFT)", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Eylül 1993, ss.55-58.

⁶¹ Erhan Yaşar, "1993'de Bankacılık Sektörüne Genel Bakış", *Bankacılar Dergisi*, TBB, Sayı:11, Nisan 1993, s.8.

Son bir gelişme ise para akışını hızlandıracak, provizyon problemini ve sahte çek sorununu çözümlenecek, bankalararası takas işlemlerini otomatikleştirip zaman tasarrufu sağlayacak olan 'manyetik çek' uygulamasıdır. Böylece bankalar arasında nakdi para dolaşımının yerini, bilgisayarlar üzerinde kaydi para kayıtları alacaktır⁶².

Uluslararası finans piyasalarındaki ve Türk bankacılık sektörü'ndeki gelişmeler, bankaları müşteriyle daha yakından ilgilenmeye itmiş, bireysel bankacılık, yatırım danışmanlığı, kurumsal pazarlama gibi birimler oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bunun yanında, bireysel bankacılık alanında ve uluslararası bankacılık işlemlerindeki gelişmeler, sektörde etkin bir merkezi istihbarat birimi ve rating kuruluşlarının eksikliğini hissettirmiştir⁶³.

Türk Bankacılık Sistemi'nde, ürünün niteliği açısından bankalar arasında üretilen ürün ya da sunulan hizmet (kredi, mevduat, çek, senet tahsili, menkul kıymet işlemleri), büyük ölçüde homojendir. Ürünlerin fiyatlaması üzerine kamu otoritesi tarafından bir kısıtlama getirilmemiş olup, fiyatlar (faiz oranları, komisyon ve masraflar) bankalar arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Pazar paylarını artırmaya çalışan bankalar, ürün farklılaştırmasına giderek fiyat dışı rekabet göstermektedirler. Örneğin, Pamukbank, diğer kredi kartı özellikleri yanında, kart üzerine kart sahibinin fotoğrafını basmaktadır. Bunun yanında bina yeri seçimi, dekorasyon gibi imaj yaratmaya dönük faaliyetlerle birlikte, personel seçimi, bilgi ve eğitim düzeyi, meslek içi eğitim gibi unsurlar da müşteriye çekebilmek amacıyla yapılan girişimlerdir. 31.12.1996 itibarıyla, bankacılık sektöründe çalışan personel sayısı ve eğitim durumları, Tablo 7'de gösterilmiştir.

⁶² TBB, "Uluslararası Gelişme Çizgisini Yakalamak", *Bankacılar Dergisi*, Sayı:8, Nisan 1992. s.13.

⁶³ İlker Parasız, a.g.e., s.111.

Tablo 7 : Eğitim Durumlarına Göre Banka Çalışanları (1996)

	İlk Öğretim	Orta Öğretim	Yüksek Öğretim	Yüksek Lisans ve Doktora	Toplam
Ticaret Bankaları	6.736	87.083	46.179	2.048	142.046
Kamu Sermayeli Bankalar	3.397	48.938	17.323	626	70.284
Özel Sermayeli Bankalar	3.158	36.887	27.328	1.219	68.592
Yabancı Bankalar	181	1.258	1.528	203	3.170
Türkiye’de Kurulmuş Bankalar	150	942	1.056	86	2.234
Türkiye’de Şube Açan Bankalar	31	316	472	117	936
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	448	2.076	3.093	490	6.107
Kamu Sermayeli Bankalar	334	1.811	2.622	343	5.110
Özel Sermayeli Bankalar	114	265	471	147	997
SEKTÖR TOPLAMI	7.184	89.159	49.272	2.538	148.153

Kaynak: TBB, Bankalarımız 1996, ss.580-581’den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Bankalararası rekabet, yeni finansman kurumlarının doğuşu, yeni finansal varlık türlerinin gelişmesi, tasarruf sahiplerinin ve kredi müşterilerinin bilinçlenmesi, bankaları yeni hizmetler üretmeye zorlamakta, pazarlama faaliyetlerinin önemi ve etkinliği artmaktadır⁶⁴.

E. BANKACILIK SİSTEMİNDE DENETİM

Başlangıçta, bütün gelirlerin tahsili ve bütün ödemelerin gerçek sahipleri adına yapılıp yapılmadığını inceleyen bir kasa denetimi şeklinde anlaşılan denetim kavramı, zamanla nihai amacı açıklanan bilanço, kâr ve zarar tablolarına göre işletmenin mali durumunun tümünün gözden geçirilmesi olan geniş bir kavram halini almıştır⁶⁵. Zaman içerisinde parasal hareketlerin artması ve uluslararası finans piyasalarına girilmesi, denetimin önemini artırmıştır.

⁶⁴ Öztin Akgüç, “Bankacılıkta Gelişmeler”, Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Yıl:10, Sayı:114. Ağustos 1988, s.6.

⁶⁵ Selahattin Tuncer, “Bankaların Denetimi”, Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Yıl:10, Sayı:114. Ağustos 1988, s.24.

Bankaların denetiminde hedeflenen amaçlar; ülkenin ekonomik ve sosyal gereksinimlerinin karşılanmasına katkıda bulunmak, bankacılık faaliyetlerinde süreklilik sağlamak ve tasarruf sahiplerini sistemden doğan risklere karşı korumak şeklinde özetlenebilir. Bankacılık sisteminin, ekonomide kaynak ve gelir dağılımını etkilemesi, kaydi para yaratma gücüne sahip olması, tüm ekonomiyi etkileyebilmesi, kendi sermayesinden çok tasarruf sahiplerinden mevduat ve diğer isimler altında topladığı fonlarla faaliyetlerini sürdürmesi ve sorunlarının dar bir çerçevede kalmayarak, tüm ekonomiye bunalım şeklinde yansımaları gibi nedenler, bankalar üzerinde denetimi kaçınılmaz kılmaktadır⁶⁶.

2 Mayıs 1985 tarihinde yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun, 1.maddesinde yer alan "bankaların denetlenmelerini düzenlemek" ifadesi, yasanın amaçları arasında yer almaktadır. Kanunun Teşkilat ve Organlar ile ilgili beşinci bölümünün üçüncü kısmı, İç Denetime ayrılmıştır. Bu kısımda yer alan 25.maddede denetçiler, 26.maddede denetçilerin görevleri ve 27.maddede banka müfettişleri düzenlenmiştir. Böylece, banka denetçileri ile banka müfettişleri tarafından sürdürülen incelemeler İç Denetim olarak yorumlanmıştır. Kanunun, Mesleki Disiplin ile Denetime İlişkin Hükümleri ile ilgili dokuzuncu bölümünün ikinci kısmı, yine denetimden söz etmektedir. Bu kısımda yer alan 61.madde bankalar yeminli murakıpları, 62.madde idari tedbirler⁶⁷, 63.madde idari denetim⁶⁸, 64.madde mali bünyenin güçlendirilmesi⁶⁹, konularını düzenlemektedir. Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu Başkanlığı, Hazine Müsteşarlığı'na bağlı olduğundan, yapılan inceleme bir Dış Denetim türü olmaktadır. Bankaların dış denetimi ile ilgili olmak üzere; 16 Ocak 1987 tarihinde Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin Tebliği, TCMB'nin 24 Aralık 1987 tarihli Bağımsız Denetim Kuruluşları Tarafından Yapılacak Banka Denetimleri Hakkında Sıra No.1 Tebliği ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun 13 Aralık 1987 tarihli Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış

⁶⁶ M. Cihan Paçacı, "Türk Bankacılık Sisteminde Denetim Sistemi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Haziran 1995, s.25.

⁶⁷ 62.maddenin 1.fıkrası 1994 yılında 538 sayılı KHK ile yeniden düzenlenmiş ve 3182 sayılı Bankalar Kanununda yasaya uymayan ve bankanın güvenli çalışmasını tehlikeye sokan banka mensuplarının görevlerine son verilirken, 538 sayılı KHK ile bu mensupların sadece imza yetkilerinin kaldırılması kararlaştırılmıştır.

⁶⁸ Bu madde 1993 yılında 512 sayılı KHK ile yürürlükten kaldırılmıştır.

⁶⁹ Bu madde 1994 yılında 538 sayılı KHK ile değiştirilmiştir.

Denetleme Hakkında Yönetmeliği yayımlanmıştır⁷⁰. Türkiye’de Bankalar; Bankalar Yeminli Murakıpları, Türkiye Bankalar Birliği, Yüksek Denetleme Kurulu, Başbakanlık Teftiş Kurulu, Hesap Uzmanları ve Maliye Müfettişleri tarafından, kaynak kullanımı ve banka hesaplarına ilişkin düzenlemeler açısından denetlenmektedir⁷¹. Bu kadar denetime rağmen, sistem içerisinde 12 adet bankanın gözetim altına alınması sözkonusudur.

Denetlemedeki ana amaç, bankaları kalkınma planları ve yıllık programlar doğrultusunda faaliyette bulunmaya yöneltmektir. Türk Bankacılık Sistemi’nde bankaların denetlenmesi, iç denetim ve dış denetim olarak ele alınabileceği gibi, fonksiyonel açıdan idari denetim ve mali denetim olarak incelenebilir.

İdari denetim, sisteme girişle başlamaktadır. 3182 sayılı Bankalar Kanunu’nun, “Türkiye’de bir bankanın kurulması veya yabancı ülkelerde kurulmuş bir bankanın Türkiye’de şube açması için Bakanlar Kurulu’ndan izin alınması şarttır.”⁷² hükmünü içeren ve kuruluş iznini düzenleyen 4.maddesi , 538 sayılı KHK ile yeniden düzenlenen başlık (Kuruluş veya Türkiye’de şube açma izni) ve maddesi ile “Türkiye’de bir bankanın kurulması veya yabancı ülkelerde kurulmuş bir bankanın Türkiye’de açacağı ilk şubesi için Bakanlar Kurulu’ndan izin alınması şarttır”⁷³ şekline dönüşmüştür.

Bankalar faaliyetleri aşamasında, hükümetçe tespit edilmiş para ve kredi politikalarına, mevduat toplama, kredi verme, şube açma, iştirak etme konusunda Bankalar Kanunu’nda belirtilen hükümlere uymak zorundadır. İlgili yasalara ve alınan kararlara uyulması, idari denetimin başlıca konularını oluşturmaktadır.

Bankaların, mali bünyelerini olumsuz yönde etkileyebilecek faaliyetlerde bulunmalarını önlemek amacıyla yapılan denetimler Mali Denetimi oluşturmaktadır. Bu yüzden, Bankalar Kanunu’na tabi olarak faaliyette bulunan tüm bankalar, yaptıkları

⁷⁰ TBB, Bankalar Kanunu, El Kitapları Serisi No:7, 17.basım, 1998, ss.28-82 ; Selahattin Tuncer, a.g.m., ss.23-25.

⁷¹ Aydın Argın, Avrupa Topluluğu Tek Pazarına Uyum Açısından Türk Bankacılık Sisteminin Uyum Gereklere, TBB, Yayın No: 175. Ankara, 1993, s.22.

⁷² Seza Reisoğlu, 3182 sayılı Bankalar Kanunu Şerhi, Ankara, 1988, s.62.

⁷³ TBB, Bankalar Kanunu, a.g.e., s.7.

işlemlerde ekonominin gereklerine ve bankaların içinde buldukları duruma göre, Merkez Bankası'nca belirlenen çeşitli kurallara uymakla yükümlüdürler.

Bankaların mali yapılarını bilançolarından, kâr ve zarar hesaplarından sağlıklı olarak öğrenmek güçtür. Kamuya açıklanan banka mali tablolarının gerçeğe uygun bir biçimde hazırlanmaması, çeşitli ilgi gruplarının (hissedarlar, işletme yönetimi, tasarruf sahipleri, kredi talep edenler, araştırmacılar, devlet, banka personeli vb.) korunması açısından, hemen her dönemde yasal düzenlemelere konu olmuştur. Özellikle bazı bankalarda yayınlanan mali tablolar ile dış denetim sonucu elde edilen mali tablolar arasında büyük farklılıklar olabildiğinden, bankaların bağımsız denetim kurumları tarafından denetlenmesi, bir çözüm olarak değerlendirilebilmektedir.

Günümüzde ekonomik koşullar, kamu otoritelerini bankalar üzerinde daha etkin denetim önlemleri almaya zorlamakta ve bu tür denetimler dolaysız kontrollere yaklaşmaktadır⁷⁴. TBB tarafından hazırlanan ve Hazine Müsteşarlığı'nca onaylanan 'Tek Düzen Hesap Planı' ; bankalarda üretilecek finansal bilgilerin denetlenebilir, doğrulanabilir, karşılaştırılabilir, birleştirilebilir nitelikte olmasını sağlamak üzere, geniş kapsamlı bir düzenleme özelliğine sahiptir⁷⁵. Tek düzen hesap planı uygulaması yanında, mali tabloların çeşitli denetleme organlarına gönderilmesi, basın yolu ile yayınlanması ve özellikle, mali tabloların bağımsız denetçilere sunulması zorunluluğu, ülkemiz bankacılığı açısından önemli gelişmelerdir.

F. BANKACILIK SİSTEMİNDE ÖZELLEŞTİRME

Türk Bankacılık Sistemi içerisinde önemli bir paya sahip olan kamu bankaları, sistemde hantal bir yapılaşmaya neden olmanın yanısıra, yasal ve yönetsel bir takım ayrıcalıklar nedeniyle sektörde haksız rekabet yaratmaktadır⁷⁶. Özellikle bazı kamu

⁷⁴ Öztin Akgüç, *Batı Avrupa Ülkelerinde Bankacılığın Denetim ve Gözetimi*, İstanbul Sanayi Odası Araştırma Dairesi, Yayın No:10, Aralık 1982, s.3.

⁷⁵ Pınar Egeli, *Bankaların Finansal Tablolarının Analiz Yöntemleri ve Türk Ticaret Bankacılığı Yönünden Bir Değerlendirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Para ve Banka Programı, İzmir, 1996, s.4.

⁷⁶ Deniz Balak ve Dilek Seymen, a.g.e., s.81.

bankalarının faaliyet dönemi sonunda gerçekleşen zararlarını, görev zararı olarak Hazine'ye devretmeleri haksız rekabeti göstermekle birlikte, kamu bankalarına ait mali tabloların güvenilirliğini de azaltmaktadır⁷⁷.

24 Kasım 1994 tarihinde 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un geçici 3.maddesi, "Kamu bankalarının (T.C. Merkez Bankası, T.C. Ziraat Bankası, T. Halk Bankası ve Eximbank hariç) özelleştirmeye hazırlık işlemleri, bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl içinde tamamlanır" hükmündedir. Kanun'da TCZB ve Türkiye Halk Bankasının sermayelerinin %49'undan fazlasının özelleştirilmesine karar verilmesi durumunda, bu bankalara ilişkin imtiyazlı hisseler oluşturulması zorunlu kılınmış ve bu düzenlemenin amacı olarak, tekelleşmenin önlenmesi, ekonomik ve milli yararların korunması gösterilmiştir. 4046 sayılı Kanun'a göre TCZB ve Türkiye Halk Bankası hisselerinin tamamının elden çıkarılması suretiyle özelleştirilmesi söz konusu olmadığı gibi, fiilen pratiğe dökülmesi de mümkün değildir. Özellikle TCZB'nin 1253 şube ile ülkeyi birbirine bağlayan mali bir ağa sahip olması yanında, yüklendiği ihtisas görevi ve stratejik önemi, tümünden özelleştirilmesini güçleştirmektedir⁷⁸.

Kamu bankalarının, devlet güvencesiyle özel bankalara kıyasla daha kolay kaynak toplayarak, bu kaynakları genellikle maliyetinin altında bir getiriyle Hazine'ye kullandırmaları, fon maliyetlerinde artışa yol açmakta ve 'crowding-out' etkisiyle özel sektör piyasadan dışlanmaktadır. Kaynakların, örgütlenme ve denetlenmedeki eksiklikler ile siyasi otoritenin tercihleri doğrultusunda kullanılması nedeniyle, geri dönüş oranı düşük kalmaktadır⁷⁹.

⁷⁷ Banka Uzmanları Derneği, "Türk Bankacılık Sisteminde Bazı Temel Büyüklükler, Etkinlik ve Özelleştirme", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Yıl:4, Sayı:14, 1996, ss.15-16.

⁷⁸ Ayhan Sarısu, a.g.e., s.27.

⁷⁹ Hasan Basri Göktan, "Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi Sempozyumu", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Aralık 1994, s.10.

Kamu bankalarının özelleştirilmesinde ortaya çıkan sorunlar, ekonomik koşullardan çok siyasi otoritelerin tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Kamu bankalarının finansal yapı ve aktif büyüklüğü nedeniyle satış değerlerinin çok yüksek olacağı belirtilmekte ve özel kesimdeki sermaye birikiminin, bu bankaları satın almakta yetersiz kalacağı ileri sürülmektedir. Bu engellerin, farklı özelleştirme yöntemleri kullanılarak aşılması mümkündür. Kamu bankalarının özelleştirilmesinde; il veya bölge bazında bölünme yada şube veya faaliyet açısından küçülme yolları izlenebileceği gibi, bankalarının mevcut aktifleriyle birlikte, mevcut durumlarıyla özelleştirilmesi tercih edilebilir. Bankaların büyüklükleri dikkate alındığında bunların blok satışları mümkün olmamasına rağmen, çeşitli yöntemlerle bu zorluk aşılabılır. Öncelikle hisselerin belli bir kısmı banka çalışanlarına ve yöneticilerine bedelli veya bedelsiz olarak verildikten sonra, kalan kısmı bireysel yatırımcılara, büyük firmalara veya yabancı yatırımcılara satılabilir. Burada temel amaç, bankaların en az %51 hissesinin özel sektöre devredilerek banka yönetimlerinin devlet kontrolünden çıkarılması olmalıdır.

Özelleştirme sayesinde, Hazine'ye banka kurmak amacıyla başvurmuş olmakla birlikte, gerekli izni alamayan çeşitli grup ve holdinglerin banka sahibi olabilmeleri sağlanacaktır⁸⁰. Kamu bankalarının özelleştirilmesi uzun vadeli ekonomik istikrar ve haksız rekabetin önlenmesi açısından doğru bir yaklaşımdır. Kamu bankalarının %50'yi aşan sektör ağırlığı, özel banka ve finans kuruluşlarınca aktarılan fonların da hesaba katılması sonucu %70'lere yükselmektedir. Dolayısıyla, finans piyasaları kamu bankalarına indeksli olarak faaliyet göstermektedir.

Kamu bankalarınca yerine getirilen ihtisas görevleri, herhangi bir başka bankacılık faaliyetinde bulunmayacak tek bir kamu bankasında toplanabilir. Böylece kamu bankalarının tamamının özelleştirilmesi sağlanırken, sadece ihtisas görevine yoğunlaşan bir kurum oluşturulmak suretiyle, sistemi etkileyecek herhangi bir gelişmenin önüne geçilmiş olacaktır. Ayrıca, Tarım Kredi Kooperatifleri gibi kuruluşlar yeniden yapılandırılarak belli sektörlerin desteklenmesi sağlanabilecektir.

⁸⁰ İbrahim Aydın, a.g.e., s.59.

Türk Bankacılık Sistemi'nde önemli paya sahip olan kamu bankalarının, gelişen ekonomik koşullara ve rekabet seviyesine bağlı olarak ekonomik etkinlik ve verimliliği yükseltmek amacıyla, en kısa zamanda özelleştirilmesi gerekmektedir. Böylece, tüm bankalar, farklı kanunlara ve hiç bir ayrıcalığa tabi olmadan faaliyet gösterirken, eşit rekabet koşulları altında hizmet sunabilecekler ve dolayısıyla, kaynakların daha etkin kullanılması sağlanmış olacaktır.

III. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN BAŞLICA SORUNLARI

1980'li yıllardan itibaren hızlı bir gelişme devresine giren Türk Bankacılık Sistemi'nin, dışa açılma ve liberalleşme sürecinde karşılaştığı ekonomik ve yapısal kaynaklı sorunlar, günümüzde de önemini korumaktadır. Bu sorunlar bankaların verimli çalışmasını engellemekte ve sisteme olan güveni azaltmaktadır.

A. EKONOMİK GELİŞMELERİN İSTİKRARSIZLIĞI SORUNU

1980'den sonra izlenen dışa açılma ve liberalleşme politikalarıyla büyük gelişme kaydeden Türkiye Ekonomisi, kamu finansman açıkları ile birlikte kronikleşen yüksek enflasyonun etkisiyle fiyatlar, faiz ve döviz kurlarında istikrarsızlıklar yaşamaya başlamıştır⁸¹.

Enflasyonun en önemli nedenleri arasında sayılan kamu açıkları, kamuyu kaynak arayışına iterek, halka ve çoğunlukla da bankalara başvurmasını gerektirmektedir. Halktan borçlanma, bankalara kaynak akışını azaltırken; bankalardan borçlanma ise, finansman gereksiniminin şiddetine ve ekonomik konjonktüre göre, bankaları kamu senetleri almaya yönelterek kaynak kullanımlarını sınırlandırmaktadır. İç borçlanma yanında, döviz spekülasyonları şiddetlenmekte, paranın değer kaybı artmakta ve bu durum, maliyetler yoluyla fiyatlara yansımaktadır⁸².

⁸¹ İlker Parasız, a.g.e., s.107.

⁸² Kasım Eren, a.g.e., s.126.

Pozitif reel faiz uygulaması ile birlikte, döviz cinsinden borçlanarak elde ettikleri fonları, yüksek faizli kısa vadeli iç borçlanma kağıtlarına plase eden ve bu borçları yine dövizle ödemek zorunda kalan, bir başka deyişle açık pozisyon yaratarak çalışan bankalar, yüksek enflasyon ve ekonomik istikrarsızlıkların yol açtığı belirsizlik ortamında, kur riski ile karşılaşarak krize sürüklenmiştir.

Ekonomik istikrarsızlıklar ve bu istikrarsızlıklardan kaynaklanan belirsizlik ortamı, bankaların karar alma mekanizmalarını zayıflatarak devamlı risk altında çalışmalarına yol açmaktadır. Bu durum, hem personel hem de mali tablolar üzerinde olumsuz etki yaparak, bankaların verimli çalışmalarını engellemektedir.

B. SORUNLU KREDİLER

Bankaların kendi bünyelerinde oluşturdukları risk yönetim birimleri ve ayrıca, Merkez Bankası nezdinde oluşturulan Risk Santralizasyonu Merkezi, daha çok enflasyon ortamından kaynaklanan problemlili krediler sorununun azaltılması yönünde oldukça önemli adımlardır. Merkez Bankası, banka müşterilerinin risk durumlarını nezdinde toplamak üzere, 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun 44.maddesi uyarınca bir risk santralizasyonu merkezi kurmuştur. Burada, bankaların vadesinde ödenmeyen senetlerine ilişkin olarak yaptıkları protestolar toplanmakta ve diğer bankalara duyurulmaktadır.⁸³

Ekonomik istikrarsızlık ve yüksek enflasyonun getirdiği belirsizliklerin daha titiz öngörülenmesi, kredi başvurularının sıkı bir denetimden geçirilmesi ve yasalardaki sınırlamalar, bu tip sorunları engellemektedir. Özellikle artan faiz yükü nedeniyle, banka alacaklarının vadesinde tahsil edilememesi, banka kaynaklarının likiditesini azaltırken, kaynak maliyetlerinin artmasına yol açmaktadır. Ülkenin ekonomik yapısındaki olumsuzluklar nedeniyle bankalar kredilerin tahsilinde güçlük çekmektedir. Tahsil edilemeyen krediler karşılığında gayrimenkul edinmek ya da borçlu kuruluşa iştirak etmek zorunda kalan bankalar, kaynaklarının önemli bir kısmını bu bankacılık dışı faaliyetlere ayırmaktadır.

⁸³ Kasım Eren, a.g.e., ss.94-95.

1990'lı yıllarda yaşanan körfez krizi, savaş bölgesine yakınlığı nedeniyle turizm sektöründe görülen duraklama, savaş sonrası ekonominin tekrar canlanmasıyla aşırı büyümeye yönelen firmaların, ortaya çıkan ekonomik durgunluk nedeniyle geri ödeme zorluğuna düşmeleri, 1994 yılında ekonomik ve mali piyasalarda yaşanan kriz ve yasal takibe alınan alacakların yargılanmalarının uzaması, tahsili gecikmiş alacakların artmasına yol açan nedenler olarak sıralanabilir. Bu yüzden, bankaların takipteki alacaklarını teminat yönünde güçlendirmeleri ve problemlili kredileri için yeterli karşılık ayırmaları yanında, yargı mekanizmasını hızlandırıcı düzenlemelerin de hayata geçirilmesi gerekmektedir⁸⁴. Ekonomik ve mali yapıdaki bozukluklar yanında, toplanan mevduatın ancak yarısına yakınının kredi olarak kullanılması ve bu kredilerin de problemlili hale gelmesi, bankaların verimliliklerini olumsuz yönde etkilemektedir.

C. YÜKSEK KAYNAK MALİYETİ

Son yıllarda mevduat dışı fon temininde kaydedilen gelişmelere rağmen yine de sektörün en önemli kaynağı, mevduattır. Serbest faiz sistemine geçilmesiyle birlikte faiz oranlarının enflasyon paralelinde seyretmesi ve dolayısıyla, vadeli mevduat yönündeki eğilimler sonucu, mevduatın maliyeti artmıştır. Ayrıca, dispoñibilite, mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primleri, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) primleri, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV)⁸⁵ kredi maliyetini yükselten diğer unsurlardır. Munzam karşılık ve dispoñibilite yükümlülüklerinin yüksek olması, hem kaynak maliyetini artırmakta hem de kullanılabilir kaynakları sınırlandırmaktadır. Bunun yanında, BSMV, KKDF ve Kambiyo Gider Vergisi bir yandan işlem maliyetini bir yandan da bankaların uluslararası rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir.

Bankaların yüksek maliyetle topladıkları mevduat kaynağının, uygulanan para politikaları nedeniyle ancak %50'sini kredi olarak değerlendirebilmeleri, mevduat faizi ile kredi faizi arasında bir fark oluşmasına yol açmaktadır. Bu durumda bankalar, yüksek

⁸⁴ İker Parasız, a.g.e., s.107.

⁸⁵ Bankalar BSMV'ye tabi olurken, yetkili müesseselerin bundan muaf olması bankalar aleyhine haksız rekabet yaratmaktadır.

maliyetle fon aktaran verimsiz kuruluşlar olarak nitelendirilmektedir⁸⁶. Farkın yüksek olmasında, bankacılık işlemlerinden alınan bir takım fon ve vergiler yanında, enflasyonist ortamda çalışmaları nedeniyle bankaların kâr marjlarını yüksek tutmalarının da payı vardır. Farkın yüksek olmasına yol açan ve dolaylı vergilendirme olarak da adlandırılan, dispoñibilite ve yasal karşılıklardan dispoñibilite yükümlülüğü; bir ölçüde faiz karşılığında kamu senetleri satın alınarak gerçekleştirilebilirken, bankaların faiz vererek topladıkları mevduatın önemli bir bölümünü kredi olarak kullandıramamaları, verdikleri kredilere maliyet olarak yansımaktadır⁸⁷. Bankaların 1 Ocak 1992'den itibaren %23 oranında asgari kurumlar vergisine tabi olması ve zorunlu olarak portföylerinde bulundurdukları devlet tahvili ve hazine bonolarının faizlerinin vergiye tabi tutulması bankalara ek bir yük daha getirmiştir⁸⁸. Rekabetçi bankalar, faaliyet ve faiz maliyetlerini kapsayan toplam maliyetlerini, minimize etme arayışındadırlar⁸⁹.

Kaynak maliyetlerini artıran bir diğer unsur ise, özellikle şube ve personel giderlerinden oluşan işletme giderleridir. Bankalar 1945 yılından başlayarak, reel faizin negatif olmasının da etkisiyle, olabildiğince çok mevduat toplayabilmek amacıyla, yoğun bir şube açma ve yeni personel istihdam etme faaliyetine girişmişlerdir. Günümüze kadar alınan istikrar önlemleri, 1980 sonrasında reel faizin pozitif dönüşmesi, minimum özkaynak miktarının her şube için artırılması ve otomasyonda meydana gelen gelişmeler, bir çok şubenin uygun çalışmadığını ortaya çıkarmıştır. Son yıllarda özellikle büyük bankalar işletme giderlerini azaltmak ve dolayısıyla maliyetlerini düşürmek amacıyla, şube kapatma ve personel sayısını indirme yoluna gitmişlerdir⁹⁰. Türk Bankacılık Sistemi'nde kaynak yapısı Tablo 8'deki gibidir.

⁸⁶ Abdullah Ergin ve Nevzat Aypek, "Ticari Bankalarda Etkinlik ve Verimlilik", 3. Verimlilik Kongresi, MPM, Yayın No:599, Ankara, 14-16 Mayıs 1997, s.329.

⁸⁷ Nitekim 1996 yılında Türk Bankacılık Sistemine kredi/mevduat oranı % 38 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuç, her 100 TL'lik mevduatın ancak 38 TL' sinin kredi olarak kullanılabilirdiği anlamına gelmektedir. Geniş bilgi için bkz. Kasım Eren, a.g.e., ss.132-133.

⁸⁸ TBB, "1992 yılında Türk Bankacılık Sektörü ve 1993 Beklentileri", Bankacılar Dergisi, Sayı:11, Nisan 1993, s.16.

⁸⁹ Asghar Zardkoohi and James Kolari, "Branch Office Economies of Scale and Scope: Evidence From Savings Banks in Finland", Journal of Banking And Finance, Vol:18, 1994, s.425.

⁹⁰ Kasım Eren, a.g.e., s.133.

Tablo 8 : Türk Bankacılık Sistemi'nde Kaynak Yapısı (1986 - 1996)

(Milyar TL)	1986	%	1987	%	1988	%	1989	%	1990	%	1991	%	1992	%	1993	%	1994	%	1995	%	1996	%
Mevduat	15.828	61	24.163	56	38.384	55	60.744	58	92.759	56	163.223	56	300.654	55	511.552	51	1.270.064	63	2.664.935	65	6.145.516	69
Mevduat Dışı Kaynaklar	3.740	14	7.897	19	13.414	19	20.061	19	32.338	20	55.978	19	120.627	22	267.343	27	350.512	18	587.851	14	1.273.995	14
Diğer Pasifler	3.620	14	5.681	13	9.630	14	14.801	14	22.534	14	43.507	15	76.922	14	122.978	12	219.242	11	483.335	12	740.329	8
Özkaynaklar	2.834	11	5.234	12	8.283	12	9.818	9	16.789	10	27.987	10	46.801	9	95.474	10	167.599	8	366.264	9	799.271	9
(Zarar)	(37)	-1	(59)	-1	(156)	-2	(122)	-1	(436)	-3	(2.511)	-9	(7.277)	-16	(186)	0	(11.577)	-7	(21.303)	-6	(8.867)	-1
Kâr	491	17	925	18	1.820	22	1.927	20	3.918	23	7.001	25	13.903	30	27.547	29	43.190	26	115.103	31	258.699	32
TOPLAM KAYNAKLAR	26.023	100	42.975	100	69.711	100	105.424	100	164.421	100	290.696	100	545.004	100	997.346	100	2.007.415	100	4.102.383	100	8.959.111	100

Kaynak : TBB, Bankalarımız 1986, 1987, 1988, 1996'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablo 9 : Türk Bankacılık Sistemi'nde Özkaynak Yapısı (1986 - 1996)

(Milyar TL)	1986	%	1987	%	1988	%	1989	%	1990	%	1991	%	1992	%	1993	%	1994	%	1995	%	1996	%
Ödenmiş Sermaye	1.671	59	3.163	60	4.165	50	4.441	45	7.366	44	13.962	50	23.102	49	39.059	41	71.130	42	136.389	37	291.567	37
Yedek Akçeler	316	11	512	10	1.046	13	1.332	13	1.829	11	3.012	11	5.274	11	9.578	10	17.600	10	39.120	11	80.153	10
Muhtemel Zarar Karşılığı	91	3	216	4	459	6	203	2	321	2	506	2	816	2	1.417	1	2.749	2	4.921	2	9.527	1
Yeniden Değerleme	302	11	477	9	949	11	2.037	21	3.791	23	6.017	21	10.983	24	18.059	19	44.507	27	92.034	25	168.192	21
(Zarar)	(37)	-1	(59)	-1	(156)	-2	(122)	-1	(436)	-3	(2.511)	-9	(7.277)	-16	(186)	0	(11.577)	-7	(21.303)	-6	(8.867)	-1
Kâr	491	17	925	18	1.820	22	1.927	20	3.918	23	7.001	25	13.903	30	27.547	29	43.190	26	115.103	31	258.699	32
TOPLAM ÖZKAYNAK	2.834	100	5.234	100	8.283	100	9.818	100	16.789	100	27.987	100	46.801	100	95.474	100	167.599	100	366.264	100	799.271	100

Kaynak : TBB, Bankalarımız 1986, 1987, 1988, 1996'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

1992 yılı ortalarına doğru bankalara, kaynak maliyetlerini düşürmek üzere kullanabilecekleri bir finansal araç olarak, VDMK sunulmuştur. Tüketici kredisi piyasasının büyümesi ve sermaye piyasası yasasına getirilen yenilikler sonrasında ihracına izin verilen VDMK'lar, munzam karşılık ve dispoñibiliteye tabi olmamaları nedeniyle, yukarıda sayılan olumsuzlukları bir ölçüde hafifletici bir uygulama olarak kabul edilmiştir. VDMK'lar genellikle, tüketici kredileri karşılığında ihraç edilmekte ve çoğunlukla tekrar tüketici kredilerine plase edilmektedir. Ancak üretimin tüketimi karşılamadığı ülkemizde tüketici kredilerinin artma eğilimine girmesi, ekonomi üzerinde enflasyonist baskı oluşturmaktadır. Bu ise, VDMK aracından beklenen yararı ortadan kaldırmaktadır. Bunun yanında munzam karşılık ve dispoñibiliteye tabi olmaması, devletin mevduatlarda olduğu gibi emisyonu kontrol altında tutmasını engellemektedir⁹¹.

D. ÖZKAYNAK YETERSİZLİĞİ

Bankalar Kanunu'nun 538 sayılı KHK ile yeniden düzenlenen ve tanımları içeren 3.maddesinin 5.fikrasına göre; "Ödenmiş sermaye; bankaların üç aylık hesap özetlerindeki fiilen ödenmiş veya Türkiye'ye ayrılmış ve ödenmiş sermayelerinden, bilançoda görülen zararın yedek akçelerle karşılanmayan kısmı düşüldükten sonra kalan tutarı", aynı maddenin 7.fikrasına göre, "Özkaynak; bankaların ödenmiş ve Türkiye'ye ayrılmış sermayeleri ile yedek akçeleri toplamını" ifade etmektedir. Kanun'un, 538 sayılı KHK ile değiştirilen ve kuruluş şartlarını içeren 5.maddesinin 1.fikrasının d bendine göre; "Ödenmiş sermayelerinin 6 trilyon⁹² liradan az olmaması" şarttır⁹³.

Türk bankacılığının günümüzdeki en büyük sorunu, sektörün ulusal ve uluslararası alanda rekabet gücünü zayıflatan, sermaye yetersizliğidir⁹⁴. Türk Bankacılık Sisteminin özellikle son yıllarda bu soruna, otofinsanman yoluyla çözüm aradığı görülmektedir. Nitekim 1990'dan 1994'te yaşanan krize kadar, bankaların bilançolarında açık pozisyonların giderek yükseldiği ve özkaynak artışının, belirli bir ölçüde açık

⁹¹ Ekrem Tufan, "Tüketici Kredileri ve Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler Arasındaki İlişkinin Analizi". SPK, Yayın No:54, Aralık 1996, ss.507-530.

⁹² 18 sayılı tebliğ ile yükseltilecek miktar.

⁹³ TBB, Bankalar Kanunu, a.g.e., ss.5-8.

⁹⁴ İlker Parasız, a.g.e., s.110.

pozisyon kârları ve yeni bir fon girişi sağlamayıp hesaben özkaynağı artıran, yeniden değerlendirme fonu ile karşılandığı göze çarpmaktadır⁹⁵. 1996 yılı sonu itibariyle sektörün özkaynakları toplamı 541 trilyon TL iken, bunun 168 trilyon TL' si yeniden değerlendirme fonudur. Türk Bankacılık Sistemi'nin özkaynak yapısı Tablo 9'daki gibidir.

Bankacılık sektörünün, sermaye yapısına ilişkin sorunlarından birisi de, iştiraklere ve sabit varlıklara yatırılan kaynakların büyük miktarlara ulaşmasıdır. İştiraklere yatırılan kaynakların pek çoğu yeterli getiriye sağlayamadığından, banka için bir yük oluşturmakta ve bankacılık faaliyetlerine daha fazla kaynak ayırmalarını önlemektedir.

Bankalar Kanunu'nun 1994 yıl ve 538 sayılı KHK ile değiştirilen ve iştirakleri düzenleyen 47.maddesinin 1.fikrasına göre; "Bankalar, ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan ve bu konularda özel kanunlara göre izin ve ruhsat ile faaliyet gösteren mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa, bedelsiz olarak edindikleri hisseler dahil, özkaynaklarının en fazla %15'i oranında iştirak edebilirler. Bu tür ortaklıklara yatırılacak kaynakların toplamı banka özkaynaklarının %60'ını aşamaz.", hükmü getirilmiştir. Ancak, 3332 sayılı Kanun'un 5.maddesi, bankaların şirketlerin sermayelerine katılmaları halinde bu fıkranın uygulanmayacağını belirtmiştir⁹⁶.

Bankalar kendi sermayesinden çok, tasarruf sahiplerinden mevduat ve diğer isimler altında topladıkları fonlarla faaliyetlerini sürdürmektedir. Bir bankanın faaliyetlerine son verilmesinin, diğer mali kurum ve sektörleri etkilemesi, banka özkaynakları üzerinde önemle durulmasını gerektirmektedir. Ülkemiz bankalarının yetersiz ve zayıf özkaynaklarla faaliyette bulunması, tasarruf sahipleri ve ekonomi açısından riski artırmaktadır. Tablo 10'da da görüleceği gibi, özkaynakların toplam aktifler içerisindeki payı, ortalama %10 düzeyinde kalmıştır.

⁹⁵ Deniz Balak ve Dilek Seymen, a.g.e., s.83.

⁹⁶ TBB, Bankalar Kanunu, a.g.e., s.57.

Tablo 10 : Özkaynakların Toplam Aktifler İçerisindeki Payı (1986-1996)
(Milyar TL)

Yıllar	Özkaynaklar	Toplam Aktifler	$\frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Toplam Aktifler}}$ (%)
1986	2.744	26.060	0.105
1987	5.018	43.034	0.117
1988	7.824	70.083	0.112
1989	9.818	105.424	0.093
1990	16.789	164.421	0.102
1991	27.987	290.696	0.096
1992	46.801	545.004	0.086
1993	95.473	997.346	0.095
1994	167.598	2.007.415	0.084
1995	366.263	4.102.383	0.089
1996	799.271	8.959.111	0.089

Kaynak : TBB, Bankalarımız, 1986 - 1996'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

Uluslararası bankacılık uygulamalarıyla eş zamanlı olarak Türk bankalarının hukuki yönden sermaye yeterliliği rasyosu için, Basle Anlaşması'nın öngördüğü hükümlere uyması hedeflenmiştir. Bu amaçla, 1989 yılı kasım ayında yayımlanan Hazine Tebliği'nde belirtilen ve Basle Anlaşması ile öngörülen oranların, 1989'da % 5.5'den 1992 yılı sonuna kadar % 8'e getirilmesi planlanmıştır.

BIS tarafından 1992 sonu için belirlenen %8'lik sermaye yeterliliği rasyosunu iyileştirebilmek için bankaların önünde iki yol vardır. Bunlar sermaye artırımına gitmek veya riskli aktifleri azaltmak yoluyla bilançolarını küçültmektir⁹⁷.

E. SEKTÖRLE İLGİLİ DÜZENLEMELER VE KAMU PAYININ AĞIRLIĞI

Türk Bankacılık Sistemi içerisinde önemli bir paya sahip olan kamu bankaları, kendilerine verilen yasal ve yönetsel farklılıklardan kaynaklanan bir takım ayrıcalıklar nedeniyle, sektörde haksız rekabete yol açmaktadır. Sistem içerisinde toplam mevduatın %3'ünü oluşturan resmi mevduatın kamu bankalarına yatırılması zorunluluğu, kamu

⁹⁷ Tamer Aksoy, a.g.e., s.45.

bankalarına düşük maliyetli kaynak yaratmaktadır⁹⁸. Özellikle rekabet açısından önemli bir unsur olan maliyet konusunda kamu bankalarına ayrıcalık verilmesi, sistemdeki diğer bankalar için haksız bir ortam yaratmaktadır.

Kamu bankalarının kuruluş statüleri, idari yapıları, personel politikaları ve sermayelerinin ancak yoğun bürokratik aşamalardan geçirilerek değiştirilebilmesi, hızlı değişim gösteren ekonomik ve mali koşullara uyum sağlanmasını ve gerekli önlemlerin hızla alınmasını zorlaştırmaktadır⁹⁹.

Kamu bankalarının devlet güvencesiyle özel bankalara kıyasla daha kolay topladığı kaynakları, genellikle maliyetlerinin altında bir getiriyle Hazine'yi finanse etmek amacıyla kullanması, fon maliyetlerini artırmaktadır. Kamu bankalarınca kullanılan kredilerin, örgütlenme ve denetimdeki aksaklıklar yanında, siyasi otoritenin tercihleri doğrultusunda kullanılması nedeniyle, geri dönüş oranları düşük kalmaktadır. Kamu bankalarına, daha esnek koşullarda faaliyet gösterme olanağı tanınması nedeniyle, kamu bankalarının diğer bankalara kıyasla daha fazla risk üstlenmeleri sonucu, tüm sistemin risk yükü artmaktadır. Sistemdeki bütün banka gruplarının uymak zorunda oldukları yükümlülüklerin kamu bankaları lehine bozulması, piyasadaki rekabet koşullarını olumsuz yönde etkilemektedir¹⁰⁰. Kamu bankalarının yanında, Türk Mali Sistemi içinde bulunmakla birlikte Türk Bankacılık Sistemi dışında yer alan özel finans kurumlarının, bankacılığa çok benzeyen işlemler yapmalarına rağmen, bankalara uygulanan kaynak kullanımı, karşılık ayırma, finansal hizmetler gibi kısıtlamalara aynen tabi olmamaları piyasada haksız rekabete yol açmaktadır¹⁰¹.

Sayılan nedenlerle kaynaklarını güvenli biçimde plase etmekte zaman zaman güçlüklerle karşılaşan bankalar, kaynaklarını devlet iç borçlanma senetlerine yönlendirmek zorunda kalmakta ve dolayısıyla, özel kesim yerine devlet kesimini finanse etmek durumuna girmektedirler.

⁹⁸ Deniz Balak ve Dilek Seymen, a.g.e., ss.81-82.

⁹⁹ İlker Parasız, a.g.e., s.109.

¹⁰⁰ Ayhan Sarısu, a.g.e., ss.26-29.

¹⁰¹ İlker Parasız, a.g.e., s.110.

F. HIZLI TEKNOLOJİK GELİŞMELERE BAĞLI SORUNLAR

Türk Bankacılık Sistemi'nde teknoloji kullanımı ve otomasyona geçiş çalışmaları 1960'lı yıllara dayanıyorsa da, bu konudaki çalışmalar 1980'de yoğunlaşmıştır. Bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler, artan rekabet, müşteri talepleri, yeni sistemlerin özellikle banka gerisinde sağladığı sürat ve verimlilik artışları, bankaların otomasyona geçiş nedenleri olarak sıralanabilir¹⁰². Otomasyonun bireysel faaliyetlerde ve özellikle çalışma sürecinde zaman ve güç tasarrufu sağlayarak verimliliğe yol açtığı düşünülmektedir¹⁰³.

Türk Bankacılık Sistemi'nde, başta 24 saat bankacılık hizmeti veren ATM ve kredi kartları olmak üzere, Nisan 1992'de faaliyete geçen EFTPOS sistemi, bankacılık hizmetlerinin kişisel bilgisayarlarla gerçekleştirilebildiği ev ve ofis bankacılığı ve otomatik kasa makineleri kullanıma girmiştir.

Ayrıca, bilgisayar teknolojisine dayalı haberleşme sistemi ile uluslararası bankacılık işlemlerinde hız sağlayan ve merkezi Brüksel'de bulunan SWIFT'e üye olan bankalarımızın sayısı 1996'de 56'ya ulaşmıştır¹⁰⁴. Bu sistemin sağlayabileceği bazı iletişim hizmetleri, müşterinin transfer emirleri, döviz teyitleri, kredi ve borç teyitleri, raporlar, tahsilatlar, akreditifler, bankalar arası menkul değerler işlemleri ile ilgili dokümanlar, mesaj iletişimleri olarak sıralanabilir¹⁰⁵.

Türkiye'de ilk ATM, 1987 yılı sonlarına doğru İş Bankası'nın Ankara Yenışehir Şubesi'nde kullanıma açılmıştır. 1990 yılından sonra özellikle çok şubeli mevduat bankalarının ATM yatırımlarına yönelmesindeki amaç, bireysel bankacılık faaliyetlerinin kolay ve modern bir hale getirilmesinin yanı sıra, kaynak maliyetini de aşağı çekmek olmuştur. ATM'lere yapılan yatırımların maliyetinin yüksek olması, bankaları ortak kullanım konusunda işbirliğine yöneltmiştir. Bankalararası Kart Merkezi (BKM)

¹⁰² Ziya Aktaş, Orhan Emirdağ ve Hasan Kınalı, *Türkiye'de Bankacılık Kesiminin Bilgisayar Kullanımının Sorunları ve Çözüm Önerileri*, TBB, Yayın No:142, Ankara, 1987. ss.29-30.

¹⁰³ Claudio Frischtak, "Banking Automation and Productivity Change: The Brazilian Experience", *World Development*, Vol:20, No:12, 1992, s.1775.

¹⁰⁴ TBB, "1992 yılında Türk Bankacılık Sektörü ve 1993 Beklentileri", a.g.m., s.7.

¹⁰⁵ Tezer Öcal, a.g.m., s.150.

bünyesinde oluşturulan proje ile bütün bankaların ATM konusunda ortak kullanıma geçmeleri öngörülmüştür. Bunun ilk adımı olarak Akbank, Vakıfbank ve Garanti Bankası, yaklaşık 750 ATM' yi 'Altın Nokta' adı altında ortak kullanıma sunmuştur. Çukurova grubu bankalarından olan Yapı Kredi Bankası ve Pamukbank, 950 ATM' yi müşterilerinin ortak kullanımına açmıştır¹⁰⁶.

Kredi kartlarının ve otomatik para çekme makinelerinin hem işlem hacmi hem de kullanılan kitle açısından çok büyük rakamlara ulaşması, hukuki açıdan bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Örneğin; on-line işlemlerle ilgili belgeler nedeniyle, hizmet alanları ile belgelerin sunulduğu ilgili kurumlar arasında sorunlar yaşanmaktadır¹⁰⁷.

Elektronik network ağı sayesinde, bireysel işlemler POS terminalleri aracılığıyla yapılacak, kişiler ödemelerini evlerinden düzenleyecek, ödemeler ciro sisteminde olduğu gibi alıcının hesabından satıcının hesabına aktarılacak, bankalar perakende (tasarruf) ve ticari banka müşterilerini elektronik ağla birbirine bağlayacak, müşteriler evlerinden yatırım yapıp, ödeme bilançolarını takip edebileceklerdir. Elektronik ev bankacılığında sorun ekonomiktir. Teknoloji pek çok bankacılık işleminin evde, çok düşük marjinal maliyetle yapılmasına olanak vermektedir. Sabit maliyetlerin yüksek olması ve kullanım oranının az olması, bir çok tüketici ve alacaklı için ortalama maliyetlerin çok yüksek olmasına yol açmaktadır¹⁰⁸. Özellikle ev ve ofis bankacılığındaki gelişmeler yaygın şube bankacılığının önemini daha da azaltacaktır.

Bilgisayar kullanımının sağladığı yararlar; zamandan tasarruf, etkin bir raporlama sistemi, daha iyi müşteri hizmetleri, personel tasarrufu, işlerin takibinde kolaylık, işlem maliyetlerinde düşme, düzenli ve sürekli hizmet olarak sıralanabilir¹⁰⁹. Ancak, Avrupa ortalaması 7-10 olan şube başına personel sayısının, ülkemizde 23 gibi yüksek bir

¹⁰⁶ Talat Yeşiloğlu, a.g.m., s.124.

¹⁰⁷ Sabih Arkan, **Bankacılıkta Kullanılan Yeni Elektronik Sistemlerle İlgili Hukuki Sorunlar**. TBB, Yayın No:166, Ankara, 1991 ; TBB, "1992 yılında Türk Bankacılık Sektörü ve 1993 Beklentileri", a.g.m., s.8.

¹⁰⁸ Mark J.Flannery, "Panel: Innovations in Money and Payments", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol:28, No:4, November 1996, Part II, ss.966-971.

¹⁰⁹ Meral Toprak ve Diğerleri, **Bankacılık Sektöründe Bilgisayar Kullanımı**, MPM, Yayın No:452, Ankara, 1991, s.160.

düzeyde olması, bankalarımızın hizmetlerini insan gücüne dayalı olarak sunduklarını ve teknolojiden tam olarak yararlanamadıklarını göstermektedir¹¹⁰.

Bankacılık gibi hizmet sektörlerinde, teknolojik değişimin ölçülmesindeki temel sorun, ölçümler için tek bir göstergenin olmamasıdır¹¹¹. Teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği sorunlar; personel ve yönetim sorunları, müşteri alışkanlıklarından doğan sorunlar, altyapı sorunları, maliyet sorunları olarak ele alınabilir. Bununla birlikte, yazılım ve donanım sistemine ilişkin sorunları;

- Bankalararası işbirliği eksikliği,
- Personelin tepkileri,
- Müşteri alışkanlıkları,
- Enerji kesintileri,
- Özellikle yöresel bazda PTT hatları ile olan sorunlar,
- Yazılım konusunda ortak bir sistem olmaması,
- Dış kaynaklı yazılımlarda güncelleştirme eksiklikleri,
- Donanım sistemleri arası standart eksikliği,
- Bakım ve onarım hizmetlerindeki fiyat yüksekliği,

şeklinde yazabiliriz¹¹².

Bankalar, bilgisayar yazılım ve donanım sektörünün gelişmesinde aktif rol alırlar¹¹³. Bankaların yeni uygulamalar geliştirip rekabette avantaj sağlamak arzusu, ortak standartlar belirlenmeden ve bireysel olarak yapıldığı için, ülke ekonomisi açısından zaman ve emek kaybına neden olabilmektedir.

¹¹⁰ Yasemin Aymergen ve M. Oğuz Köksal, "1992 Yılında Bankacılık Sektörü ve Bankalarımız".

Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, Eylül 1993, s.45.

¹¹¹ David B. Humphrey, "Cost and Technical Change: Effects From Bank Deregulation", *The Journal of Productivity Analysis*, Vol:4, 1993, s.12.

¹¹² Meral Toprak ve Diğerleri, a.g.e., ss.162-163.

¹¹³ Claudio Frischtak, a.g.m., s.1769.

IV. BANKACILIK-VERİMLİLİK İLİŞKİLERİ

Mali sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan bankacılık, üretim sürecinde hizmet sektöründe yer almakta ve ekonomideki diğer sektörlerle karşılıklı etkileşim içerisinde faaliyet göstermektedir. Fonların toplanması, toplanan fonların kamu ve özel kesim kuruluşlarına yönlendirilmesi, kaynak dağılımının iyileştirilmesi gibi oldukça önemli işlevleri olan sektör, ülke ve toplumun sanayileşmesi ve kalkınmasında etkili rol oynamaktadır. Bankacılık sektörü, kaynak dağılımını belirleyen finansal aracılık işleviyle diğer sektörlerden ayrıldığından, bankacılıkta verimlilik konusunun özel olarak ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Hizmet kesiminde, özellikle de dinamik ve değişken bir yapıya sahip bankacılıkta verimliliğin tanımı, ölçümü ve artırılmasına yönelik çabalar kendi içerisinde sayısız güçlükler taşımaktadır. Bu yüzden, genellikle kesin ölçüm sonuçları yerine, eğilimler ortaya koyulmaktadır.

Bir bankacılık sisteminin etkinliğinden ya da verimliliğinden söz edebilmek için öncelikle bu iki kavramın bankacılık açısından tanımlanması gerekmektedir. Etkinlik mikro ve makro olmak üzere iki açıdan değerlendirilebilir. Makro açıdan etkinlik, bankacılık sisteminin finansal aracılık işlevini yerine getirip getirmediği, mikro açıdan etkinlik ise, bir firma olarak bankanın kaynaklarını ne ölçüde etkin kullandığı dikkate alınmaktadır. Bankacılık sisteminde verimlilik ise, bankaların finansal aracılık işlevini en az kaynak kullanarak yerine getirmeleridir¹¹⁴.

Verimlilik, ekonominin içinde bulunduğu piyasa modeline göre belirlenmektedir. Eğer tam rekabet koşulları geçerliyse, verimlilik ve etkinlik ölçütleri birbirinin yerine kullanılabilir. Tam rekabet koşullarında kârlar, rekabet nedeniyle minimum düzeyde olacağından, verimlilik ve etkinlik kârlılık ile ölçülebilir. Eğer piyasada oligopolistik bir yapı söz konusu ise, kârlar bankaların piyasa gücü oranında belirlendiğinden, sistem finansal aracılık işlevini etkin bir biçimde yerine getiremez. Örneğin; bankalar anlaşarak

¹¹⁴ Halit Suiçmez, *Türkiye’de Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Proje Değerlendirme ve Verimlilik*, MPM, Yayın No:422, Ankara, 1990, s.20.

mevduat faiz oranlarını belirleyebilir, bu da finansal sistemin etkinliğini azaltıcı bir unsur olarak karşımıza çıkabilir¹¹⁵.

Mali sistem içerisindeki yeri, genel özellikleri, 1980 sonrası dönemde yaşadığı yeniden yapılanma süreci, ve özellikle ülkenin ekonomik yapısından kaynaklanan sorunları ile Türk bankacılık sistemi, verimlilik analizleri açısından büyük önem taşımaktadır.

¹¹⁵ Halit Suiçmez, a.g.e., ss.20-21.

İKİNCİ BÖLÜM

VERİMLİLİK VE VERİMLİLİK ÖLÇME YÖNTEMLERİ

Günümüzde verimlilik hem ülke açısından hem de işletmelerin başarı düzeylerinin ölçülüp değerlendirilmesinde, temel bir gösterge olarak kullanılmaktadır. İlk bakışta işletmelerle ilgili görünen verimlilik kavramına, ülke ekonomilerinden bireyler düzeyine geniş bir bakış açısıyla yaklaşmak gerekmektedir.

Verimlilik kavramı, incelenen olaya ve güdülen amaca bağlı olarak değişebilmesine karşın genel olarak, en az kaynakla en çok üretim yapılmasını ifade etmektedir. Bu bölümde, ilk olarak verimlilik ve etkinlik kavramlarına değinildikten sonra, bankacılıkta verimlilik ve verimlilik ölçme yöntemleri açıklanmaktadır.

I. VERİMLİLİK VE ETKİNLİK KAVRAMLARI

A. VERİMLİLİK

Uygulamada verimlilik kavramının, tarihin ilk işletmelerine kadar uzanan eski bir geçmişi olmasına rağmen, gelişmiş batı ülkelerinde dahi, bilimsel açıdan incelenmesi uzun yıllar ihmal edilen bu konu, İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda büyük önem ve hız kazanmıştır. Verimlilik kavramı ve ölçümü konusunda Colin Clark, Jean Fourastié, John W. Kendrick ve Simon Kuznets gibi ünlü iktisatçılar, çalışmalarını ancak 1960'lı yıllarda gerçekleştirebilmişlerdir. Colin Clark, ulusal ekonomi düzeyinde verimlilik ölçümü, Jean Fourastié, verimlilik farkları ve bu farkların sektörler arası işgücü kaymalarına etkisi, John W. Kendrick, ücret, fiyat, verimlilik arası ilişkiler, Simon Kuznets, verimlilik kavramlarının açıklanması konusunda öncülük yapmışlardır¹¹⁶.

¹¹⁶ Üzeyme Doğan, Verimlilik Analizleri ve Verimlilik-Ergonomi İlişkileri, İzmir Ticaret Borsası Yayınları No:31, İzmir, 1987, s.11.

Verimliliğin ekonomi ile ilgisi, ekonomi biliminin başlangıcına kadar dayanmaktadır. Ekonomi biliminin gelişiminde ortaya çıkan her okul ya da öğreti, verimliliği, tanım, kapsam ve amaç yönünden farklı olarak ele almıştır. Klasik iktisat öğretisinde verimlilik daha çok makro bir kavram olarak, ülke ekonomisinin gelişmesine, büyümesine etkileri açısından incelenmiştir. Klasik okuldan sonra ortaya çıkan Marjinalistler, statik çözümlerle birim düzeyinde verimliliğe yaklaşarak, ölçüm teknikleri geliştirmişlerdir. Modern ekonomi analizlerinde ise verimlilik, makro ve mikro açıdan farklı tanım ve kapsamlarda ele alınmaktadır¹¹⁷.

Zaman içerisinde verimliliğe bakış açısı değişmiştir. İlk aşamada işgücü verimliliği üzerinde durulmuş ve daha çok çalışmanın gerektiği görüşü egemen olmuştur. Taylorizm verimliliğe, “iş nasıl daha iyi yapılabilir?”, Fordizm ise, “Daha çok çıktıyı daha ucuza nasıl üretebilirim?” açısından yaklaşmıştır. Asıl değişim 1960’lı yıllarda başlamış, 1970 ve 1980’li yıllarda daha da hız kazanmıştır. Bu değişim sonucu;

- Çevre sorunlarının da dikkate alındığı,
- Verimlilik-kalite ilişkisinin ön plana çıktığı,
- Tek başına maliyetleri azaltmanın yeterli olmadığı,
- Verimliliğin çok çalışmaktan ziyade, akılcı çalışmayı gerektirdiği,

sonucuna ulaşılmıştır¹¹⁸.

Günümüzde verimlilik, ülkenin kalkınma çabalarının yanı sıra, teşebbüslerin başarı düzeylerinin ölçülüp değerlendirilmesinde, temel bir gösterge olarak dikkate alınmaktadır¹¹⁹. Verimlilik; ulusal ve uluslararası ekonomi ile ilgilenen iktisatçıların, işletme faaliyetlerinin teknik boyutuyla ilgilenen mühendislerin ve mali boyutuyla ilgilenen finansmancı/muhasebecilerin yanı sıra işletmelerle ilgili tüm kesimlerce önemli bir

¹¹⁷ Halit Suiçmez, a.g.e., s.16.

¹¹⁸ İlyas Gülmez, “Verimliliğin Anlamı ve Artırılması”, Egevizyon Dergisi, Yıl:4, Sayı:12, Haziran 1996, s.44.

¹¹⁹ İ. Melih Baş ve Ayhan Artar, İşletmelerde Verimlilik Denetimi Ölçme ve Değerlendirme Modelleri, MPM, Yayın No:435, Ankara, 1991, s.3.

kavramdır¹²⁰. İlk bakışta sadece işletmelerle ilgili gibi görünen verimlilik kavramı, bireyden topluma kadar uzanan bir süreç içinde her düzeyde hayati öneme sahiptir. Bu nedenle verimlilik olgusuna tüm insan kaynakları, ülke ekonomileri, sektörler, işletmeler ve bireyler düzeyinde, geniş bir bakış açısıyla yaklaşmak daha olumlu sonuçlar verecektir¹²¹.

Ülkemizde verimlilik üzerindeki çalışmaların, 1965'lerden sonraki yıllarda Milli Produktivite Merkezi (MPM)'nin öncülüğünde başladığı görülmektedir. Günümüzde, ülkemiz işletmelerinin gittikçe artan maliyet ve rekabet koşulları içerisinde faaliyet göstermeleri, kıt kaynakların daha etkin bir biçimde kullanılması zorunluluğu, verimlilik konusunun önemini artırmıştır¹²².

1. Verimliliğin Tanımı ve Özellikleri

Doğuştan çok eski zamanlara dayanan “ Productivité ” kelimesi, literatürde ilk defa hümanist Agricola'nın De Re Metallica-1530 adlı eserinde kullanılmıştır. Fizyokratların 18.yüzyıldaki çalışmalarıyla (François Quesnay, 1766) açık bir anlam kazanmaya başlayan verimlilik kavramı, Le Littré (1833) tarafından “üretim hassası” olarak tanımlanmış ve bu tanım, Larousse'un 1948-1949 tarihli baskısında da yer almıştır. Çeşitli yaklaşımlar doğrultusunda, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (OECD)'nce, M. Jean Fourastié başkanlığındaki bir komisyon çalışması sonucunda verimliliğin ilmi bir tanımı yapılmış ve “verimlilik: hasılanın üretim faktörlerinden herhangi birine oranıdır.” şeklinde 1950 yılı Aralık ayında OECD tarafından yayınlanan “ Terminologie De La Productivité ” adlı kitapta yer almıştır¹²³.

¹²⁰ Abdullah Doğan, Melih Baş ve Alper Aydın, İmalatçı Kamu Kuruluşlarında Verimlilik Karşılaştırmaları, MPM, Yayın No:385, Ankara, 1989, s.7.

¹²¹ Mahmud Özdemir, “Verimlilik Üzerine Düşünceler ve Verimlilik Çalışmaları”, Verimlilik Dergisi, Cilt:20, Sayı:2, Yıl:1991, s.173.

¹²² Üzeyme Doğan, a.g.e., s.11.

¹²³ Recep Kök, Endüstriyel Verimlilik ve Etkinlik-Bir Uygulama-, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:680, İİBF Yayınları No:90, Araştırma Serisi No:81, Erzurum, 1991, s.36.

Toplumun çeşitli kesimlerini yakından ilgilendiren verimlilik kavramının daha iyi anlaşılması ve ölçümlerine temel hazırlaması açısından verimliliğin tanımlanması yararlı olacaktır. İncelenen olaya ve güdülen amaca bağlı olarak değişebilen ancak, bu değişikliklere rağmen aynı anlamı ifade eden verimlilik tanımlarından bazılarına şöyle sıralayabiliriz;

“Prodüktivite, en genel anlamıyla, insan ihtiyaçlarını tatmin eden kaynakların etkinliğinin ölçüsü, daha teknik ve dar açıdan, üretilen mal ve hizmet miktarı ile bu üretimde kullanılan faktör miktarı arasındaki ilişki şeklinde tanımlanabilir”¹²⁴.

“Verimlilik, aynı ürünü daha az kaynakla elde etmek, ya da aynı kaynakla daha çok ürün sağlamaktır”¹²⁵.

Verimlilik konusunda yoğun çalışmalarda bulunan Michele Battista'nın, “üretim faktörlerinin daha az miktarda kullanılması” şeklinde tanımladığı verimlilik, girdi-çıkıtı arasındaki oranı göstermek yerine, üretim sürecinde kaynakların rasyonel kullanılması anlamına gelmektedir. Aynı görüşteki Peter Drucker da verimliliği, “en az çaba ile tüm üretim faktörlerinin ortaya koyduğu üretim miktarı” olarak tanımlamıştır¹²⁶.

MPM Ege Bölge Müdürü İlyas Gülmez'in tanımına göre “Verimlilik, üretilen mallar ya da hizmetler ile bu mallar ya da hizmetlerin üretiminde kullanılan kaynaklar arasındaki ilişkidir”¹²⁷.

Metin Kozak'a göre verimlilik “bir üretim ya da hizmet sisteminin ürettiği çıktı ile, bu çıktıyı meydana getirmek için kullanılan girdi arasındaki ilişkidir. Bu nedenle verimlilik, çeşitli mal ve hizmetlerin üretimindeki kaynakların (emek, sermaye, arazi, malzeme, enerji, bilgi) etken kullanımınıdır”¹²⁸.

¹²⁴ Ayhan Başkan, “Prodüktivite=Verimlilik”, *Verimlilik Dergisi*, Cilt:1,Sayı:1, Ekim-Aralık 1971,s.10.

¹²⁵ Halit Suiçmez, a.g.e. ss.15-16.

¹²⁶ Üzeyme Doğan, a.g.e. ss.20-21.

¹²⁷ İlyas Gülmez, a.g.m. s.44.

¹²⁸ Metin Kozak, “Otel İşçilerinde Verimlilik Açısından Yiyecek-İçecek Maliyet Kontrolünün Sağlanması”, *Verimlilik Dergisi*, MPM, Sayı:3, Yıl:1995, s.113.

Bülent Kobu, üretkenlik olarak ele aldığı ve en az iki üretim döneminin, birbiriyle karşılaştırılması sonucu bir anlam ifade edebileceğini belirttiği tanımında verimliliği, “üretim faktörlerini en uygun biçimde kullanarak gerçekleştirilen üretim düzeyi veya daha kısa bir ifade ile, fert başına yaratılan fayda” olarak ifade etmiştir. İlhami Karayalçın ise, “üretim katılan faktörlerle, üretimden elde edilenler arasındaki oran” tanımıyla verimliliği, üretkenlik olarak ele almıştır¹²⁹.

2. Verimlilik Türleri

Verimlilik kavramı incelenen olaya ve güdülen amaca bağlı olarak değişme gösterdiğinden, sektör veya üretim faktörlerinin verimliliği farklı yorumlar gerektirecektir. Ayrıca, girdi ve çıktının tanımı yanında aralarındaki ilişkinin de verimlilik analizlerinde dikkate alınması gerekmektedir.

Yapılan tanımlarla birlikte verimlilik, girdi ve çıktının fiziksel veya parasal ifade edilmesine göre; fiziksel verimlilik, parasal verimlilik, yarı-fiziksel ve yarı-parasal verimlilik, toplam çıktının girdi miktarına oranı ya da ilave girdi miktarının her biriminin toplam üründe meydana getirdiği değişikliğe göre; ortalama verimlilik, marjinal verimlilik, çıktının toplam girdiye ya da her bir girdiye oranlanmasına göre; toplam faktör verimliliği, kısmi faktör verimliliği şeklinde bir ayrıma tabi tutulabilir¹³⁰.

3. Verimliliği Etkileyen Faktörler

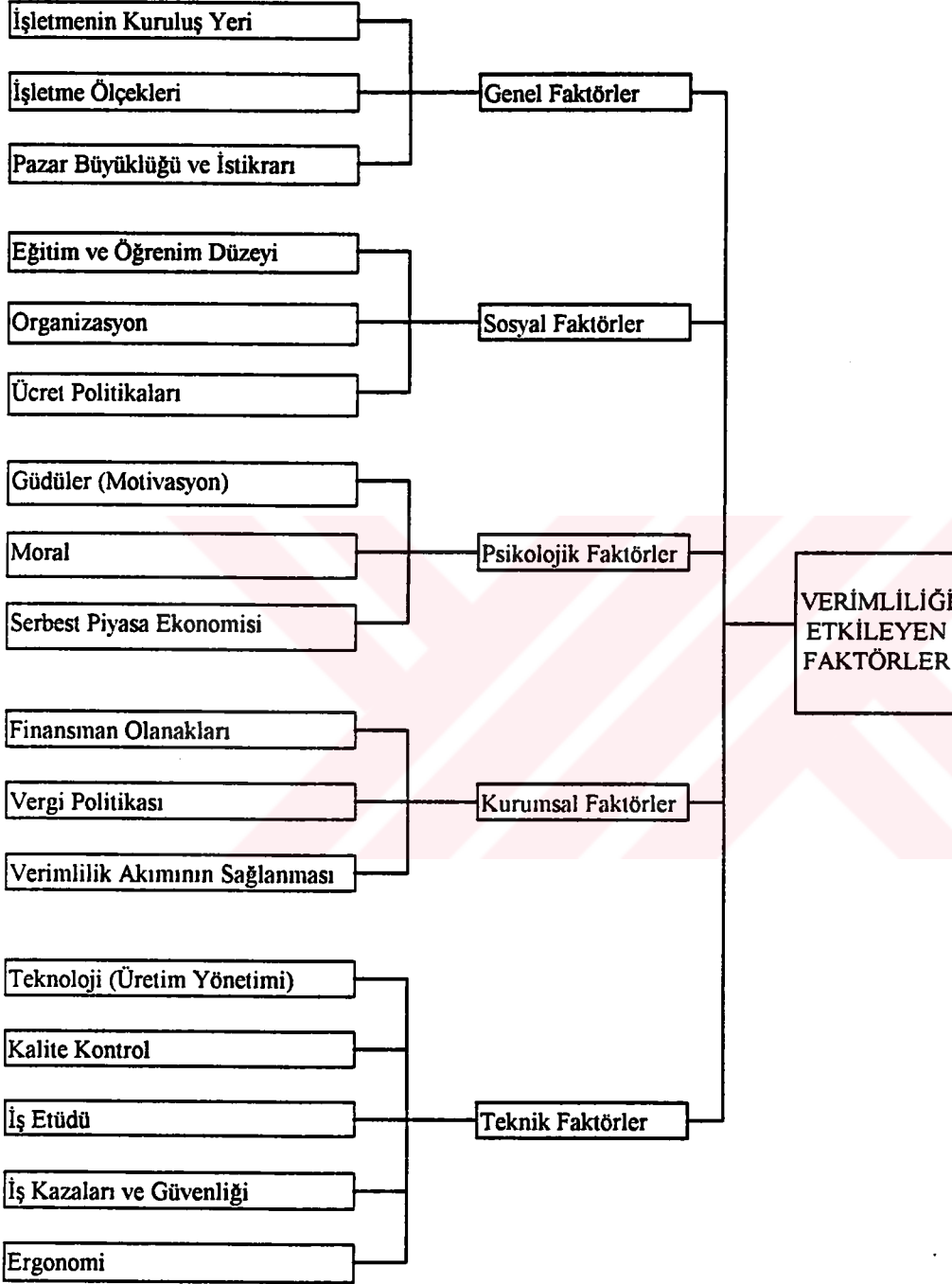
Verimliliği ölçmek üzere yapılan analizler verimliliğin, üretim faaliyetlerinde kullanılan bütün faktörlerin ve ortak çabaların etkinliğine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu faktör ve çabaları, Şekil 3’de görüleceği üzere genel, sosyal, psikolojik, kurumsal ve teknik olmak üzere beş grupta toplayabiliriz¹³¹.

¹²⁹ Üzeyme Doğan, a.g.e., s.22.

¹³⁰ İ.Melih Baş ve Ayhan Artar, a.g.e., s.37.

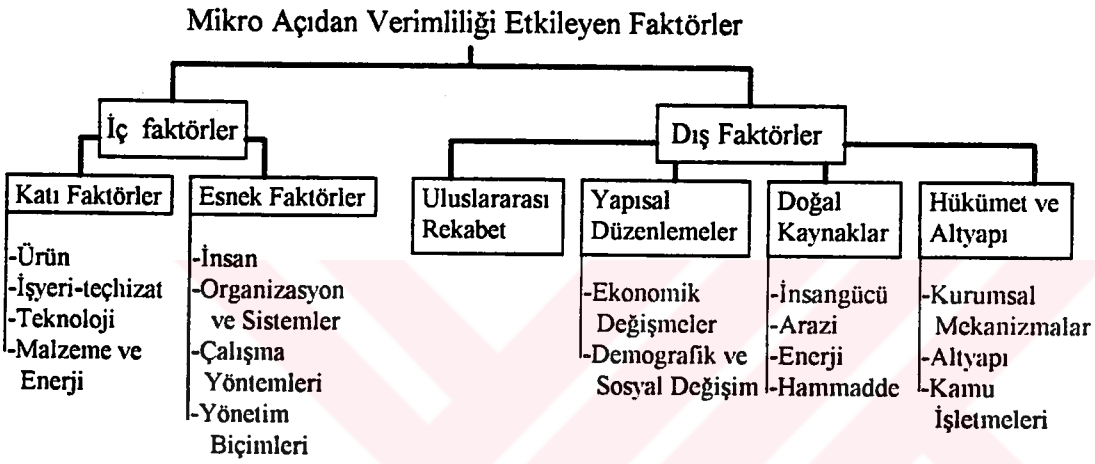
¹³¹ Üzeyme Doğan, a.g.e., ss.39-40.

Şekil 3 : Verimliliği Etkileyen Faktörler

Diğer bir ayırım ise, makro ve mikro olarak yapılabilir. Makro düzeyde verimliliği; izlenen ekonomi politikaları, kamu politika ve stratejileri, konjonktürel hareketler, uluslararası rekabet, demografik değişimler vb. etkiler. İşletme düzeyinde yani mikro düzeyde verimliliği etkileyen faktörler ise, Şekil 4'de görüleceği gibi iç ve dış faktörler olmak üzere ikiye ayrılabilir¹³².

Şekil 4 : Mikro Açıdan Verimliliği Etkileyen İç ve Dış Faktörler

Kaynak : İlyas Gülmez, a.g.m., s.44'den yararlanılarak oluşturulmuştur.

İç faktörler işletmenin denetimi altında olmasına rağmen, dış faktörler makro düzeyde verimliliği etkileyen unsurları yansıttığından, işletme tarafından yönlendirilememektedir.

B. ETKİNLİK

İnsan ihtiyaçlarının sonsuz, bu ihtiyaçların tatmininde kullanılan kaynakların kısıtlılığı, insanların mevcut kaynakları en rasyonel biçimde kullanmalarını gerektirmiş, rasyonel kaynak kullanımı ve minimum maliyet ile maksimum hasılayı elde etme çalışmaları, etkinlik kavramını ön plana çıkarmıştır.

¹³² İlyas Gülmez, a.g.m., s.44.

Neoklasik üretim teorisinde üreticinin kaynakları, üretim teknolojisini, girdi ve çıktı piyasalarının durumunu ve davranışsal amaçlarından doğan kısıtları dikkate alarak optimal şekilde dağıttığı varsayılır. Yani bu öğretilerde, test edilebilir hipotezler sadece etkin bir üreticiyi göz önüne almaktadır. Modern üretim teorisinde, Koopmans ve Debreu, Neoklasik üretim teorisinin etkinsizliğe izin vermeyen çizgisinin dışında kalarak, özellikle teknik etkinsizlik üzerine yoğunlaşmışlardır¹³³.

1. Etkinliğin Tanımı ve Özellikleri

İktisadi anlamda Fransızca L'efficacit  (1495) kelimesinin karşılığı olup, "minimum çaba veya masraf ile maksimum sonuçlar elde etme kapasitesi" olarak tanımlanmaktadır. 1947'lerden itibaren İngilizce Efficiency kavramına eş anlamda L'efficience kelimesi kullanılmaya başlanmıştır¹³⁴.

MPM, "etkinlik" yerine "etkenlik" sözcüğünün kullanılmasının daha uygun olacağı görüşündedir¹³⁵. MPM'nin sanatsal ve kültürel açıdan etkinlikle karıştırılmaması amacıyla tercih ettiği etkenlik kavramı, bu çalışmada etkinlik olarak kullanılacaktır. Bazı etkinlik tanımları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Ertuğrul ve Zaim'in, "amaca ulaşmadaki başarı derecesi"¹³⁶ olarak kısaca tanımladıkları etkinlik kavramı, teknik anlamda, bir üretim sisteminden elde edilen çıktılarının, bu ürünleri elde etmek için o sisteme sağlanan üretim araçlarına oranı şeklinde tanımlanabilir. Bu oranın tespit edilebilmesi için, çıktılarının ve girdilerin aynı ölçü birimi ile ifade edilmesi gerekmektedir.

¹³³ Ahmet Ertuğrul ve Osman Zaim, *Türk Bankacılığında Etkinlik, Bilkamat İşletme ve Finans Yayınları*, Yayın No:3, Ankara, 1996, ss.40-42.

¹³⁴ Recep Kök, a.g.e., s.45.

¹³⁵ Kürşat Aydoğan ve Gökhan Çapoğlu, *Bankacılık Sisteminde Etkinlik ve Verimlilik: Uluslararası Bir Karşılaştırma*, MPM, Yayın No: 397, Ankara, 1989, s.7.

¹³⁶ Ahmet Ertuğrul ve Osman Zaim, a.g.e., s.37.

2. Etkinlik Türleri

Üretim faaliyetleri sonucu maksimum hasıla veya tüketim faaliyetleri sonucu maksimum fayda sağlamak üzere, etkinlik kavramıyla ilgilenilmiştir. Veri teknoloji ve girdiler setinden maksimum hasıla elde etme imkanı teknik ve X-etkinliği kavramları ile açıklanmaya çalışılmıştır¹³⁷. Bir malın en az girdi ile üretilebilmesi teknik etkinlik, kaynakların rasyonel kullanılması ve iyi yönetilmesi X-etkinliği, çıktı düzeylerinin iyi seçilmesi ise ölçek etkinliği olarak tanımlanmıştır. X-etkin firmalar rekabet ederek büyürlerse, X-etkinliği ölçek ekonomileri için hatalı olabilir. X-etkinliği, teknik etkinsizlik veya aşırı girdi kullanımı sonucu oluşan hataları ve tahsis etkinsizliği veya görelî fiyatlarla uygun girdi karışımının seçimindeki hataları içerir¹³⁸. Toplumsal olarak arzulan üretim miktarından fazlasının üretilmesi ya da belli miktar ürünün yüksek maliyetle üretilmesi, X etkinsizliği olarak karşımıza çıkmaktadır¹³⁹. X etkinliği, Harvey Leibenstein tarafından, 1966 yılında hazırladığı tezinde ortaya atılmıştır. Leibenstein'a göre, teknik etkinlik problemleri firma içi nedenlerden doğmasına karşın, X etkinliği problemleri firma dışı nedenlere de bağlıdır¹⁴⁰. Berger, Hunter ve Timme (1993), büyük bankaların küçük bankalara göre X-etkinliklerinin daha yüksek veya etkinlik sınırına daha yakın olduklarını belirtmektedirler¹⁴¹.

Pür teknik etkinlik (PTE), firmanın üretim sınırı altında faaliyette bulunmasıyla meydana gelen çıktı kaybını gösterir. Bu ölçüt, potansiyel çıktı ve gerçek çıktı arasındaki sapma ile hesaplanabilir¹⁴².

¹³⁷ Recep Kök, a.g.e., s.46.

¹³⁸ Allen N.Berger, " 'Distribution-Free' Estimates of Efficiency in The U.S.Banking Industry and Tests of The Standard Distributional Assumptions ", *The Journal of Productivity Analysis*, Vol:4, 1993, ss.262-264.

¹³⁹ Erol H.Çakmak ve Osman Zaim, "Kamu ve Özel Teşebbüslerde Etkinlik Karşılaştırması: VZY ile Çimento Sanayi Üzerine Bir Uygulama", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Cilt:18, Sayı:4, Yıl:1991, s.442.

¹⁴⁰ Recep Kök, a.g.e., s.56.

¹⁴¹ Jeffrey A.Clark, "Economic Cost, Scale Efficiency, and Competitive Viability in Banking", *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol:28, No:3, August 1996 Part I, s.345.

¹⁴² Elyas Elyasiani and Seyed Mehdian, "Efficiency in the Commercial Banking Industry, a Production Frontier Approach", *Applied Economics*, Vol:22, 1990, s.540.

Ölçek etkinliği , ölçeğe göre sabit getiri söz konusu olduğunda, firmanın kısa dönem ortalama maliyet eğrisinin minimum noktasında faaliyet göstermesi sonucu meydana gelen çıktı kaybını yansıtır. Bu durumda, firma teknik etkin (üretim sınırı üzerinde) fakat, uygun olmayan ölçekte faaliyette bulunmaktadır¹⁴³. Uzun dönem rekabetçi dengeden sapmalar, ölçek etkinsizliği olarak dikkate alınmaktadır¹⁴⁴. Eğer bir firma ölçeğe göre sabit maliyette faaliyet göstermiyorsa, ölçek etkinsiz olarak değerlendirilir. Färe ve diğerleri (1985), bunu ölçmek üzere ölçek etkinliği indeksi (SE) geliştirmişlerdir. İndeks, ölçeğe göre sabit ve değişen getirili teknoloji varsayımı altında, firmanın toplam teknik etkinliğinin (TTE), pür teknik etkinliğine oranı [$SE = TTE / PTE$] olarak belirlenir. Bu durumda, $TTE = SE \cdot PTE$ yazdığımızda toplam teknik etkinliğin, ölçek ve pür teknik etkinliklerinin çarpımına eşit olduğu bulunur¹⁴⁵. Japon ticaret bankaları üzerinde, 1990 yılı yatay kesit verileri kullanılarak parametrik olmayan yaklaşımla yapılan bir çalışma sonucunda, toplam teknik etkinliğin ölçek etkinliğinden çok, pür teknik etkinliğe bağlı olduğu saptanmıştır¹⁴⁶.

Bir üretim yöntemi eğer en azından bir girdiden daha az gerektiriyor ve diğer tüm girdilerden daha fazla kullanmıyorsa, görelî olarak daha teknik etkindir¹⁴⁷. Bir üretici üretim imkanları eğrisi üzerinde üretimde bulunuyorsa teknik etkin, aksi halde teknik etkinsizdir. Üretim imkanları eğrisinin üzerinde üretimde bulunarak teknik etkin olan üretici, bu eğrinin kalabalıklaşmamış (uncongested) bölümünde üretim yapıyorsa, aynı zamanda yapısal olarak etkindir. Yapısal etkinsizlik ancak, girdi ve çıktılarda serbest atılabilirliğin (free disposal) olmadığı durumlarda ortaya çıkar. Bunun yanında tüm girdi ve çıktılarda atılabilirliğin mümkün olduğu durumlarda yapısal etkinlik söz konusu değildir. Teknik ve yapısal açıdan etkin olan bir üretici eğer üretim imkanları eğrisi üzerinde davranışsal amacını (maliyet minimizasyonu, kâr maksimizasyonu) sağlayan

¹⁴³ Elyas Elyasiani and Seyed Mehdian ,a.g.m., s.540.

¹⁴⁴ Stephen M. Miller and Athanasios G. Noulas, "The Technical Efficiency Of Large Bank Production", *Journal of Banking and Finance*, Vol:20, 1996, s.500.

¹⁴⁵ Elyas Elyasiani and Seyed Mehdian, "Productive Efficiency Performance of Minority and Nonminority-Owned Banks:A Nonparametric Approach", *Journal of Banking and Finance*, Vol:16, 1992, ss.933-948.

¹⁴⁶ Hirofumi Fukuyama , a.g.m., s.110.

¹⁴⁷ A.Koutsoyiannis, *Modern Mikro İktisat*. (Çev. Muzaffer Sarımeşeli), Teori Yayınları, 1.Baskı. Ankara, Ekim 1987, s.77.

noktada üretimde bulunuyorsa fiyat etkindir. Söz konusu nokta, üreticinin karşı karşıya olduğu fiyatlar ile davranışsal amacı tarafından belirlenecektir¹⁴⁸.

Teknik etkinlik, veri girdiler setinden maksimum hasılayı elde etme başarısını ölçerken, fiyat etkinliği ise, firmanın optimal girdi seti seçimindeki başarısını ölçer. Fiyat etkinliği, fiyat sistemi ve kaynakların yeniden tahsisi ile sağlandığı için tahsis etkinliği olarak da adlandırılmaktadır¹⁴⁹. Son zamanlarda araştırmacılar, banka üretiminde teknik ve tahsis etkinliğinin yapısını incelemeye başlamışlardır¹⁵⁰.

Neoklasik üretim teorisinde üreticinin kaynakları, üretim teknolojisinden, girdi ve çıktı piyasalarındaki yapıdan ve davranışsal amaçlardan doğan kısıtları gözönüne alarak optimal şekilde dağıttığı kabul edilir. Neoklasik üretim teorisinin etkinsizliğe izin vermeyen çizgisi dışında modern üretim teorisinde bazı yazarlar, etkinsizliği ve ölçüm yöntemlerini inceleme konusu yapmışlar, özellikle de teknik etkinsizlik üzerine yoğunlaşmışlardır. Koopmans, en az bir çıktıyı azaltmadan ve/veya en az bir girdiyi artırmadan, herhangi bir çıktıyı artırması ve/veya girdiyi azaltması teknolojik açıdan imkansız olan girdi-çıkıtı vektörünü teknik etkin olarak tanımlamıştır. Daha sonra Debreu tarafından teknik etkinlik ölçütü "kapasite kullanım katsayısı" olarak isimlendirilmiştir. Etkinsizlik konusu ile ilgili çalışmalarda kendisinden en çok söz edilen yazar olan Farrell iktisadi etkinliği, teknik ve fiyat etkinliği bileşenlerine ayırıp bunlara ilişkin ölçütlerin tanımlarını da vermiştir. Farrell'in tek çıktılı olarak ele aldığı üretim teknolojisi, daha sonra Farrell ve Fieldhouse (1962), Afriat (1972), Faré ve Lovell (1978) tarafından geliştirilmiştir¹⁵¹.

¹⁴⁸ Ahmet Ertuğrul ve Osman Zaim, a.g.e., ss.37-38.

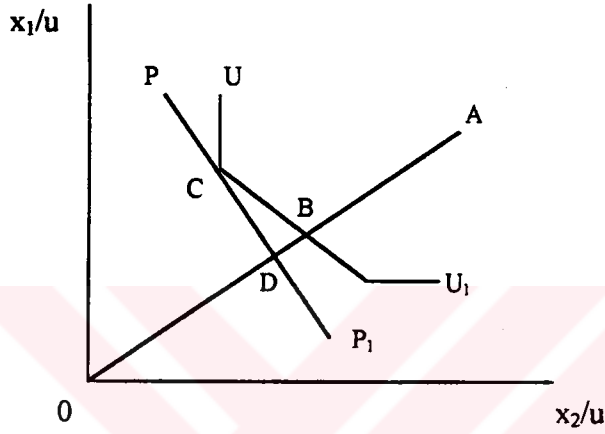
¹⁴⁹ Recep Kök, a.g.e., s.54.

¹⁵⁰ William C. Hunter and Stephen G. Timme, "Core Deposits and Physical Capital: A Reexamination of Bank Scale Economies and Efficiency With Quasi-Fixed Inputs", *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol:27, No:1, February 1995, s.165.

¹⁵¹ Ahmet Ertuğrul ve Osman Zaim, a.g.e., ss.38-39.

Farrell (1957) tarafından ortaya atılan, Färe ve diğerleri (1985) tarafından geliştirilen etkinlik kavramı, Şekil 5’de 3 firma için gösterilmiştir. A, B ve C firmaları iki girdi (x_1 ve x_2) kullanarak tek bir çıktı (u) üretmektedirler. UU_1 doğrusu ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında, firmaların ortak teknoloji düzeyini, PP_1 eş-maliyet doğrusu, faktör fiyat oranını verir.

Şekil 5 : Etkinlik Ölçütleri

Kaynak : Elyas Elyasiani and Sayed Mehdian, "Productive Efficiency...". a.g.m.. s.937.

- A firması: U çıktısını üreten bir firma olarak toplam teknik etkinliği, potansiyel girdinin gerçek girdiye (OB/OA) oranıdır.
- B firması: Eş-ürün doğrusu üzerinde olduğu sürece teknik etkin ancak, eş-maliyet (PP_1) doğrusu üzerinde olmadığı sürece tahsis etkinsizdir ve bundan dolayı, faktör karışımı optimal değildir. B firmasının tahsis etkinliği OD/OB oranıdır.
- C firması: eş-ürün (UU_1) ve eş-maliyet (PP_1) doğrularının birbirine teğet olduğu noktada bulunduğu için hem teknik hem de tahsis etkinliğine sahiptir.

Maliyet minimizasyonu sağlayan tüm firmalar, toplam etkinliğe sahip olarak nitelendirilmektedir. Etkin olmayan A firması için toplam etkinlik indeksi OD/OA oranı ile ölçülür. Toplam etkinlik indeksi, toplam teknik ve tahsis etkinliği indekslerinin bir

ürünüdür¹⁵². Toplam etkinlik, hem teknik hem de ölçek etkinliğini kapsamakta ve uzun dönem ortalama maliyet eğrisinin minimum noktasında, potansiyel çıktı ile gerçek çıktı arasındaki sapma ile hesaplanmaktadır¹⁵³.

Etkinlik, ticari banka yöneticilerinin üzerinde durduğu önemli sorunlardan birisidir. Piyasadaki rekabetçi baskılar, banka yöneticilerini hem mümkün olduğunca üretim sınırına yakın hem de uygun ölçekte faaliyet göstererek, etkin çalışmaya zorlamaktadır¹⁵⁴.

C. VERİMLİLİK VE ETKİNLİK ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Verimlilik ve Etkinlik kavramları zaman zaman eş anlamlı kullanılmakta ve en basit tanımı ile hasıla / girdi oranı olarak ifade edilmektedir. Etkinlik, verimliliğin bir alt unsurudur. Verimliliği düşük olan bir firma ya da endüstri etkin olabilir. Fakat, etkinlik sağlanmadan verimliliğe ulaşmak mümkün değildir. Joel Ross, verdiği bir örnekle verimlilik ve etkinlik arasındaki farkı şöyle açıklamıştır¹⁵⁵.

“Bir makinanın, dakikada 1 parça üretebildiğini ve sekiz saatlik bir vardiyada altı saat (eksik kapasite ile) çalışarak 288 parça ürettiğini varsayalım. Bu makine, altı saatte 360 parça üretebilecek kapasite de olduğu halde, 288 parça üretmekle %80 etkinlikle çalıştırılmıştır. Bu makine, tam kapasite ile sekiz saat çalıştırılabilseydi, 480 parça üretebilecekti. Bu durumda, %60 verimlilikle çalıştırılmıştır. Görülüyor ki, kapasite kullanımındaki değişimler, verimliliği doğrudan etkilemekte iken, etkinlik etkilenmemiştir. Verimliliği etkileyen sebeplerden birincisi, makineler etkinsiz bir şekilde çalıştırılmıştır. Şayet, eksik kapasitede tam etkin olunabilseydi verimlilik %75 olacaktı. Tam kapasitede aynı etkinlikle çalıştırılabilseydi ($480 \cdot 0.80 = 384$) verimlilik %80 olacaktı.

¹⁵² Elyas Elyasiani and Seyed Mehdian, “Productive Efficiency ...”, a.g.m., s.938.

¹⁵³ Elyas Elyasiani and Seyed Mehdian, “Efficiency in the Commercial Banking ...”, a.g.m., s.540.

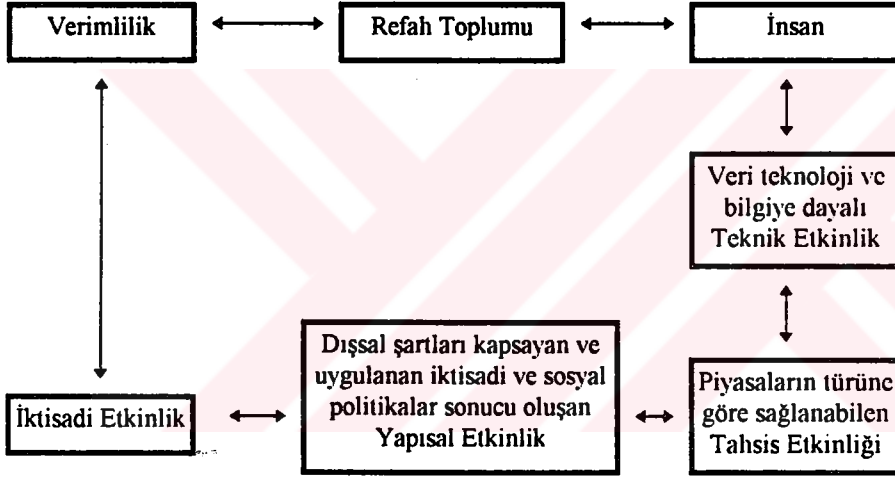
¹⁵⁴ Elyas Elyasiani and Seyed Mehdian, “Efficiency in the Commercial Banking ...”, a.g.m., s.539.

¹⁵⁵ Recep Kök, a.g.e., ss.50-62.

İkincisi, makinanın eksik kapasitede çalıştırılmış olmasıdır. Bu durumda verimlilik %60 iken, tam kapasitede, %100 etkin çalıştırılabilirse verimlilik %100 olacaktır. Ancak, bu makina altı saatte üretebileceği azami miktarı üretse bile verimlilik %100 değil, %75 tir. Örneğimizdeki belli sebep kapasite kullanım düşüklüğüdür.”

Karşılıklı etkileşim içerisindeki bu iki kavramı birbirinden ayırmak ve ölçmek oldukça zordur. Etkinlik, verimliliğin tamamlayıcısıdır. İki kavramın etkileşim düzeyleri hakkında fikir vermek üzere, aşağıdaki Şekil 6 düzenlenmiştir.

Şekil 6 : Dinamik süreci kapsayan bir ekonomide karşılıklı etkileşim

Kaynak: Recep Kök, a.g.e., s.63.

Verimliliğin esası, kaynakların etkin kullanımudur. Söz konusu kaynakları savurganlığa yol açacak şekilde kullanmak veya etkin kullanamama endişesiyle hiç kullanmamak ve atıl bırakmak verimsizlik örnekleridir. Verimlilik kavramına dinamizm kazandıran ve onu savurganlıktan ayıran tek ölçü, etkin kullanım özelliğidir¹⁵⁶.

Verimlilik ve etkinlik üzerine yapılan tanımlar ve iki kavram arasındaki ilişki dikkate alındığında, verimliliği üretkenlik, etkinliği ise, amaca ulaşmadaki başarı derecesi olarak dikkate alabiliriz.

D. VERİMLİLİK VE KÂRLILIK ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Verimlilik, sabit bir kalite düzeyinde belli bir çıktı üretimi için girdilerin kullanım düzeyini gösteren bir ölçüttür. Genellikle fiziksel ya da bir baz döneme indirgenmiş parasal değerler olarak ifade edilir. Çoğu zaman kârlılık ölçümleri ile karşılaştırılır. Verimlilik gibi çıktı / girdi ilişkileri üzerine kurulmuş olan kârlılık ölçümlerinde kullanılan değerler, cari yıl değerleri olup, enflasyondan etkilenmektedirler¹⁵⁷.

Rekabete dayalı bir ekonomide faaliyet gösteren bir işletmenin performansını veya başarı derecesini değerlendirmede, çoğu kez o işletmenin kârlılık durumuna bakılır. Ancak, işletme faaliyetlerinin sürekliliği ilkesi göz önüne alındığında, uzun dönem işletme başarısını belirleyen en önemli kriterin kârlılık yerine, o işletmenin üretim faktörlerini en uygun biçimde kullanabilmesi yani, verimliliğin artışı ölçüt olmalıdır¹⁵⁸. Verimlilik artışı, kârlardaki yükseliş anlamına gelmez. Kârlı bir işletme, verimli çalışmıyor olabilir. Verimlilik artışında önemli olan, eldeki kaynakları iyi kullanarak daha çok çıktı yaratmaktır¹⁵⁹. İktisat teorisi, belirli varsayımlar altında firma başarısının, kıt kaynakları etkin kullanabilme özelliğine bağlı olduğunu öne sürer. Firma başarısı için kârlılık; kaynak kullanımındaki etkinlik için verimlilik, genel kabul görmüş ölçütlerdir. Bu durumda, firmanın verimliliği ile kârlılığı arasında doğrudan bir ilişki olduğu, ve yüksek verimliliğe sahip firmaların kârlılıklarının da yüksek olacağı beklenebilir¹⁶⁰. Dolayısıyla, kaynakların etkin kullanılmasıyla sağlanan verimlilik artışı, kârlılığı da artıracaktır.

Kısa dönemlerde aşırı talep artışları, tüketicilerin yüksek alım güçleri gibi nedenlerle işletmede kârlılık artarken verimlilik değişmeyebilir. Bir süre sonra, verimliliğin sabit kalması ve avantajlı durumların ortadan kalkması sonucu, işletmenin kârlılığı azalır ve piyasadan çekilmek zorunda kalabilir. Ülkemizde 24 Ocak 1980

¹⁵⁶ Mahmud Özdemir, a.g.m., s.174.

¹⁵⁷ Thor G.Carl, "Verimlilik Ölçüm Sistemlerinde Göstergelerin Seçimi", (Çeviren: Zühal Akal), *Verimlilik Dergisi*, Cilt:22, Sayı:3, Yıl:1993, s.7.

¹⁵⁸ Üzeyme Doğan, a.g.e., s.63.

¹⁵⁹ Meral Toprak ve Diğerleri, a.g.e., s.27.

¹⁶⁰ Rahmi Yamak ve Murat Kara, "Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilikle Kârlılık Arasındaki İlişkinin Analizi", *II.Verimlilik Kongresi*, MPM, Yayın No: 540, Ankara, 19-21 Ekim 1994, s.579.

ekonomik istikrar tedbirleri sonucu avantajlı durumları ortadan kalkan pek çok küçük işletme, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır¹⁶¹.

E. VERİMLİLİK ÖLÇÜMLERİNDE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Verimlilik ölçümünün en önemli sorunlarından birisi, girdinin ve çıktının hesaplanmasında ortaya çıkar. Çok sayıda mal ve hizmet üreten bir işletmede, üretilen mal ve hizmet miktarıyla fiyatların çarpımı çıktının, üretim faktörleriyle faktör fiyatlarının çarpımı girdinin hesaplanmasında kullanılmaktadır¹⁶². Enflasyonist ortamlarda verimlilik analizlerini sürdürmek gerçekçi sonuçlar vermemektedir. Fiyat değişimlerinin etkisini gidermek üzere veriler, belli bir döneme göre deflate edilerek (indirgenerek), daha sağlıklı sonuçlara ulaşılmaktadır.

Özellikle hizmet alanlarında, girdi ve çıktının tanımlanmasında ve ölçülmesinde güçlüklerle karşılaşılır. Örneğin; büro çalışanları izlendiğinde sekreterlerin çıktısı, yanıtlanan telefonlar ve yazılan sayfa sayısı olarak belirlenebilir. Fakat, çıktı olarak hizmet verilen kişi sayısının alınması daha anlamlı olacaktır. Yine bilgisayar programcıları için, programlanan satır sayısı çıktı değeri olarak dikkate alınırsa, kimi programcıları satır sayısını artırmak üzere, programlara gereksiz bölümler ekleyerek doğru amaçlardan saptırılabilirler¹⁶³.

Literatürde, ticari bankalar için girdi ve çıktı olarak nelerin dikkate alınacağı konusunda, üretim ve aracılık yaklaşımları olmak üzere iki yaklaşım benimsenmektedir¹⁶⁴.

¹⁶¹ Üzeyme Doğan, a.g.e., ss.63-64.

¹⁶² Meral Toprak ve Diğerleri, a.g.e., s.27.

¹⁶³ Thor G.Carl, a.g.m., ss.9-13.

¹⁶⁴ Stephen M. Miller and Athanasios G. Noulas, a.g.m., s.498. ; Elyas Elyasiani and Seyed Mehdiyan , "Efficiency in the Commercial Banking...", a.g.m., s.542. ; Hirofumi Fukuyama , a.g.m.. s.1105. ; David B. Humphrey , a.g.m. ss.51-52.

1. Üretim Yaklaşımı (Production Approach); bankalar, farklı tiplerde mevduat ve kredi yaratmak üzere sermaye ve işgücü kullanan firmalara benzerler. Çıktılar, mevduat ve kredi hesapları sayısı ile ölçülür. Maliyetler, faaliyet giderleri dahil faiz giderleri hariç olarak belirlenir.

2. Aracılık Yaklaşımı (Intermediation Approach); bankalar, sermaye ve işgücü kullanarak, mevduatları kredilere ve yatırımlara dönüştüren aracı rolündedir. Girdi-çıkıtı ölçütleri olarak hesap sayıları yerine krediler, yatırımlar ve mevduatların parasal değerleri kullanılır. Maliyetler ise, faaliyet giderlerine faiz giderlerinin eklenmesiyle belirlenir.

Ticari bankalarda çıktının belirlenmesi konusundaki çekişmelerin devam etme nedeni, konunun ölçek ekonomilerinin hesaplanmasındaki potansiyel önemidir¹⁶⁵. Aracılık yaklaşımı, rekabete dayalı analizlerde üretim yaklaşımından daha uygundur¹⁶⁶.

II. BANKACILIKTA VERİMLİLİK VE ÖLÇME YÖNTEMLERİ

Çağdaş yöneticiler, işletmelerinin çıktılarıyla girdileri arasındaki ilişkileri inceleyen verimlilik düzeylerini doğru olarak ölçebildikleri oranda, ileriye dönük planlama faaliyetlerini etkin duruma dönüştürebilecekleri gerçeğini kavramışlardır¹⁶⁷.

Genelde, herkes tarafından kabul edilen bir verimlilik ölçme yöntemi yoktur¹⁶⁸. Bir verimlilik ölçümünün uygunluğu, bu ölçümün sonucuna, kullanacak kişi ve kuruluşların amaçlarına göre belirlenir. Kuruluşların farklı amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermeleri, en uygun ve en iyi göstergelerin seçilmesi konusunda verilecek cevapların çok basit olmadığını göstermektedir¹⁶⁹.

¹⁶⁵ Jeffrey A. Clark, "Estimation of Economies of Scale in Banking Using a Generalized Functional Form", *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol:16, No:1, February 1984, s.54.

¹⁶⁶ Asghar Zardkoohi and James Kolari, a.g.m., s.425.

¹⁶⁷ Reha Yolalan, *İşletmelerarası Görelî Etkinlik Ölçümü*, MPM, Yayın No:483, Ankara, 1993, s.3.

¹⁶⁸ Ali Parıl Sümer, "Üretim Fonksiyonları ve Toplam Faktör Verimliliği", *Verimlilik Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, Ekim-Aralık 1972, s.135.

¹⁶⁹ Thor G. Carl, a.g.m., s.7.

Verimlilik ölçümüyle ilgili yazında şimdiye kadar çok sayıda model ortaya çıkmıştır. Bunların bir kısmı özgün modeller olup, bir kısmı ise özgün modellere yönelik eleştiriler doğrultusunda ortaya çıkan çeşitlemeleridir¹⁷⁰.

A. BANKACILIK AÇISINDAN VERİMLİLİK

Mali sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan bankacılık, üretim sürecinde hizmet sektöründe yer almakta ve ekonomideki diğer sektörlerle karşılıklı etkileşim içerisinde faaliyet göstermektedir. Bankacılık sektörü, kaynak dağılımını belirleyen finansal aracılık işleviyle diğer sektörlerden ayrıldığından, bankacılıkta verimlilik konusunun özel olarak ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Bankacılık sisteminde verimlilik, bankaların finansal aracılık işlevini en az kaynak kullanarak yerine getirmeleri olarak tanımlanabilir¹⁷¹.

Finansal kuruluşların (bankaların) ekonomik performansı, etkin faaliyette bulunmak üzere para politikalarından önemli derecede etkilenir. Bu nedenle, özellikle artan girdi fiyatları trendi, azalan kârlılık ve toplam finansal aracılıkta bankaların payının azalması ile birleştirildiğinde, verimlilik gelişiminin ölçümü ve analizi önem kazanmaktadır¹⁷².

Hizmet kesiminde, özellikle de dinamik bir yapıya sahip olan ve mali sistemin temelini oluşturan bankacılıkta verimliliğin tanımı, ölçümü ve artırılmasına yönelik çabalar kendi içerisinde çeşitli güçlükler taşımaktadır. Ölçüm sonuçları, bankalar arasında ve dönemler arasında tamamen birbirinden farklı çıkabilmektedir. Bu nedenle, genellikle kesin ölçüm sonuçları yerine, eğilimler ortaya koyulmaktadır.

¹⁷⁰ İ. Melih Baş ve Ayhan Artar, a.g.e., s.86.

¹⁷¹ Halit Suiçmez, a.g.e., s.20.

¹⁷² Moshe Kim and Jacob Weiss, "Total Factor Productivity Growth in Banking: The Israeli Banking Sector 1979-1982", *The Journal of Productivity Analysis*, Vol:1, 1989, s.139.

B. BANKALARDA VERİMLİLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Hizmet işletmelerinde verimliliği etkileyen faktörlerin sayısı pek çoktur ve bu faktörlerden hiçbirisi diğerlerinden bağımsız değildir. Her bir faktör farklı derecelerde birbirini etkilemektedir. Burada bankacılıkta verimliliği etkileyen değişkenler, temel ekonomik göstergeler ve yapısal faktörler olmak üzere iki grup halinde açıklanmaktadır.

1. Bankalarda Verimliliği Etkileyen Temel Ekonomik Göstergeler

a. **Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)** : Bir ekonomide belli bir dönemde (genellikle bir yıl) üretilen nihai (tüetime hazır) mal ve hizmetlerin her birinin piyasa fiyatlarıyla çarpılması sonucu elde edilecek değerlerin toplamına, GSMH denilmektedir¹⁷³.

Bir ekonomide ana sektörler tarım sektörü, sanayi sektörü ve hizmetler sektörü olarak sıralanabilir. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hizmetler sektörünün GSMH içerisindeki payı diğer sektörlerden daha büyüktür. Hizmetler sektöründe, mali kurumlar içerisinde yer alan bankalar, ekonomideki diğer faaliyet dallarıyla karşılıklı etkileşimde bulunmakta ve GSMH'de büyük yer tutmaktadır. GSMH'deki büyüme tasarruflarda artışa yol açarak bankalara kaynak yaratmaktadır. Bu ise, bankaların verimlilikleri üzerinde etkili olmaktadır.

Bankaların ve bankacılık sektörlerinin en önemli göstergesi aktif büyüklüğüdür ve bu büyüklük ülkenin milli geliri ile bağlantılıdır. Ülkenin ekonomik gelişmişliği ve milli gelir büyüklüğü bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünü ve dolayısıyla verimliliğini belirlemektedir¹⁷⁴.

¹⁷³ Sadık Acar, Genel İktisat, DEÜ Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No:48, 2.Bası. Ankara, 1994, s.195.

¹⁷⁴ Can Fuat Gürlesel, Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunları ve Çözüm Önerileri, TBB. Yayın No:176, Ankara, 1993, s.115.

b. Nüfus : Nüfus artış hızının GSMH artış hızından yüksek olması, refah seviyesini düşürecek, tasarruf eğilimini azaltacak, bankaların fon kaynağını daraltacaktır. Fon kaynağı daralan bankalar, kredi yaratamayacak, yatırımlar azalacak, büyüme hızı yavaşlayacaktır. Ayrıca nüfus artışı, potansiyel tasarruf sahipleri yaratacağından banka kaynaklarını artırmakla birlikte, bankaları çok şubeli yapıda faaliyet göstermeye itecektir. Bu durum ise, bankaların kaynak maliyetlerini artırarak verimliliklerini olumsuz yönde etkileyecektir.

c. Kişi Başına Düşen Gelir (KBDG) : Milli gelirin ülke nüfusuna bölünmesiyle elde edilmektedir. GSMH, üretilen mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarıyla çarpılması sonucu elde edilmekle birlikte, bazı mal ve hizmetlerin satış fiyatlarının devletin aldığı vasıtalı vergileri kapsamı söz konusudur. Dolayısıyla, kişi başına düşen gelirin hesaplanmasında milli gelir değerlerinin kullanılması, piyasaya girecek gerçek para miktarının bilinmesini sağlayacaktır. Bu ise, bankaların potansiyel kaynak miktarını gösterecektir. Kişi başına düşen gelirin düşmesi, tasarruf eğilimini ve bankaların fon kaynağını azaltacak, verimlilikleri olumsuz yönde etkilenecektir.

d. Munzam Karşılık ve Disponibilite Oranları : Ticari bankalar, mevduatlarının (bankalararası mevduat hariç) kanunen belirlenen bir oranını 'zorunlu karşılık' olarak tutmak zorundadırlar. Bununla birlikte, mevduat kabul eden bankalar, taahhütlerine karşı disponibl değerler (nakit veya kolaylıkla paraya çevrilebilir değerler) bulundurmamak zorundadırlar. Normal koşullarda para politikası aracı olarak kullanılması gereken oranların, ülkemizde daha çok kamunun fon ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak tespit edilmesi, bankaların plase edilebilir kaynaklarını daraltarak kaynak maliyetlerini artırmakta ve mevduat faizi ile kredi faizi arasında önemli farklar oluşmasına yol açmaktadır¹⁷⁵. Kamu borçlanma gereğinin artması ile disponibilite oranları yükseltilmektedir.

¹⁷⁵ Ahmet İlerigelen, "1998 Yılı'nın İlk Çeyreğine Girerken Banka-Sanayi Finans İlişkilerinde Yaşanan Temel Sorunlar", *İktisat Dergisi*, Sayı:378, Nisan 1998, s.5.

Bilindiği gibi ticari bankalar, kendilerine yatırılan mevduatlar üzerinden kaydi para yaratmaktadırlar. Kaydi para yaratma miktarı ise, merkez bankasının tespit edilen munzam karşılık ve dispoñibilite oranları doğrultusunda belirlenmektedir. Oranların yükselmesi, yaratılacak kaydi para miktarını daraltacağından atıl kalan fonlar, bankaların verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Her ne kadar dispoñibilite miktarının bir kısmı, devlet tahvili ve hazine bonusu şeklinde tutularak faiz geliri ve vergi avantajı sağlansa da, verimlilik üzerindeki olumsuz etkileri devam etmektedir. Söz konusu değerler bankaların faiz gelirlerini ve faiz marjlarını önemli derecede etkilemektedir.

e. Faiz Oranı : Bir ekonomide reel ve nominal faiz oranları dışında, vadesiz ve vadeli tasarruf mevduatı faiz oranları, kısa, orta ve uzun vadeli kredi faiz oranları, hazine bonusu, devlet tahvili ve interbank faiz oranı gibi bir çok faiz oranından söz etmek mümkündür. Ekonomik bağlamda faiz, hem para hem de sermaye arz ve talebini dengeye getiren makro ekonomik bir değişkendir.

Faiz kavramı bankalar tarafından veri alındığında, üzerinde mevduat kabul edilen ve kredi verilen bir değişkeni ifade etmektedir. Bu oranın belirlenmesinde KKDF, BSMV, Zorunlu Karşılık ve Dispoñibilite gibi unsurların da maliyetleri artırıcı önemli etkileri olmaktadır. Mevduat faiz oranlarının yükselmesi bankaların maliyetlerini, kredi faiz oranlarının yükselmesi ise bankaların gelirlerini artırmaktadır. Ancak, mevduat faiz oranlarının artmasıyla mevduata olan talebin artmasına karşılık, kredi faiz oranlarının artması kredi taleplerini düşürmektedir. Yüksek maliyetle elde ettiği fon kaynaklarını, kredilere veya alternatif araçlara çeviremeyen bankalar zor duruma düşmektedir. Bu ise, bankaların verimliliğini olumsuz etkilemektedir.

f. Enflasyon : Ekonomik literatürde, fiyatlar genel düzeyinin hızlı ve sürekli bir şekilde yükselmesi anlamında kullanılmaktadır. Bir ekonomide enflasyon doğrudan bankaların faiz dışı giderlerini yükseltecektir. Enflasyon oranındaki artışlar, enflasyon bekleşleri kanalıyla nominal faiz oranlarında da artışa neden olacak ve bu yolla bankaların net faiz gelirleri azalacaktır. Enflasyon durumunda, bankaların atıl olarak TL fon tutmaları maliyetlerini artıracaktır.

Enflasyon bankaları başlıca iki açıdan etkilemektedir. Birincisi, bankaların gelecek dönemlerde beklediği fon girişlerinin satın alma gücünde bir belirsizliğe neden olmasıdır. İkincisi, enflasyon oranındaki artışların enflasyon bekleyişleri yoluyla nominal faiz oranlarında artışa neden olması ve bankaların net faiz gelirlerini azaltmasıdır¹⁷⁶. Enflasyon ortamından kaynaklanan belirsizlik, hem yurt içinde oluşan hem de yurt dışından gelen tasarruflar için olumsuz bir etmendir. Enflasyonun getirebileceği potansiyel zararlar uzun vadeli tasarrufları azaltmaktadır. Bu ise, bankaları uzun vadeli plasman yapmaktan uzaklaştırarak, para piyasalarını kısa vadeye kaydirmektedir. Bunun yanında bankalar, varlıklarını enflasyondan etkilenme olasılığı daha az olan yabancı paralara endekslemekte, bu ise kur riskini ortaya çıkarmaktadır.

Enflasyonun doğal bir sonucu olarak fiyatlar genel düzeyi yükselecek, tasarruf eğilimi azalacak, bu ise hem mevduat hem de kredi hacmini olumsuz yönde etkileyecektir. Temel bankacılık işlevlerini yerine getirmekte zorlanan bankaların verimlilikleri azalacaktır.

2. Bankalarda Verimliliği Etkileyen Yapısal Faktörler

a. Kaynak Yapısı : Bankaların açabilecekleri toplam kredi tutarının özkaynaklarının belli bir oranı ile sınırlandırılması, faiz geliri elde eden bankaları özkaynaklarını artırmaya yönelmektedir. Bankalar, kendi özkaynakları dışında, aldıkları krediler ve topladıkları mevduatlardan oluşan yabancı kaynaklarla faaliyet göstermektedir. Bankaların güvenilirliği açısından özkaynakların miktarı önemlidir. Ayrıca, yabancı kaynaklara çeşitli bedeller ödendiğinden maliyetleri artırıcı etkisi vardır. Özkaynaklar için böyle bir şey söz konusu değildir. Özkaynak büyüklüğü özellikle işlem hacmi, kredi hacmi ve hizmet hacmini belirleyen, aynı zamanda bireysel ve kurumsal müşterilere güven veren bir unsurdur. Genellikle toplam aktifleri özkaynaklarına bölünerek bankaların, özkaynaklarının kaç katına kadar yükümlülük altına girdiği görülmektedir. Bunun yanında, özkaynaklardaki artışın enflasyon oranından düşük olması, banka özkaynaklarının eridiğini göstermektedir.

¹⁷⁶ Hüseyin Çilli, *Enflasyon, Bankalar ve Risk*, TBB, Yayın No:188, Ankara, 1994. s.9.

b. Mülkiyet Yapısı : Kamu bankaları, özel yasalarla belirli konulara hizmet etmek üzere kurulurken, özel ve yabancı sermayeli bankalar, ticari faaliyette bulunarak kâr elde etmek amacı ile kurulmaktadır. Kamu bankalarının dönem zararlarını devlete yüklemesi, bankacılık sektöründe haksız rekabet yaratmakta ve sistemin yapısını bozmaktadır. Özel ve yabancı bankalar ise, kâr amacı güttüklerinden, gelirlerini artırıcı giderlerini azaltıcı politikalar izlemektedir. Sektör içerisinde oligopolistik yapının hakim olması ve bankaların anlaşarak kâr amaçlarını gerçekleştirecek şekilde faaliyet göstermeleri, bankacılıkta etkinlik ve verimliliği azaltmaktadır.

Son zamanlarda bankaların mülkiyet yapılarının, verimliliklerini etkilediği düşünceleri, bankacılık sisteminde tartışılmaktadır. Bankaların mülkiyet yapılarına bağlı olarak banka yönetiminde, kaynak kullanımı ve dağıtımında harekete geçirici unsurların farklı olduğu düşünülmektedir. Yani, mülkiyet sahibinin çıkar ve istekleri doğrultusunda, yöneticilerin rekabet ortamı dışında alacağı kararlar, uygulamalar ve kapasite kullanımının yapısal problemlerle birlikte maliyetlerde de artış yaratacağı vurgulanmaktadır¹⁷⁷. Özellikle bazı bankaların belirli kişi, grup ya da bankaların elinde olması bu açıklananları doğrular niteliktedir. Kamu bankalarının kamu otoritesinin politik yönlendirmesi altında kalması ve bu amaca yönelik faaliyet göstermesi de bu bankaların verimliliğini azaltmaktadır.

c. Teknolojik Yapı : Maliyetleri çok yüksek olan teknolojik yatırımlar, bankacılıkta verimliliği artıran en önemli faktörlerden birisidir. Özellikle banko gerisi işlemlerde tutarlılık ve hız sağlanması, bankaların personel ve şube sayısında, kırtasiye giderlerinde ve evrakların saklanması için gereken alanların azalmasına neden olmaktadır. Maliyet azaltıcı bu faktörler, kârlılığa ve dolayısıyla verimliliğe olumlu etki yapmaktadır. Ancak, bankaların teknolojik yatırımlarında ortak bir standart belirlememeleri ve ayrı ayrı yatırımlarda bulunmaları, sistem genelinde verimsiz bir ortam yaratmaktadır.

¹⁷⁷ Yener Altunbaş ve Ayhan Sarısu, a.g.e., s.14.

Bankacılık açısından bilgi-işlem teknolojisinin gelişmesi ilk aşamada maliyetleri düşürmek amacıyla iken, daha sonraları bir işletme ve karar verme aracı olmuştur. Günümüzde ise, bilgi-işlem teknolojisi bankalarda vazgeçilmez bir pazarlama aracı haline gelmiştir.

d. Personel Yapısı : Personelin uzmanlığı, eğitim düzeyi ve aynı zamanda otomasyon düzeyi bankaların verimlilikleri ve dolayısıyla kârlılıkları ile ilgili önemli bir göstergedir. Personel yoğunluğu ve eğitimsizliği, personel giderlerini artırarak verimliliği olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, enflasyon ortamı personel giderlerinin düşürülmesini engellediğinden, bankalar gelir artırıcı işlemlere yönelmektedir.

Mevcut ekonomik koşullar ve bankacılıkta diğer işletmelere kıyasla, daha fazla yüksek nitelikli personele ihtiyaç duyulması, personel giderlerinin giderek artmasına yol açmaktadır. Bu durum bankaları, personelin bilgi ve becerilerini artırmaya, emekten tasarruf sağlayan organizasyon biçimlerine gitmeye ve personelin daha verimli çalışmasına yönelik tedbirler almaya itmektir. Ancak, personel sayısının çok olması, eğitim çalışmalarında bir standart sağlanmaması ve eğitimde sürekliliğin oluşturulamaması bu tedbirlerin alınmasında güçlükler yaratmaktadır. Dolayısıyla eğitim fonksiyonunun tam olarak yerine getirilememesi teknolojik yatırımların amaca ulaşmasını da engellemektedir.

e. Şube Yapısı : Bankalararası rekabetin mevduat faizlerinin kendileri dışında belirlendiği bir ortamda, tasarruf sahiplerine mümkün olduğunca yakın olarak daha çok mevduat toplamak ve bu mevduatı yüksek faiz oranları ile plase etmek arzusu, çok şubeli bankacılığın gelişmesine neden olmaktadır. Çok şubeli bankacılık, şube yeri seçiminde, şube sayısında rasyonel davranılmaması nedeniyle yüksek maliyetler yaratmakta bu ise, bankacılık sektörünün verimliliği üzerinde olumsuz etki yapmaktadır¹⁷⁸.

¹⁷⁸ Yener Altunbaş ve Ayhan Sarısu, a.g.e., s.21.

f. Plasman Yapısı : Mali sistemin temelini oluşturan bankacılıkta, elde edilen kaynakların uygun alanlara yönlendirilmesi, bankaların faaliyetlerini devam ettirebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bankaların plasmanları krediler, menkul değerler cüzdanı ve bankalar kalemlerinden oluşmaktadır. Bu kalemlerden sağlanan getirilerin, söz konusu kalemlerin maliyetlerinden yüksek olması arzulanır. Ekonomik dengesizliklerin yaşandığı ülkelerde, aktif ve pasif yönetimi önem kazanmaktadır. Kaynaklarını iyi değerlendiremeyen bankaların verimliliği düşük olacaktır.

Bu çalışmada, en çok kullanılan verimlilik ölçüm yöntemleri; Oran Analizi, Parametrelili Yöntemler ve Parametresiz Yöntemler olmak üzere, üç ana başlık altında toplanmaya çalışılacaktır¹⁷⁹. Ancak, bu ayırmadan önce verimlilik ölçümlerinde önemli yeri olan indekslere değinmekte yarar vardır.

C. VERİMLİLİK ÖLÇÜMÜNDE İNDEKSLER

Verimlilik ölçümüne başlamadan önce, üretim faktörlerinin ve fiziki birimlerinin iyi tanımlanması gerekir. Verimliliği etkileyen çeşitli faktörlerin verimlilikte yaratacağı değişimler, en basit şekli ile aritmetik ve geometrik indekslerle hesaplanabilmektedir. “İndeks, belirli bir istatistikî olaya ait değerlerin, zaman veya yer itibariyle gösterdiği nispi değişmelerin ölçüsüdür”. Her indeksin kendine özgü kullanımı olmakla beraber en yaygın kullanılanı, kısmi ve toplam faktör verimliliği indeksleridir. Üretime katılan üretim faktörü sayısınca, kısmi verimlilik indeksi düzenlenmesi gerekir. Örneğin; emek verimliliği ile ilgili kısmi indeks, $AP_L = Q / L$; sermaye verimliliği ile ilgili kısmi indeks, $AP_K = Q / K$ şeklinde ifade edilebilir. Bu indekslerden birincisi emeğin, ikincisi ise sermayenin ortalama ürününü göstermektedir. Literatürde zaman zaman “Residual Index - Artık İndeks”, “Technical Progress - Teknik Gelişme” veya “Multifactor Productivity Index - Çok Faktörlü Verimlilik İndeksi” olarak da adlandırılan toplam faktör verimliliği ise, $A = Q / (\alpha L + \beta K)$ olarak formüle edilebilir. Burada Q hasıla, L emek, K sermaye, α ve β üretimdeki kısmi payları gösteren ağırlıkları ifade etmektedir¹⁸⁰.

¹⁷⁹ Reha Yolalan, a.g.e., s.5.

¹⁸⁰ Recep Kök, a.g.e., s.74.

Verimlilik hesaplamalarında önemli unsur olan girdi ve çıktının parasal değerleri, fiyat değişikliklerine karşı düzeltilirse, yapılan analizler verimlilik ölçümü, aksi takdirde performans¹⁸¹ ölçümü olacaktır. Verimlilik indekslerinin farklılıkları, girdi ve çıktı tanımlamasında ve hesaplamasındaki farklılıklardan ileri gelmektedir¹⁸². Enflasyonist ortamlarda yapılan verimlilik analizi sonuçları gerçeği yansıtmayacaktır. Dolayısıyla, verilerin belli bir döneme göre indirgenmesi daha anlamlı sonuçlar verecektir. İndekslerden sonra, yapılan sınıflandırmaya göre verimlilik yöntemleri incelenebilir.

D. BANKACILIKTA VERİMLİLİĞE ORANSAL YAKLAŞIM

İşletme verimliliğinin ölçülmesinde kullanılan yöntemlerden en basiti olan oran analizinde, belirlenen her bir oran verimlilikle ilgili boyutlardan sadece birini göz önüne alırken, diğerlerini göz ardı etmektedir. Bu durumda, bazı oranlara göre, başarılı görülen işletme, diğer bazı oranlar açısından başarısız görülebilmektedir. Bu nedenle, verimlilik ölçümü çalışmalarında farklı oranların en anlamlı bir şekilde ağırlıklandırılarak tek bir ölçütün tespit edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır¹⁸³.

Hizmet kesiminde yer alan bankacılıkta faaliyetlerin dinamik ve değişken bir yapıya sahip olması, bankalarda verimlilik ölçümünü güçleştirmektedir. Temelde girdi ve çıktının belirlenmesinde başlayan sorunlar, genellikle kesin ölçüm sonuçları yerine, eğilimleri ortaya koymaktadır. Aşağıda verimlilik ölçümünde kullanılan bazı oranlar, bilanço yapısı göz önüne alınarak gruplandırılmış halde verilmiştir.

¹⁸¹ "Performans: bir işi yapan bir bireyin, bir grubun ya da bir teşebbüsün o işle amaçlanan hedefe yönelik olarak nereye varabildiği, başka bir deyişle neyi sağlayabildiğinin nicel (miktar) ve nitel (kalite) olarak anlatımıdır." Geniş bilgi için bakınız: İ. Melih Baş ve Ayhan Artar, a.g.e., s.13.

¹⁸² İ. Melih Baş ve Ayhan Artar, a.g.e., s.220.

¹⁸³ Reha Yolalan, a.g.e., s.5.

1. Etkinlik ve Verimliliğe Oransal Yaklaşım

Genel olarak çalışmalarda, bilanço kalemleri dikkate alınarak, değerlerin birbirlerine oranlanması yoluyla etkinlik ve verimlilik ölçülmeye çalışılır. Bu konuya ilişkin çeşitli oranlar aşağıdaki gibi sıralanabilir¹⁸⁴.

a. Etkinlik ile ilgili oranlar

- Toplam Gelirler / Toplam Giderler
- Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri
- Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler
- Toplam Krediler / Toplam Aktif
- Toplam Krediler / Toplam Mevduat
- (Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif
- Tahsili Gecikmiş Alacaklar / Toplam Krediler
- İştirakler / Özkaynaklar

b. Verimlilik ile ilgili oranlar

Bankacılık kesiminde işlemlerin niteliği gereği, verimliliği etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Burada verimlilikle ilgili oranlar; kârlılık, insangücü etkinlikleri ve şubelerle ilgili olmak üzere, üç alt gruba ayrılarak incelenebilir.

i) Kârlılık ile ilgili oranlar¹⁸⁵

- Net Kâr / Toplam Aktif
- Net Kâr / Özkaynak
- Net Kâr / Toplam Mevduat
- Net Kâr / Toplam Krediler

¹⁸⁴ Mehmet A.Civelek, "Türk Ticaret Bankalarının Şube Sayıları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, 1963-1979", *Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması Dergisi*, Yıl:3, Sayı:10-11, Haziran-Eylül 1981, ss.221-222. ; Kürşat Aydoğan ve Gökhan Çapoğlu, a.g.e., ss.38-41. ; Halit Suiçmez, a.g.e., ss.21-23 ; Pınar Egeli, a.g.e., s.63.

¹⁸⁵ Burada net kâr vergi öncesi kârı, net faiz geliri ise faiz gelirleriyle faiz giderleri arasındaki farkı göstermektedir.

- Net Faiz Geliri / Toplam Aktif
- Net Faiz Geliri / Özsermaye
- Net Faiz Geliri / Toplam Mevduat
- Net Faiz Geliri / Toplam Krediler
- Net Faiz Geliri / (Toplam Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı)
- Vergi Öncesi Kâr / Toplam Mevduat
- Vergi Öncesi Kâr / Toplam Krediler

ii) İnsangücü etkinlikleri ile ilgili oranlar

- Personel Giderleri / Toplam Aktif
- Personel Giderleri / Net Faiz Geliri
- Personel Giderleri / Toplam Mevduat
- Toplam Mevduat / Personel Sayısı
- Toplam Krediler / Personel Sayısı
- Toplam Aktif / Personel Sayısı
- Net Kâr / Personel Sayısı
- Net Faiz Geliri / Personel Sayısı

iii) Şubeler ile ilgili oranlar

- Toplam Aktif / Şube Sayısı
- Toplam Mevduat / Şube Sayısı
- Toplam Krediler / Şube Sayısı
- Net Faiz Geliri / Şube Sayısı

Verimlilik ölçümünde, özellikle insangücü etkinlikleri ile ilgili oranlarda kullanılan göstergelerin, eksik ve yetersiz oldukları, personel başına işlem sayısı gibi fiziki ölçülerin daha anlamlı olduğu ileri sürülmekle beraber, bu tür fiziki büyüklüklerin elde edilerek verimlilik ölçümü yapılması da kolay olmamaktadır¹⁸⁶.

¹⁸⁶ Öztin Akgüç, "Bankalarda Produktivitenin Ölçülmesi", Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Sayı:30, Kasım 1982, s.50.

2. Temel Büyüklükler Açısından Verimliliğe Oransal Yaklaşım

Yukarıdaki sınıflandırma yanında, bankanın temel bilanço büyüklükleri dikkate alınarak yeni bir sınıflandırma yapılabilir. Daha önce belirtildiği gibi, tek bir oran yerine oranların anlamlı bir gruptandırma ile yorumlanması daha gerçekçi olacaktır.

a. Aktif Verimliliği

Banka aktifleri, likit aktifler, menkul değerler cüzdanı, krediler, takipteki alacaklar, iştirakler, sabit kıymetler gibi değerlerden oluşur. Aktif kalemlerinin yapısı ve bunların birbiri üzerindeki ve özellikle kârlılık üzerindeki etkisi, banka verimliliği açısından çok önemlidir. Verimlilik ölçümünde genellikle, bilanço ana kalemlerinin aktif toplamına oranı dikkate alınır.

- Vergi Öncesi Kâr / Toplam Aktifler = (ROA) : Vergi öncesi kârın toplam aktiflere bölünmesiyle elde edilen bu oran, bankaların kaynak kullanımındaki etkinliğinin bir ölçüsüdür.

- Net Kâr / Toplam Aktifler : Bankaların finansmanında özkaynaktan çok yabancı kaynak kullanılır ve yabancı kaynak kullanımı yıldan yıla farklılık gösterir. Yabancı kaynak kullanımı arttıkça net kârın toplam aktiflere oranı daha düşük çıkar. Söz konusu oranın en az %20 olması arzulanır¹⁸⁷.

- Menkul Değerler Cüzdanı / Toplam Aktifler : Özellikle reel faizin yükseldiği dönemlerde kredi riskinin artması, bankaların kaynak maliyetini artırdığından, mevcut fonların plasmanı güçleşmektedir. Ayrıca, çeşitli vergi avantajları nedeniyle bankalar artan oranda kamu menkul kıymetlerine yönelmektedir. Söz konusu oran toplam aktifler içerisinde menkul değerlerin yerini belirlemektedir.

¹⁸⁷ Pınar Egeli, a.g.e., s.70.

b. Özkaynak Verimliliği

Banka özkaynakları, ödenmiş sermaye, yedek akçeler, muhtemel zarar karşılıkları, değerlendirme fonları ve zarar kalemlerinden oluşmaktadır. İşletmeler çok özkaynak, az yabancı kaynakla faaliyetlerini sürdürürken, banka işletmeleri tam tersine az özkaynak yanında fazla yabancı kaynakla faaliyet göstermektedirler. Özkaynak değeri banka güvenilirliği açısından çok önemlidir. Özkaynakların aktifler içerisindeki payının yüksek olması arzulanır.

- Vergi Öncesi Kâr / Net Özkaynak = (ROE) : Vergi öncesi kârın toplam net özkaynaklara bölünmesiyle elde edilen bu oran, bankaların faaliyetlerini sürdürebilmeleri için tahsis etmiş oldukları sermayenin, kârlılığının bir ölçüsüdür.

- Net Kâr / Özkaynak : Net kârın özkaynaklara bölünmesiyle elde edilen oran, banka ortaklarının sermaye içerisindeki haklarının bir birimine düşen kârı göstermektedir. Tüm işletmelerde olduğu gibi bankalarda da sermaye artırımına gidildiğinde, toplam kaynaklarda ve kâr elde etme gücünde oransal açıdan küçük bir artış meydana gelmektedir. Dolayısıyla, kısa dönemde kârdeki artış oranı sermayedeki artış oranından daha az olduğu durumda, hisse başına düşen kâr payı azalmaktadır. Net kâr kadar özkaynağın da yüksek olması gerektiğinden, oranın 1 olması arzulanır.

- Özkaynak / Toplam Aktifler = (Finansal Bağımsızlık Oranı) : Bu oran, toplam kaynakların ne kadarının banka ortakları tarafından finanse edildiğini göstermektedir. Özellikle ekonomik istikrarsızlıkların söz konusu olduğu ortamlarda bankanın uğrayacağı zararlar, özkaynaklar ile karşılanacağından, oranın yüksek olması arzulanır. Özkaynak miktarının yüksekliği riski azaltacağından aralarında ters yönlü bir ilişki söz konusu olacaktır.

- Toplam Mevduat / Özkaynak : Bankaların yabancı kaynakları arasında en önemli paya sahip olan mevduatların, özkaynakların kaç katına ulaştığını göstermektedir. Oranın düşük olması bankaların daha az yabancı kaynak kullandığını gösterir. Bu şekilde

yabancı kaynaklara ödenen bedellerden tasarruf sağlanmış olur. Pasifler içerisinde çok büyük yer kaplayan yabancı kaynaklar (mevduat), bankaları diğer işletmelerden ayıran önemli bir husustur.

- **Toplam Krediler / Özkaynak** : Bu oran, bankaların kullandığı kredilerin ne kadarının özkaynaklarla karşılandığını gösterir. Çıktı olarak kredi üreten bankalar, bu kredilerin farklı ölçülerde geri ödenmeme riski ile karşı karşıyadır. Bu riskler potansiyel zarar kaynağı olarak özkaynaklardan karşılık ayrılmasını gerektirmektedir. Söz konusu oranın düşmesi arzulanır.

c. Mevduat Verimliliği

Bankaların temel fon kaynağı mevduatlardır. Belirli maliyetler karşılığında toplanan mevduat, yasal düzenlemeler çerçevesinde çeşitli kullanım alanlarına plase edilmektedir. Mevduat verimliliği incelenirken genellikle, mevduata ödenen faizin toplam faiz giderleri içerisindeki payına, mevduatın kâr yaratma gücüne ve aktifleri karşılama oranına bakılır.

- **Net Kâr / Toplam Mevduat** : Elde edilen bir liralık mevduatla sağlanan kârı ifade etmektedir. Banka kaynakları arasında büyük öneme sahip mevduatın verimli kullanılıp kullanılmadığını gösterir. Oranın yüksek çıkması arzulanır.

- **Toplam Mevduat / Toplam Aktifler** : Toplam aktiflerin mevduat kaynağıyla karşılanma oranını gösterir. Özellikle enflasyonist ortamlarda mevduatın kısa vadelere kayması, bankaların uzun vadeli plasmanları üzerinde sınırlayıcı etki yapmaktadır.

- **Mevduata Ödenen Faiz / Toplam Mevduat** : Toplanan bir liralık mevduat karşılığında ne kadar faiz ödendiğini gösteren bu oranın, kullanılan kredilerden alınan faizden düşük olması istenir.

- **Mevduata Ödenen Faiz / Toplam Faiz Giderleri** : Mevduata ödenen faiz giderinin, toplam faiz giderleri içerisinde ne kadar yer kapladığını gösterir. Mevduata ödenen faiz bir maliyet unsuru olduğundan oranın düşmesi arzulanır.

d. Kredi Verimliliği

Bankalar, ihtisas (tarım, gayrimenkul, mesleki, denizcilik, turizm vb.) ve ihtisas dışı (ihracat, ithalat, yatırım, banka, mali kesim, altın vb.) olmak üzere çeşitli krediler kullanılmaktadır. Kredi verimliliği ölçülürken de aktif içindeki payına, kredilerden alınan faizlerin toplam faiz gelirleri içindeki payına ve kullanılan kredilerin kâr yaratma gücüne bakılır.

- **Net Kâr / Toplam Krediler** : Kullanılan bir liralık kredi karşılığında elde edilen kârı gösterir. Oranın yüksek olması istenir.

- **Toplam Krediler / Toplam Aktif** : Toplam aktiflerin ne kadarının krediden oluştuğunu gösteren oranın yüksek olması, bankanın aktiflerini iyi değerlendirdiğini yani, gelir getirici unsurlara bağladığını ifade eder. Ancak, kontrolsüzce verilen krediler dolayısıyla oranın çok yüksek olması, risk artışını da beraberinde getirecektir.

- **Kredilerden Alınan Faiz / Toplam Krediler** : Verilen bir liralık kredi için ne kadar faiz tahsil edildiğini gösterir. Bu oranın mevduata ödenen faizden yüksek olması istenir.

- **Kredilerden Alınan Faiz / Toplam Faiz Gelirleri** : Kredilerden alınan faiz gelirinin, toplam faiz gelirleri içerisinde ne kadar yer kapladığını gösterir. Kredilerden alınan faiz maliyetleri azaltıcı bir unsur olduğundan, oranın yüksek olması arzulanır.

- **Toplam Krediler / Toplam Mevduat** : Kredilerin mevduata bölünmesiyle elde edilen oran, banka tarafından verilen kredilerin ne kadarının mevduatlar ile karşılandığını gösterir. Oranın düşük çıkması, mevduatların kredilere plase edilmediğini ve başka

ihtiyaçlar için kullanıldığını ifade etmektedir. Bu durum, faizlerin yüksek olması nedeniyle kredi taleplerinin düşmesinden kaynaklanabilir.

e. Personel Verimliliği

Teknolojik gelişmelerden tam anlamıyla yararlanamayan bankalar daha çok emek-yoğun çalışmaktadır. Dolayısıyla bu bankaların toplam faiz dışı giderleri arasında personel giderlerinin payı çok büyüktür. Teknoloji yanında çok şubeleşme politikaları da personel sayısı ve giderleri üzerinde etkili unsurlardır. Personel verimliliği ölçülürken, personel başına mevduat, kredi, kâr gibi oranlar dikkate alınmaktadır.

- **Toplam Mevduat / Personel Sayısı** : Toplam mevduatın personel sayısına bölünmesiyle elde edilir. Personel başına yıllık mevduat artış hızı, iş hacminin ve verimliliğinin önemli bir göstergesidir. Ancak, mevduat artışı daha çok nüfus, faiz oranı, kişi başına milli gelir gibi ekonomik faktörlerin etkisi altındadır.

- **Toplam Krediler / Personel Sayısı** : Toplam kredilerin personel sayısına bölünmesiyle bulunur. Personel başına yıllık kredi hacmi artış hızı, personelin etkin ve verimli çalışmasından çok, para-kredi politikasına bağlıdır¹⁸⁸.

- **Toplam Aktifler / Personel Sayısı** : Personel başına aktif tutarını gösteren oran, bankalar arasında işgücü verimliliğinin değerlendirilmesi açısından yararlı bir ölçüdür.

- **Net Kâr / Personel Sayısı** : Personel başına elde edilen kârı gösteren bu oran da, personelin ne derece etkin ve verimli çalıştığı konusunda bilgi vermektedir. Özellikle kamu sermayeli bankalarda siyasi politikalar doğrultusunda ortaya çıkan personel sayısı artışları, oranın düşük çıkmasına yol açacaktır. Bu ise verimsizlik göstergesi olarak değerlendirilecektir.

¹⁸⁸ Pınar Egeli, a.g.e., s.71.

- **Personel Giderleri / Toplam Giderler** : Faiz dışı giderler arasında, personel giderlerinin payı büyüktür. Enflasyon ortamında personel giderlerinin düşürülememesi, toplam giderlerin de artmasına yol açmaktadır.

f. Şube Verimliliği

Bankaların daha çok mevduat toplamak üzere çok şubeli faaliyet gösterme çabaları, giderlerinin ve dolayısıyla maliyetlerinin artmasına yol açmaktadır. Bunun yanında şube yeri seçimindeki hatalar da banka verimliliği üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Şube verimliliği ölçülürken de yine şube başına mevduat, kredi, kâr, personel sayısı gibi oranlar kullanılmaktadır.

- **Toplam Mevduat / Şube Sayısı** : Toplam mevduatın şube sayısına bölünmesiyle elde edilir. Şube başına yıllık mevduat artış hızı, şubeleşme politikalarının ve verimliliğinin önemli bir göstergesidir. Mevduat artışının daha çok nüfus, faiz oranı, kişi başına milli gelir gibi ekonomik faktörlerin etkisi altında olmasının yanı sıra, nüfus artışı çok şubeleşmeyi de beraberinde getireceğinden oranın düşmesi kaçınılmazdır.

- **Toplam Krediler / Şube Sayısı** : Toplam kredilerin şube sayısına bölünmesiyle bulunur. Şube başına yıllık kredi hacmi artış hızı, şubelerin etkin ve verimli çalışmasından çok, para-kredi politikasına bağlıdır.

- **Toplam Aktif / Şube Sayısı** : Şube başına aktif tutarını gösteren oran, banka şubelerinin aktif yaratabilme gücünü ölçerek verimliliğinin değerlendirilmesi açısından yararlıdır.

- **Net Kâr / Şube Sayısı** : Şube başına düşen ortalama kârı gösteren oranın, yüksek olması arzulanır. Ancak, çok şubeli bankacılık faaliyetleri bu oranın düşük çıkmasına neden olmaktadır.

- **Personel Sayısı / Şube Sayısı** : Personel sayısının şube sayısına bölünmesiyle bulunur. Çok şubeli çalışmanın kârlılığı azaltması, bankaların verimsiz çalışan şubelerini kapatmasına yol açmaktadır. Söz konusu oranın yüksek çıkması, bankaların emek-yoğun çalıştığının göstergesidir.

g. Maliyet Verimliliği

Bankaların en büyük gideri temel fon kaynağı olan mevduata ödenen faiz, geliri ise kullanılan kredilerden alınan faizdir. Bunun yanında sermaye piyasası işlem gelirleri, kambiyo gelirleri, komisyon gelirleri, iştiraklerden ve menkul değerlerden sağlanan gelirler söz konusudur. Bankalar için gelirlerin giderlerden fazla olması arzulanandır. Verimlilik için faiz ve faiz dışı gelirlerden oluşan toplam gelirlerin, yine faiz ve faiz dışı giderlerden oluşan toplam giderleri karşılama oranları dikkate alınmaktadır.

- **Toplam Gelirler / Toplam Giderler** : Toplam gelirlerin toplam giderlere bölünmesiyle elde edilir. Bankacılık faaliyetleri sonucu sağlanan gelirlerin, bu faaliyetler için yapılan giderleri ne oranda karşılayabildiğini göstermektedir. Oranın yüksek olması arzulanmakla birlikte, 1'den küçük olması tehlikelidir.

- **Toplam Faiz Gelirleri / Toplam Faiz Giderleri** : Toplam faiz gelirlerinin toplam faiz giderlerine bölünmesiyle elde edilir. Bankacılık faaliyetleri sonucu sağlanan faiz gelirlerin, yine bu faaliyetler için yapılan faiz giderlerini ne oranda karşılayabildiğini göstermektedir. Oranın yüksek olması arzulanmakla birlikte, 1'den küçük olması olumsuzdur.

- **Toplam Faiz Dışı Gelirler / Toplam Faiz Dışı Giderler** : Aynı şekilde toplam faiz dışı gelirlerin toplam faiz dışı giderlere bölünmesiyle elde edilir. Faiz dışı gelirlerin, faiz dışı giderleri karşılama oranını göstermektedir. Bankanın klasik bankacılık faaliyetleri dışında ne derecede başarılı olduklarını göstermektedir. Oranın yüksek olması arzulanmakla birlikte, 1'den küçük olması istenmemektedir.

- **Toplam Faiz Gelirleri / Toplam Gelirler** : Toplam faiz gelirlerinin toplam gelirler içerisindeki payını göstermektedir. Oranın yüksek çıkması arzulanır.

- **Toplam Faiz Dışı Gelirler / Toplam Gelirler** : Toplam faiz dışı gelirlerin toplam gelirler içerisindeki payını göstermektedir. Oranın yüksek çıkması istenir.

- **Toplam Faiz Giderleri / Toplam Giderler** : Toplam faiz giderlerinin toplam giderler içerisindeki payını göstermektedir. Oranın yüksek olması banka faiz giderlerinin fazla olduğunu gösterir. Oranın düşük çıkması beklenir.

- **Toplam Faiz Dışı Giderler / Toplam Giderler** : Toplam faiz dışı giderlerin toplam giderler içerisindeki payını göstermektedir. Oranın düşük çıkması arzulanır.

- **Sermaye Piyasası İşlem Gelirleri / Toplam Faiz Dışı Gelirler** : Bankalar sermaye piyasalarında aracı kurum olarak faaliyet göstererek gelir elde etmektedir. Oranın yüksek olması bankaların sermaye piyasası işlemlerinde etkin ve verimli çalıştıklarını göstermektedir.

- **Menkul Değerler Cüzdanı Faiz Gelirleri / Toplam Faiz Gelirleri** : Özellikle enflasyon ortamlarında faiz oranlarının yüksek olmasıyla kredi plasmanın da zorlanan bankalar, sıfır riskli kamu senetlerine yönelerek büyük gelir elde etmektedir. Bu oranın yüksek olması bankaların gelirini artırıp, devlete gelir sağlamanın yanında, yatırımların azalmasına da yol açmaktadır.

E. PARAMETRELİ YÖNTEMLER

Bu yöntemlerde, verimlilik ölçümüne konu olan endüstri dalına ilişkin üretim fonksiyonunun, analitik bir yapıya sahip olduğu varsayımı yapılır ve bu fonksiyona ait parametrelerin belirlenmesine çalışılır. Verimliliğe ilişkin literatürde çok yaygın bir şekilde kullanılan “Cobb-Douglas” tipi üretim fonksiyonuna ait parametrelerin belirlenmesine yönelik çalışmalar, bu tür yöntemlere örnek olarak gösterilebilir. Parametrelili yöntemlerle

verimlilik ölçümünde, genellikle regresyon teknikleri ile tahmin yapılırken, üretim fonksiyonu çoğunlukla tek çıktı ile birçok girdiyi ilişkilendirerek tanımlanmaktadır. Bunun yanında, birçok girdi ile birçok çıktının ilişkilendirildiği parametrelili yöntemler de bulunmaktadır¹⁸⁹.

Verimliliğe ilişkin çalışmalar giderek daha teorik bir nitelik kazanmış, girdi-çıkıtı arasındaki ilişki üretim fonksiyonlarına dayandırılmıştır¹⁹⁰. Daha çok sanayi sektörüne yönelik uygulama alanı bulan bu tip yöntemler, bankacılık gibi hizmet sektörlerinde güçlükler taşımaktadır.

F. PARAMETRESİZ YÖNTEMLER

Parametrelili yöntemlere bir alternatif olarak ortaya çıkan bu tür yöntemler, çözüm tekniği olarak matematik programlamayı benimsemektedirler. Parametresiz yöntemler, parametrelili yöntemlerin aksine, üretim fonksiyonunun ardında herhangi bir analitik yapının varlığını öngörmediklerinden daha esnektirler. Yapıları itibariyle, çok girdili ve çok çıktılı üretim ortamlarında verimlilik ölçümü için oldukça uygundur¹⁹¹.

1. Malmquist Verimlilik İndeksi (MVI)

a. Malmquist Verimlilik İndeksi Metodolojisi

Doğrusal programlama teknikleri ile oluşturulan üretim sınırlarından elde edilen, teknolojik gelişme ve teknik etkinlikteki değişme olarak iki bileşene ayrıştırılan MVI, hem verimlilik açısından bankaların konumunun belirlenmesine, hem de teknolojik gelişme ve teknik etkinlikteki artışın kârlılık üzerindeki etkisinin ölçülmesine imkan veren analitik bir araçtır.

¹⁸⁹ Reha Yolalan, a.g.e., s.5.

¹⁹⁰ Ayhan Başkan, a.g.m., s.14.

¹⁹¹ Reha Yolalan, a.g.e., s.5.

İndeks, kısaca k ve l olarak tanımlanan iki üretici biriminin karşılaştırılması esasına dayanmaktadır. Önce k baz alındıktan sonra; k'nın l'ye göre üretkenliği, k'nın üretim vektörü y^k 'yi oransal olarak azaltarak, k'nın kullandığı girdiler vektörü x^k ve l'nin teknolojisi ile en az l'nin üretim vektörü y^l kadar üretmesini sağlayacak en küçük λ_k katsayısı olarak tanımlanır. Daha sonra l baz alınarak yine k'nın l'ye göre üretkenliği, l'nin üretim vektörü y^l 'yi oransal olarak azaltarak, l'nin kullandığı girdiler vektörü x^l ve k'nın teknolojisi ile en az k'nın üretim vektörü y^k kadar üretmesini sağlayacak en büyük λ_l katsayısı olarak tanımlanır. Eğer k ve l farklı zamanlarda gözlemlenen aynı üretim birimini temsil ediyorlarsa, söz konusu verimlilik indeksi, üretim imkanları eğrisindeki (üretim fonksiyonundaki) bir kaymayı ifade eden, teknolojik gelişme indeksi olarak kabul edilebilir.

İndeksin en önemli kavramı, çıktı kümesi için tanımlanan çıktı uzaklık fonksiyonu (output distance function) $D_0(X, Y) = \inf \{ \theta : (Y/\theta) \in P(X) \}$ 'dur. Burada X girdiler vektörünü, Y çıktılar vektörünü göstermekte ve uzaklık fonksiyonu $D_0(X, Y)$, üretim kümesi $P(X)$ içerisinde kalmak koşuluyla Y vektörü elemanları için mümkün olan en fazla oransal artışı ifade etmektedir¹⁹².

Çıktı-uzaklık fonksiyonu tanımları kullanılarak, çıktı-bazlı MVI;

$$M_0^2(X^2, Y^2, X^1, Y^1) = \left[\frac{D_0(X^2, Y^2) D_0^1(X^2, Y^2)}{D_0(X^2, Y^2) D_0^2(X^1, Y^1)} \right]^{1/2} \quad (1)$$

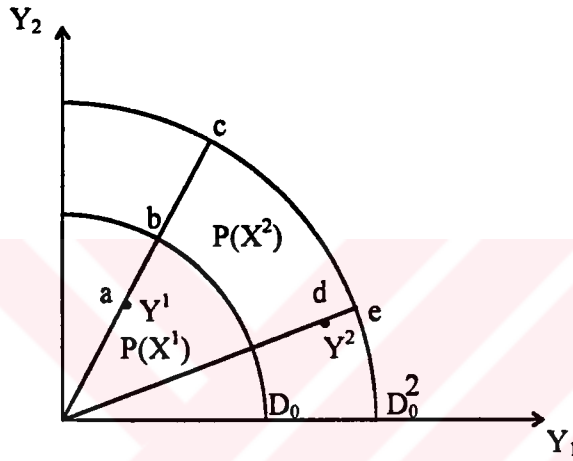
veya eşdeğer olarak;

$$M_0 = \frac{D_0(X^2, Y^2)}{D_0(X^1, Y^1)} \left[\frac{D_0(X^2, Y^2) D_0^1(X^1, Y^1)}{D_0(X^2, Y^2) D_0^2(X^1, Y^1)} \right]^{1/2} \quad (2)$$

¹⁹² Osman Zaim, "Bankacılık Sektöründe Teknolojik Gelişme ve Etkinlik", II. Verimlilik Kongresi, MPM, Yayın No: 540, Ankara, 19-21 Ekim 1994, ss.642-647.

şeklinde gösterilebilir. 1 ve 2 üstsel ifadeleri, çıktı kümelerinin hangi zaman dilimini gösterdiklerinin belirtmektedir. (2) nolu formül Malmquist indeksini, teknolojik gelişme ile teknik etkinlik çarpımı olarak tanımlamaktadır. Köşeli parantez dışındaki terim, iki farklı zaman arasındaki teknik etkinlik değişiminin bir ölçüsü iken, köşeli parantez içindeki terim, D_0^1 ve D_0^2 ile ifade edilen iki üretim sınırı (üretim imkanları eğrisi) arasındaki değişmeyi göstermektedir.

Şekil 7 : Malmquist Verimlilik İndeksi

Kaynak : Osman Zaim, a.g.e., s.645.

İndeksi şekil yardımıyla açıklayacak olursak; Şekil 7'de $P(X^1)$ ve $P(X^2)$ iki farklı döneme ait üretim kümesi elemanlarını içermekte ve sırasıyla, Y^1 ve Y^2 bu kümelere ait temsili iki (etkin olmayan) gözlem noktasını göstermektedir. (2) nolu formülü; şekildeki uzaklıklar cinsinden yazacak olursak;

$$M_0 = ((od/oe) / (oa/ob)) [((od/of) / (od/oe)) ((oa/ob) / (oa/oc))]^{1/2}$$

$$M_0 = \underbrace{((od/oe) (ob/oa))}_{\text{Teknik Etkinlik}} \underbrace{[(oe/of) (oc/ob)]^{1/2}}_{\text{Teknolojik Değişme}} \quad (3)$$

MVI, uzaklık fonksiyonlarının tanımlarından hareket ederek her gözlem noktası için dört lineer programlama probleminin çözülmesi sonucu elde edilir.

$D_0^1(X^1, Y^1)$ = Birinci dönemde üretimde bulunan bir firmanın, birinci dönem referans teknolojisine göre uzaklığını göstermektedir.

$D_0^2(X^2, Y^2)$ = İkinci dönemde üretimde bulunan bir firmanın, ikinci dönem referans teknolojisine göre uzaklığını göstermektedir.

$D_0^1(X^2, Y^2)$ = İkinci dönemde üretimde bulunan bir firmanın birinci dönemde üretimde bulunan firmalara ait verilerle hesaplanmış, birinci dönem referans teknolojisine göre uzaklığını göstermektedir.

$D_0^2(X^1, Y^1)$ = Birinci dönemde üretimde bulunan bir firmanın ikinci dönemde üretimde bulunan firmalara ait verilerle hesaplanmış, ikinci dönem referans teknolojisine göre uzaklığını göstermektedir.

b. Malmquist Verimlilik İndeksi ve Bankacılık

MVI, t yılı teknolojisine göre, t ve t+1 yılları banka performanslarını karşılaştırır¹⁹³.

$(of/oe) = K(y^{t+1}, x^{t+1} : t)$ t yılı teknolojisi ile, t+1 yılında gözlenen etkinlik derecesi

$(ob/oc) = K(y^t, x^t : t)$ t yılı teknolojisi ile, t yılında gözlenen etkinlik derecesi

$$\text{Malmquist Verimlilik İndeksi (MVI)} = \frac{K(y^{t+1}, x^{t+1} : t)}{K(y^t, x^t : t)}$$

↓

Etkinlik Değişim İndeksi (ED)

↓

Teknolojik Değişim İndeksi (TD)

¹⁹³ Hirofumi Fukuyama, "Measuring Efficiency and Productivity Growth in Japanese Banking: a Nonparametric Frontier Approach", Applied Financial Economics, Vol:5, 1995, ss.95-107.

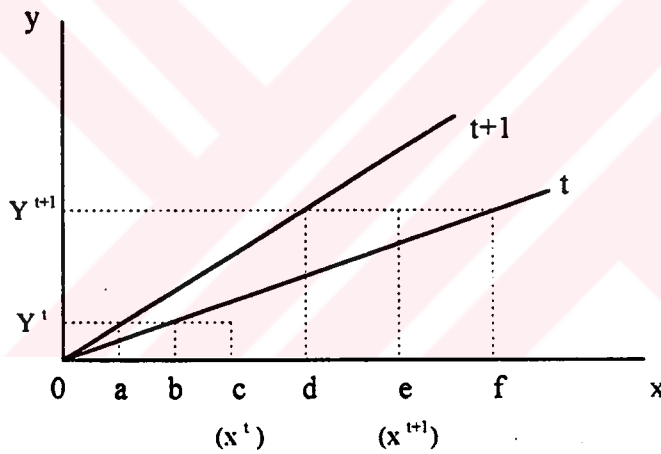
$$ED = K(y^{t+1}, x^{t+1} : t+1) / K(y^t, x^t : t) = (od/oe) / (ob/oc)$$

$$TD = K(y^{t+1}, x^{t+1} : t) / K(y^{t+1}, x^{t+1} : t+1) = (of/oe) / (od/oe)$$

Etkinlik değişim indeksi, iki farklı yıldaki etkinlik düzeylerindeki değişimi, teknolojik değişim indeksi ise, iki yıl arasındaki teknoloji sınırı değişimini göstermektedir.

Eğer; $MVI > 1$ ise, verimlilik artışı $MVI < 1$ ise, verimlilik kaybı
 $ED > 1$ ise, teknik etkinlik artışı $ED < 1$ ise, teknik etkinlik azalışı
 $TD > 1$ ise, teknolojik gelişme $TD < 1$ ise, teknolojik gerileme

Şekil 7 : Teknik Etkinlik Ölçütleri ve Verimlilik Değişim İndeksleri

Kaynak : Hirofumi Fukuyama, "Measuring Efficiency...", a.g.m., s.98.

Banka davranışları ile ilgili olarak, aracı kurum yaklaşımının benimsendiği ve 22 bankanın ele alındığı 1981-1992 dönemini kapsayan bir çalışmada; doğrusal programlama örnekleri tüm bankalar için çözülmüş ve bu dönemde bankaların verimliliklerinde oldukça büyük artışlar olduğu görülmüştür. Ancak, verimlilik artışının bileşenlerine bakıldığında, bankacılık sektörünün başarısındaki asıl önemli faktörün, teknik etkinlik artışından çok, teknolojik gelişme olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca aynı çalışmada, verimlilik ve kârlılık arasındaki ilişkiyi saptamak üzere; bağımlı değişken olarak 1992 yılı reel kârının 1981 yılı reel kârına oranının (Π), bağımsız değişken olarak da MVI'nin alınmasıyla tahmin edilen

regresyon denklemleri sonuçlarında; kârlılık ile verimlilik artışı arasında doğrusal ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir. Bunun yorumu ise, 1981-1992 yılları arasında daha çok teknolojik gelişmeden kaynaklanan verimlilik artışı, daha düşük faizler olarak fon tüketicilerine yansımak yerine, bankaların kârlarını artırmasına katkıda bulunmuştur. Bu sonucun alınmasında, sektörün hala oligopolistik olarak süren yapısı etkili olmuştur¹⁹⁴.

2. Veri Zarflama Yöntemi-VZY (Data Envelopment Analysis-DEA)

Parametresiz etkinlik ölçütleri arasında son yıllarda oldukça yoğun bir ilgi uyandıran VZY (DEA), bir matematiksel programlama tekniği olarak kamu sektöründe, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar arasında karşılaştırmalı etkinlik ölçümlerinde kullanılmak üzere, tek çıktılı olarak Farrell tarafından ortaya atılmış, daha sonraları¹⁹⁵ Charnes, Cooper ve Rhodes (1978;1979) tarafından, ürettikleri mal ya da hizmet açısından birbirlerine benzer ekonomik karar birimlerinin “görelî” etkinliklerinin ölçülmesi amacıyla geliştirilerek çok çıktılı durumlara uyarlanmıştır¹⁹⁶. Farrell (1957)’in görelî “teknik” etkinlik kavramını tek çıktılı üretim ortamları yerine, birçok girdi kullanarak birçok çıktının elde edildiği üretim ortamlarında uygulanabilir duruma getiren yöntem, Farrell yaklaşımındaki ölçeğe göre sabit getiri varsayımını hafifleterek, “ölçek” etkinliğinin de ölçülebilmesine imkan sağlamıştır¹⁹⁷.

Bu yöntem de, diğer parametresiz etkinlik ölçüm yöntemleri gibi çözüm tekniği olarak matematik programlamayı kullanmaktadır. Herhangi bir endüstri dalı için uygun bir üretim fonksiyonunun analitik olarak belirlenemediği durumlarda, görelî etkinlik ölçümü daha çok önem kazanmaktadır. VZY özellikle, hizmet sektöründe etkinliğin ölçülmesi için uygun bir yapıya sahiptir¹⁹⁸.

¹⁹⁴ Osman Zaim, a.g.e., ss.648-650.

¹⁹⁵ Muhittin Oral, Ossama Kettani and Reha Yolalan, “An Empirical Study On Analyzing the Productivity of Bank Branches”, IIE Transactions, Vol:24, No:5, November 1992, s.166.

¹⁹⁶ Reha Yolalan, a.g.e., s.27.

¹⁹⁷ Reha Yolalan, “Parametresiz Etkinlik Ölçütleri ve Veri Zarflama Yöntemi”, I.Verimlilik Kongresi, MPM, Yayın No:454, Ankara, Kasım 1991, s.715.

¹⁹⁸ Reha Yolalan, “Veri Zarflama Yöntemi”, Verimlilik Dergisi, Yıl:1990, Sayı:3, ss.124-125.

VZY'nin göreceli etkinliği ölçme şekli iki aşamalıdır: Birinci aşamada, herhangi bir gözlem kümesi içinde en az girdi bileşimini kullanarak en çok çıktı bileşimini üreten "en iyi" gözlemleri saptayarak etkinlik sınırını belirler. İkinci aşamada ise, söz konusu etkinlik sınırını "referans" olarak kabul edip, etkin olmayan karar birimlerinin bu sınıra olan uzaklıklarını (etkinlik düzeylerini) "radyal"¹⁹⁹ olarak ölçer.²⁰⁰ VZY yaklaşımında, maliyetlerde rasgele dalgalanmalar olmadığı ve hesaplanan sınırdan tüm sapmaların etkisizliği gösterdiği varsayılır²⁰¹.

VZY yönteminin esası, ekonomik teoriden gelen varsayımlar yardımıyla doğrusal programlama teknikleri kullanarak, girdiler ve çıktılar üzerine gözlemlerden bir referans teknolojisi (kümesi) oluşturmak ve herhangi bir üretici birimin konumunu ideal olan bu teknoloji ile karşılaştırmaktan ibarettir²⁰².

VZY modelinde ve genel olarak parametrik olmayan modellerde etkinlik ölçütleri, girdiye ve çıktıya yönelik olmak üzere iki ana gruba ayrılabilir. Girdiye yönelik olanlar; herhangi bir çıktı düzeyi için etkin olmayan karar birimlerinin, girdilerini ne derece azaltmaları gerektiğini araştırırlar. Çıktıya yönelik etkinlik ölçütleri ise; herhangi bir girdi bileşimi için etkin olmayan karar biriminin, etkin duruma getirilebilmesi amacıyla çıktılarını ne kadar artırılabilirliği araştırılır²⁰³. Statik VZY modelleri, doğrusal programlama modelleri üzerine kurulmuştur²⁰⁴. VZY modelleri, girdiye ve çıktıya yönelik olarak iki ana gruba ayrılmakla beraber, her grupta da; (i)orsanal (fractional), (ii)ağırlıklı (weight) ve (iii)zarflama (envelopment) modelleri olmak üzere üç değişik program türü tanımlanmıştır²⁰⁵.

¹⁹⁹ Merkezden çıkan, ışınsal.

²⁰⁰ Reha Yolalan, "Parametresiz Etkinlik Ölçütleri ve Veri Zarflama Yöntemi", a.g.m., s.715.

²⁰¹ Allen N. Berger, a.g.m., s.263.

²⁰² Erol H.Çakmak ve Osman Zaim, a.g.m., s.444.

²⁰³ Reha Yolalan, a.g.e., ss.15-16.

²⁰⁴ Jati K. Sengupta, "A Model of Dynamic Efficiency Measurement", *Applied Economic Letters*, Vol:1, 1994, s.119.

²⁰⁵ Reha Yolalan, "Parametresiz Etkinlik Ölçütleri ve Veri Zarflama Yöntemi", a.g.m., ss.715-716.

a. VZY'nin Uygulanabilme Koşulları

VZY'nin uygulanabilmesi için gözlem kümesinin homojen yani, karar birimlerinin üretim teknolojisi açısından birbirlerine benzer olmaları, elde edilecek sonuçların anlamlı olabilmesi açısından çok önemlidir. Ayrıca, üretim teknolojisini en iyi ifade edebilecek girdi ve çıktılar listelendikten sonra, bazı ön istatistiki analizler yardımıyla birbirleri arasında çok yüksek derecede korelasyon bulunan ve üretime doğrudan katkısı bulunmayan değişkenler elenmelidir. Oluşturulan VZY modelindeki, her bir karar birimi için ilgili doğrusal program (Ağırlıklı ya da Zarflama) çözülerek çözüm kümelerine ulaşılır. Daha sonra karar birimlerinin ait olduğu endüstri dalı için değerlendirmeler yapılır²⁰⁶.

b. VZY Modeline İlişkin Uygulamalar

Bankacılık sektöründe etkinlik ölçümü için genellikle finansal oranların kullanımı alışıla gelmiştir. Ancak, oran analizleri tek boyutlu olmaları nedeniyle bazı sakıncalara sahiptir. VZY yaklaşımı ise, finansal oranları tamamlayıcı nitelikte kantitatif bir yöntemdir.

Dolayısıyla, sadece performans hesaplamak amacıyla kullanılan finansal oranları kullanmakla kalmaz, banka şubeleri arasında kaynakların yeniden dağılımı ve şubelerin daha yüksek verimlilik ve kârlılık düzeylerine erişmesini sağlamak üzere banka yönetimine de bilgi verir²⁰⁷. Bir ticari bankamızın şubelerinin servis etkinliği ve kârlılığı üzerine yapılmış olan gerçek bir ampirik çalışmada: Servis etkinliği için girdi kümesi olarak; çalışan personel sayısı, terminal sayısı, ticari hesaplar, toplam vadeli mevduat hesabı, toplam vadesiz mevduat hesabı, toplu kredi başvuruları çıktı kümesi olarak ise; tüm işlemlere harcanan toplam standart zaman seçilmiştir. Kârlılık için girdi kümesi olarak; personel giderleri, işletme giderleri, amortismanlar, faiz dışı giderler, faiz giderleri çıktı kümesi olarak ise; faiz dışı gelirler ve faiz gelirleri seçilmiştir. 44 şube üzerinde, ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında, girdiye yönelik VZY'nin zarflama modeli

²⁰⁶ Reha Yolalan, a.g.e., ss.65-66.

kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 18 numaralı şube (karar birimi) servis etkinliği ve kârlılık açısından oldukça etkinsiz bulunmuş ve etkin duruma gelebilmesi için yapması gerekenler belirtilmiştir. Bu çalışmada; servis açısından etkin olan şubelerin aynı zamanda görel olarak kârlı oldukları sonucuna varılmıştır. Servis etkinliği ve kârlılık düzeyinin ölçülmesi için seçilen girdi ve çıktı değişkenleri arasındaki etkileşim bunda etkili olduğu söylenmiştir. Burada; çalışan personel sayısının doğal olarak ücretleri, terminal sayısının amortismanları, mevduat hesaplarının ödenen faizleri, kredi başvurularının kazanılan faiz gelirlerini, hesap sayılarının işletme giderlerini etkilediği belirtilmiştir²⁰⁸.

Bunun yanında, her biri TL cinsinden ifade edilmek üzere girdi kümesi olarak; işgücü, enerji, hammadde, sermaye çıktı kümesi olarak ise; her firmanın ton cinsinden çimento üretimi kabul edilen Çimento Sanayi üzerine bir uygulamada, mülkiyet tipi ile etkinlik arasındaki ilişki yine VZY ile incelenmiştir. Sonuç olarak; kamu, özel ve karma mülkiyetli çimento işletmelerinde, mülkiyet şekli ile firmanın etkinliği arasında bir ilişki olmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu çalışma, özelleştirmenin en önemli amaçlarından biri olan etkinliği artırmanın yalnız mülkiyet transferi ile mümkün olamayacağını göstermektedir²⁰⁹.

3. Parametresiz Etkinlik Ölçütlerinin Güçlü ve Zayıf Yanları

Her yöntemde olabileceği gibi, parametresiz yöntemlerde de bazı güçlü ve zayıf yönler mevcuttur. Burada matematik programlama kökenli etkinlik ölçütlerinin güçlü ve zayıf yönlerinden bahsedilecektir²¹⁰.

²⁰⁷ Muhittin Oral, Ossama Kettani and Reha Yolalan, a.g.m., s.174.

²⁰⁸ Reha Yolalan, a.g.e., ss.71-79.

²⁰⁹ Erol H.Çakmak ve Osman Zaim, a.g.m., ss.441-451.

²¹⁰ Reha Yolalan, a.g.e., ss.86-87. ; Reha Yolalan, "Veri Zarflama Yöntemi", a.g.m., ss.131-132. ; Hirofumi Fukuyama, "Technical and Scale Efficiency...", a.g.m., s.1102. ; Reha Yolalan, "Parametresiz Etkinlik Ölçütleri ve Veri Zarflama Yöntemi", a.g.m., s.717. ; Hirofumi Fukuyama, "Measuring Efficiency...", a.g.m., ss.95-96. ; Muhittin Oral, Ossama Kettani and Reha Yolalan, a.g.m., s.167.

a. Parametresiz Etkinlik Ölçütlerinin Güçlü Yanları

- Birçok çıktının birçok girdi kullanılarak üretildiği durumlarda işletmelerin değişik boyutlarının, herhangi bir birleştirme sorunu yaratılmadan tek bir etkinlik ölçütüne indirgenmesine olanak sağlarlar. Örneğin, oran analizinde çeşitli oranların tek bir etkinlik ölçütüne indirgenmesi için hangi orana ne derecede ağırlık verilmesi gerektiği önceden saptanmalıdır. VZY’de ise bu işlem kendiliğinden gerçekleşmektedir.

- Çoklu çıktı ve ölçüğe göre değişen getiri ile ölçüm yapılabilmesi yanında, parametrik maliyet fonksiyonu hesaplarına karşıt olarak her firma (banka) için girdi fiyatlarına ait veri olmadan ölçek etkinliğinin bulunmasına olanak sağlamakta ve etkisizliğin kaynağını belirlemektedir.

- Üretim fonksiyonunun analitik yapısı hakkında bir ön varsayım gerektirmediği için parametrelili yöntemlere göre (örneğin, regresyon analizi) daha esneklerdir.

- Göreli etkinliği hesaplarırken her bir karar birimi için amaç fonksiyonlarını ayrı ayrı maksimumlaştırarak her bir karar birimi için en uygun çözüm kümelerini belirler. Oysa parametrelili yöntemler, endüstri grubunun tümünü göz önüne alıp, ortalama etkinliğe göre ölçüm yapmaktadırlar.

- Girdi fiyatları ve maliyetleri konusunda bilgi gerektirmez. Verimlilik artışının kaynaklarını kolaylıkla ortaya çıkarır.

- Gözlem kümesi ile oluşturulan verimlilik referans kümesi veya yüksek verimlilik sınırına göre, her bir karar biriminin etkinlik sınırına yaklaştırılabilmesi için yapılması gerekenler açısından yöneticilere yol gösterir.

b. Parametresiz Etkinlik Ölçütlerinin Zayıf Yanları

- Veri tabanlı yöntemler oldukları için, veri hatalarına karşı çok duyarlıdırlar. Bu nedenle, gözlem kümesinde “aşırı” derecede büyük ya da küçük girdi ve çıktı değerlerine sahip olan bazı gözlemler etkinlik sınırının oluşturulmasında sorun yaratabilirler. Ayrıca, gözlem kümesinin yeterince homojen olması çok önemlidir.

- Ekonometrik (parametrik) yaklaşımdaki gibi kesin bir istatistiksel teste imkan vermemektedir. Ölçüm hatası olmadığı düşünülmektedir.

- Önerilen zarflama tekniği, bazı durumlarda yetersiz kalmaktadır. Özellikle doğal zarflamanın mümkün olmadığı durumlarda kuramsal karar birimi yeterince anlamlı olmamaktadır.

- Her ne kadar “parametresiz” diye isimlendirilseler de, her bir karar birimi ayrı ayrı optimum kılındığından çok fazla sayıda karar değişkeninin (girdi ve çıktı ağırlıklarının her bir karar birimi açısından, değişik çözüm kümelerinin) hesaplanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, serbestlik derecesi oldukça yüksektir. Bu da, çok fazla sayıda parametrenin yorumlanması güçlüğüne beraberinde getirmektedir.

- Her ne kadar etkin olan ve etkin olmayan karar birimlerini birbirlerinden ayırıyorsa da, etkin olan ve etkinlik sınırını oluşturan karar birimlerinin birbirleriyle karşılaştırılmasında yetersiz kalmaktadırlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE VERİMLİLİK

Birinci bölümde açıklanan, Türk Mali Sistemi ve Türk Bankacılık Sistemi'nin temel yapısı ve genel özelliklerine değinildikten sonra, Türkiye ekonomisinin yapısından kaynaklanan ve Türk Bankacılık Sistemi'nin verimli çalışmasını engelleyen başlıca sorunlar açıklanmıştır. Bu durum, Türk Bankacılık Sistemi açısından verimlilik konusunun önemini ortaya koymaktadır.

Türk Mali Sistemi'nin temelini oluşturan bankacılık sektöründe meydana gelen değişiklikler, doğrudan mali sistemi ve ekonomiyi etkilemektedir. Kaynak dağılımını belirleyen finansal aracılık işlevi nedeniyle, bankacılık sektöründe verimlilik konusunun özel olarak ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Mali sistem içerisindeki yeri, genel özellikleri, 1980 sonrası dönemde yaşadığı yeniden yapılanma süreci, ve özellikle ülkenin ekonomik yapısından kaynaklanan sorunları ile Türk Bankacılık Sistemi, verimlilik analizleri açısından büyük önem taşımaktadır.

I. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN 1980-1996 DÖNEMİ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

1980 yılına kadar içe dönük faaliyet gösteren bankalarımız, ekonomide serbest piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırmak üzere 1980 sonrası dışa yönelik ekonomik faaliyetlerin artması nedeniyle, kambiyo ve dış ticaret servislerine daha çok önem vermeye başlamışlardır. Bunun yanında, bankacılık sisteminde kaynakların daha etkin kullanımını sağlamak amacıyla, kısa dönem için nakit fazlası bulunan bankalar ile kısa vadeli nakit ihtiyacı bulunup bu ihtiyacını uzun vadeli varlıklarını elden çıkarmadan karşılamak isteyen bankaları Merkez Bankası aracılığı ile karşılaştırmak üzere 2 Nisan 1986 tarihinde Bankalararası Para Piyasası (Interbank) kurulmuştur. Ekonominin likiditesinin daha sağlıklı ayarlanabilmesi, bankalararası döviz ve efektif hareketlerinin düzenlenmesi, TL'nin yabancı paralar karşısındaki değerinin belirlenebilmesi amacıyla 1988 yılında Döviz ve Efektif Piyasası kurulmuştur.

1988 yılı Şubat ayında para arzını kısıcı tedbirler alınmıştır. Yasal karşılıklar %16'ya, dispoñibilite %22'ye çıkarılmış, mevduat faiz tabanları yükseltilmiştir. Para arzındaki daralma, piyasadaki parayı çekmiş, döviz fiyatlarında istikrar sağlanmış, mevduat akışı yükselmiştir. Kullanıcı açısından finansman maliyetleri artmıştır. Yüksek kârlılık rakamları bankacılık faaliyetleri dışındaki gelir kalemlerinden kaynaklanmıştır²¹¹. 1988 yılı Ekim ayında yaşanan faiz yarışı ile bir anda 20 puan artan yıllık mevduat faizleri bankalar için maliyet artışı getirmiş ve bankaların plasman zorluğu çekmeleri sonucu 1989'dan itibaren bireysel bankacılık önem kazanmıştır. Tüketici kredileri ile başlayan bireysel bankacılık çalışmaları, hızlı teknolojik gelişmeler sonucu elektrik, su ve telefon faturası gibi ödemelerin de bankalara devredilebilmesi şeklinde gelişimini sürdürmektedir.

1989 yılında sektör, 12 Ekim 1988 sonrası oluşan yüksek maliyetli kaynak yapısı karşısında mevduata kaçmış ve nominal faiz oranlarını devamlı düşürerek reel mevduat faizini yeniden negatife dönüştürmüştür²¹². 1988 yılı sonunda serbest bırakılması ile birlikte hızla yükselişe geçen mevduat faiz oranlarının 1989 yılında aşağıya çekilmesiyle mevduat maliyetleri düşürülmüş, ayrıca munzam karşılık oranları azaltılarak bankaların kredi verme olanakları genişletilmiştir. Böylece kredi verme hızı 1990 yılında yeniden yükselmeye başlamıştır. Ancak Ekim 1988'de serbest bırakılan mevduat faiz oranlarının 1989'dan itibaren düşürülmeye başlanması tasarruf mevduatında bir azalma yaratmıştır.

Liberalizasyon politikaları çerçevesinde, Türk parasının konvertibiliteye geçişi için gerekli ortamın hazırlanması ve AT'nin ekonomik ve mali politikaları ile uyum sağlanması hedeflenmiş ve bu amaçla bir çok kısıtlayıcı hüküm içeren 30 sayılı karar ve buna ilişkin tebliğler kaldırılarak yeni bir anlayışla hazırlanan 32 sayılı karar 7 Ağustos 1989 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²¹³ Bu kararlar, kambiyo işlemlerinde ve sermaye hareketlerinde liberalizasyona gidilmiş, bankaların kârlılıkları artmış ve yurtdışından borçlanma önem kazanmıştır.

²¹¹ Burhan Karaçam, "Bankacılık Sektörünün Altı Aylık Hareketleri", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Sayı:114, Yıl:10, Ağustos 1988, ss.7-10.

²¹² Selçuk Abaç, Türkiye'de Bankalar ve Bankacılık Sistemi '89, IBAR Yayınları, 1989. s.17.

²¹³ Ahmet Kızıl, a.g.m., ss.93-94.

Türkiye’de kamu kesimi 1986 yılında stratejik bir karar olarak iç borçlanmanın önünü açmıştır. O tarihe kadar, iç borçlanma tutarı Merkez Bankası sermayesinin beş katını aşamazken, 1986’dan itibaren sınırsız iç borçlanma yolu açılmıştır²¹⁴. 1989 yılında %40 düzeyine çıkartılan disponibilite ve bunun yanında vadesiz mevduata %25, vadeli mevduata %14 düzeyinde yasal karşılık getirilmesi, bankalar için mevduatın paçal maliyeti yükselmiştir. Bankaların daha düşük maliyetle kaynak bulma arayışına girmesiyle repo, banka bonusu gibi yeni araçlar gelişmiştir²¹⁵. Devlet Tahvillerindeki stopaj oranının (%10), Hazine Bonolarına göre (%15) düşük olması yanında, disponibl değer sayılmaları ve kurumlar vergisinden muaf tutulmaları, bankaların bu araçlara olan talebini artırmıştır²¹⁶. Disponibilite oranının yükselmesi, devlet iç borçlanma senetlerine tanınan vergi avantajı yanında getirilerinin yüksek olması, yüksek maliyetli mevduatın güvenli bir şekilde plase edilememesi sonucu bankaların aktiflerinde kredilerin payı düşerken, devlet tahvili ve hazine bonusu portföyünün payı artmıştır. Günümüzde de bankalar asli fonksiyonlarını yitirip, disponibilite oranlarının çok üzerinde menkul değerlere önem vermeye başlamışlardır.

Sistem 1990 ve 1991 yılları arasında büyümesini ve mali derinleşmesini sürdürmüştür. Yoğunlaşan teknolojik yatırımlar ekonomiye daha yüksek kalitede ve süratli hizmet sunma gereklerini artırmıştır. 1991 yılı başında görülen ekonomik istikrar, bankaların da küçük likidite oranlarıyla çalışmalarına neden olmuş ancak, 1991 yılında ortaya çıkan belirsizlikler nedeniyle bu oranda azalma meydana gelmiştir. Enflasyonist ortam banka kredilerinin kısa vadeye kaymasına neden olmuştur. 1990’dan sonra kaynak maliyetlerinin artması ve özellikle körfez krizi yanında erken seçim yüzünden yaşanan ekonomik durgunluk, kredilerde hedeflenen gelişmeyi engellemiştir.

²¹⁴ Ümit Erol, “2000’e Doğru Türk Finans Piyasasının Genel Görünümü Sorunlar ve Yapısal Bozukluklar”, *İktisat Dergisi*, Sayı: 378, Nisan 1998, s.19.

²¹⁵ Banka Uzmanları Derneği, “Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler ve Beklentiler Sempozyumu”. *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Mart 1995, s.25.

²¹⁶ H. Buket Aydın, *Türkiye’de Bankacılık Kesiminin Vergi Yükü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, İzmir, 1996, s.68.

1992 yılında, Körfez Krizi'nin etkilerinden kurtulan Türk Bankacılık Sektörü, istikrarlı bir büyüme sürecine girmiştir. Bu dönemde yüksek enflasyon, yüksek kaynak maliyeti ve banka fonları arasında yabancı para kaynaklarının artması bankalarımızı olumsuz etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmıştır. Kaynak maliyetlerinin 1992 yılı boyunca yüksek olmasının nedeni, banka kaynakları arasında en büyük paya sahip olan mevduatta kısa vadeye kayılması ve kamu kesiminin yüksek borçlanma ihtiyacından kaynaklanan yüksek faiz uygulanmasıdır. Bu dönemde, banka mevduatları içerisinde döviz tevdiat hesaplarının artması bankaları açık pozisyon taşımaya zorlamış, bankaları döviz kuru riski ile karşı karşıya bırakmıştır.

Bankaların 1 Ocak 1992'den itibaren %23 oranında asgari kurumlar vergisine tabi olması ve zorunlu olarak portföylerinde bulundukları devlet tahvili ve hazine bonolarının faizlerinin vergiye tabi tutulması bankalara ek bir yük daha getirmiştir.²¹⁷ 1992 yılı ortalarına doğru bankalara, kaynak maliyetlerini düşürmek üzere kullanabilecekleri bir finansal araç olarak, VDMK sunulmuştur. Tüketici kredisi piyasasının büyümesi ve sermaye piyasası yasasına getirilen yenilikler sonrasında ihracına izin verilen VDMK'lar, munzam karşılık ve disponibiliteye tabi olmamaları nedeniyle, yukarıda sayılan olumsuzlukları bir ölçüde hafifletici bir uygulama olarak kabul edilmiştir²¹⁸. 1993'de VDMK'lar, tüketici kredileri, kredi kartları daha çok kullanılmaya başlanmış, kalite ve servis hızı öne geçmiş, çok şubeli bankalar ATM'lerini birleştirmiştir. Bu dönemde dışarıdan borçlanmanın kolaylaşması, bankaların yüksek kârlar elde etmelerine yol açmıştır. Elde edilen döviz kredilerinin TL'ye döndürülüp iç piyasanın fonlanması gündeme gelmiştir. Ancak bu rahatlık ortamında bankaların açık pozisyonları hızla artmıştır.

1994 yılına kamu açıklarının artış eğiliminin devam ettiği, bu açıkların finansmanının iç mali piyasalar üzerindeki baskısının arttığı ve dış mali piyasalardan artan oranlarda kaynak temin edildiği, enflasyonist beklentilerin ve döviz talebinin arttığı bir ortamda girilmiştir²¹⁹. Belirsizliğin arttığı bir ortamda TL'ye olan talep azalmış ve 1993

²¹⁷ TBB, "1992 yılında Türk Bankacılık Sektörü ve 1993 Beklentileri", a.g.m., s.16.

²¹⁸ TBB, "1992 yılında Türk Bankacılık Sektörü ve 1993 Beklentileri", a.g.m., s.11.

²¹⁹ TBB, **Bankalarınız 1994**, Yayın No: 194, Mayıs 1995, s.5.

yılı sonunda TL cinsinden parasal büyüklükler reel olarak gerilemiş, mali sistem küçülmüştür. 1993 yılı sonunda menkul kıymet gelirlerinin vergilendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılması, kamu menkul kıymetlerinden kaçış eğilimi doğurmuştur. Bu eğilim döviz talebini artırdığı gibi Hazine'nin borçlanmasını da güçleştirmiştir. Bütün bu gelişmelerin yarattığı olumsuz ortamda Türkiye'nin kredi notunun düşürülmesiyle birlikte 14 Ocak 1994 tarihinden itibaren mali piyasalar şiddetli bir krize girmiştir. Kriz ortamı Mayıs ayının son günlerine, Hazine'nin tekrar borçlanabilmeye başlamasına kadar sürmüştür. Kriz sürecinde sermaye kaçışları, bankaların açık pozisyonlarını kapatmaya yönelik çabaları ve spekülasyon beklentiler döviz kurları üzerinde baskı yaratmıştır. Yaklaşık %14 oranındaki devalüasyon ve gecelik faiz oranlarının yükselmesi, piyasada istikrarın sağlanması için yeterli olmamıştır. İstikrar programının uygulanması için yerel seçimlerin geçmesi tercih edilmiş ve 5 Nisan tarihine kadar beklenmiştir. Ancak, bu süre içerisinde Merkez Bankası piyasaya sürekli olarak döviz satmak zorunda kaldığından döviz rezervleri hızla erimiştir. Merkez bankası rezervlerinin tekrar artmaya başlaması, Mayıs ayından sonra %50 dönem faizli üç aylık Hazine Bonolarının sürülmesi ve piyasaların tekrar TL tercih etmesi ile gerçekleşmiştir. %14 oranındaki devalüasyon, banka bilançolarının reel olarak küçülmesine yol açmıştır.

5 Nisan kararları sonucu, Hazine'nin kısa vadeli avans miktarının yıllar itibariyle düşürülmesi kararlaştırılmıştır. Bunun yanında mevduatı cazip hale getirmek, bankaların kullanılabilir kaynaklarını artırmak ve maliyetlerini azaltmak amacıyla likidite oranları yeniden belirlenmiştir. TL mevduata uygulanan münzam karşılık oranları düşürülmüş, disonibilite uygulaması kaldırılmış, mevduat dışı kaynaklar disonibiliteye tabi tutulmuştur. 1994 yılına yaklaşık 5 milyar dolar açık pozisyonla giren bankalar, yıl sonu itibariyle bu miktarı 860 milyon dolara indirebilmişlerdir. Açık pozisyonların büyük bölümü bilançolardaki küçülme yoluyla, bir bölümü de yükselen reel faizlere rağmen TL kaynak yaratarak karşılanmaya çalışılmıştır.

1995 yılında münzam karşılık ve disonibilite oranlarında artışlar olmuştur. Bu dönemde sisteme ilişkin bir değişiklik, bankaların yurtdışından sağladıkları krediler üzerinden %6 oranında fona tabi tutulması olmuştur. 1994 krizinin ardından, özel

sermayeli bankalar grubunda yer alan az şubeli ve/veya orta ölçekli bankalar 1994 yılının ikinci yarısında başlattıkları mevduat kaynağına dayalı büyüme politikalarını sürdürmüşlerdir. Buna karşılık özel sermayeli çok şubeli bankalar yurtdışı kaynak kullanımına ağırlık vermişler ve mevduat paylarını azaltmışlardır. 1995 yılında sistemdeki büyümenin en önemli kaynağını mevduat oluşturmuştur²²⁰.

Türk Bankacılık Sistemi 1996 yılında da 1995 yılında olduğu gibi yüksek bir büyüme performansı göstermiştir. Son iki yıldır yaşanan bu olumlu gelişmenin en önemli nedeni, ekonomik faaliyetlerin canlılığını koruması, mali piyasalarda istikrarın sürmesi, pozitif reel faiz oranlarına bağlı olarak TL cinsinden finansal varlıklara olan talebin yüksek kalması, ekonomik birimlerin portföy tercihli döviz taleplerinin yavaş da olsa azalması, faiz oranlarının nominal olarak hızlı bir düşüş içinde olması, TL'nin reel olarak değer kazanması olmuştur.

Bankacılık sisteminin döviz cinsinden likiditesini etkileyen gelişme, Hükümetin 1995 yılının son üç ayında ihraç ettiği 2 milyar dolar tutarındaki döviz cinsinden kağıtlar olmuştur. Munzam karşılık ve disponibilitate oranlarının düşürülmesine rağmen maliyetler üzerinde olumlu bir etkisi olmamıştır. Hükümet Ekim ayında, kamu kuruluşlarının farklı vadelerde ve farklı hesaplarda bulunan fonlarının kamu bankalarında, vadesiz ve tek bir hesapta toplanmasını sağlayan havuz sistemini getirmiştir.

1996 yılında hem takipteki alacakların artış hızının yavaşlaması hem de kredi hacmindeki artış nedeniyle, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı gerilemiştir. Likit aktifler içerisinde en yüksek artış (%69 reel) menkul değerler cüzdanında gerçekleşmiştir.

Bu gelişmelere ek olarak bankaların şube sayısında artış olmaksızın, sık aralıklarla şubelerinin teknolojik yapısı ve dekorasyonuna yönelik olarak yaptıkları yatırımlar, toplam faiz dışı giderlerin artmasına ve kârlılığın azalmasına yol açmaktadır.

²²⁰ TBB, **Bankalarımız 1995**, Yayın No: 196, Mayıs 1996, ss.28-29.

II. ANALİZ KAPSAMINDAKİ BANKALARIN 1986-1996 DÖNEMİNDEKİ KÂRLILIK DEĞİŞİMLERİ

Kuruluş yılı ve statü değişikliklerinin dikkate alınması yanında, 1986-1996 döneminde bazı yıllarda net kâr elde edemeyen bankalar, analize dahil edilmemiştir²²¹. Analiz kapsamına alınan bankaların dönem aralığındaki kârlılık değişimleri açıklandıktan sonra, bankaların yine bu döneme ilişkin bazı finansal göstergeleri grafikler halinde verilmiştir²²².

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası

Bankanın net kârı nominal olarak 1993 yılına kadar devamlı olarak artmış, 1995 yılında tekrar artış göstermiş ancak, 1994 ve 1996 yıllarında düşmüştür. Reel net kâr ise, 1987, 1989 ve 1991 yıllarında çok küçük düşüşler olmasına karşın 1993'den sonra devamlı azalma göstermiştir.

1987 yılındaki düşüş menkul değerler cüzdanı ve dolayısıyla menkul değerler cüzdanı gelirlerinin azalması yanında, personel ve şube sayısındaki artışlar sonucu faiz dışı giderlerin artması ile açıklanabilir. 1989 yılındaki net kâr düşüşü ise, mevduat miktarındaki artışın kredi miktarındaki artıştan daha fazla olması nedeniyle, net faiz gelirlerinin azalması ile açıklanabilir. Bunun yanında net sermaye piyasası işlem gelirleri %29 azalmış, personel sayısındaki artış sonucu personel giderleri %44 artmıştır. Neticede toplam faiz dışı gelirler %8 artarken toplam faiz dışı giderler %13.5 artış göstermiş bu ise, net kârın düşmesinde etkili olmuştur.

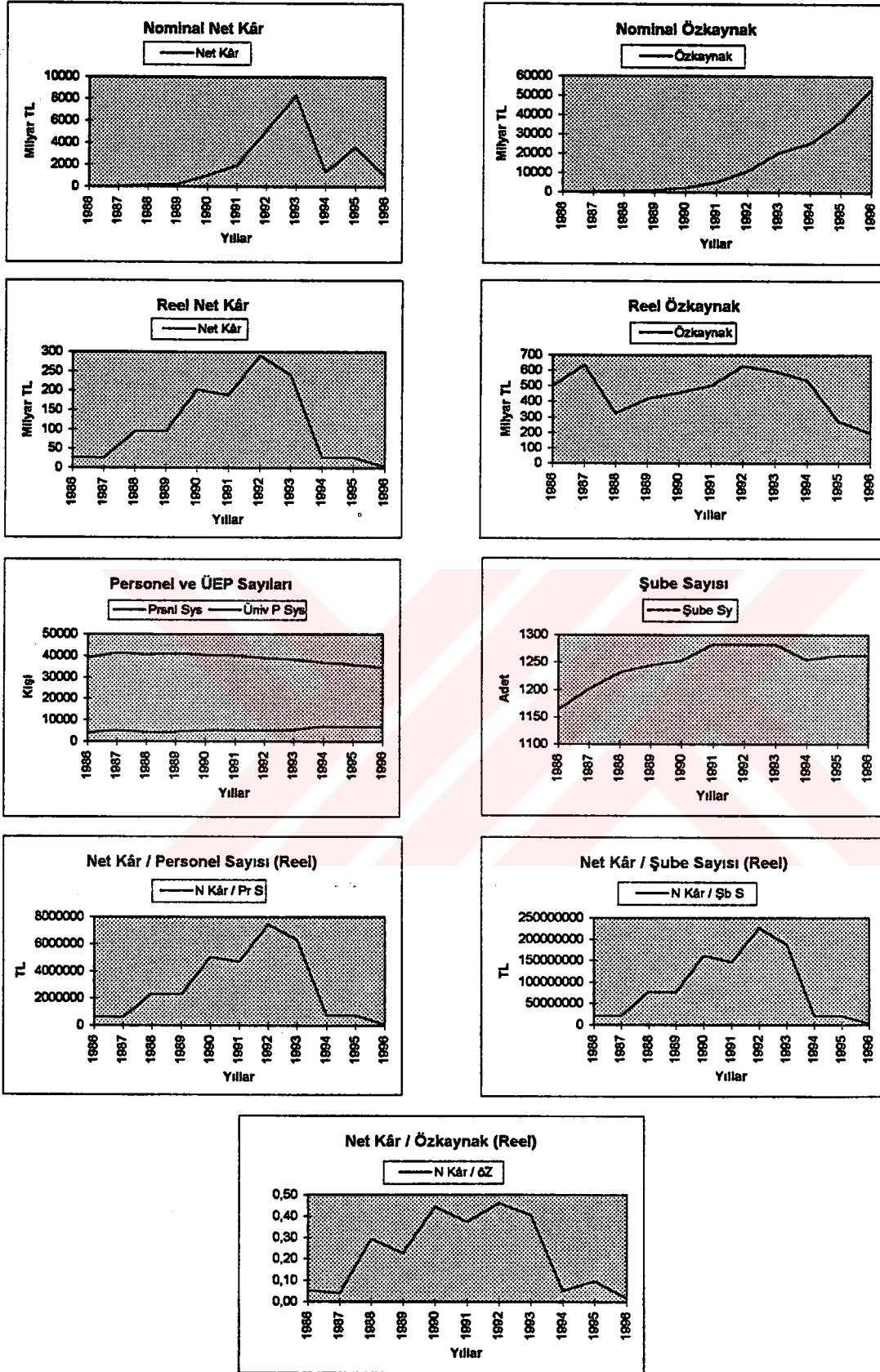
1991 yılında Körfez Krizinin de etkisiyle mevduat, kredi ve menkul değerler cüzdanı hacminin düşmesine rağmen, toplam faiz gelirlerindeki düşüşün toplam faiz giderlerindeki düşüşten daha az olması sonucu, net faiz gelirleri %12 artmıştır. Özellikle net komisyon ve net sermaye piyasası işlem gelirlerinin düşmesiyle toplam faiz dışı gelirler %27 azalmıştır. Personel sayısındaki azalma ile personel giderlerinin %17

²²¹ EK I'e bakınız.

düşmesine rağmen 30 adet yeni şube açılması, faiz dışı giderleri %6 artırmıştır. Bu durum 1991 yılı net kârının düşmesine yol açmıştır. 1993 yılında mevduatların %12.5, kredilerin %35 azalması sonucu mevduata verilen faizdeki %9 azalmaya karşılık kredilerden alınan faiz %40.8 düşmüştür. Menkul değerler cüzdanındaki %97.6 ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerindeki %139'luk artışa rağmen toplam faiz gelirleri %5, net faiz gelirleri ise %3.5 azalmıştır. Bu etmenler sonucu bankanın 1993 yılı net kârı düşmüştür.

1994 yılındaki net kâr düşüşünün temel nedeni ise, ekonomide yaşanan kriz ile açıklanabilir. Krizin etkisiyle faiz oranlarının yükselmesi mevduatları %74, kredileri %55 artırmıştır. Ancak, toplam faiz gelirlerinin %46 artmasına karşın toplam faiz giderlerinin %88 artması sonucu net faiz gelirleri %18 azalmıştır. Net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki artışa rağmen net kambiyo gelirlerinin düşmesiyle toplam faiz dışı gelirler %80 azalmıştır. Bu durum, bankanın net kârının %88 azalmasına yol açmıştır. 1995 yılında menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri %89 azalmış, net faiz gelirlerindeki azalma ise %68 olarak gerçekleşmiştir. Toplam faiz dışı gelirlerin %35 artışı ve personel sayısındaki azalma ile personel giderlerinin %33.6 azalması sonucu, faiz dışı giderlerin %51 azalması, 1995 yılı net kârındaki düşüşün %4 seviyesinde kalmasını sağlamıştır. 1996 yılında net faiz gelirlerinin artışı %147 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, toplam faiz dışı gelirlerin %18.4 azalması yanında faiz dışı giderlerin, personel sayısı ve giderlerindeki azalmaya karşın %126 yükselmesi, 1996 yılı net kârını %86 azaltmıştır.

²²² Bankalara ait grafikler TBB, Bankalarımız yayınlarındaki verilerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 1: Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

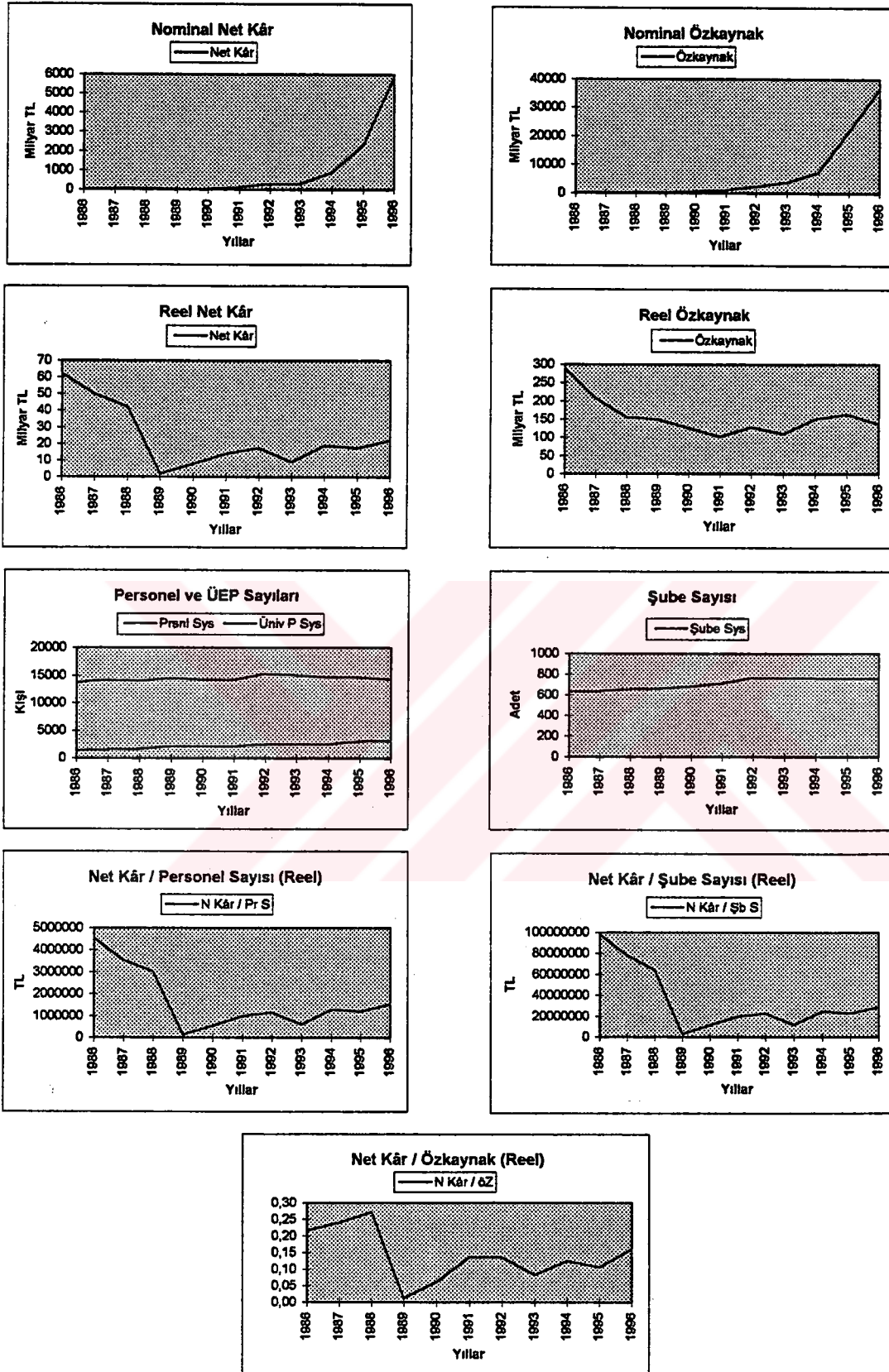
Türkiye Halk Bankası A.Ş.

Bankanın nominal net kârı sadece 1989 yılında azalmış görünürken, reel anlamda 1986-1989 arası, 1993 ve 1995 yıllarında azalma göstermiştir. 1986-1989 yılları arasındaki azalış mevduat ve kredi hacmindeki daralma ile açıklanabilir. Bu yıllar arasında mevduata verilen faizin kredilerden alınan faizden daha yüksek olması, personel ve şube sayısındaki artışlar net kârı azaltıcı faktörler olarak sıralanabilir. Özellikle 1989 yılındaki %95.5'lik net kâr azalışı, net faiz gelirlerindeki %45 azalma ve personel sayısının artması sonucu personel giderlerinin %35 artması ile açıklanabilir.

1990 yılında mevduatların ve mevduata verilen faizin azalmasıyla net faiz gelirleri yükselmiş ve dolayısıyla net kârda artış olmuştur. 1993 yılında mevduatların ve menkul değerler cüzdanının düşmesi ile birlikte, mevduata verilen faiz ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri düşmüştür. Net faiz gelirlerinin %53 azalması yanında toplam faiz dışı gelirlerdeki %43 azalış, 1993 yılı net kârının %48 düşmesine yol açmıştır.

1994 yılında yaşanan krizle birlikte faiz oranlarındaki yükseliş bankanın mevduatlarını %123, mevduata verilen faizi ise %238 artırmıştır. Kredilerdeki %6 artışa rağmen kredilerden alınan faiz %125 artmıştır. Menkul değerler cüzdanının %107 artması ile menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri %239 artmıştır. Sonuçta net faiz gelirlerindeki artış %300 olmuştur. Özellikle net kambiyo ve net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki azalıştan kaynaklanan toplam faiz dışı gelirlerdeki %268 azalış ile toplam faiz dışı giderlerdeki %75 artışa rağmen, 1994 yılında banka %108 net kâr artışı sağlamıştır.

1995 yılında menkul değerler cüzdanı %34, menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri ise %47.5 azalmıştır. Bununla birlikte kredilerden alınan faizin mevduata verilen faizden daha çok azalması, net faiz gelirlerinin %73 düşmesine yol açmıştır. Net faiz dışı gelirlerdeki iyileşmeye rağmen bankanın net kârı 1995 yılında %5 düşmüştür. 1996 yılında net kârın %26 artması, menkul değerler cüzdanının %29 ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin %33 artması yanında, net kambiyo gelirlerindeki artış ile açıklanabilir.

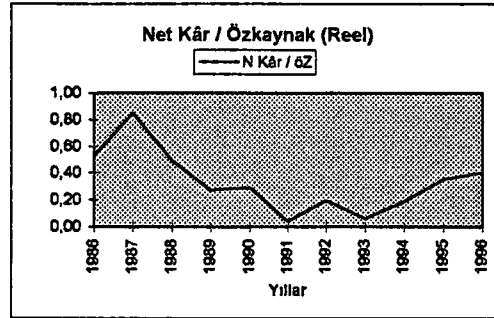
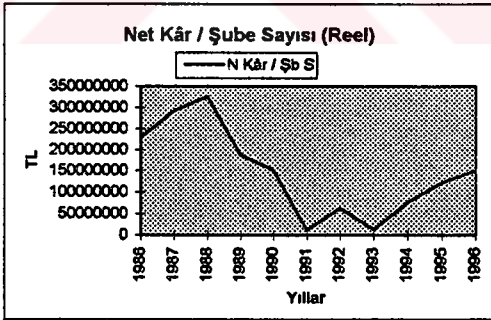
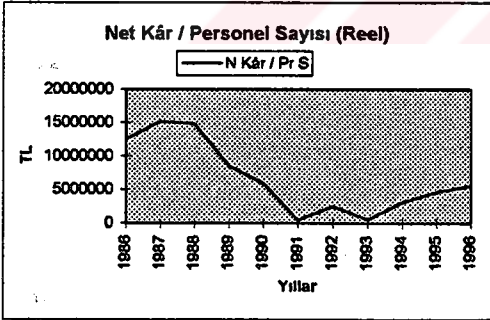
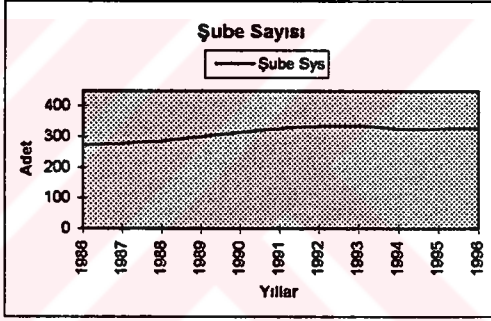
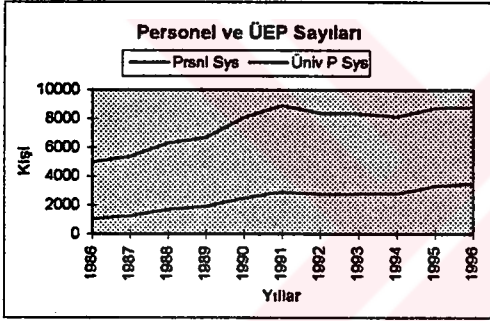
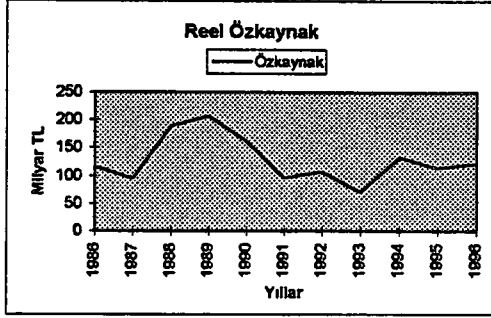
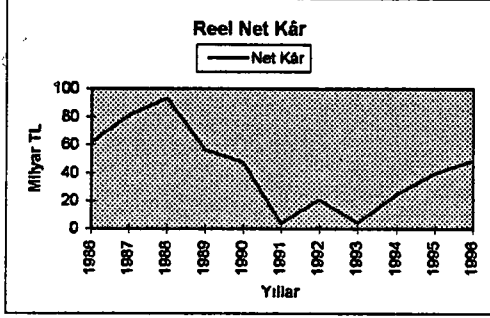
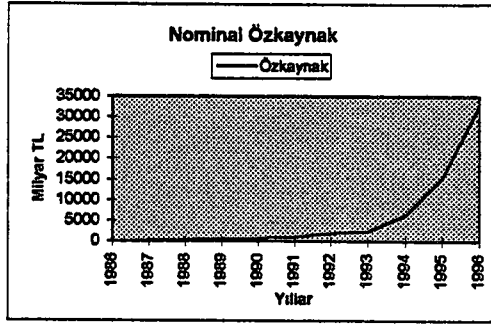
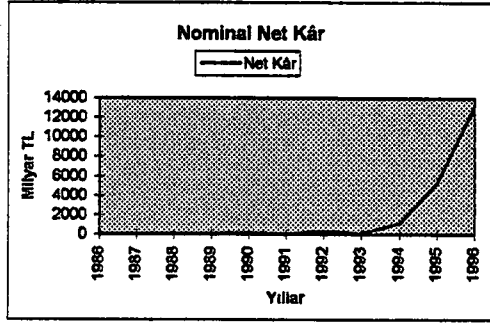
Grafik 2 : Türkiye Halk Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

Bankanın nominal net kârı 1991 ve 1993 yıllarında azalmış görünmekle birlikte, reel anlamda 1989-1991 arası ve 1993 yıllarında azalma göstermiştir. 1989 yılında mevduatlar %25 yükselirken krediler %14.5 yükselmiştir. Bununla birlikte kredilerden alınan faiz ancak %2 artarken, mevduata verilen faiz %43.6 artmıştır. Ayrıca, net faiz gelirinin %39.5 azalması 1989 yılı net kârını %39 düşürmüştür. 1990 yılında mevduat miktarı ve menkul değerler cüzdanı hacmi küçülmüştür. Krediler çok az artmasına rağmen kredilerden alınan faiz %13 azalmıştır. Aynı dönemde toplam faiz dışı gelirlerdeki %35 azalma yanında personel ve şube sayılarındaki artış sonucu faiz dışı giderlerin %12.6 artışı, 1990 yılı net kârını %15.6 düşürmüştür.

1991 yılında körfez krizinin de etkisiyle mevduat ve kredi hacmi düşmüştür. Net sermaye piyasası işlem gelirleri artmasına rağmen toplam faiz dışı gelirlerin %29 azalması sonucu, 1991 yılı net kârı %91.4 azalmıştır. Ayrıca, bu dönemde net takipteki alacaklar da %216 artış göstermiştir. 1992 yılı net kârındaki artışın kaynağı olarak menkul değerler cüzdanı faiz gelirindeki artış gösterilebilir. 1993 yılında kredi hacmi artmış, mevduat ve menkul değerler cüzdanı hacmi azalmıştır. Dolayısıyla, net faiz gelirlerinin %28.6 azalması sonucu, net kâr %78.7 düşmüştür.

1994 yılında ekonomik kriz sonucu yükselen faiz oranları mevduat ve kredi hacmini artırırken menkul değerler cüzdanı düşmüştür. Bununla birlikte mevduata verilen faiz %92, kredilerden alınan faiz %162 ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri %16 artış göstermiştir. Bu durumda net faiz gelirleri %192 artış göstermiştir. Toplam faiz dışı gelirlerdeki %57 azalma ve toplam faiz dışı giderlerdeki %97 artışa rağmen net kâr %453 artmıştır. 1995 yılında net faiz gelirlerindeki azalmaya karşın, toplam faiz dışı gelirlerin yükselmesi ve toplam faiz dışı giderlerin düşmesi net kârın %61 artmasına yol açmıştır. 1996 yılında ise mevduat hacminin %13 artması yanında mevduata verilen faizin %12.3 azalması ve menkul değerler cüzdanının %104 artması yanında menkul değerler cüzdanı faiz gelirinin %2 azalması sonucu net faiz gelirlerinde %14.5 artış olmuştur. Ayrıca toplam faiz dışı giderlerin %10 azalması net kârın %22 artmasını sağlamıştır.

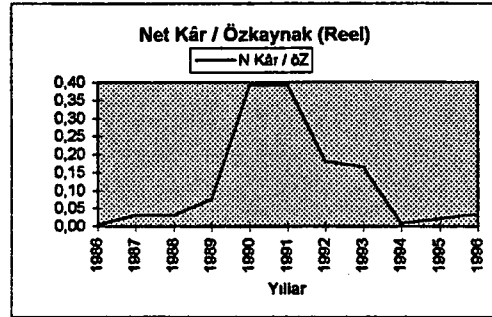
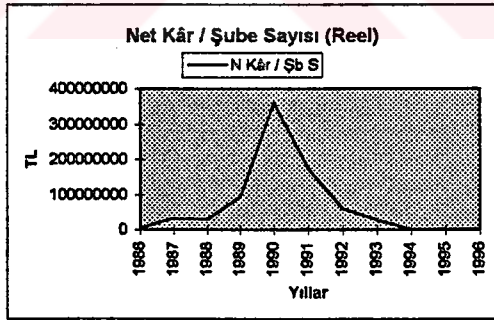
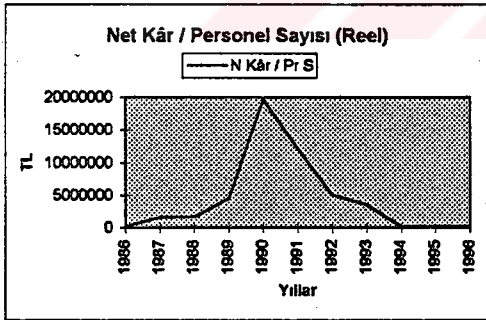
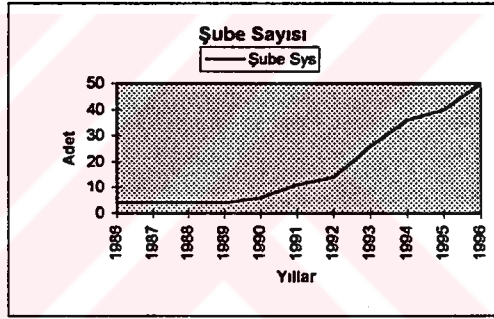
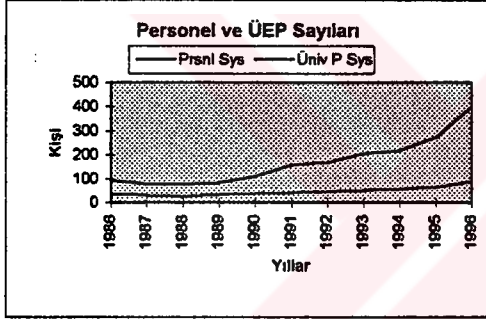
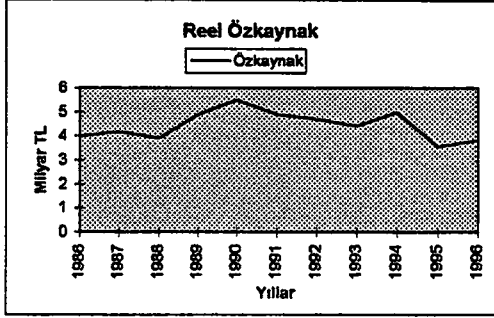
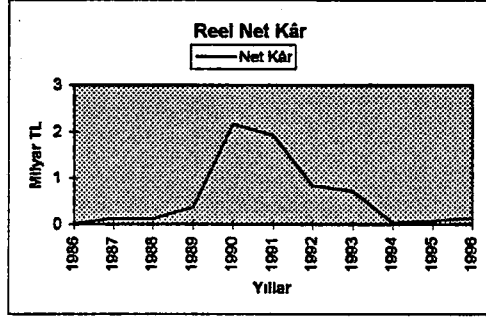
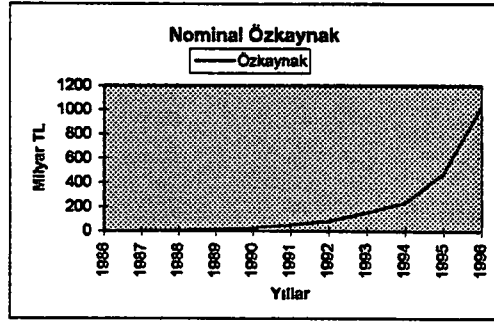
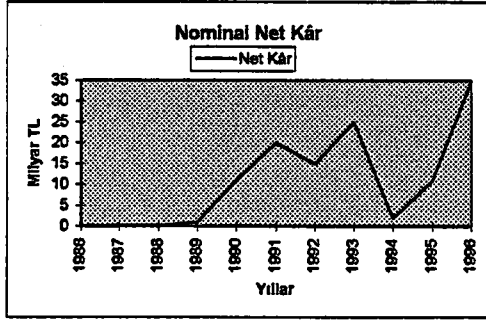
Grafik 3 : Türkiye Vakıflar Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Adabank A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1992 ve 1994 yıllarında düşerken, reel net kâr ise 1991-1995 arası devamlı azalma göstermiştir. 1986-1991 yılları arasında net kâr artışı, net faiz gelirlerinin sürekli artışı ve toplam faiz dışı gelirlerin toplam faiz dışı giderlerden daha yüksek olması ile açıklanabilir. 1989 yılında net faiz gelirlerindeki %44 azalışa rağmen toplam faiz dışı gelirlerdeki %180'lik artış, net kâr artışını devam ettirmiştir. 1991 yılında kredi hacmindeki daralma, personel ve şube sayısındaki artış, net takipteki alacaklardaki yükseliş, net kârın %13.6 oranında düşmesine yol açmıştır.

1992 yılında mevduatlar artmış, krediler düşmüş ve menkul değerler cüzdanındaki %486 artışa rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri %69 azalmıştır. Bunun yanında toplam faiz dışı gelirlerin %133 azalması sonucu net kârda %58 düşme meydana gelmiştir. 1993 yılında kredi hacmi %30.6 ve menkul değerler cüzdanı %95 azalmıştır. Menkul değerler cüzdanındaki azalmaya karşın menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri %160 artmıştır. Ancak net faiz gelirlerinin %38 azalması yanında net iştiraklerin %43 artması net kârın %12.5 azalmasına yol açmıştır.

1994 yılında ekonomik krizin de etkisiyle kredi hacmi %63 azalmış ancak, kredilerden alınan faiz %57 artmıştır. Menkul değerler cüzdanı %2100 artmasına rağmen menkul değerler cüzdanı faiz geliri %85 azalmıştır. Bu ise net kârı düşürmüştür. 1995 yılında mevduata verilen faiz %14 artarken kredilerden alınan faiz %86 düşmüştür. Menkul değerler cüzdanındaki %91 azalışa rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirin %650 artması net faiz gelirlerindeki %57 düşüşü engelleyememiş, ancak yine de net kâr %1 artmıştır. 1996 yılında mevduatlar %160 artarken mevduata verilen faiz %387.5 artmıştır. Bunun yanında menkul değerler cüzdanı %2575 artarken menkul değerler cüzdanı faiz geliri ancak %206 artmıştır. Net faiz gelirin %200 azalması ve toplam faiz dışı gelirlerin %237.5 artmasına rağmen, net kâr azalmıştır.

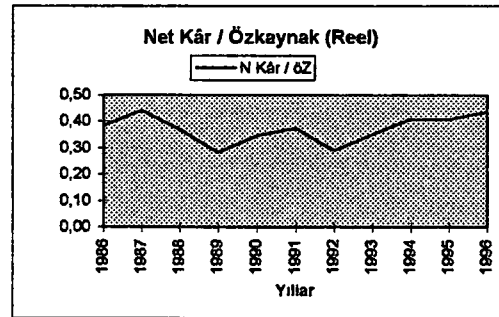
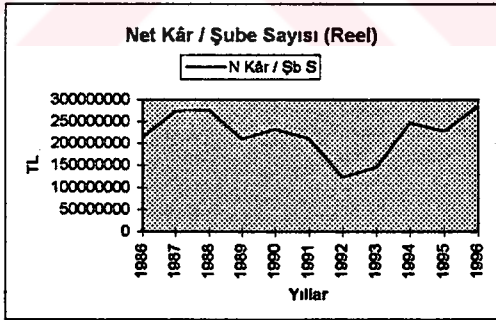
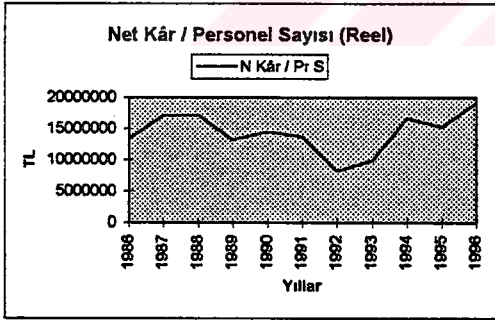
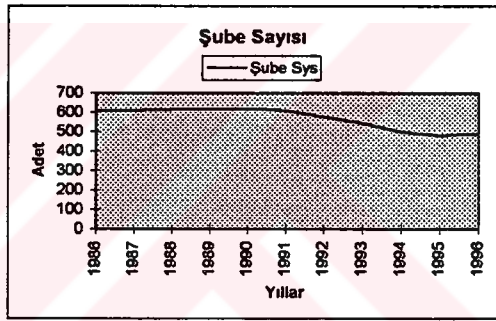
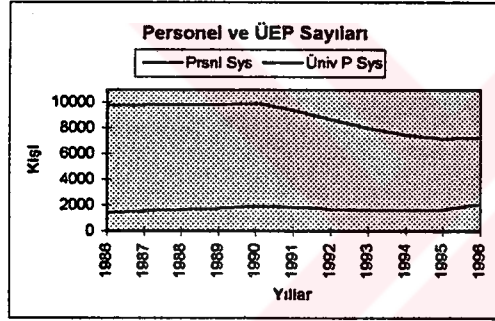
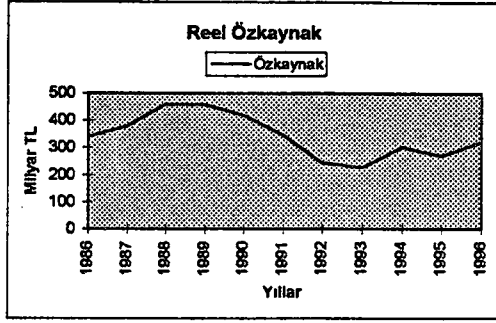
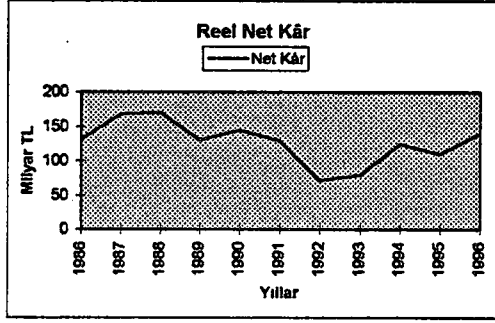
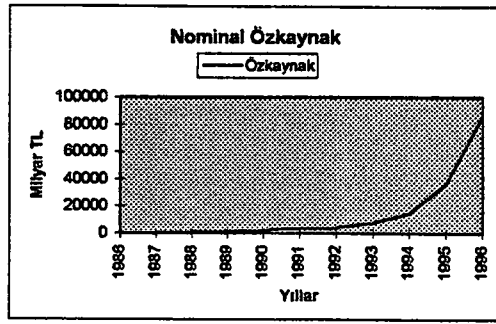
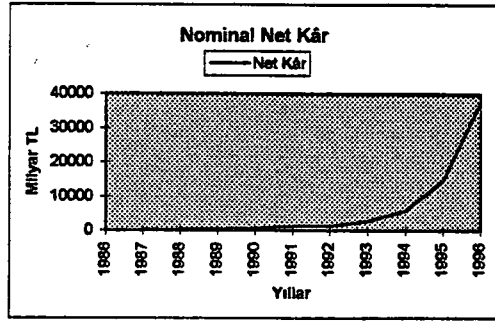
Grafik 4 : Adabank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Akbank T.A.Ş.

Bankanın nominal net kârı sadece 1992 yılında düşmüş görünmekle birlikte reel olarak 1989,1991,1992 ve 1995 yıllarında düşüş olmuştur. 1989 yılında mevduat hacmi %10 azalırken mevduata verilen faiz %17.4 artmıştır. Bunun yanında kredi hacmi %25 artarken kredilerden alınan faiz ancak %3 artmıştır. Toplam faiz dışı gelirdeki %28 azalış karşısında toplam faiz dışı giderdeki %10 artış ve net iştiraklerin %1018 artması, net kârı %24 düşürmüştür. 1990 yılı net kârındaki %11'lik artış, mevduat hacmindeki %22 azalış neticesinde mevduata verilen faizde meydana gelen %41'lik azalışla açıklanabilir. Toplam faiz dışı gelirdeki %46.6 azalışa rağmen net faiz gelirindeki %29 artış net kârı artırmıştır.

1991 yılında kredi hacmindeki %35.4 azalış kredilerden alınan faizi %19.6 düşürmüştür. Mevduat hacmindeki %15 azalma ise mevduata verilen faizi %18 azaltmıştır. Sonuçta net faiz gelirindeki %13.6 ve toplam faiz dışı gelirdeki %26 azalış karşısında toplam faiz dışı giderlerin %21.7 azalması net kârı %10 düşürmüştür. 1992 yılında mevduat hacmi %2 artarken mevduata verilen faiz %9.4 artmıştır. Kredi hacmindeki %3.5 azalma ise kredilerden alınan faizi %12.2 azaltmıştır. Toplam faiz dışı gelirdeki %53.4 azalma ve toplam faiz dışı giderdeki %12.7 artış, net kârı %4.5 düşürmüştür.

Ekonomik krize rağmen 1993 ve 1994 yıllarındaki net kâr artışı, özellikle menkul değerler cüzdanındaki artış dolayısıyla net faiz gelirlerindeki yükselişle açıklanabilir. 1995 yılında mevduat ve kredi hacmi daralmış, mevduata verilen faiz %38.4 düşerken, kredilerden alınan faiz %58 düşmüştür. Net faiz gelirindeki %33 azalış, net kârı %11.3 düşürmüştür. 1996 yılındaki %26.9'luk net kâr artışı ise, kredi hacminde meydana gelen %29.4 artış sonucu, kredilerden alınan faizin %51.6 artması ile açıklanabilir.

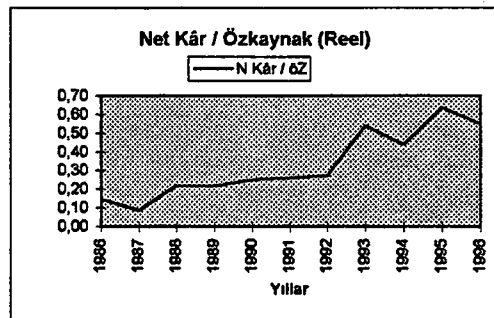
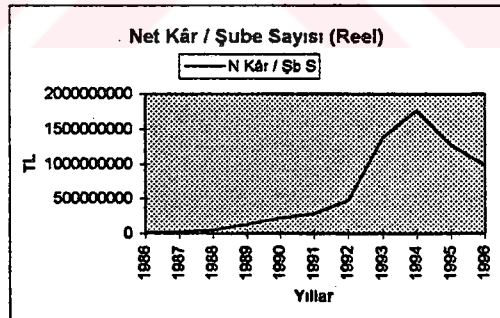
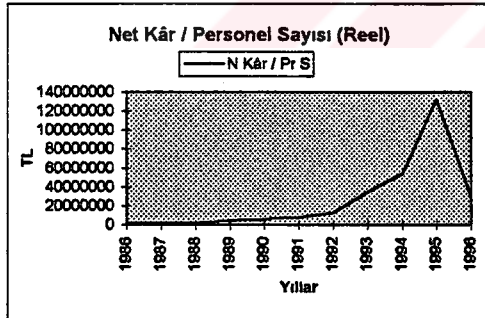
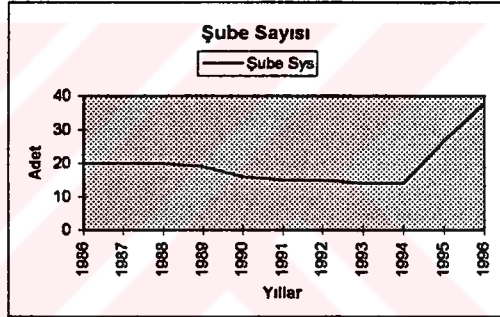
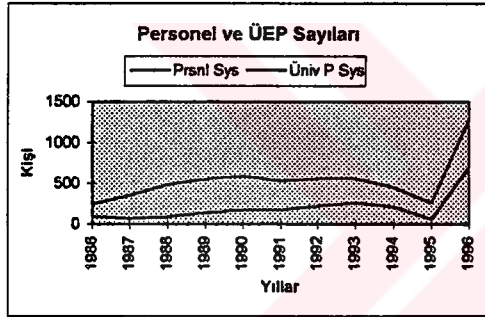
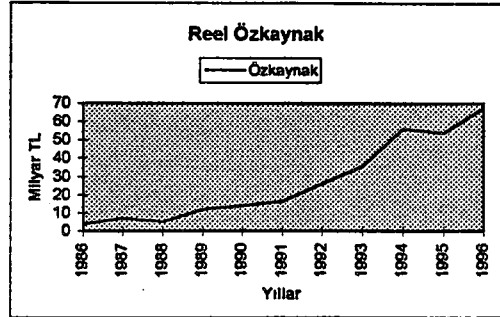
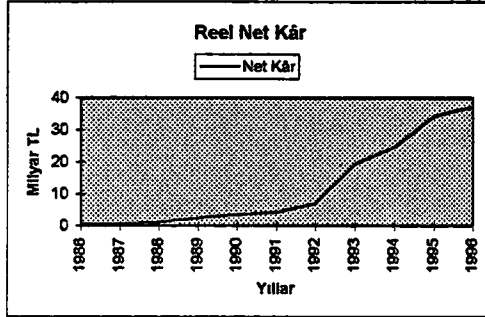
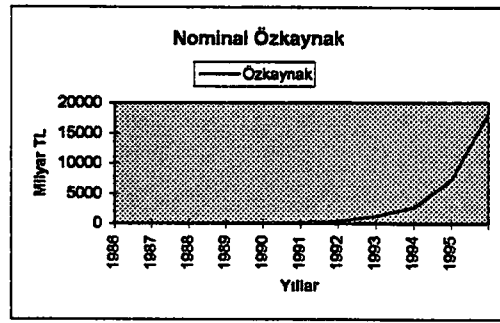
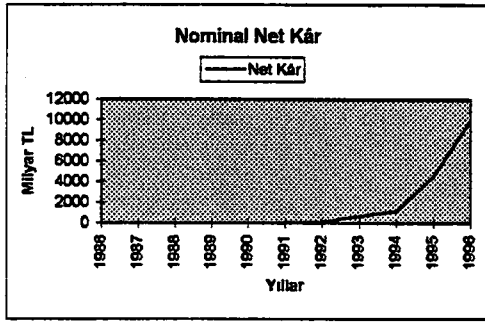

Grifik 5 : Akbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Demirbank T.A.Ş.

Bankanın net kârı 1986-1996 yılları arasında hem nominal hem de reel olarak sürekli artış göstermiştir. Bankanın kredi hacmi 1989-1992 yılları arasında mevduat hacminin üzerinde olmuştur. Bu yüzden kredilerden alınan faiz, mevduata verilen faizden daha yüksek olmuştur.

1994 krizi ile birlikte mevduat ve kredi hacmindeki daralmaya karşılık bu tarihten sonra menkul değerler cüzdanının payı artmış, menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin toplam faiz gelirleri içindeki payı hızla önem kazanmıştır. Menkul değerler cüzdanının payı 1995 yılında düşüp 1996 yılında tekrar yükselmesine rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri sürekli artmıştır. 1996 yılında yüksek sayıda personel alımı ve yeni şube açılması sonucu, faiz dışı giderlerde artış meydana gelmiştir. Bu durum 1996 yılında net kâr artış hızını yavaşlatmıştır.

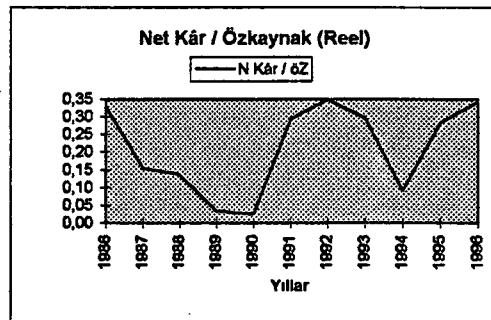
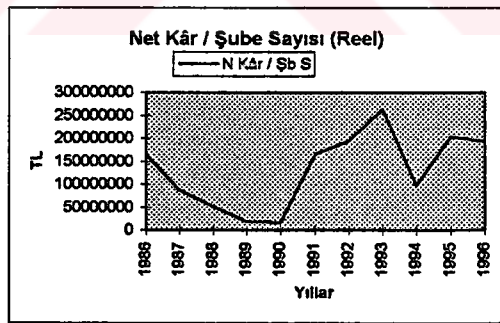
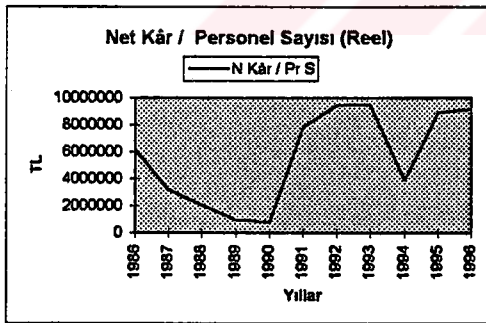
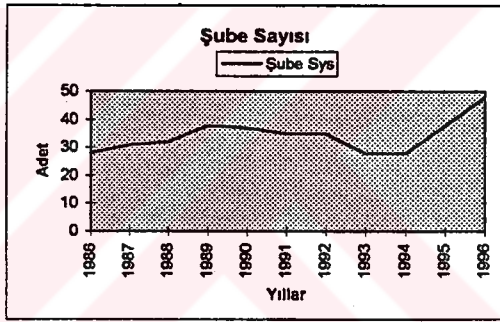
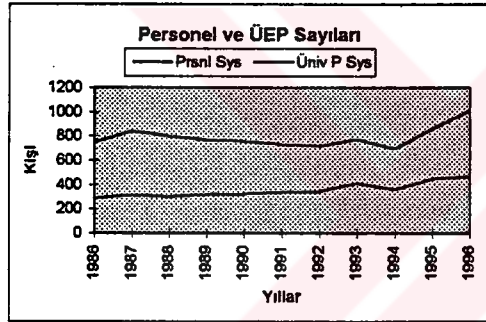
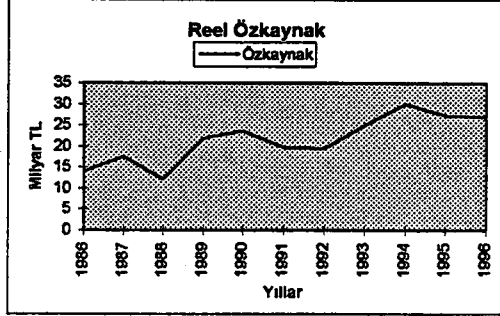
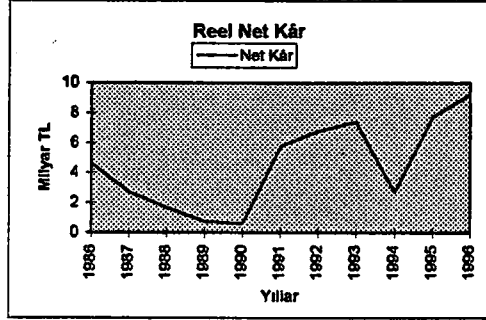
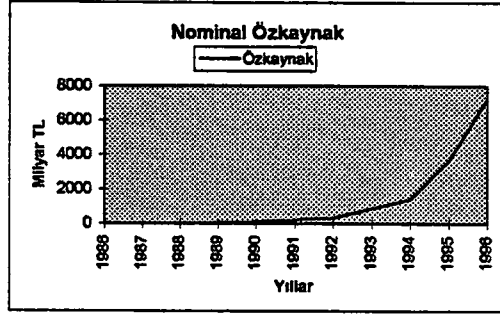
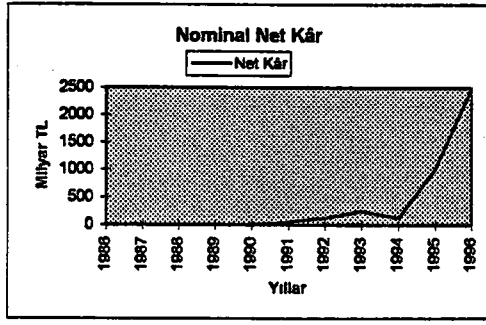
Grifik 6 : Demirbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Egebank A.Ş.

Bankanın net kârı nominal olarak 1989 ve 1994 yıllarında düşmüş görünmekle birlikte, reel olarak 1987-1990 arası ve 1994 yıllarında düşmüştür. 1987 yılı net kârının %41 azalışında etkili olan faktörler, mevduat hacminin %57.4 artmasına karşın, kredi hacminin %16 artması sonucu net faiz gelirlerinin azalması, personel ve şube sayısındaki artış olarak sıralanabilir. 1988 yılında ise mevduat hacmi %20.4, kredi hacmi %43.6 daralmıştır. Bunun yanında toplam faiz dışı giderlerin ve net takipteki alacakların yüksekliği, net kâr %37 düşüren etmenler olarak açıklanabilir.

1989 yılında mevduat ve kredilerin artışına rağmen kredilerden alınan faiz %31 düşmüş, mevduata verilen faiz ise %107.4 artmıştır. Net kambiyo ve net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki artış sonucu toplam faiz dışı gelirlerde %43.2 yükselme olmuş ve toplam faiz dışı giderlerin üzerine çıkmıştır. Buna rağmen net faiz gelirindeki %149 düşüş net kârı %53 azaltmıştır. Bu dönemde net iştiraklerde de %207 artış olmuştur. 1990 yılında net faiz gelirlerinde %143 artışa rağmen, toplam faiz dışı gelirdeki %60 azalış net kârın %25 düşmesine yol açmıştır. 1991-1993 yılları arasında net kâr artışı, kredi hacmindeki artış ve mevduat hacmindeki azalışla açıklanabilir. Bu sonuçta, net takipteki alacaklar, net iştirakler ve net sabit kıymetlerdeki azalış yanında, personel ve şube sayılarındaki azalış da etkili olmuştur.

1994 yılında ekonomik krizinde etkisiyle faiz oranlarının yükselmesi sonucu mevduatlar %295.4, krediler ise %50 artmıştır. Net kârdaki %63.5 azalış mevduata verilen faizdeki %559 artışla açıklanabilir. 1995 yılında mevduat ve kredi hacmi azalmış, menkul değerler cüzdanı ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri yükselmiş, toplam faiz dışı giderler azalmış ve özellikle net kambiyo gelirlerindeki %107'lik artış sonucu toplam faiz dışı gelirlerde iyileşme görülmüştür. Bu durum net kârın %185.2 artmasına yol açmıştır. 1996 yılındaki %21'lik net kâr artışı, menkul değerler cüzdanındaki %74 ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerindeki %73.5 artışla açıklanabilir.

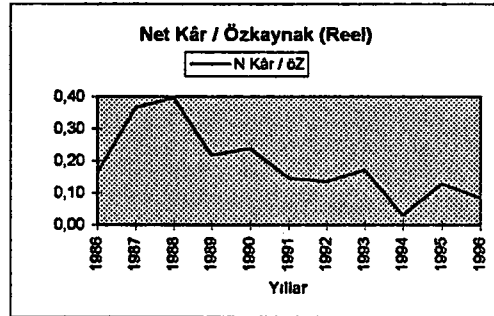
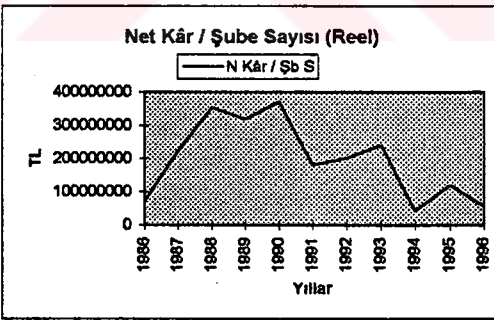
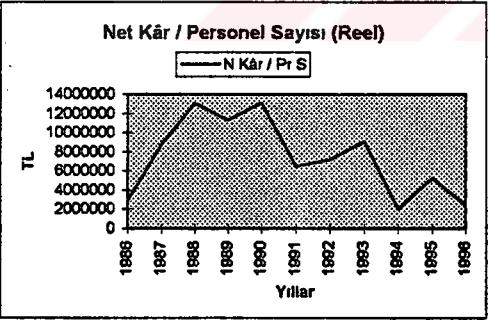
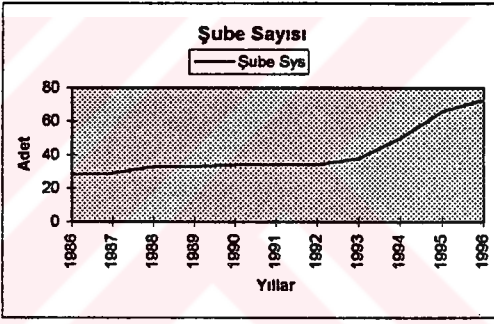
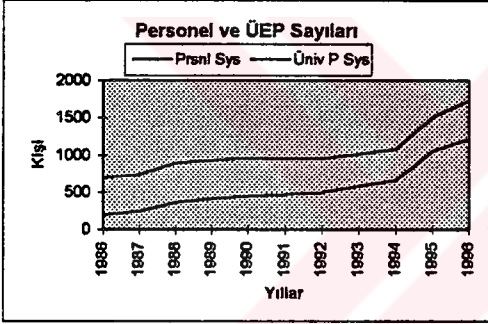
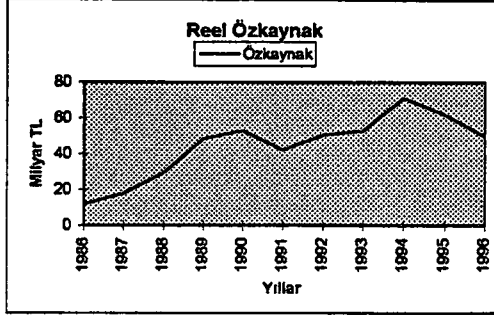
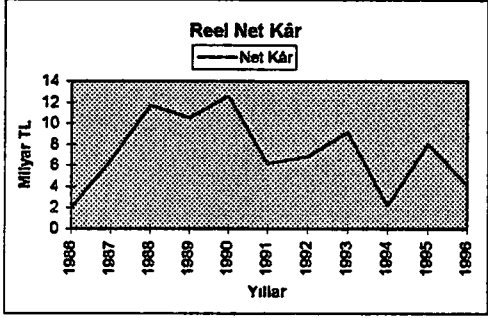
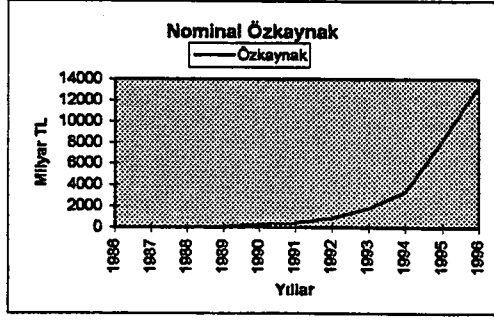
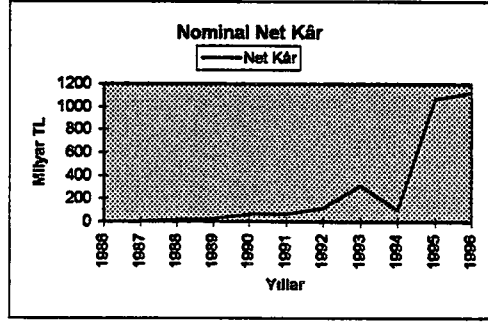
Grafik 7 : Egebank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Eskişehir Bankası (Esbank) T.A.Ş.

Bankanın nominal net kârı sadece 1994 yılında düşmüş görünmekle birlikte, reel net kâr 1989, 1991, 1994 ve 1996 yıllarında azalma göstermiştir. 1989 yılındaki düşüşün nedenleri net faiz gelirlerindeki %35.5 artış, personel sayısındaki artış sonucu personel giderlerindeki %60 artış, net sabit kıymetlerdeki %102 artış ve net iştiraklerdeki %215 artış şeklinde sıralanabilir.

1990 yılındaki %20 net kâr artışı, kredi hacminin %4 artması yanında mevduat hacminin %16 azalması ile açıklanabilir. Bu dönemde kredilerden alınan faiz %12.4 artarken mevduata verilen faiz %24 azalmıştır. 1991 yılında durum tam tersine dönmüş ancak yine de net faiz gelirlerindeki artış yanında, özellikle net kambiyo gelirlerindeki azalmadan kaynaklanan toplam faiz dışı gelirlerdeki %142 düşüş, net kârın %50.8 azalmasına yol açmıştır. 1992 ve 1993 yıllarındaki net kâr artışı, kredi hacmindeki artışla açıklanabilir.

1994 ekonomik krizinde mevduatlar ve menkul değerler cüzdanı artarken krediler düşmüştür. Bu durumda mevduata verilen faiz %352, kredilerden alınan faiz %125.6, menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri %289 artmıştır. Personel sayısındaki ve giderlerindeki artış faiz dışı giderleri %70 artırmış ayrıca, net iştiraklerdeki %21 ve net sabit kıymetlerdeki %88 artış sonucunda net kâr %76 düşmüştür. 1995 yılında net kârın %263 artışı, net faiz gelirdeki %65 azalışa rağmen, net kambiyo gelirlerindeki iyileşme sonucu toplam faiz dışı gelirdeki %257 artış ve toplam faiz dışı giderdeki %28.4 azalış ile açıklanabilir. 1996 yılındaki %47.5'lik net kâr düşüşü ise, özellikle net kambiyo gelirlerindeki düşüşten kaynaklanan %28 toplam faiz dışı gelir azalışı, personel ve şube sayısındaki artıştan kaynaklanan %10 faiz dışı gider artışı ve net takipteki alacakların %64 yükselmesi ile açıklanabilir.

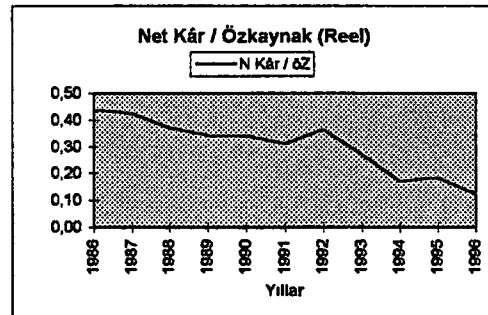
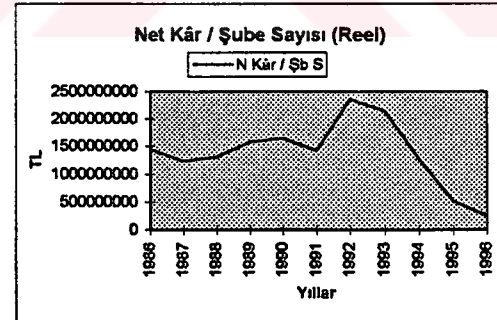
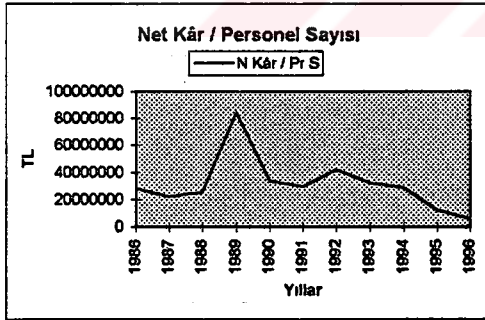
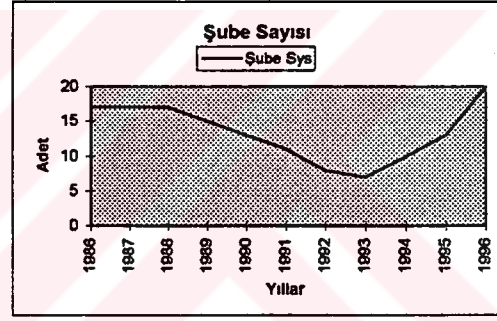
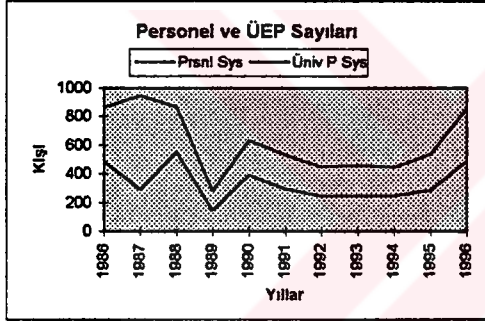
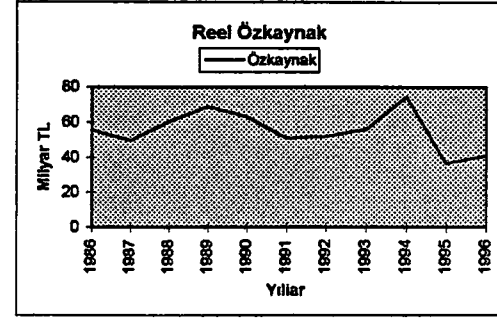
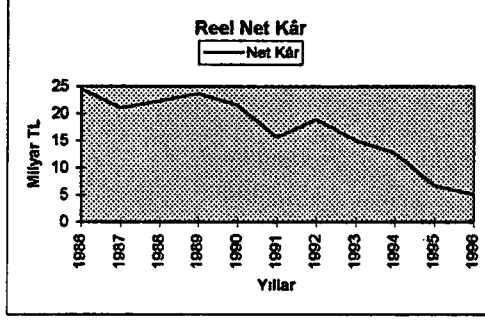
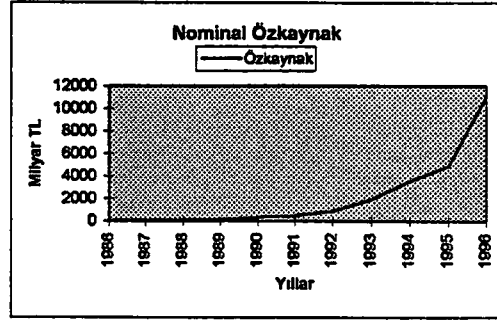
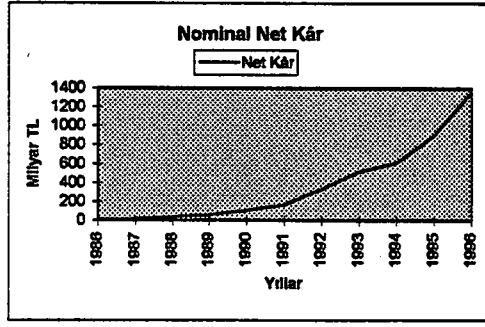

Grifik 8 : Esbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Interbank

Bankanın nominal net kârı 1986-1996 yılları arasında devamlı yükselmiş görünürken, reel olarak 1990,1991 ve 1993-1996 yılları arasında düşüş göstermiştir. 1990 yılındaki düşüş, net faiz gelirlerindeki %17 artışa rağmen, daha çok net kambiyo ve net komisyon gelirlerindeki azalmadan kaynaklanan %43 oranındaki toplam faiz dışı gelir azalışı ile açıklanabilir. 1991 yılındaki düşüş ise, özellikle net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki %200 azalıştan kaynaklanan toplam faiz dışı gelirlerdeki %127 azalışla açıklanabilir. 1992 yılında %20 net kâr artışı, net faiz gelirlerindeki %8 artış yanında, net kambiyo gelirlerindeki düşüşe rağmen net sermaye piyasası işlem gelirlerinin %203 artması ile açıklanabilir.

1993-1996 yılları arasında reel net kârın devamlı düşüşünde, mevduat hacmindeki ve dolayısıyla mevduata verilen faizdeki artış yanında, özellikle net kambiyo gelirlerindeki düşüş etkili olmuştur. 1994 yılında bankanın net faiz gelirleri %47 artmasına rağmen net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki %165 azalışın etkili olduğu toplam faiz dışı gelirin %246 azalışı ve toplam faiz dışı giderlerin %37 artışı sonucu, net kâr düşmüştür.

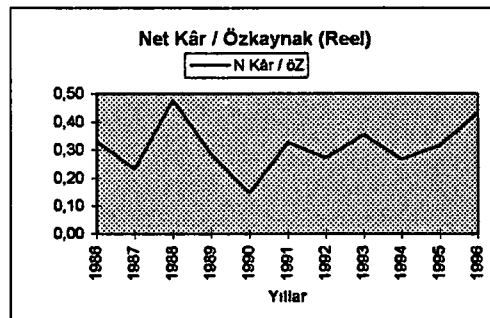
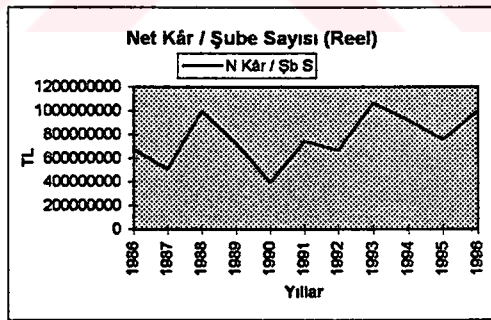
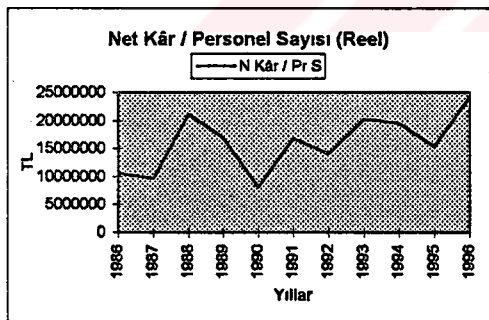
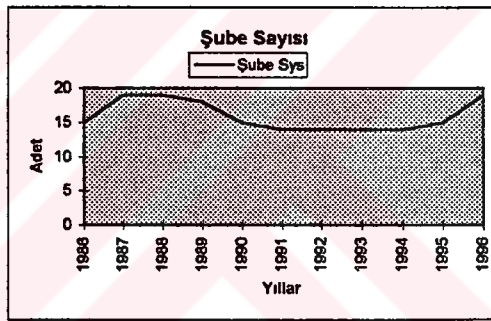
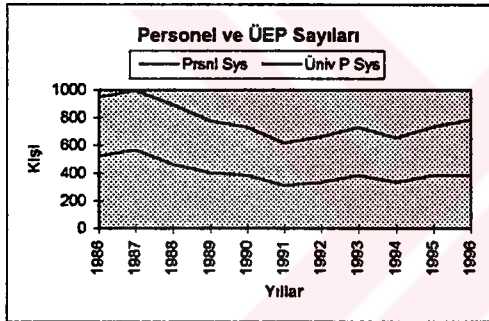
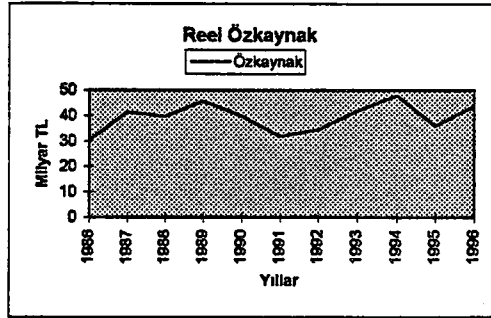
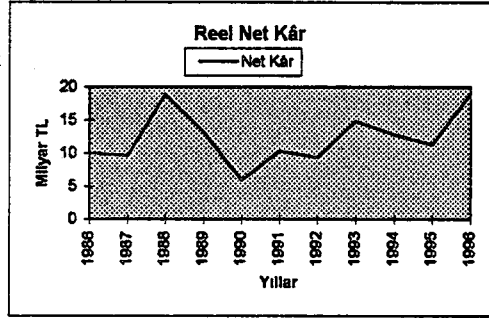
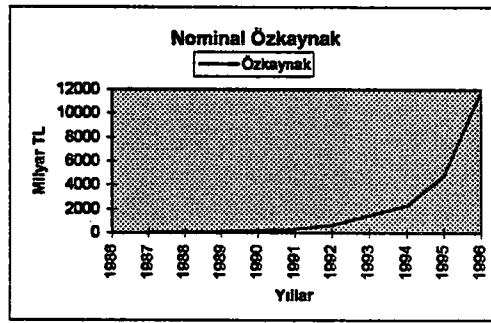
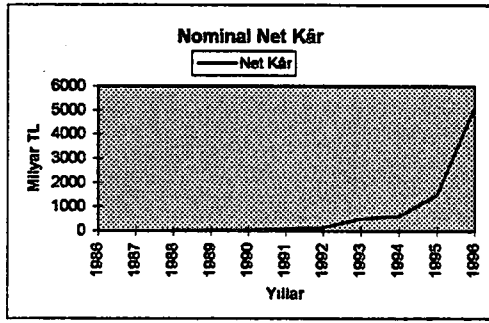
Grafik 9 : Interbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

İktisat Bankası T.A.Ş.

Bankanın nominal net kârı sadece 1990 yılında azalmasına karşın, reel olarak 1987, 1989, 1990, 1992, 1994 ve 1995 yıllarında azalmıştır. 1987 yılındaki düşüş, personel ve şube sayısındaki artışla açıklanabilirken 1989 yılındaki düşüş, menkul değerler cüzdanındaki %17 artışa rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirinin %42 azalması ile açıklanabilir. Ayrıca, bu dönemde net iştiraklerdeki %164 artış da net kârı düşüren faktörler arasında sayılabilir. 1990 yılında net faiz gelirlerindeki %33 iyileşmeye karşılık, toplam faiz dışı gelirlerdeki %258 azalma bankanın net kârının %55 azalmasında etkili olmuştur.

1991 yılındaki net kâr artışı, daha çok toplam faiz dışı gelirlerdeki %20 azalış yanında, net takipteki alacakların, net iştiraklerin ve net sabit kıymetlerin azalması ile açıklanabilir. 1992 yılında %10.6 net kâr azalışı, toplam faiz dışı gelirlerdeki %20 azalış yanında net takipteki alacakların %987 artışı ile açıklanabilir. 1993 yılında menkul değerler cüzdanının %350 ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirinin %174 artışı ile net takipteki alacakların %50 azalması sonucu net kâr %60 artış göstermiştir.

1994 ekonomik krizinde net kambiyo gelirleri %169 ve toplam faiz dışı gelirler %109 azalmış, toplam faiz dışı giderler ise %71 artış göstermiştir. Net takipteki alacaklar, net iştirakler ve net sabit kıymetlerdeki yükselmeye birlikte 1994 yılı net kârı %13.4 düşmüştür. 1995 yılında ise, toplam faiz dışı gelirlerin %130 artması ve toplam faiz dışı giderlerin %40 düşmesine rağmen net faiz gelirlerindeki %75 azalma, net kârın %12.4 düşmesini engelleyememiştir. 1996 yılında net kârın %68 artışında etkili olan faktörler ise, menkul değerler cüzdanının %242 artmasına rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin %21 azalması, toplam faiz dışı gelirlerin %49.4 artması, toplam faiz dışı giderlerin %4.3 azalması, net takipteki alacakların %59 azalması ve net iştiraklerin %80 azalması olarak sıralanabilir.

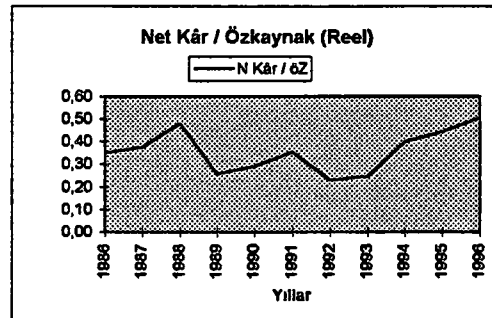
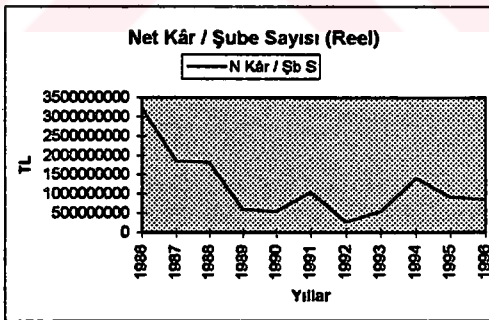
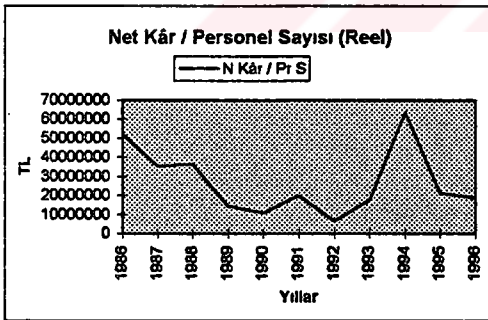
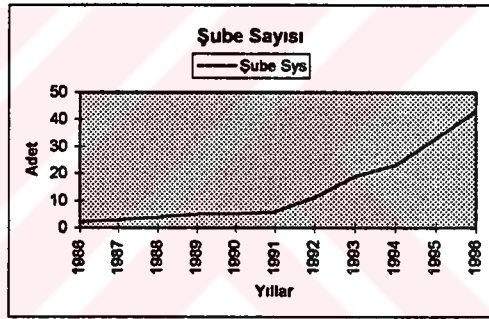
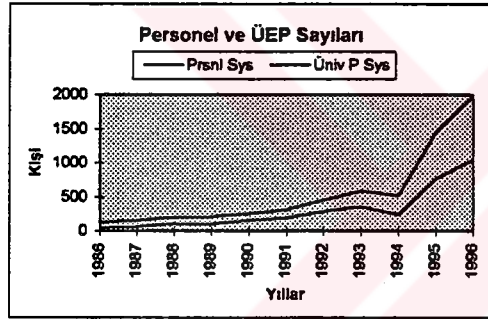
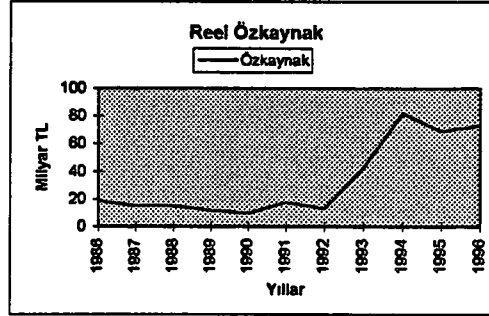
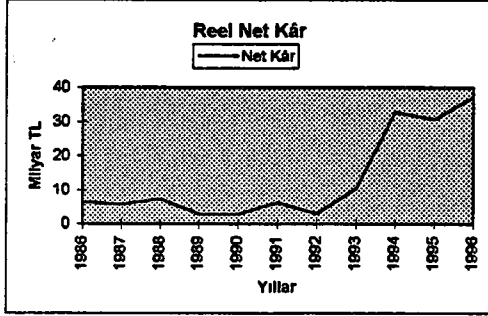
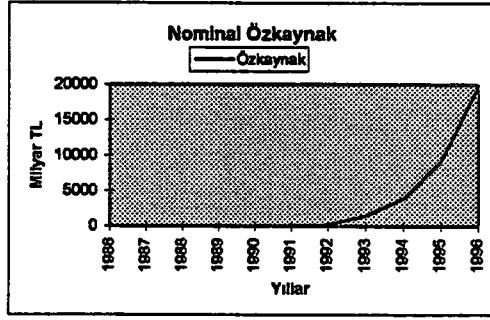
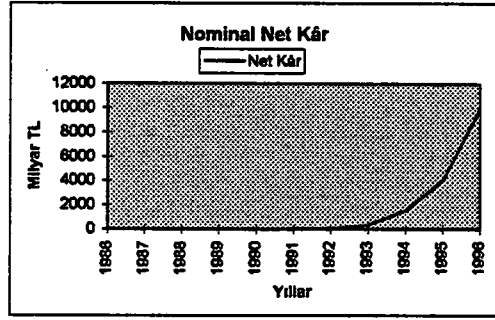
Grafik 10 : İktisat Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Koçbank A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1989 ve 1992 yıllarında düşmüş görünmekle birlikte, reel net kâr 1987, 1989, 1990, 1992 ve 1995 yıllarında düşüş göstermiştir. 1987 yılındaki düşüş, kredi hacminin mevduat hacminden daha fazla daralması ve personel sayısındaki artışla açıklanabilir. 1989 yılında menkul değerler cüzdanı %21.4 artmasına rağmen menkul değerler cüzdanı faiz geliri %5 artmıştır. Toplam faiz dışı gelirlerin %45 azalması ve toplam faiz dışı giderlerin %34 artması net kârı %59 düşürmüştür. 1990 yılında yine toplam faiz dışı gelirlerin %78 düşüşü net kârın %7 azalmasına yol açmıştır.

1991 yılında kredi hacmindeki düşüşün aksine kredilerden alınan faizin %38 artması, toplam faiz dışı gelirdeki düşmeye rağmen net kârı %125 oranında artırmıştır. 1992 yılında toplam faiz dışı gelirdeki düşüşün devam etmesi yanında toplam faiz dışı giderlerin %27 artması net kârın %52 oranında düşmesinde etkili olmuştur.

1993 ve ekonomik krizin yaşandığı 1994 yıllarında net faiz gelirleri yükselmiştir. 1994 yılında menkul değerler cüzdanı ve kredilerden alınan faiz gelirlerinden kaynaklanan %130 'luk net faiz geliri artışı yanında toplam faiz dışı gelirlerin iyileşmesi, toplam faiz dışı giderlerin yükselmesine rağmen net kârın artmasında etkili olmuştur. 1995 yılında net kârın %6.4 düşmesinde etkili olan faktörler, menkul değerler cüzdanının %111 artışı yanında menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin ancak %32 artması, toplam faiz dışı gelirlerin tekrar %219 azalması ve net iştiraklerin %18 artması şeklinde sıralanabilir. 1996 yılında ise, net faiz gelirinin %8, toplam faiz dışı gelirlerin %104 artması net kârı artırmıştır.

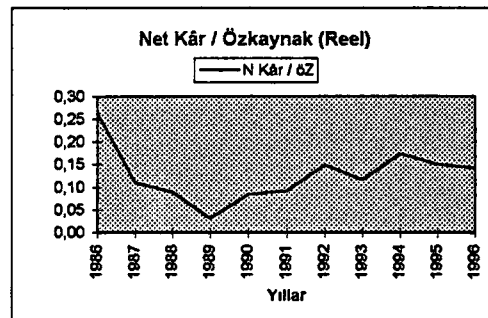
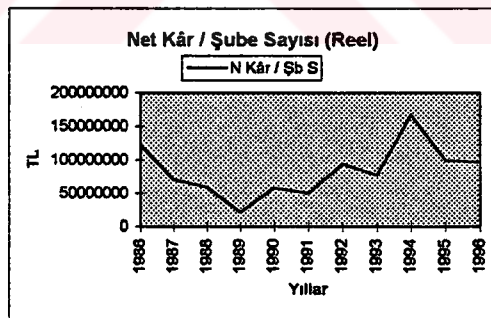
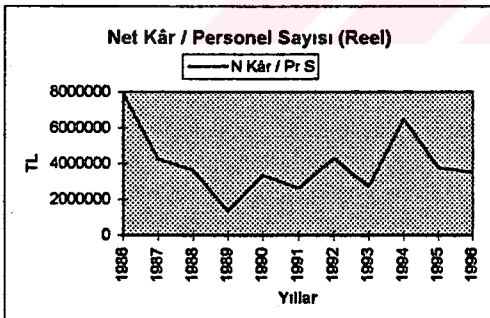
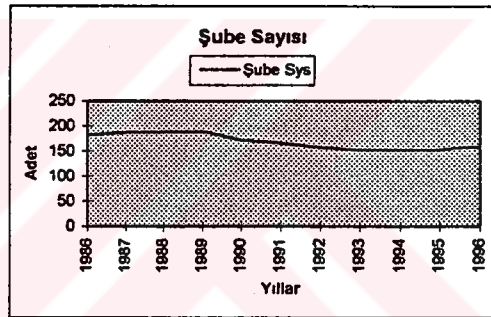
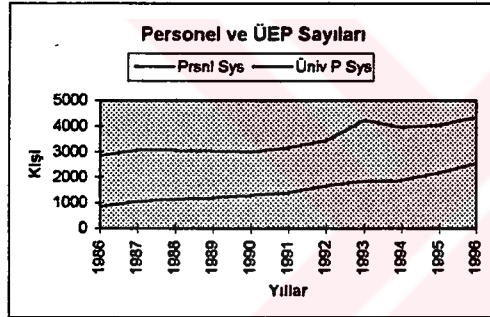
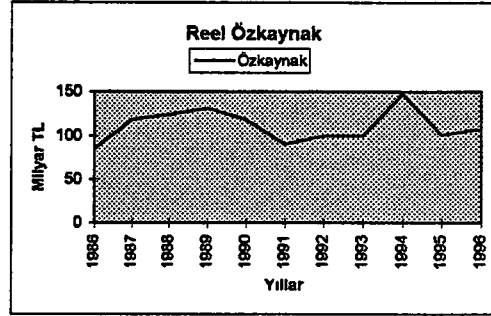
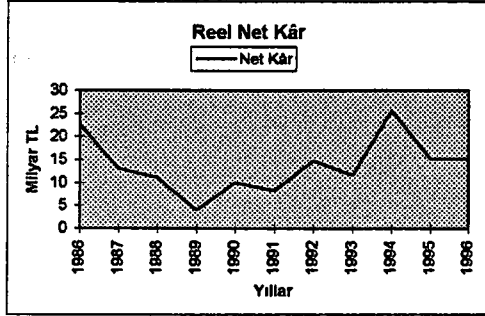
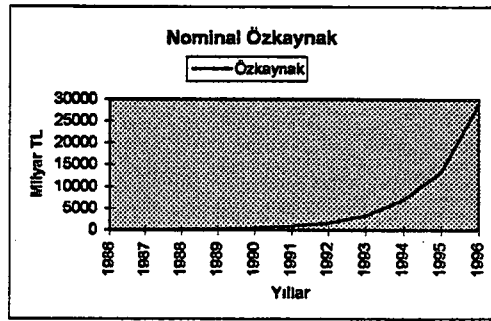
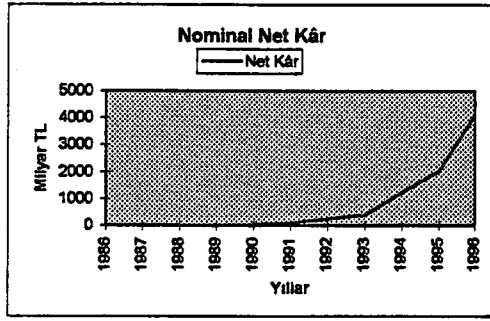
Grafik 11 : Koçbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Pamukbank T.A.Ş.

Bankanın nominal net kârı sadece 1989 yılında düşmüş görünmesine rağmen, reel net kâr 1987-1989 arasında, 1991, 1993 ve 1995 yıllarında azalma göstermiştir. 1987 yılındaki %42'lik net kâr azalışı, mevduat ve kredi hacmindeki daralma ile personel sayısındaki artışla açıklanabilirken, 1988 yılındaki %14.5'lik net kâr azalışı net faiz gelirlerindeki azalmayla açıklanabilir. 1989 yılında krediler mevduatlardan daha yüksek oranda artmasına rağmen, kredilerden alınan faiz, mevduata verilen faizin altında artış göstermiştir. Menkul değerler cüzdanı ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerindeki artışla birlikte net faiz gelirlerindeki artış %32 olmuştur. Toplam faiz dışı giderlerin toplam faiz dışı gelirlerden daha çok artması ve net takipteki alacakların azalmasına rağmen net iştiraklerin artması 1989 yılı net kârını %63.4 azaltmıştır.

1990 yılında net kârın %146 artışı, toplam faiz dışı giderlerdeki %33.6 azalış yanında, net takipteki alacaklar ve net iştiraklerdeki azalış ile açıklanabilir. 1991 yılında net faiz gelirleri artmasına rağmen özellikle net kambiyo ve net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki düşüşlerden kaynaklanan toplam faiz dışı gelirlerin %100 azalışı, net kâr %18 düşürmüştür. 1992 yılındaki %78 net kâr artışı, menkul değerler cüzdanındaki %21 azalmaya karşın menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerindeki %41 artış sonucu net faiz gelirlerinin %45 artması ile açıklanabilir. 1993 yılında mevduat, kredi ve menkul değerler cüzdanında düşüş sonucu net faiz gelirleri %18.7 azalmış, net faiz dışı gelirlerdeki iyileşmeye rağmen net kâr %21 düşmüştür.

1994 yılında menkul değerler cüzdanında çok fazla bir değişme olmamasına rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri % 70 artmıştır. Net faiz gelirlerindeki %66 artış, toplam faiz dışı giderlerin artması ve toplam faiz dışı gelirlerin azalmasına rağmen net kâr %120 artmıştır. 1995 yılında mevduat, kredi ve menkul değerler cüzdanındaki azalış net faiz gelirlerini %50 azaltmış bu ise net kârın %68 azalmasında etkili olmuştur. 1996 yılında net faiz dışı gelirlerin artışı ve net takipteki alacakların azalışı, net kârı çok az da olsa artırmıştır.

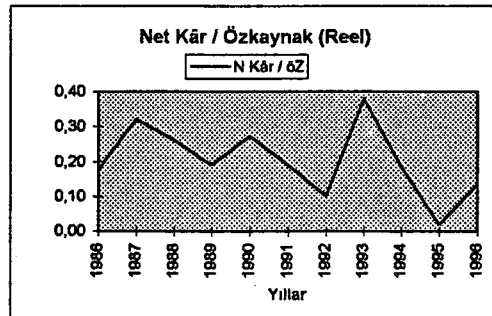
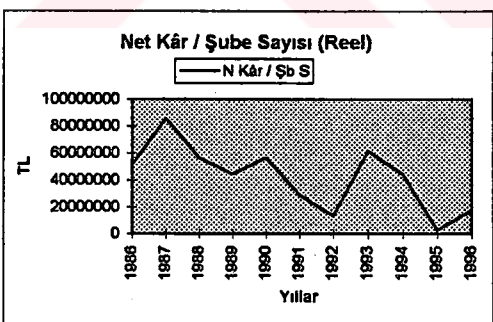
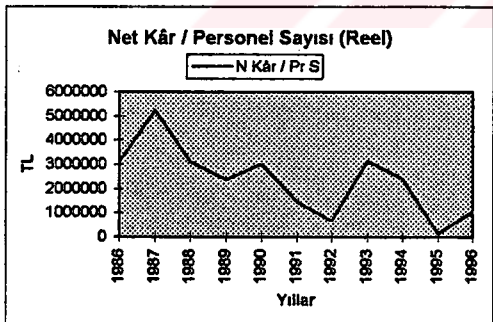
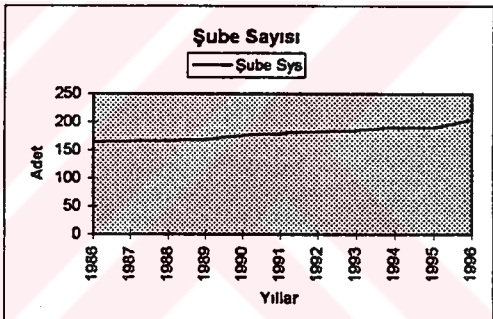
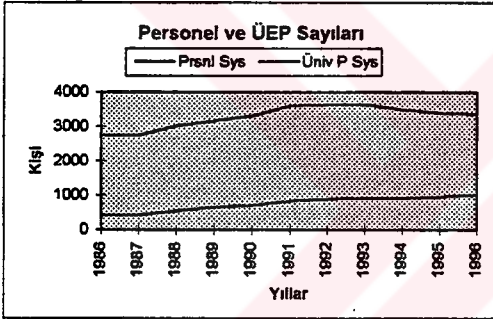
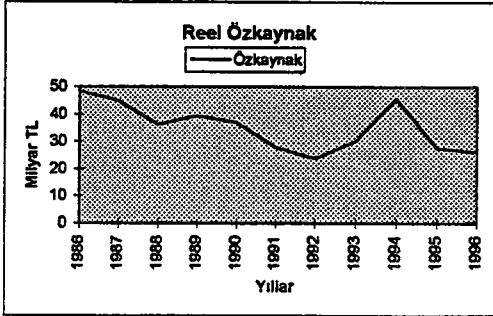
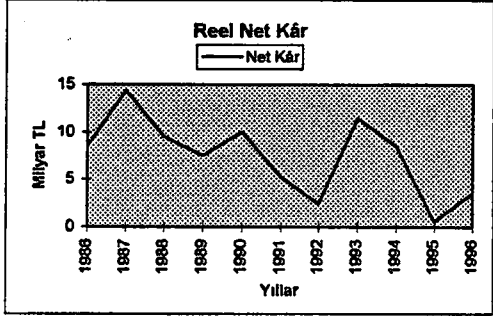
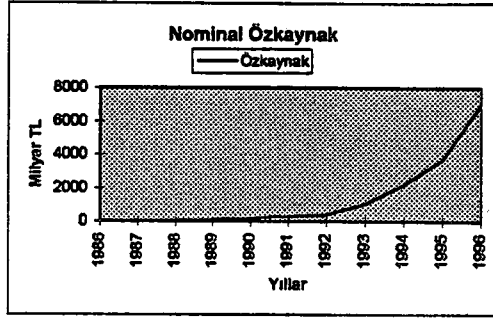
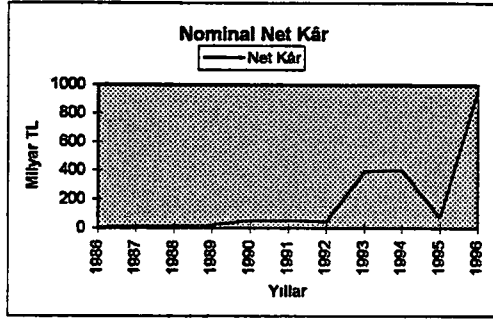
Grafik 12 : Pamukbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Şekerbank T.A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1992 ve 1995 yıllarında azalmakla birlikte reel olarak 1988, 1989, 1991, 1992, 1994 ve 1995 yıllarında azalma söz konusudur. 1988 yılındaki düşüş, personel sayısındaki artış ve net takipteki alacakların yüksekliği ile açıklanabilirken 1989 yılındaki düşüş ise, net iştiraklerin ve net sabit kıymetlerin artışı, toplam faiz dışı giderlerin yükselişi ve net faiz gelirlerinin düşüşü ile açıklanabilir. 1990 yılındaki net kâr artışı, net faiz gelirlerinin yükselmesi, net iştiraklerin, net takipteki alacakların ve net sabit kıymetlerin azalışı ile açıklanabilir.

1991 yılında kredi hacmi %40, kredilerden alınan faiz %17 düşmüştür. Mevduat hacmindeki %4 düşüşe karşılık mevduata verilen faiz %7 artmıştır. Ayrıca menkul değerler cüzdanı %40 artmasına rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin %27 azalması sonucu %23 net faiz geliri düşüşü, net kârın %47.5 azalmasında etkili olmuştur. 1992 yılında net faiz gelirlerindeki %2.5 artışa karşılık toplam faiz dışı giderlerin %21 artması, net kârın %55 düşmesine yol açmıştır. 1993 yılında menkul değerler cüzdanındaki azalışa karşın menkul değerler cüzdanı faiz gelirindeki artış net faiz gelirlerinin %43.6 artmasında etkili olmuş ve sonuçta net kâr %379 artmıştır.

1994 yılında krizle birlikte net faiz geliri %10 azalmış, net takipteki alacaklar, net iştirakler ve net sabit kıymetler artmıştır. Bu durum net kârın %26 oranında düşmesine neden olmuştur. 1995 yılında %93 oranında net kâr düşüşü, kredilerdeki artışa rağmen kredilerden alınan faizin azalması sonucu net faiz gelirinin düşmesi ve toplam faiz dışı gelirlerin azalmasıyla açıklanabilir. 1996 yılında net faiz gelirlerindeki çok az artışa rağmen, net iştiraklerdeki ve net sabit kıymetlerdeki azalma sonucu, net kâr artmıştır.

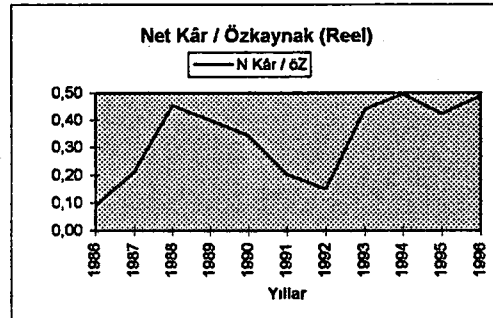
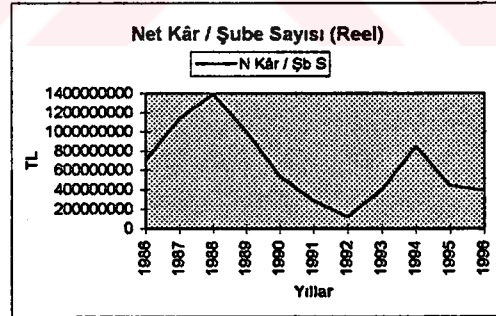
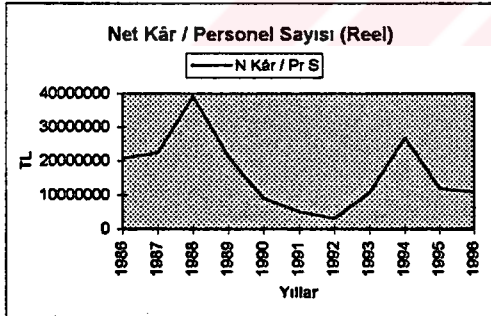
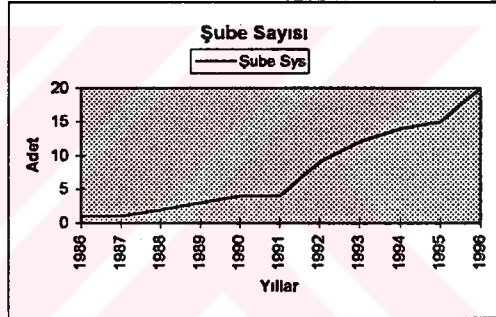
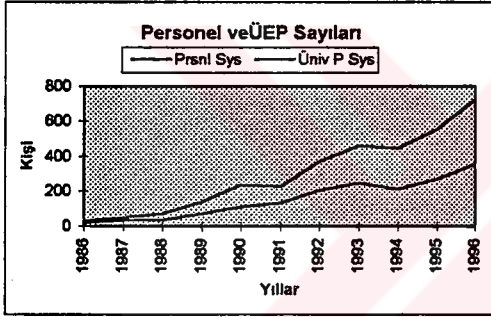
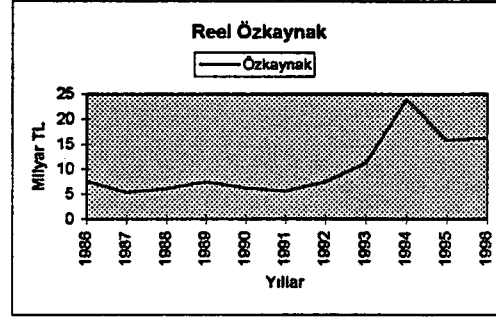
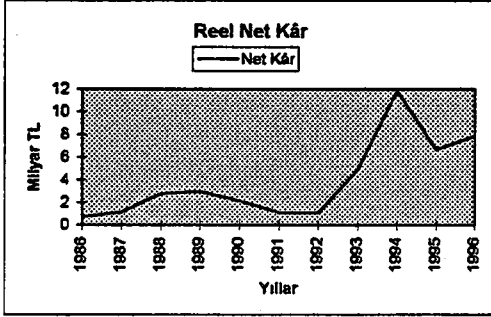
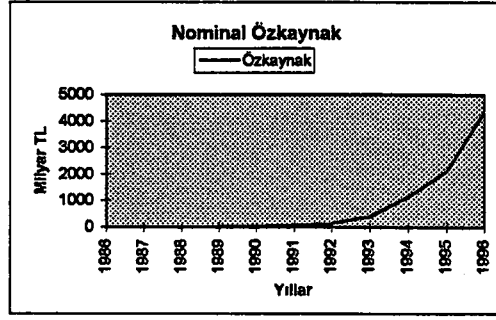
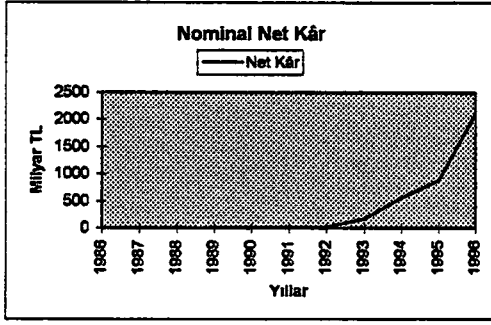

Grifik 13 : Şekerbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Tekstil Bankası (Tekstilbank) A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1986-1996 yılları arasında hiç azalma göstermezken, reel net kâr 1990, 1991 ve 1995 yıllarında azalmıştır. 1990 yılında mevduat hacmi %18 artarken mevduata verilen faiz %42 düşmüştür. Kredilerde çok büyük bir değişme olmamasına rağmen kredilerden alınan faiz %37 artmıştır. Net faiz gelirleri %72 artmış, toplam faiz dışı gelirler %77 azalmış, personel sayısındaki ve dolayısıyla personel giderlerindeki artış sonucu faiz dışı giderler %41 artmış, net kâr %26.7 düşmüştür. 1991 yılında menkul değerler cüzdanındaki %29 artışa rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri %61 düşmüştür. Toplam faiz dışı gelirlerdeki %450 azalışla birlikte net kâr %45 azalmıştır.

1992-1994 yılları arasında net kâr artışının temel nedeni, net faiz gelirlerindeki artış ile açıklanabilir. 1995 yılında menkul değerler cüzdanındaki %207 artışa karşılık menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri %3 artış göstermiştir. Net faiz gelirleri %19 azalmış, toplam faiz dışı gelirler %110 azalmış, sonuçta net kâr %43.7 düşmüştür. 1996 yılında %18 oranındaki net kâr artışı, kredilerdeki %116 ve kredilerden alınan faizdeki %62 artışla açıklanabilir. Her ne kadar net faiz gelirleri %12 düşse de, toplam faiz dışı gelirler %500 artmış, net takipteki alacaklar ve net iştirakler ise azalmıştır. Bu da net kâr artışında etkili olmuştur.

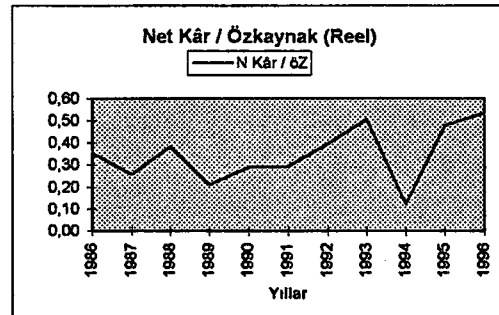
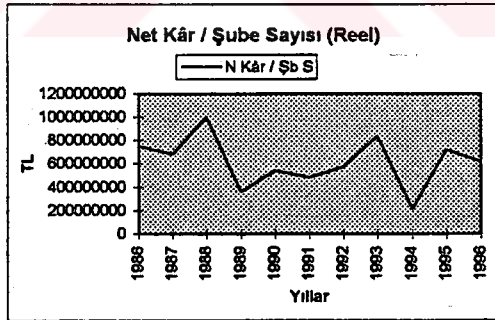
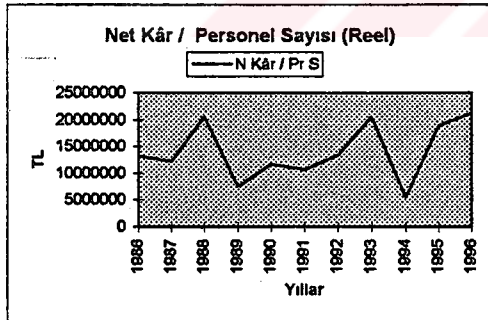
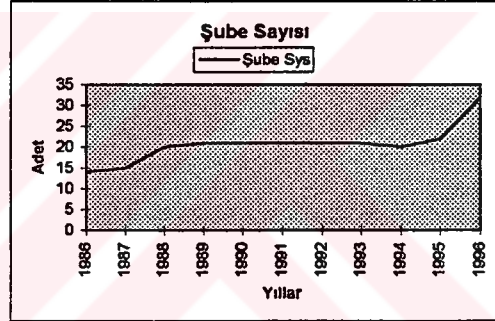
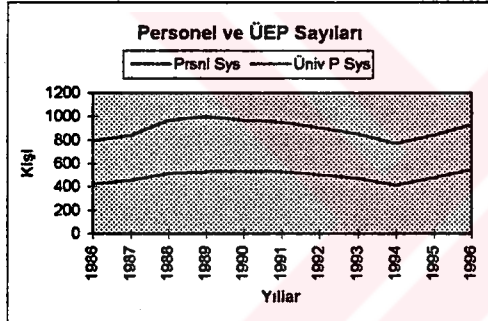
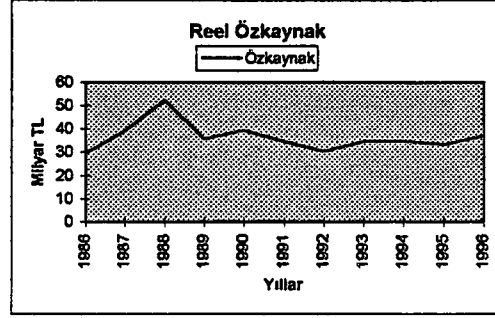
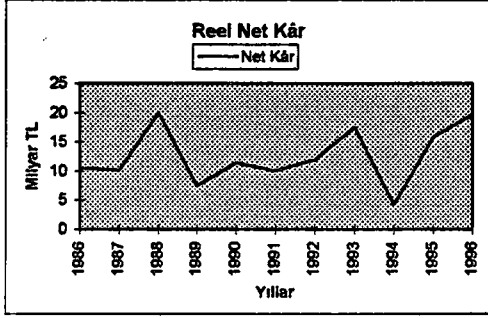
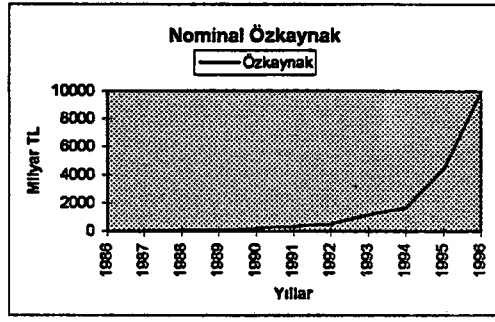
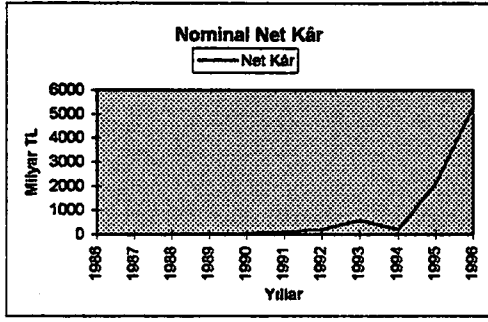
Grafik 14 : Tekstilbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1989 ve 1994 yıllarında düşmüş olmakla beraber, reel olarak 1987, 1989, 1991 ve 1994 yıllarında azalma göstermiştir. 1987 yılındaki düşüş menkul değerler cüzdanındaki azalış ve personel sayısındaki artışla açıklanabilir.

1989 yılında mevduat hacmindeki düşmeye karşın mevduata verilen faiz %41 artmıştır. Net faiz gelirleri %26 azalmış, özellikle net komisyon gelirlerindeki %71 düşüşle toplam faiz dışı gelirler %27 azalmış, personel sayısındaki ve dolayısıyla giderlerindeki artış sonucu faiz dışı giderler %21 yükselmiş, sonuçta bankanın net kârı %168 düşmüştür. 1990 yılında net takipteki alacakların, net iştiraklerin ve net sabit kıymetlerin azalışı, net kârın %52 artmasında etkili olmuştur. 1991 yılında toplam faiz dışı gelirlerin %64.6 düşmesi bankanın net kârının %11.4 azalmasında etkili olmuştur. 1992 yılında net faiz gelirlerinin ve toplam faiz dışı gelirlerin artması, 1993 yılında ise net faiz gelirlerinin artması yanında toplam faiz dışı giderlerin düşmesi banka net kârının artmasında etkili olmuştur.

1994 yılında net faiz gelirleri yükselmekle birlikte toplam faiz dışı gelirlerdeki büyük azalma, toplam faiz dışı giderlerdeki artış ve net takipteki alacakların artışı net kârı %76 azaltmıştır. 1995 ve 1996 yıllarında net kârın artışı daha çok şube ve personel sayısındaki artışa rağmen faiz dışı giderlerinin azalmasıyla açıklanabilir.

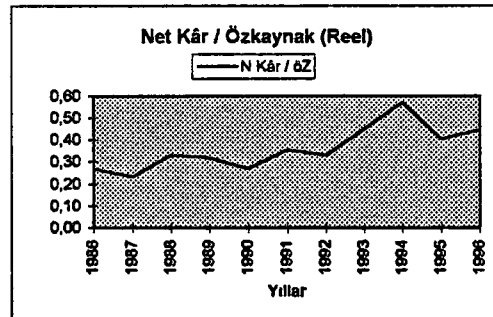
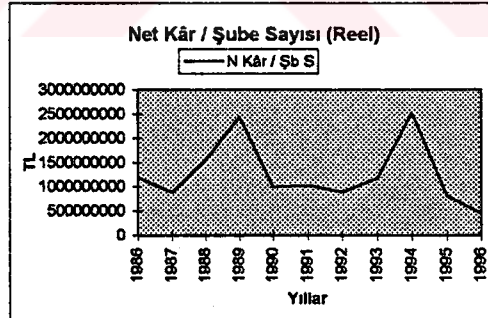
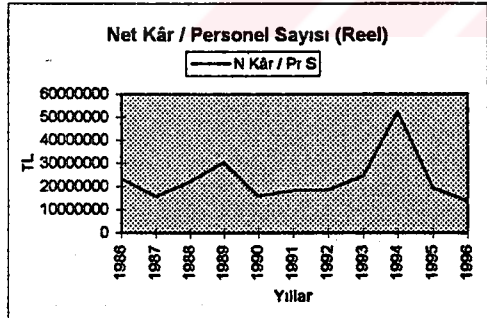
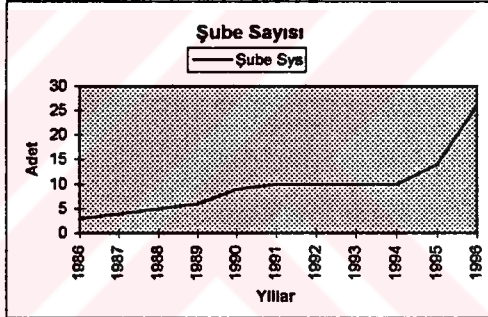
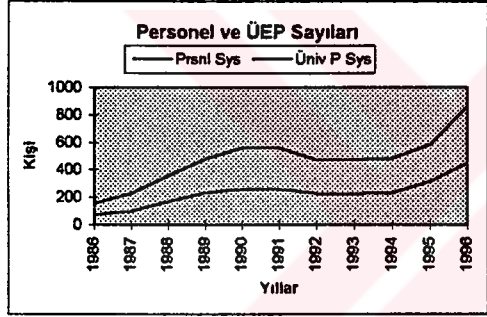
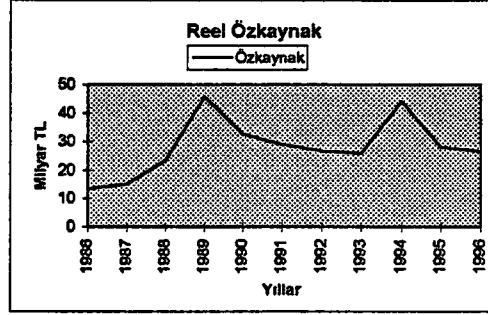
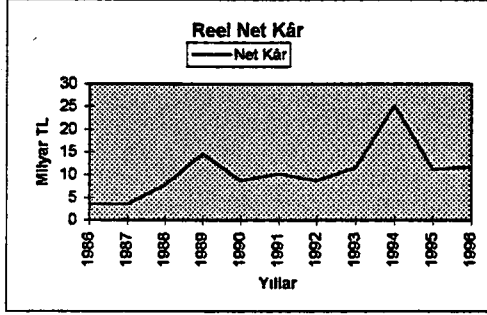
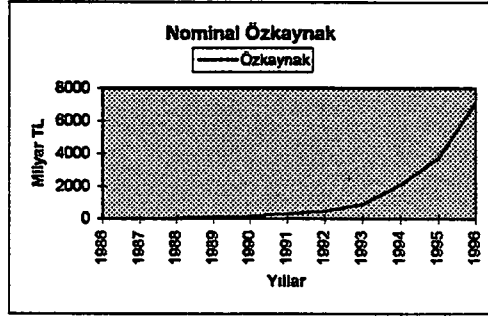
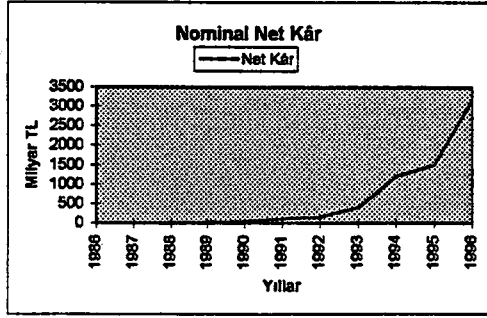
Grafik 15 : Türk Dış Ticaret Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1986-1996 yılları arasında hiç azalma göstermezken, reel net kâr 1987, 1990, 1992 ve 1995 yıllarında düşme göstermiştir. 1987 yılındaki küçük azalışın nedeni personel sayısındaki artışla açıklanabilirken, 1990 yılındaki %39.4'lük net kâr azalışı toplam faiz dışı gelirlerdeki %39 düşme ve net sabit kıymetlerdeki artışla açıklanabilir. 1991 yılı net kârındaki artış, menkul değerler cüzdanındaki %45 azalışa rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirindeki %24 artışla açıklanabilir.

1992 yılında menkul değerler cüzdanı %85.6 artmasına rağmen menkul değerler cüzdanı faiz geliri %34 azalmıştır. Ayrıca, net kambiyo gelirindeki düşüşten kaynaklanan toplam faiz dışı gelir azalışı net kârı düşürmüştür. 1993 yılındaki net kâr artış nedenleri ise, net faiz gelirlerinin artışı ve toplam faiz dışı giderlerinin azalışıyla açıklanabilirken, 1994 yılındaki artış ise, menkul değerler cüzdanındaki %29.4 azalışa karşılık menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin %109 artışı ve net kambiyo gelirlerindeki %296 artış ile açıklanabilir.

1995 yılında menkul değerler cüzdanındaki %73.6 artışa rağmen menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin %14.5 azalması ve net kambiyo gelirlerindeki %119 azalıştan kaynaklanan %77.3'lük toplam faiz dışı gelir azalışı, net kârın %55 düşmesinde etkili olmuştur. 1996 yılındaki küçük oranlı artış, menkul değerler cüzdanı faiz gelirindeki artışla açıklanabilir.

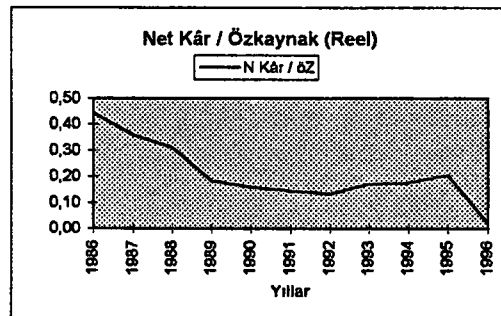
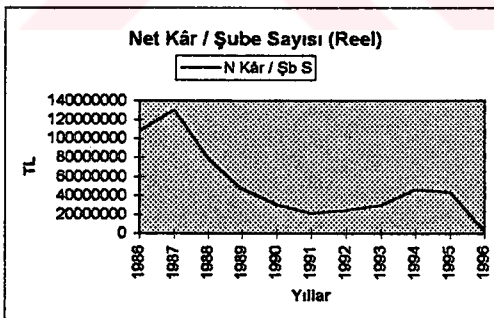
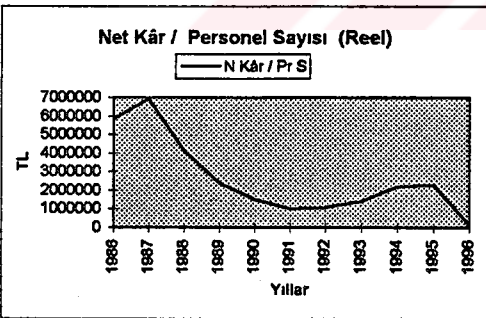
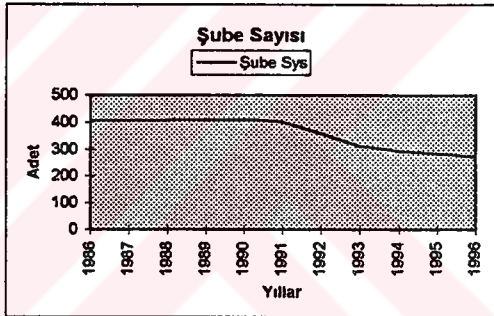
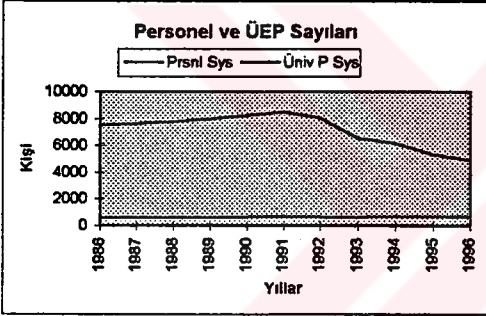
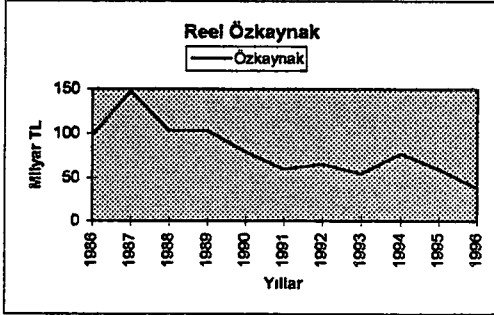
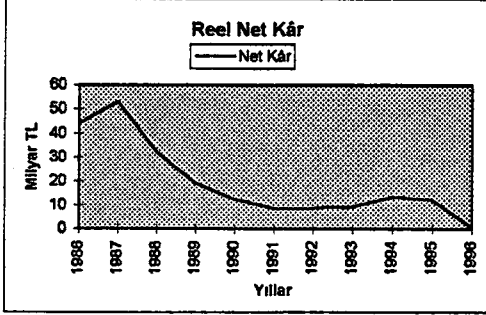
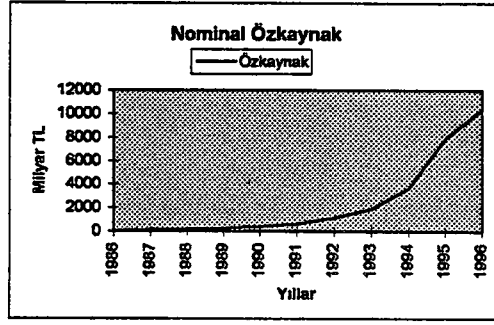
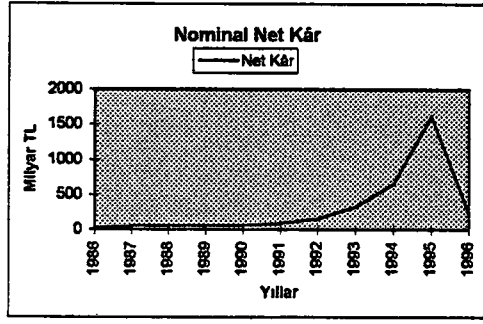
Grafik 16 : Türk Ekonomi Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türk Ticaret Bankası A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1989 ve 1996 yıllarında azalmış görünürken, reel net kâr 1988-1991 arasında, 1995 ve 1996 yıllarında azalmıştır. 1988 yılındaki %39'luk net kâr azalışı, mevduat, kredi ve menkul değerler cüzdanı miktarlarındaki azalışlar yanında net takipteki alacakların artışıyla açıklanabilir. 1989 yılında kredilerdeki artışa rağmen kredilerden alınan faiz düşmüş, toplam faiz dışı gelirler azalmış, net takipteki alacaklar azalmakla birlikte net iştirakler ve net sabit kıymetler artmıştır. Bu durumda net kâr %40.7 azalmıştır. 1990 yılında yine kredilerdeki artışa rağmen kredilerden alınan faiz düşmüştür. Bu ise net kârın %34.4 azalmasında etkili olmuştur. 1991 yılında menkul değerler cüzdanındaki azalma net kârı %31 düşürmüştür.

1992 yılında menkul değerler cüzdanındaki %11 azalışa karşın menkul değerler cüzdanı faiz gelirinin %85.5 artması yanında, net iştirakler ve net sabit kıymetlerin azalışı net kârın artmasında etkili olmuştur. 1993 yılında kredilerdeki artış, toplam faiz dışı giderlerindeki düşüş, net iştiraklerdeki ve net sabit kıymetlerdeki azalış, net kârı düşürmüştür. 1994 yılında özellikle menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerindeki artıştan kaynaklanan net faiz gelirindeki yükselme, toplam faiz dışı gelirlerdeki düşme ve toplam faiz dışı giderlerdeki yükselmeye rağmen net kârı artırmıştır.

1995 yılında kredilerdeki artışa karşılık kredilerden alınan faizin azalması sonucu net faiz gelirinin düşmesi net kârı azaltmıştır. 1996 yılında ise menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri çok düşmesine rağmen net faiz gelirleri artış göstermiştir. Bunun yanında toplam faiz dışı gelirlerin özellikle kambiyo gelirlerinden kaynaklanan yüksek oranlı azalışı ve net takipteki alacakların artışı net kârı düşürmüştür.

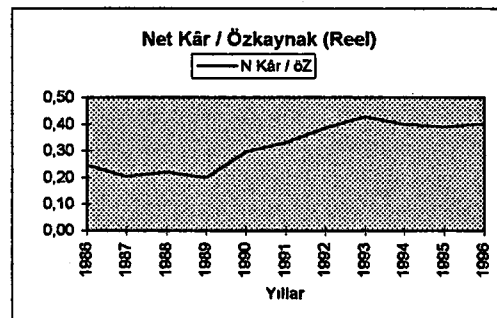
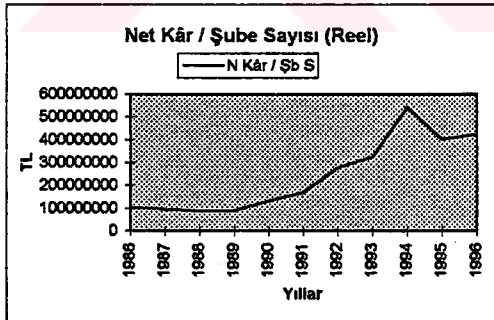
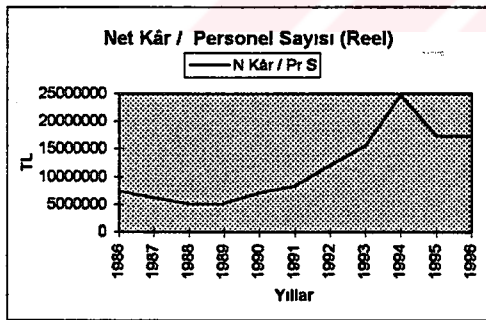
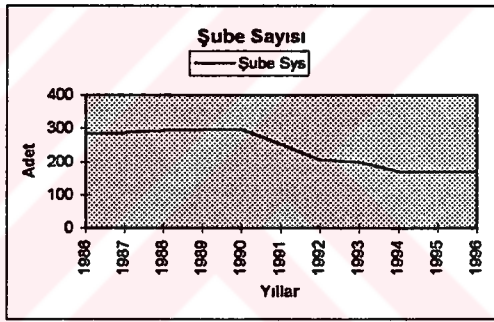
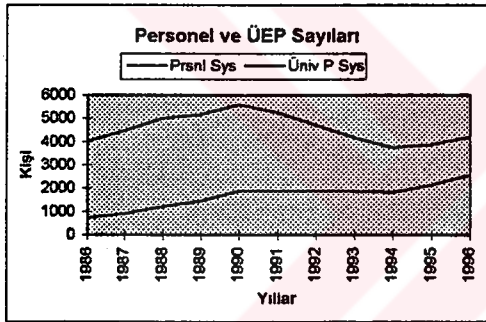
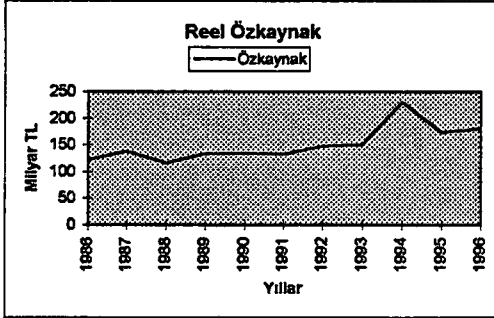
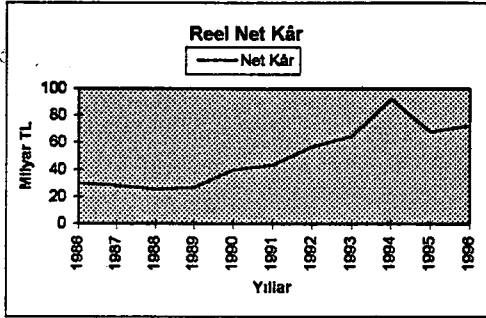
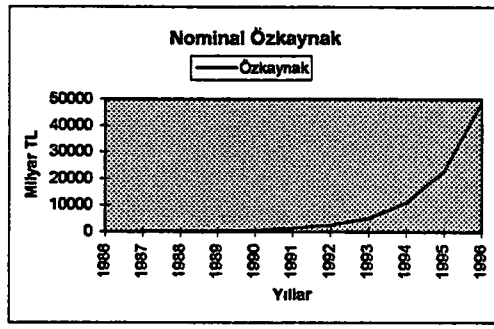
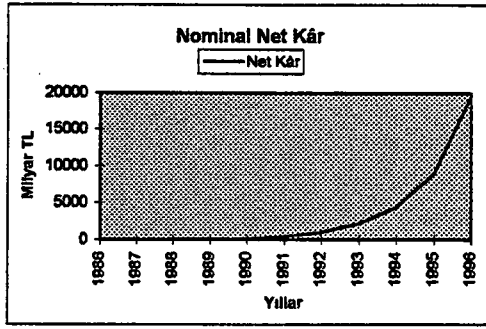

Grafik 17 : Türk Ticaret Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1986-1996 yılları arasında hiç düşmezken, reel net kâr 1987, 1988 ve 1995 yıllarında düşme göstermiştir. 1987 yılındaki düşüş personel sayısındaki artışla açıklanabilirken, 1988 yılındaki düşüş personel sayısındaki artış yanında kredi hacmindeki daralma ile açıklanabilir. 1989 yılında net faiz gelirlerindeki %65 azalmaya karşılık toplam faiz dışı gelirlerdeki %277.4 artış sonucu net kâr artmıştır. 1990 yılındaki net kâr artışında, net faiz gelirlerindeki yükseliş ve net iştiraklerdeki azalış etkili olmuştur. 1991 yılındaki net kâr artışı, net faiz gelirlerindeki artış, toplam faiz dışı giderlerdeki azalış, net iştirakler ve net sabit kıymetlerdeki azalışla açıklanabilirken, 1992 yılı net kâr artışı net faiz gelirlerindeki artışla açıklanabilir.

1993 yılı net kâr artışı, kredilerdeki düşüşe rağmen kredilerden alınan faizin yükselmesi sonucu net faiz gelirlerinin artması ve toplam faiz dışı giderlerin düşmesi ile açıklanabilir. 1994 yılı net kârı artışında, kredi ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerindeki artıştan kaynaklanan net faiz geliri artışı etkili olmuştur. 1995 yılındaki düşüş ise, net faiz gelirlerindeki azalma ile açıklanabilir. 1996 yılında toplam faiz dışı gelirlerdeki artış ve net iştiraklerdeki azalma sonucu net kâr artış göstermiştir.

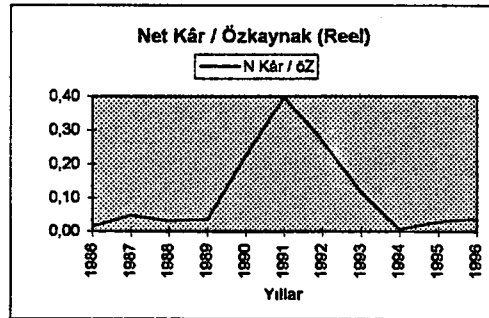
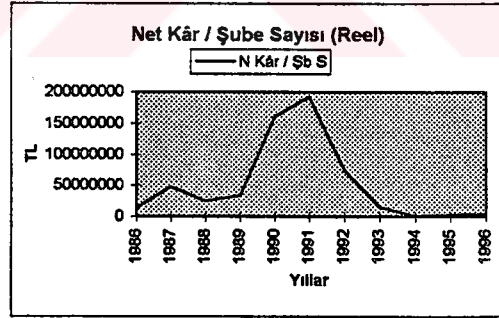
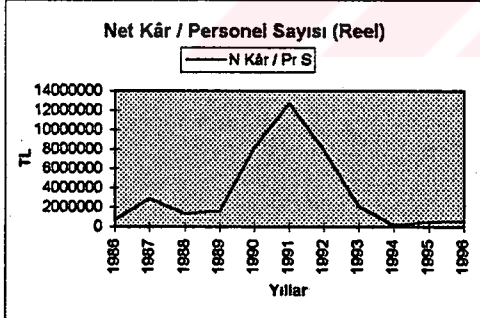
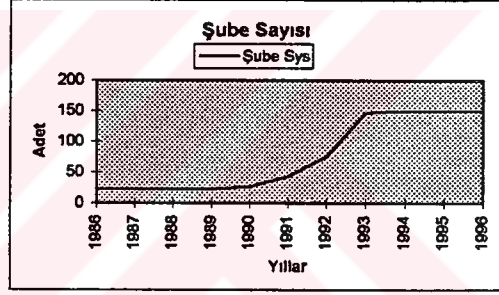
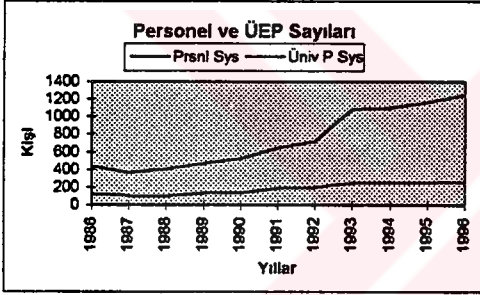
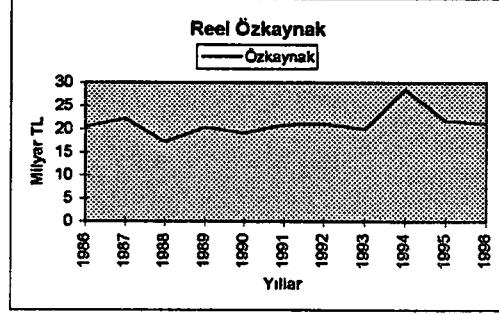
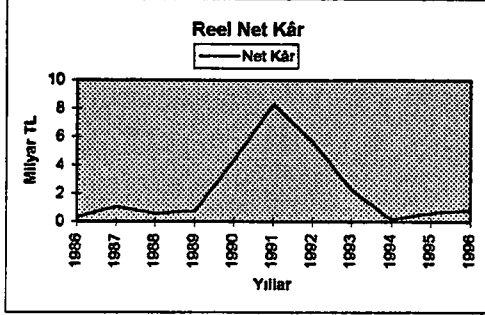
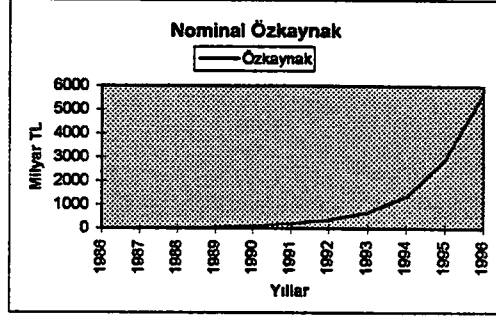
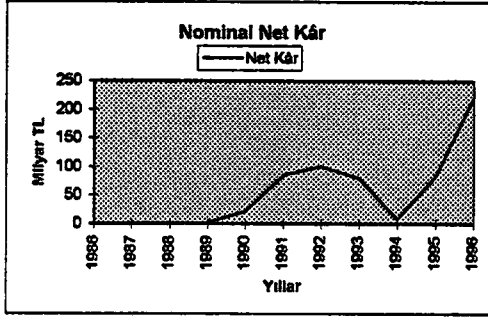
Grifik 18 : Türkiye Garanti Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türkiye İmar Bankası T.A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1993 ve 1994 yıllarında düşerken, reel net kâr 1988, 1992, 1993 ve 1994 yıllarında düşmüştür. 1988 yılındaki azalış, kredi ve menkul değerler cüzdanındaki azalış ile açıklanabilirken 1989 yılındaki net kâr artışı ise, net faiz gelirlerinin düşmesine rağmen toplam faiz dışı gelirlerin artışı ve net takipteki alacaklar ile net iştiraklerdeki azalışla açıklanabilir. 1990 yılında net faiz gelirlerinin %460 artması ve toplam faiz dışı giderlerin %25 azalması, toplam faiz dışı gelirlerin %313 azalmasına rağmen net kârı artırmıştır. 1991 yılında net faiz gelirlerindeki ve toplam faiz dışı gelirlerdeki artış, net kârı artırmıştır.

1992 yılında net faiz gelirlerinin azalması ve net takipteki alacakların artması, net kârın düşmesinde etkili olmuştur. 1993 yılında menkul değerler cüzdanı %89 düşmüş, menkul değerler cüzdanı faiz gelirleri ise %18 artmıştır. Krediler %88 artmış, kredilerden alınan faiz %169 azalmıştır. Net iştirakler %1350, toplam faiz dışı gelirler %591 artmıştır. Bu gelişmeler sonucu net kâr azalmıştır.

1994 yılında menkul değerler cüzdanı %362 artarken menkul değerler cüzdanı faiz geliri %53 azalmıştır. Toplam faiz dışı gelirlerin de %37 azalmasıyla net kâr düşmüştür. 1995 yılında menkul değerler cüzdanındaki %17 azalışa karşın menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin %662 artış, mevduata verilen faizde %90 artışa karşın net faiz gelirlerini %817.4 azaltmıştır. Buna karşın toplam faiz dışı gelirlerin %190 artışı ve toplam faiz dışı giderlerin %21.4 azalışı yanında, net takipteki alacakların %87.5, net iştiraklerin %57, net sabit kıymetlerin %50.4 azalışı net kârın artmasında etkili olmuştur. 1996 yılında ise, yine net faiz gelirlerindeki azalışa karşın toplam faiz dışı gelirlerdeki artışın sürmesi net kârı az da olsa artırmıştır.

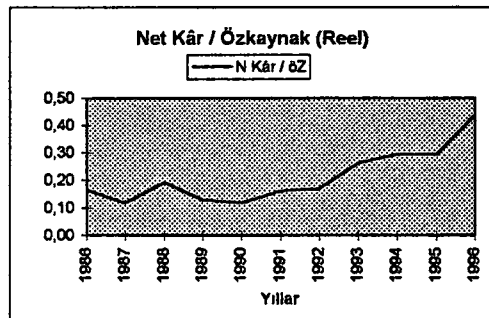
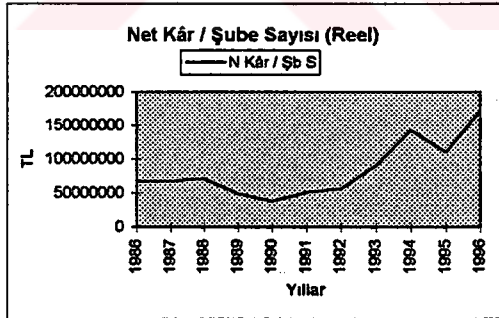
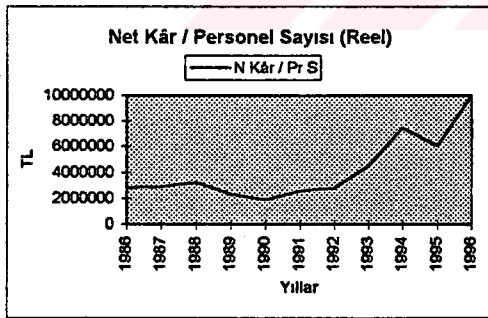
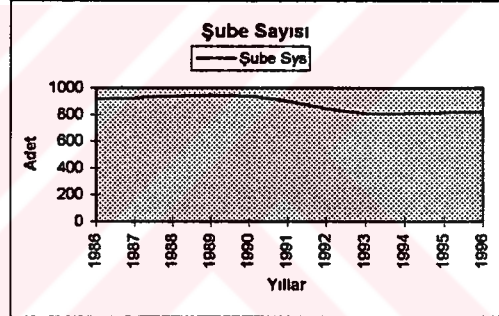
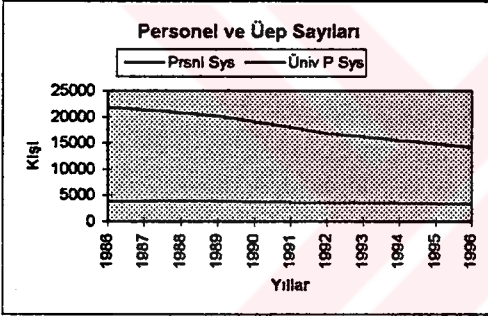
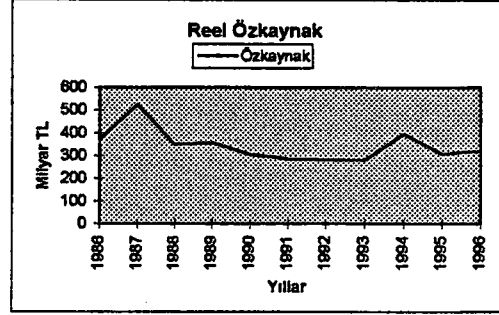
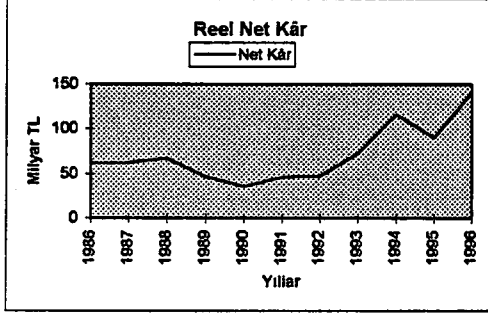
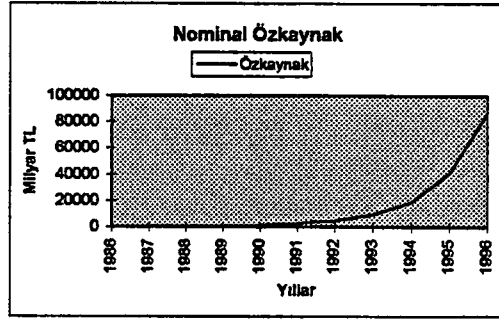
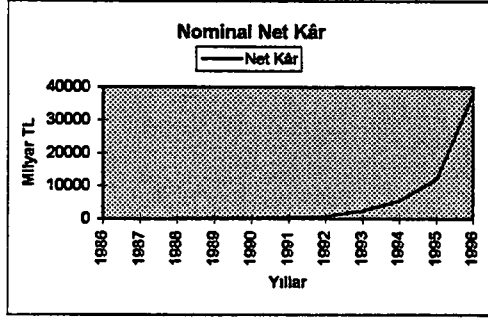
Grafik 19 : Türkiye İmar Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türkiye İş Bankası A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1986-1996 yılları arasında devamlı artış göstermekle birlikte, reel olarak 1989, 1990 ve 1995 yıllarında düşme olmuştur. 1989 yılında net kârdaki %31 azalış, net faiz gelirlerindeki %139 azalış ve net iştiraklerdeki %244 artışla açıklanabilirken, 1990 yılındaki %23 net kâr azalışı, net faiz gelirlerindeki %300 artışa rağmen toplam faiz dışı giderlerin %19 artışı ve toplam faiz dışı gelirlerin %38 azalışı ile açıklanabilir.

1991-1994 yılları arasında net kâr artışları net faiz gelirlerinin ve toplam faiz dışı gelirlerin artışıyla açıklanabilir. Ayrıca bu dönem aralığında personel ve şube sayısı da azalma göstermiştir. 1994 yılı ekonomik kriz ortamında bankanın reel net kâr elde etmesi özellikle toplam faiz dışı gelirlerin %103 artışıyla açıklanabilir.

1995 yılında net faiz gelirlerindeki %33 ve toplam faiz dışı giderlerdeki %24.5 artışa rağmen özellikle, net komisyon ve net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki düşüşlerden kaynaklanan %59 oranındaki toplam faiz dışı gelir azalışı, net kârı %22 azaltmıştır. 1996 yılında ise, toplam faiz dışı gelirlerin %45 artışı, personel sayısındaki ve dolayısıyla giderlerindeki azalıştan kaynaklanan faiz dışı giderlerin %16.6 azalışı ve net iştiraklerin %86 azalışı bankanın net kârının %56 artmasına yol açmıştır.

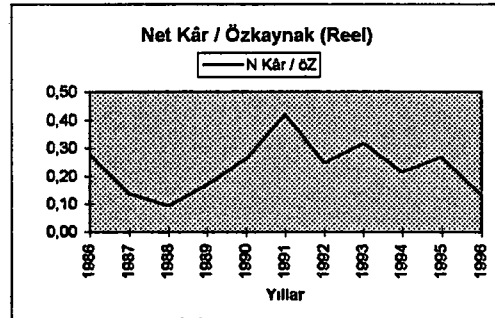
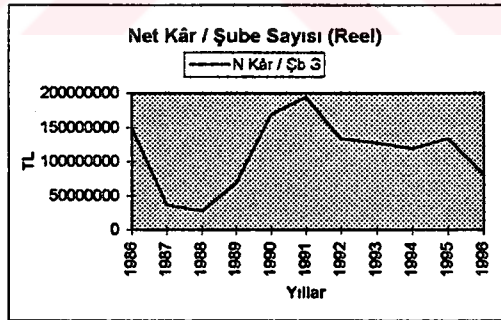
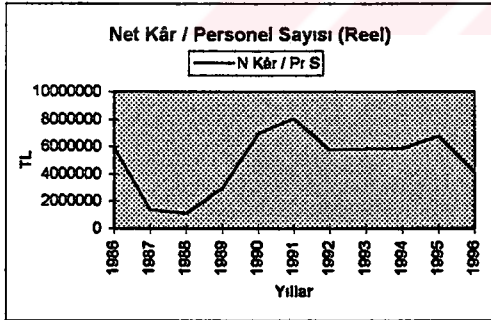
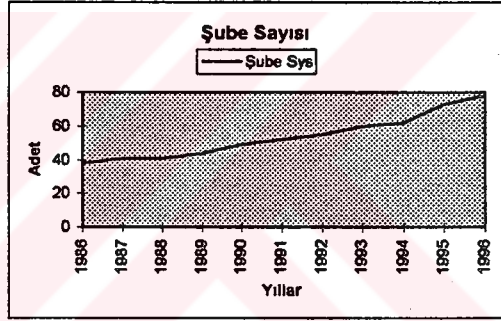
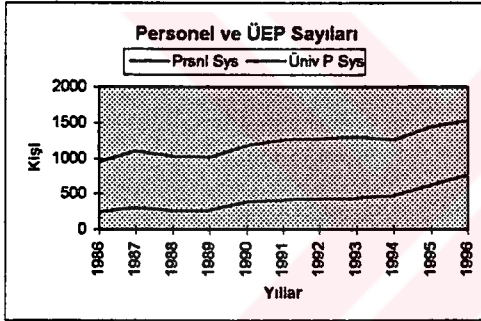
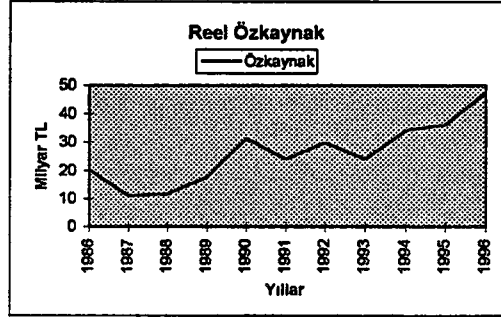
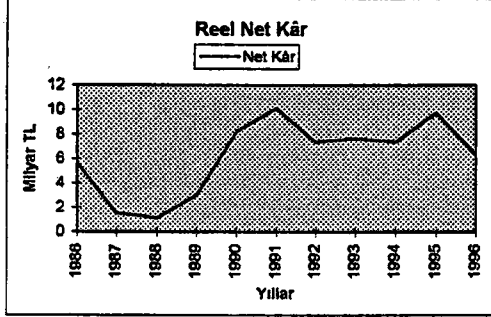
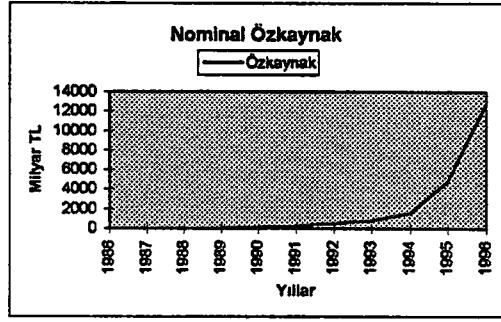
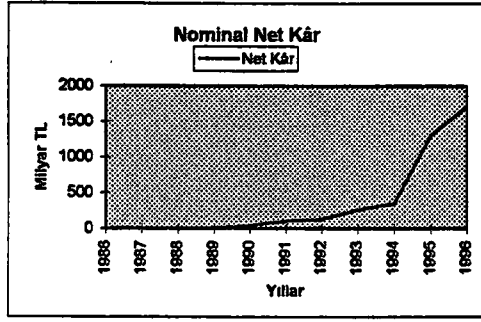
Grafik 20 : Türkiye İş Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türkiye Tütüncüler Bankası (Yaşarbank) A.Ş.

Bankanın nominal net kârı sadece 1987 yılında azalmasına rağmen, reel net kâr 1987, 1988, 1992, 1994 ve 1996 yıllarında azalmıştır. 1987 yılı net kârındaki %74 azalış, personel ve şube sayısındaki artışla açıklanabilirken, 1988 yılı net kârındaki %27 azalış ise, net faiz gelirlerindeki azalışla açıklanabilir. 1989 yılı net kârındaki %173 artış, net faiz gelirlerindeki %74 artış ile açıklanabilirken, 1990 yılı net kârındaki %177 artışın temel nedeni olarak net faiz gelirlerindeki %194 ve toplam faiz dışı gelirlerdeki %7 artış gösterilebilir. 1991 yılında net faiz gelirin %60 artması, toplam faiz dışı gelirlerin %26 azalması ve toplam faiz dışı giderlerin %9 artmasına rağmen net kârı %22 artırmıştır.

1992 yılında net kârı %27 azaltan nedenler, net faiz gelirin %18 artışı, toplam faiz dışı gelirlerin %28 azalışı, toplam faiz dışı giderlerin %13 artışı ve net iştiraklerin %94 artışı olarak sıralanabilir. 1993 yılında net faiz gelirlerindeki %34 artış ve toplam faiz dışı gelirlerdeki %87 azalış net kârın ancak %4 artmasını sağlayabilmiştir. 1994 yılında net faiz gelirin %222 artmasına rağmen, toplam faiz dışı giderlerin %86 artması ve özellikle net kambiyo ve net sermaye piyasası işlem gelirlerinin azalmasından kaynaklanan toplam faiz dışı gelirlerdeki %465 azalma, net kârı %4 azaltmıştır.

1995 yılında net faiz gelirleri %96 azalmış ancak, toplam faiz dışı gelirlerin %167 artması ve toplam faiz dışı giderlerin %26 azalması, bankanın net kârını %32.4 artırmıştır. 1996 yılı net kârındaki %35 azalışın nedenleri, net faiz gelirin %606 artmasına rağmen toplam faiz dışı gelirlerin %82 azalması olarak sıralanabilir.

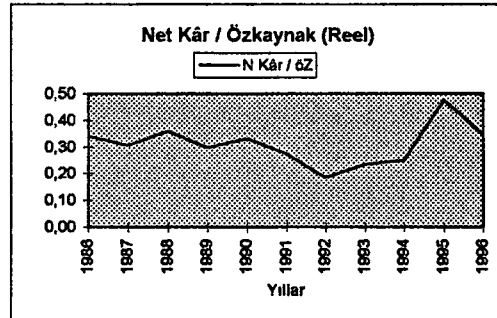
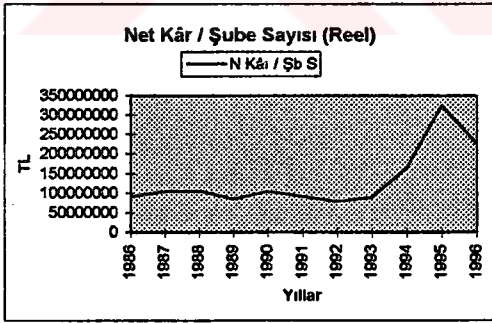
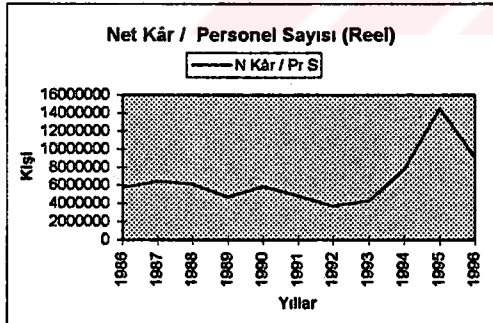
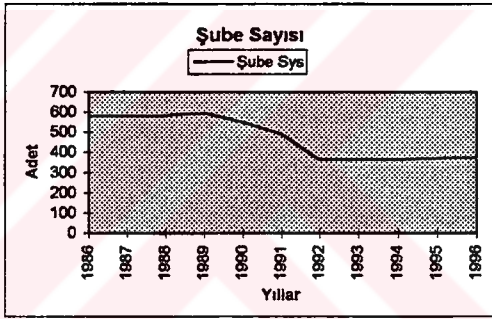
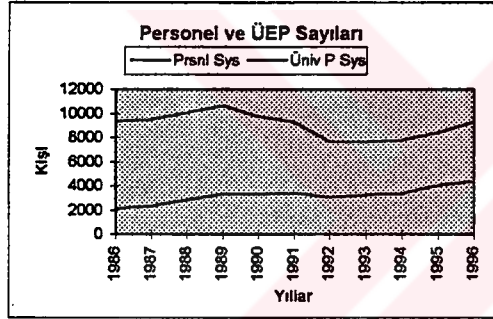
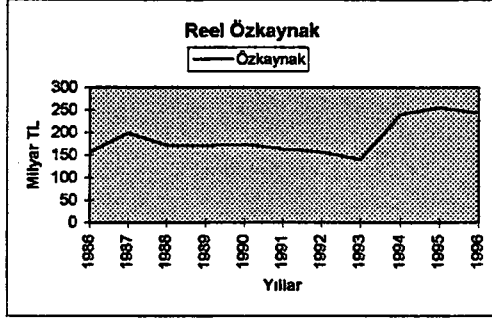
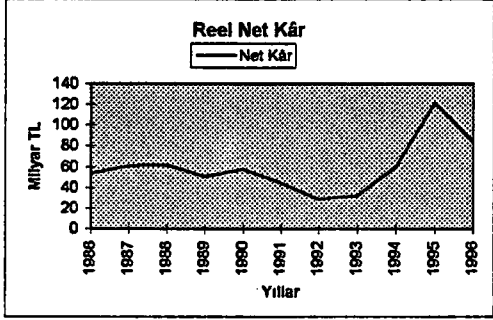
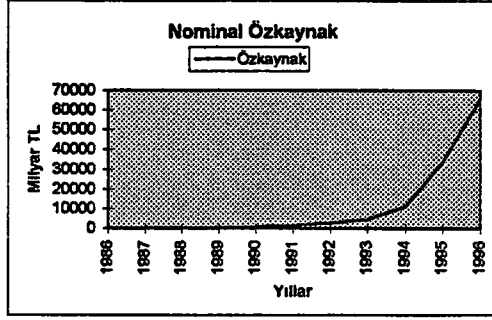
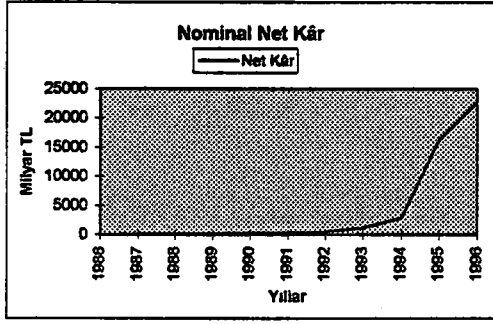
Grifik 21 : Yaşarbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1986-1996 yılları arasında devamlı artmış görünürken, reel net kâr 1989, 1991, 1992 ve 1996 yıllarında düşmüştür. 1989 yılında mevduatların %9.4 düşmesine rağmen mevduata verilen faizin %26.6 artması, net faiz gelirinin %40.5 azalmasında etkili olmuştur. Toplam faiz dışı gelirlerdeki %13.4 artışa rağmen personel sayısındaki ve dolayısıyla personel giderlerindeki artış sonucu faiz dışı giderlerin %23 artması, net kârın %18.4 azalmasına neden olmuştur. 1990 yılındaki artış, mevduat hacmindeki ve mevduata verilen faizdeki azalma sonucu net faiz gelirinin artması yanında, net takipteki alacaklar ile net iştiraklerin azalmasıyla açıklanabilir.

1991 yılı net kârındaki %22.5 azalış, net faiz gelirindeki artışa rağmen, toplam faiz dışı gelirlerin %33.5 azalması ve net takipteki alacakların %36 artmasıyla açıklanabilir. 1992 yılı net kârındaki %35.4 azalış ise, net faiz gelirindeki %38'lik düşüşle açıklanabilir. 1993 yılında net faiz gelirinin %100 artması ve toplam faiz dışı giderlerin %18 azalması, toplam faiz dışı gelirlerin %76 azalmasına rağmen net kârı %13.5 artırmıştır.

1994 yılında net kârın %84.4 artmasına yol açan faktör net faiz gelirlerindeki %91 artış olarak gösterilebilir. 1995 yılında net faiz gelirleri düşmesine rağmen, toplam faiz dışı gelirlerdeki özellikle, net kambiyo ve net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki iyileşmeden kaynaklanan artış ve toplam faiz dışı giderlerdeki azalış, net kârı %102 artırmıştır. 1996 yılı net faiz gelirlerinin yükselişi ve net iştiraklerin azalışına rağmen toplam faiz dışı gelirlerin %58.7 düşmesi net kârı %30.8 azaltmıştır.

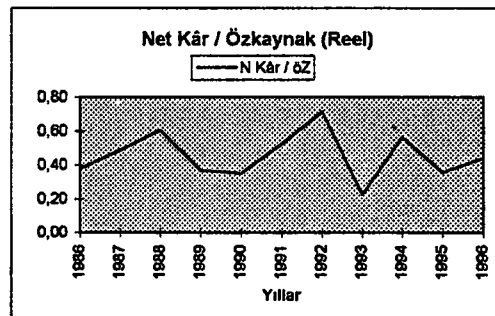
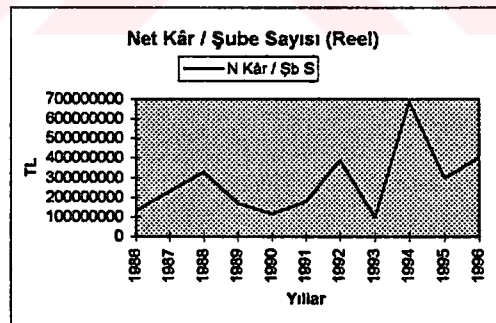
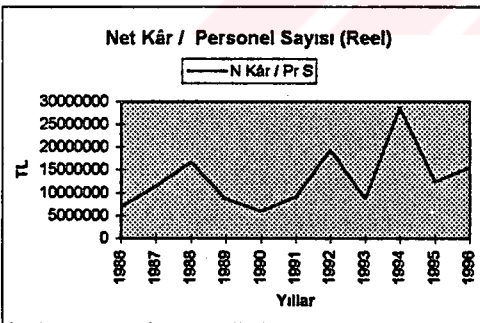
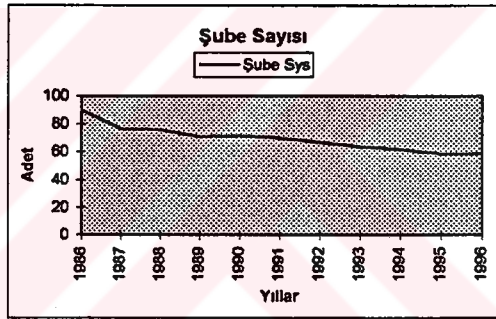
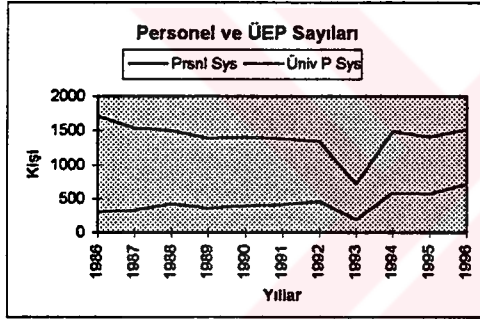
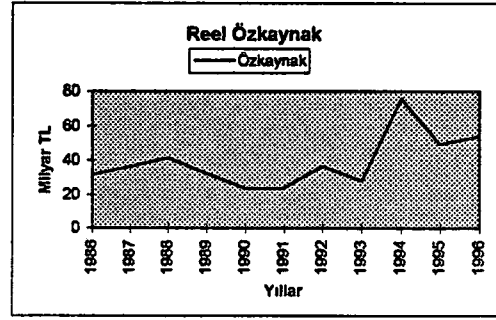
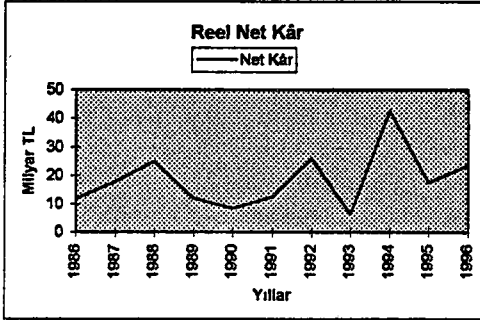
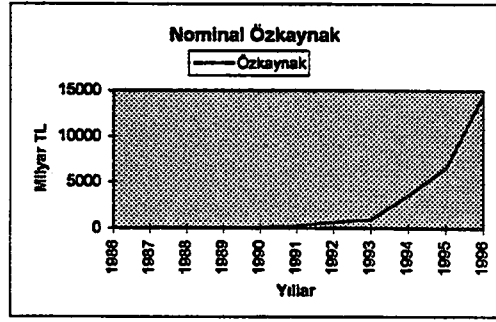
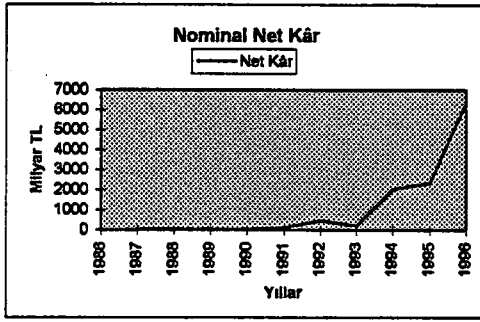
Grafik 22 : Yapı ve Kredi Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Osmanlı Bankası A.Ş.

Bankanın nominal net kârı sadece 1989 ve 1993 yıllarında düşmüş görünmekle birlikte, reel net kâr 1989, 1990, 1993 ve 1995 yıllarında düşme göstermiştir. 1989 yılı net kârındaki %52.2 düşüş, toplam faiz dışı gelirlerdeki %37.7 azalışla açıklanabilirken, 1990 yılı net kârındaki %31 azalış, net faiz gelirlerindeki %35.5 artışa rağmen toplam faiz dışı gelirlerin %48 azalması ile açıklanabilir.

1991 yılı net kâr artışı, net faiz gelirlerindeki artışla, 1992 yılı net kâr artışı ise, toplam faiz dışı gelirlerdeki artışla açıklanabilir. 1993 yılında net kârın %76 azalmasında etkili olan faktörler, net faiz gelirlerinin %30 düşmesi, toplam faiz dışı gelirlerin %80 azalması şeklinde sıralanabilir.

1994 yılında net kârın, ekonomik krize rağmen artış göstermesi net faiz gelirlerindeki artışın yanı sıra, özellikle net kambiyo ve net sermaye piyasası işlem gelirlerinden kaynaklanan toplam faiz dışı gelir artışı ile açıklanabilir. 1995 yılında net kârın tekrar %59 azalması, hem net faiz gelirlerindeki hem de toplam faiz dışı gelirlerdeki azalışla açıklanabilmektedir. 1996 yılında ise, net faiz gelirinin iyileşmesiyle, net kâr artmıştır.

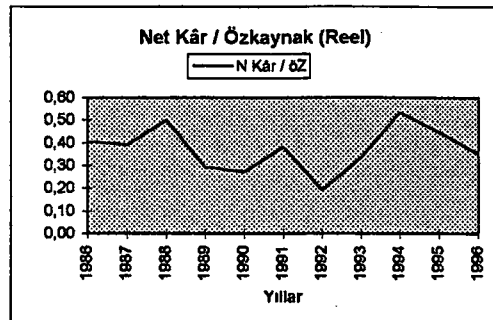
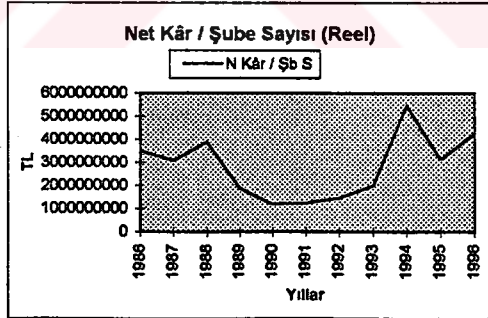
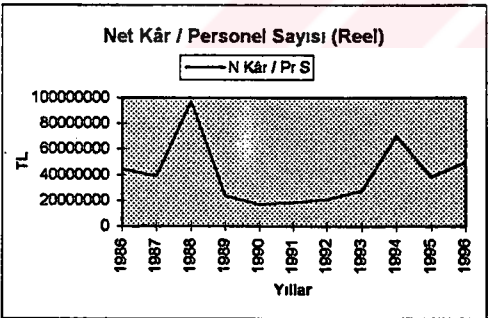
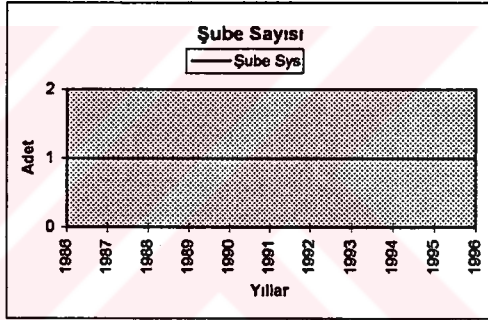
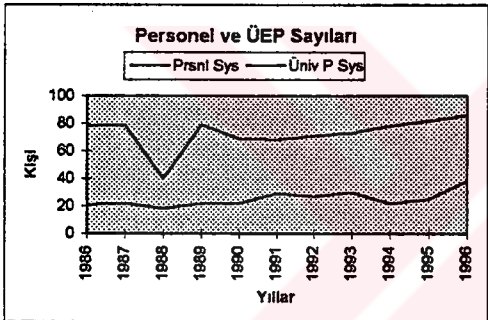
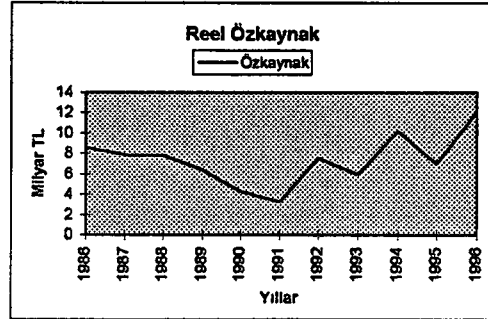
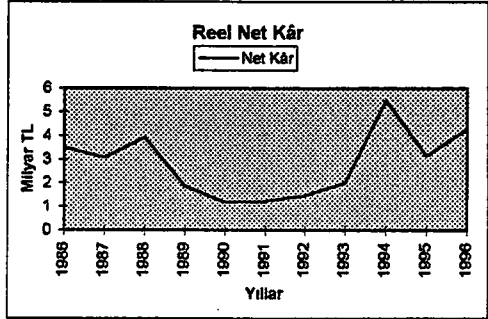
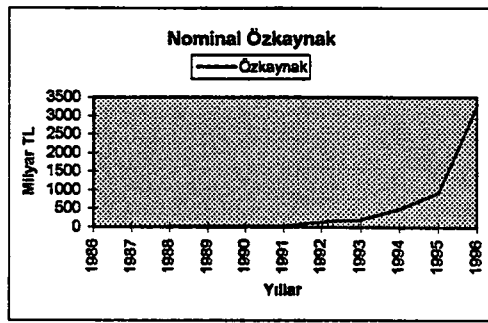
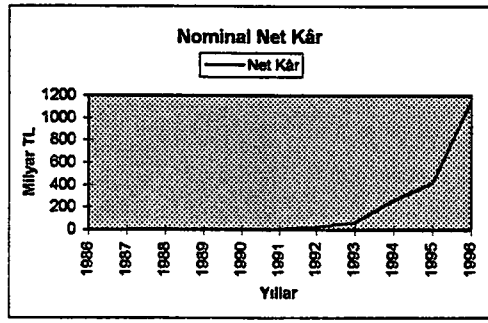
Grafik 23 : Osmanlı Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

ABN Amro Bank N.V.

Bankanın nominal net kârı sadece 1990 yılında düşmüş iken, reel net kâr 1987, 1989, 1990 ve 1995 yıllarında düşme göstermiştir. 1987 yılındaki düşüş, mevduat hacmindeki artış sonucu net faiz gelirlerinin düşmesi ile açıklanabilirken 1989 yılındaki düşüş, menkul değerler cüzdanındaki %27 düşüş yanında personel sayısındaki ve dolayısıyla giderlerindeki artış sonucu faiz dışı giderlerin %28.6 artması ve özellikle net kambiyo gelirlerindeki azalıştan kaynaklanan toplam faiz dışı gelirlerin %42 azalması ile açıklanabilir. 1990 yılında net kârın %37 düşmesinin nedenleri, mevduat ve kredi hacmindeki daralma sonucu net faiz gelirlerinin %12.5 azalması yanında, toplam faiz dışı gelirlerin %40 azalması olarak sıralanabilir.

1991-1995 yılları arasında net kârın yükselmesindeki temel faktörler, özellikle menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerindeki artışlardan ve mevduat hacmindeki düşüşlerden kaynaklanan net faiz gelirlerindeki artış olarak sıralanabilir. 1994 ekonomik krizinde bankanın net kârını %175 artırması, özellikle kredilerden alınan faizin yükselmesinden kaynaklanan net faiz gelirlerindeki %131 artış ile açıklanabilir.

1995 yılındaki %45 net kâr azalışı, kredi hacmindeki artışın mevduat hacmindeki artışın çok altında kalması yanında kredilerden alınan faizin %77.7 düşmesi ile açıklanabilir. 1996 yılındaki %39 net kâr artışının temel nedeni, özellikle net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki %37.5 artış sonucu toplam faiz dışı gelirlerin %483 artması ile açıklanabilir.

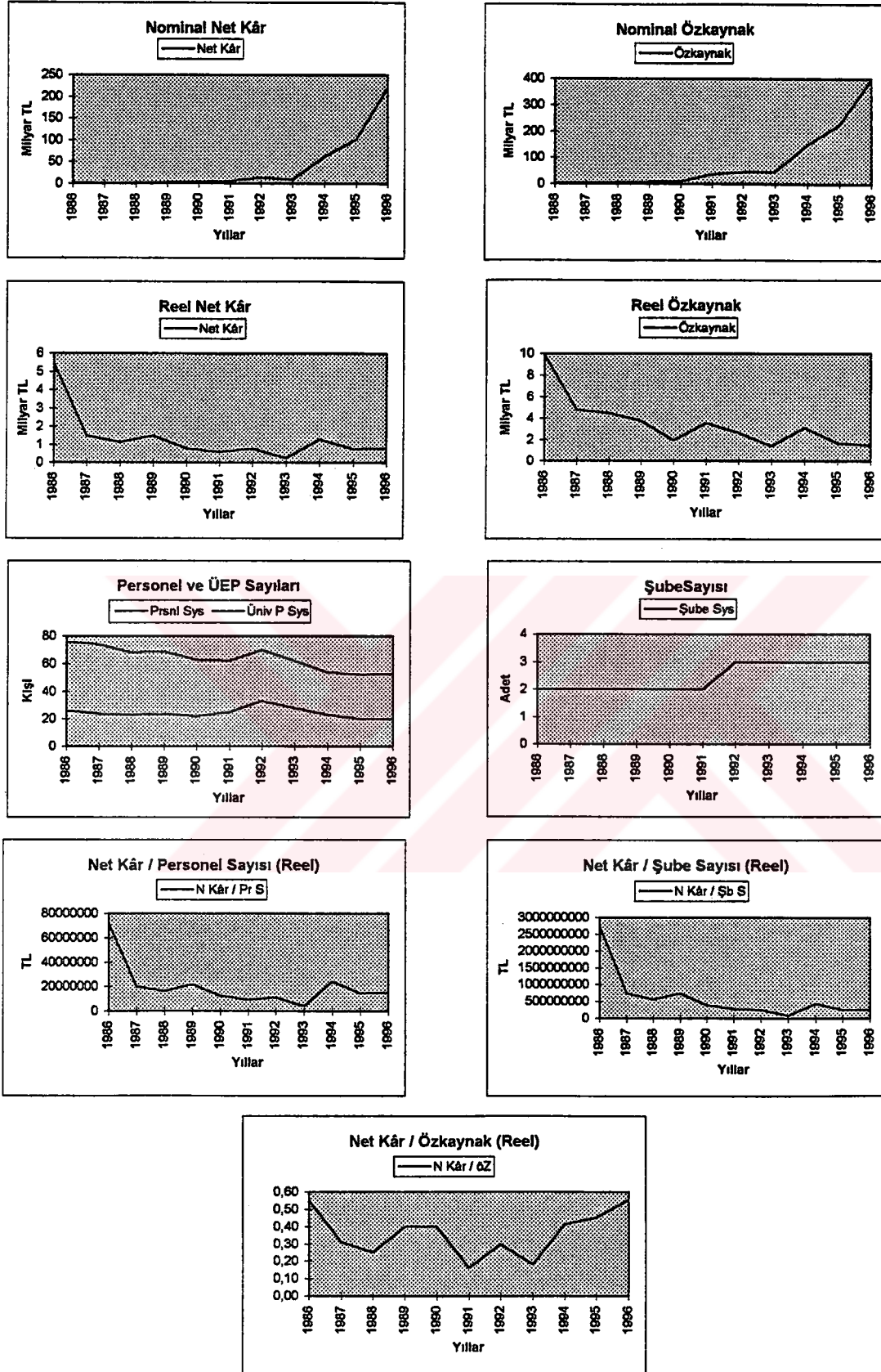
Grafik 24 : ABN Amro Bank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Bank Mellat

Bankanın nominal net kârı 1987 ve 1993 yıllarında, reel net kâr ise 1987, 1988, 1990, 1991, 1993 ve 1995 yıllarında düşme göstermiştir. 1987 ve 1988 yıllarındaki düşüş özellikle menkul değerler cüzdanındaki ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirindeki düşüşle açıklanabilirken, 1989 yılında kredi hacminin ve kredilerden alınan faizin artmasıyla toplam faiz gelirlerinin yükselmesi sonucu, net kârın %36 arttığı söylenebilir.

1990 yılında mevduat, kredi ve menkul değerler cüzdanı hacmi yükselmiş ancak kredilerden alınan faiz ve menkul değerler cüzdanı faiz geliri azalma göstermiştir. Mevduata verilen faizdeki düşüşün %25 seviyesinde kalması sonucu, net faiz geliri %47.4 azalmıştır. Net komisyon gelirinin düşmesiyle toplam faiz dışı gelirlerin de azalması ile net kâr %46.7 düşmüştür. 1991 yılında kredilerden alınan faizin düşmesiyle net faiz geliri azalmış, toplam faiz dışı gelirlerin de yine net komisyon gelirindeki düşme nedeniyle azalması sonucu, net kâr %25 azalmıştır. 1992 yılında %33 net kâr artışı, net faiz gelirindeki düşüş karşısında toplam faiz dışı gelirdeki artışla açıklanabilir. 1993 yılında net kârın %62.5 düşmesinde, net faiz gelirinin %37.5 ve toplam faiz dışı gelirlerin %57 düşmesi etkili olmuştur.

1994 yılında ekonomik krize rağmen kredilerden alınan faiz ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerindeki artışla net faiz gelirleri %100 artarken, net komisyon gelirleri %300 ve net kambiyo gelirleri %200 artış göstermiş bu ise, net kârı %333 artırmıştır. 1995 yılında kredilerden alınan faiz %50 azalırken, toplam faiz dışı gelirlerin net komisyon ve net kambiyo gelirlerindeki azalış nedeniyle %61 düşmesi sonucu net kâr %38.5 azalmıştır.

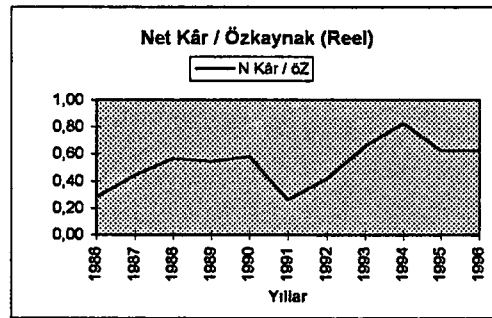
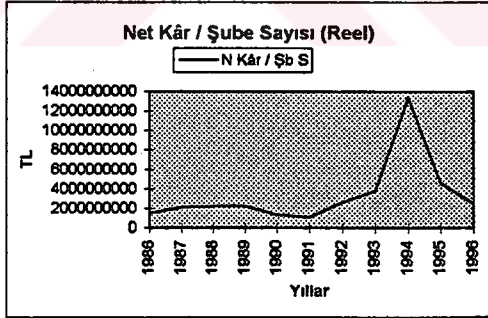
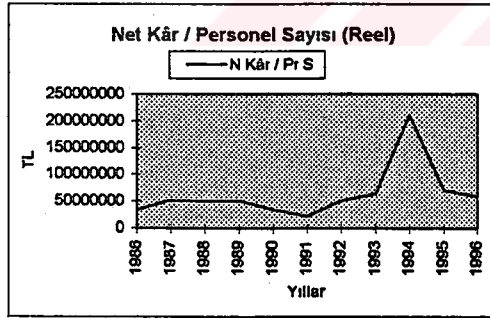
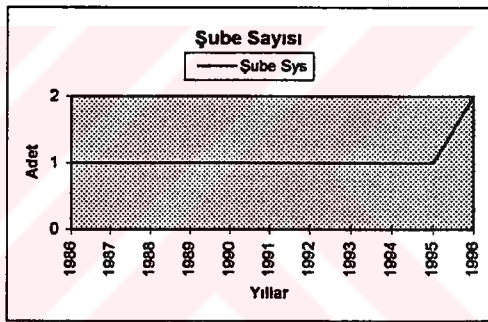
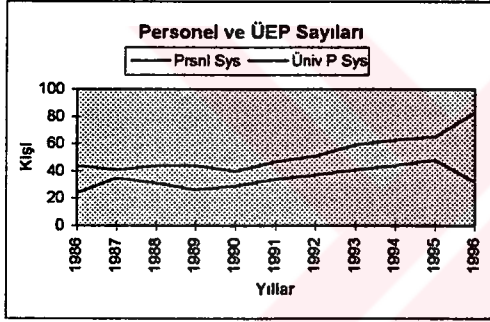
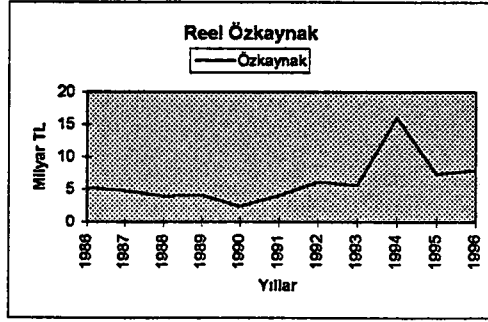
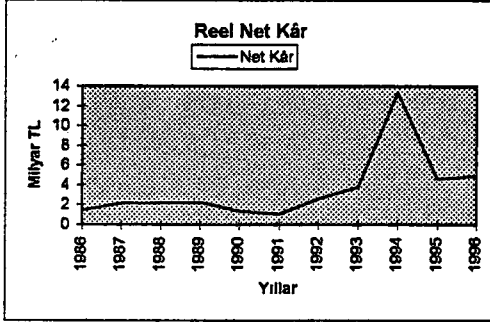
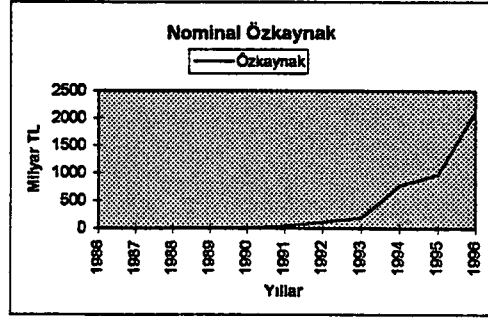
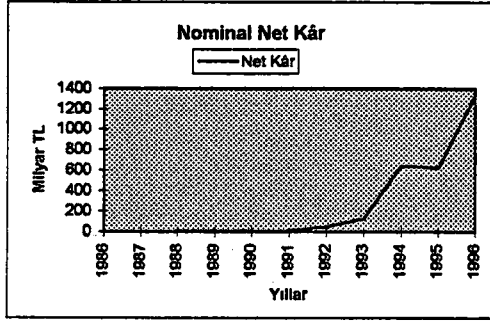
Grafik 25 : Bank Mellat'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

The Chase Manhattan Bank N.A.

Bankanın nominal net kârı sadece 1995 yılında düşmesine karşın reel net kâr 1990, 1991 ve 1995 yıllarında düşme göstermiştir. 1988 yılından itibaren net faiz gelirlerindeki artışa karşın toplam faiz dışı gelirlerdeki azalış, net kâr artış hızını yavaşlatmıştır.

1990 ve 1991 yıllarında net faiz gelirlerindeki artış karşısında, net kambiyo gelirlerindeki azalıştan kaynaklanan toplam faiz dışı gelirlerin düşüşü, net kârın bu yıllarda azalmasına yol açmıştır. 1992 yılında net faiz gelirinin artması ve toplam faiz dışı gelirlerin iyileşmesi net kârı artırırken, 1993 yılında net faiz gelirlerinin düşmesine rağmen toplam faiz dışı giderlerin düşmesi ve toplam faiz dışı gelirlerin artması net kârı yükseltmiştir. 1994 yılında özellikle net faiz gelirlerindeki ve toplam faiz dışı gelirlerdeki artış sonucu net kâr yükselmiştir.

1995 yılında mevduat hacmindeki artışa karşın kredi hacmindeki düşüş net faiz gelirlerini %24 düşürmüştür ayrıca, net komisyon ve net sermaye piyasası işlem gelirlerindeki azalış sonucu toplam faiz dışı gelirler %123 azaltmıştır. Bu durumda net kârda %68 düşme gerçekleşmiştir. 1996 yılındaki %9 net kâr artışı, menkul değerler cüzdanı ve menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerindeki artışla açıklanabilir. Bu sonuçta toplam faiz dışı gelirlerdeki düşüşe karşılık toplam faiz dışı giderlerin de düşmesi etkili olmuştur.

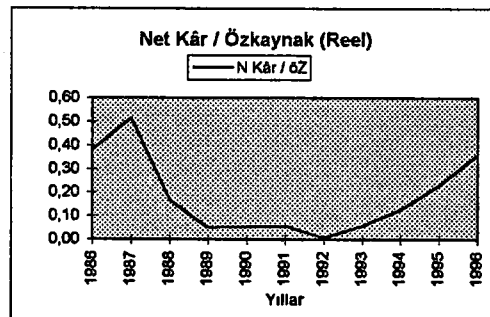
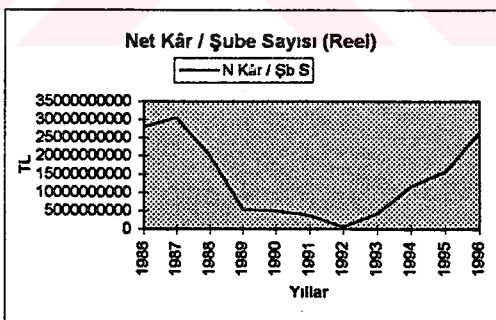
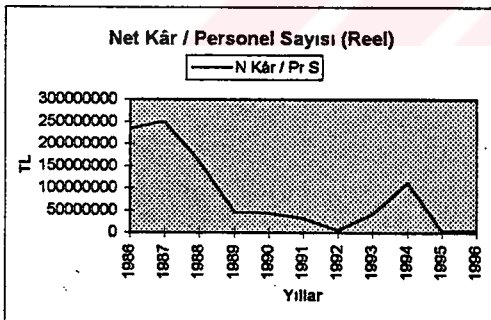
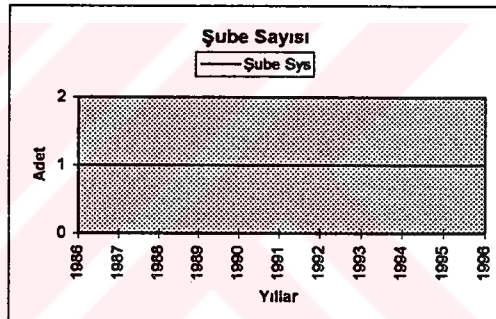
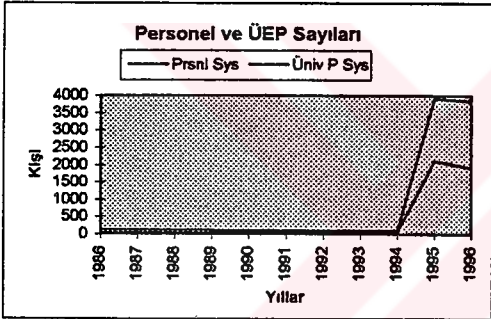
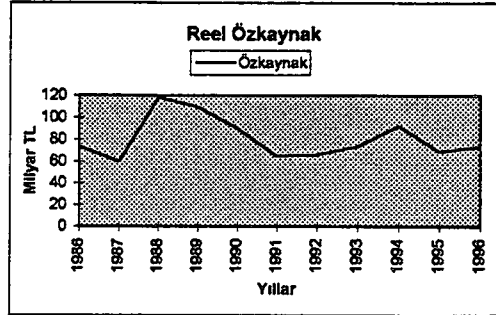
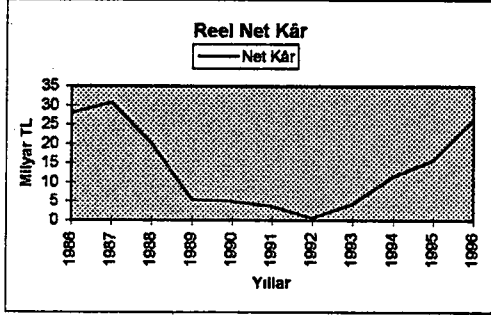
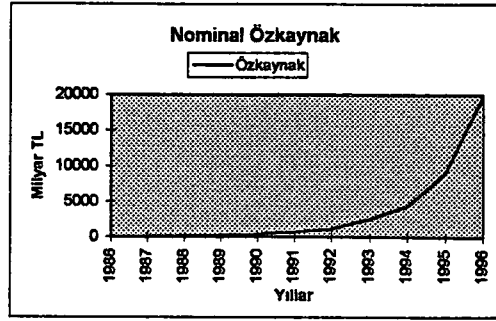
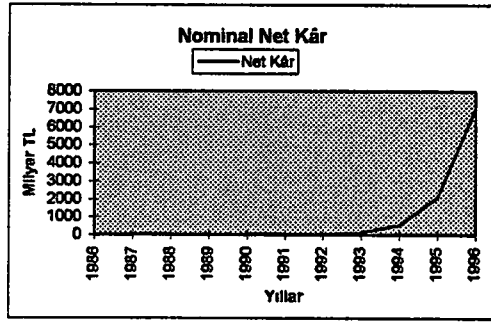
Grafik 26 : The Chase Manhattan Bank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

İller Bankası

Bankanın nominal net kârı 1989 ve 1992 yıllarında, reel net kârı ise 1988-1992 yılları arasında devamlı düşme göstermiştir. 1988-1992 yılları arasında net kâr düşüşünün nedenleri, kredi hacmindeki daralma nedeniyle kredilerden alınan faizin dalgalanma göstermesi, mevduat kabul etmemesine rağmen toplam faiz giderlerinin artması ve toplam faiz dışı giderlerin toplam faiz dışı gelirlerden daha yüksek olması şeklinde sıralanabilir.

1993 yılında kredi hacmindeki %1.2 artışa rağmen kredilerden alınan faizin %52 yükselmesi, net kârın %633 yükselmesine yol açmıştır. 1994 yılında krediler %2.3 artarken kredilerden alınan faiz %123 artmıştır. Bununla birlikte toplam faiz dışı giderlerdeki %26 artışa rağmen toplam faiz dışı gelirlerin %64 artması, ekonomik kriz döneminde bankanın reel net kârını %166 artırmasını sağlamıştır.

1995 yılında kredi hacminin düşmesiyle kredilerden alınan faiz düşmüş ancak toplam faiz giderlerinin de düşmesiyle net faiz gelirlerinde değişme olmamıştır. Ayrıca, toplam faiz dışı gelirlerin %41 düşmesine karşılık toplam faiz dışı giderlerin %39 düşmesi net kârın %36 artmasında etkili olmuştur. 1995 yılında personel sayısındaki aşırı artışa rağmen personel giderleri ve faiz dışı giderler düşmüştür. 1996 net kârını %66 artıran temel faktörler ise, toplam faiz giderlerinin ve toplam faiz dışı giderlerin düşmesi, toplam faiz dışı gelirlerin yükselmesi olarak sıralanabilir.

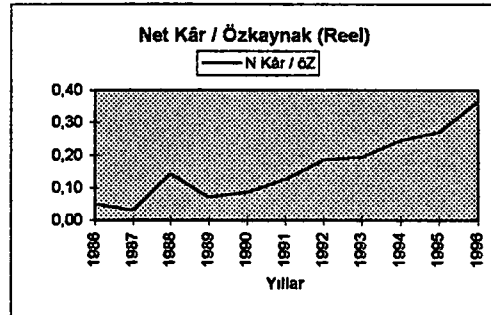
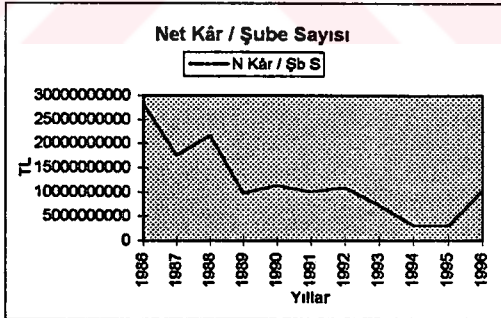
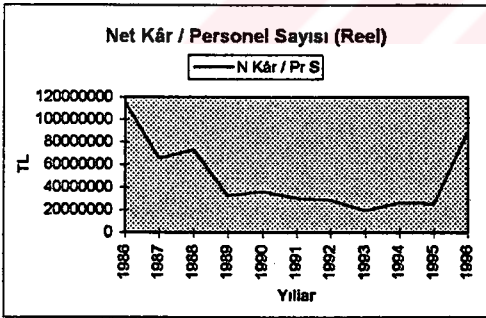
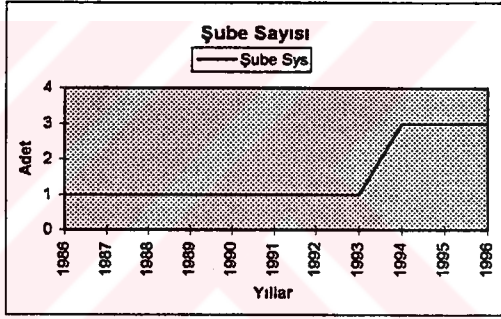
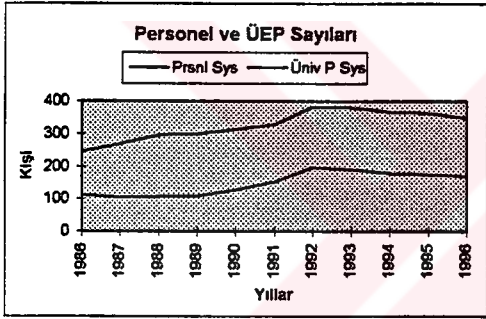
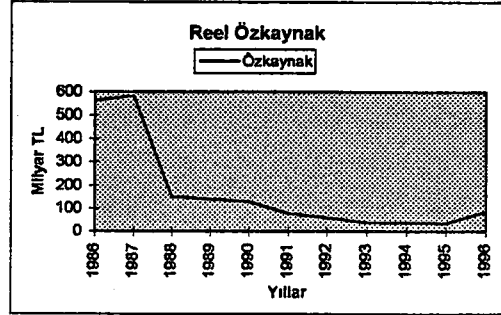
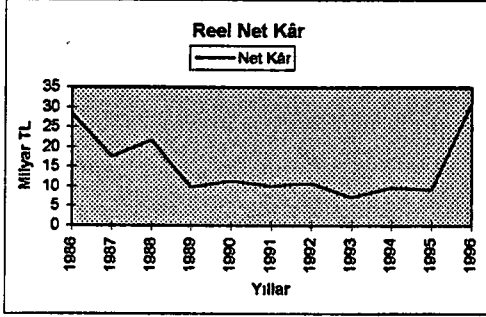
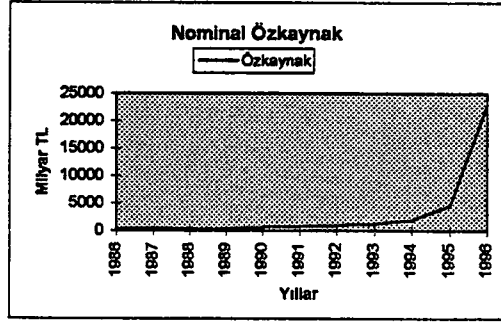
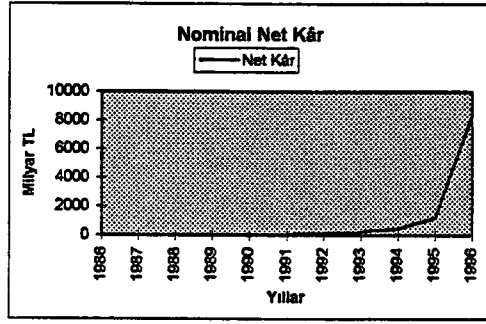

Grafik 27 : İller Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türkiye ihracat Kredi Bankası (Türk Eximbank) A.Ş.

Bankanın nominal net kârı sadece 1989 yılında düşmüş iken, reel net kâr 1987, 1989, 1991, 1993 ve 1995 yıllarında düşmüştür. 1987 yılındaki düşüş kredi hacmindeki daralma ve personel sayısındaki artışla açıklanabilir. 1988 yılında ise, net faiz gelirlerinin net faiz dışı gelirlerden yüksek olması net kârı artırmıştır. 1989 yılında net faiz gelirleri ve toplam faiz dışı gelirlerin yükselmesi karşısında toplam faiz dışı giderlerin artması net kârı düşürmüştür. 1991 yılında toplam faiz dışı gelirlerdeki düşüş net kârı azaltmıştır. 1993 yılında toplam faiz dışı giderlerdeki düşüşe rağmen, net faiz gelirlerinin ve toplam faiz dışı gelirlerin düşüşü, net kârın azalmasına yol açmıştır.

1994 ekonomik krizinde devalüasyon sonucu ihracat artışına yönelik olarak yükselen kredi hacmi, net faiz gelirlerini yükseltmiş bunun yanında toplam faiz dışı gelirlerdeki düşüşe rağmen toplam faiz dışı giderlerin de düşmesi sonucu net kâr artmıştır. 1995 yılında net faiz gelirlerinde yüksek oranlı düşüş, toplam faiz dışı giderlerin düşmesi ve toplam faiz dışı gelirlerin yükselmesine rağmen net kârı %6 azaltmıştır. 1996 yılında net kârın %239 artışı, toplam faiz dışı giderlerin %78.5 azalması yanında, net faiz gelirlerinin %15.5 artması ile açıklanabilir. Net faiz gelirlerinin artışında toplam faiz giderlerindeki %120 düşüşün etkisi büyüktür.

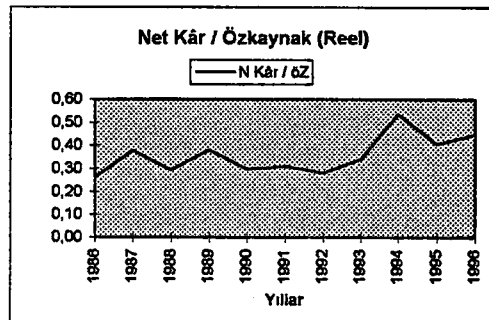
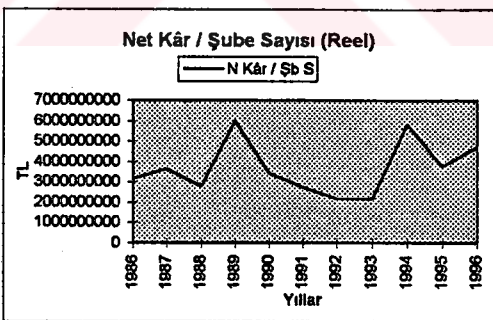
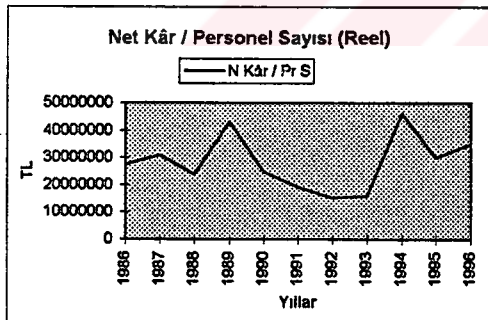
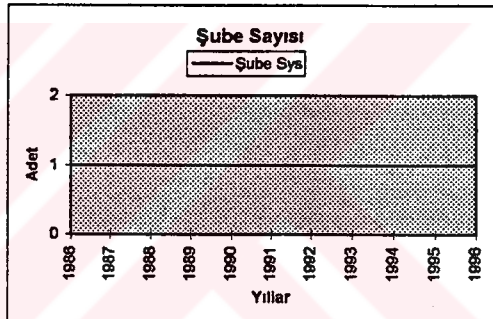
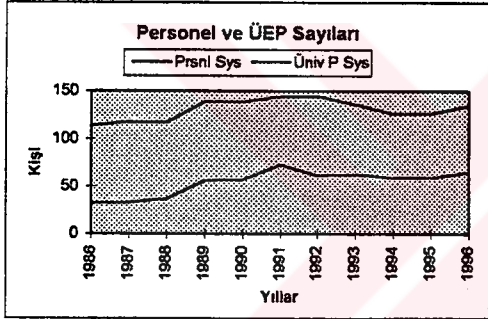
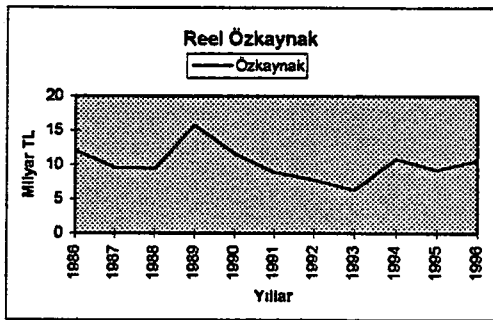
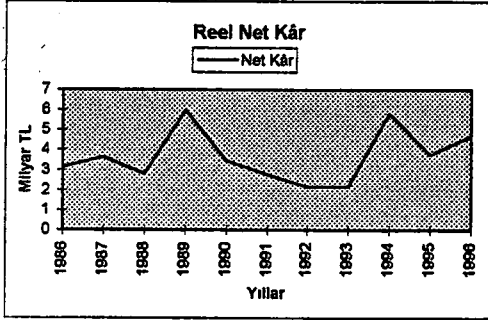
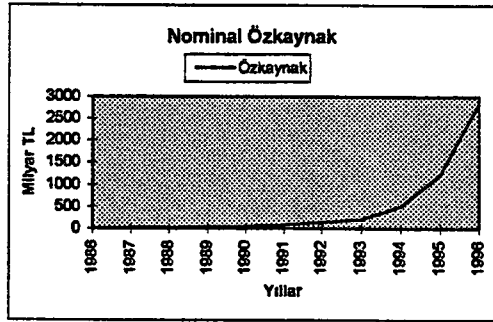
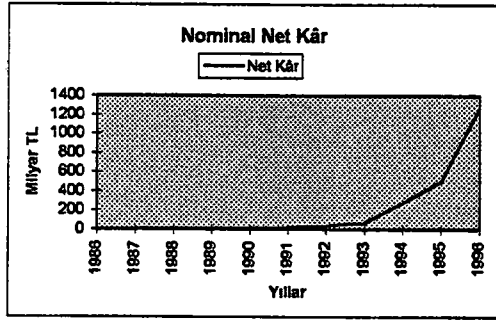
Grifik 28 : Türk Eximbank'a Ait Bazı Finansal Göstergeler

Sınai Yatırım ve Kredi Bankası A.O.

Bankanın nominal net kârı 1986-1996 yılları arasında devamlı artmasına rağmen, reel net kârı 1988, 1990-1993 arası ve 1995 yıllarında azalmıştır. 1988 yılındaki azalış, kredi ve menkul değerler cüzdanı hacminin azalmasıyla açıklanabilirken, 1989 yılındaki net kâr artışı, özellikle net sermaye piyasası işlem gelirlerinden kaynaklanan toplam faiz dışı gelirlerdeki artışla açıklanabilir.

1990-1993 yılları arasında net kârın devamlı düşüşü, kredi ve kredilerden alınan faizlerdeki azalma nedeniyle, net faiz gelirlerinin azalması yanında toplam faiz dışı gelirlerin de sürekli azalması ile açıklanabilir. 1994 ekonomik kriz döneminde, kredi hacmindeki artış sonucu net faiz gelirinin %312 yükselmesi yanında, net kambiyo gelirlerindeki artıştan kaynaklanan %38.5 oranındaki toplam faiz dışı gelir artışı, net kârın artmasını sağlamıştır.

1995 yılında kredi hacmi daralmış kredilerden alınan faiz düşmüş, net faiz gelirleri azalmıştır. Net kambiyo ve net sermaye piyasası işlem gelirlerinin azalmasıyla toplam faiz dışı gelirlerin de düşmesi, toplam faiz dışı giderlerdeki azalışa rağmen net kârı %36 düşürmüştür. 1996 yılında gerçekleşen %24 net kâr artışı, toplam faiz dışı gelirlerin %87 artışıyla açıklanabilir.

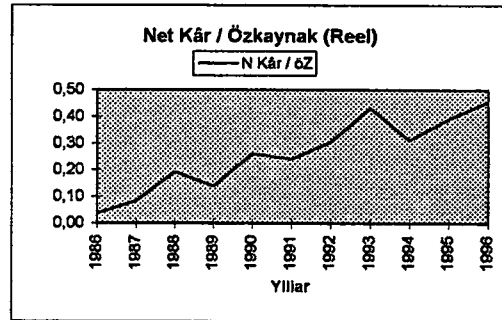
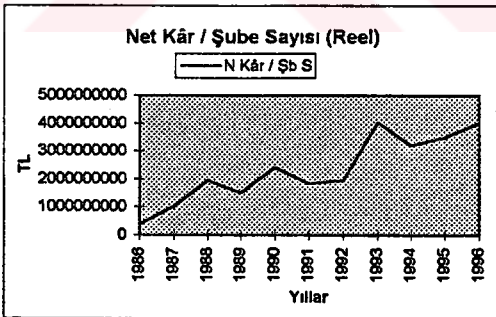
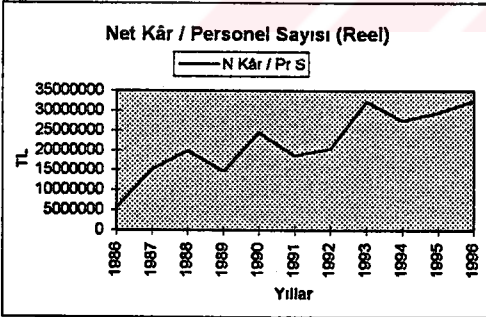
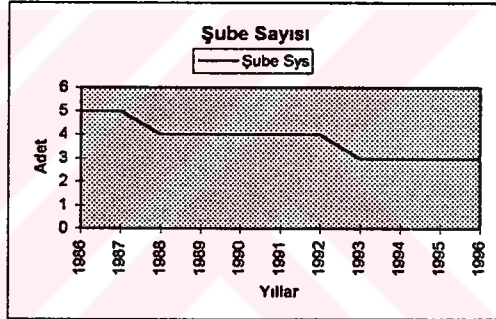
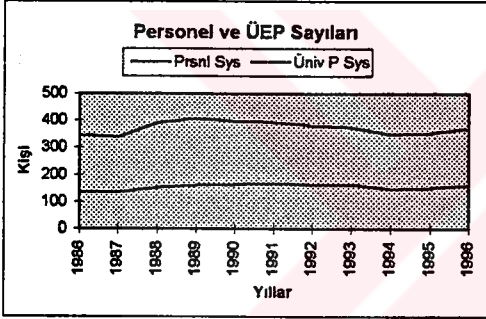
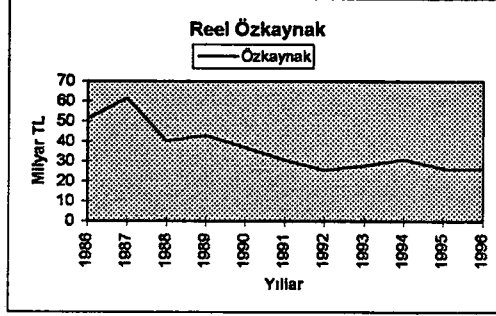
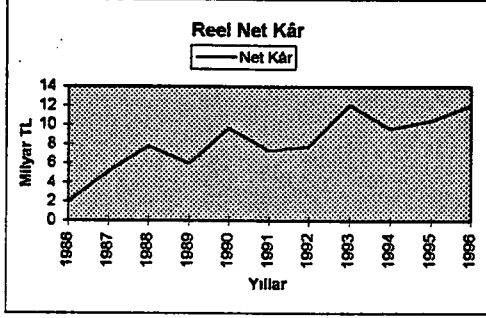
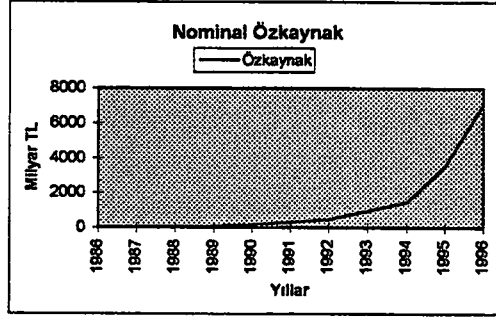
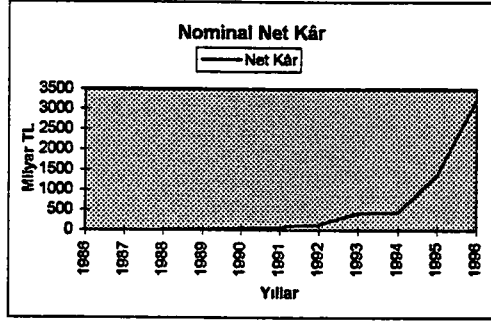

Grafik 29 : Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.

Bankanın nominal net kârı 1986-1996 yılları arasında hiç azalmazken, reel net kâr 1989, 1991 ve 1994 yıllarında azalmıştır. 1989 yılındaki net kâr düşüşü, toplam faiz dışı gelirlerdeki %133 artışa karşın, toplam faiz dışı giderlerin %97 artması ve net faiz gelirlerinin %25 azalması ile açıklanabilir. 1990 yılındaki artış, net faiz gelirlerindeki ve toplam faiz dışı gelirlerdeki düşüşe karşın toplam faiz dışı giderlerdeki düşme ile açıklanabilir.

1991 yılında toplam faiz dışı gelirlerin düşmesiyle net kâr düşmüş, 1992 ve 1993 yıllarında net faiz gelirlerinin yükselmesi yanında toplam faiz dışı giderlerin düşmesi ile net kâr yükselmiştir. 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz döneminde, bankanın net faiz gelirleri ve toplam faiz dışı gelirleri artmasına karşın, personel sayısındaki azalışa rağmen personel giderlerinin artması sonucu faiz dışı giderlerin yükselmesi, net kârı düşürmüştür. 1995 ve 1996 yıllarındaki net kâr artışının temel nedeni ise, toplam faiz dışı giderlerin azalışı ile açıklanabilir.

Grafik 30 : Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'na Ait Bazı Finansal Göstergeler

III. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE VERİMLİLİĞİN ANALİZİ

Türk Bankacılık Sistemi'nde 1996 yılı itibarıyla banka sayısı 69'dur. Bunlardan kuruluş yılı ve statü değişiklikleri dikkate alınarak 28 banka elendikten sonra, 41 banka analize alınmıştır. Modelin bir değişkeni olarak kullanılan üniversite eğitilmiş personel sayısının, Türkiye Bankalar Birliği tarafından çıkarılan Bankalarımız yayınlarında ancak, 1986 yılından itibaren ayrıma tabi tutulması nedeniyle, veriler 1986-1996 dönemini kapsamaktadır. Ayrıca, 1986-1996 dönem aralığında net kâr elde edemeyen bankalar da analize dahil edilmemiş ve sonuçta, banka sayısı 30 olarak sınırlandırılmıştır²²³.

A. ANALİZ YÖNTEMİ VE VERİLERİN DÜZENLENMESİ

Enflasyonist ortamlarda verimlilik analizlerinin gerçeği yansıtmayacağı dikkate alınarak, analiz kapsamındaki bankaların bilanço verileri, Devlet İstatistik Enstitüsü yeni GSMH serisinin, mali kuruluşlara ait deflatörü ile sabit fiyatlara dönüştürülmüştür. "Mali kuruluşlar" katma değerinin sabit fiyatlarla katma değere bölünmesiyle elde edilen deflatör, Tablo 11'de sunulmaktadır.

Tablo 11 : Mali Kuruluşlar Deflatörü (1987=100)

(Milyar TL)

Yıllar	CARİ FİYATLAR (CF)	SABİT FİYATLAR (SF)	DEFLATÖR (CF / SF).100
1986	1.261	2.207	57,14
1987	2.288	2.288	100,00
1988	4.282	2.389	179,24
1989	6.499	2.447	265,59
1990	12.660	2.496	507,21
1991	26.060	2.515	1.036,18
1992	43.492	2.463	1.765,81
1993	84.453	2.453	3.442,85
1994	115.011	2.417	4.758,42
1995	322.590	2.424	13.308,17
1996	668.544	2.483	26.924,85

Kaynak : T.C. Başbakanlık D.P.T., Temel Ekonomik Göstergeler, Mayıs 1997, s.13'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

²²³ EK I'e bakınız.

Bu çalışmada, Türk Bankacılık Sistemi'nde verimlilik ve verimliliğe etki eden etmenlerin belirlenebilmesi amacıyla, çoklu regresyon yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan kalıp,

$$y = a + b_1 X_1 + \dots + b_n X_n$$

biçimindedir²²⁴. Tezin ikinci bölümünde verimlilik ölçümlerinde kullanılan farklı ölçütlerin varlığı dikkate alınarak üç ayrı gösterge oluşturulmuştur. Bunlar regresyon modellerinin bağımlı değişkenleri olup, modellerde;

NKPS = Personel Verimliliği (Net Kâr / Personel Sayısı)

NKÖZ = Özkaynak Verimliliği (Net Kâr / Özkaynak)

NKŞB = Şube Verimliliği (Net Kâr / Şube Sayısı)

olarak kullanılmıştır.

Kullanılacak modellerin bağımsız değişkenlerinin seçiminde önce her bir bağımlı değişkene göre hazırlanmış tüm değişkenlerin kısmi korelasyon katsayıları incelenmiştir. Elde edilen katsayıların analizinden sonra aşağıdaki değişkenlerin bağımsız değişkenler olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

BORÇ : Borçlanma veya Yabancı Kaynak Oranı [1-(Özkaynak/Aktif Toplamı)]

ÜEPS : Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Toplam Personel Sayısı

ŞUBE : Şube Sayısı

KMDC : (Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı) / Aktif Toplamı

AKSK : Aktif Toplamı / Sektör Aktifi

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin seçimiyle oluşturulan modeller sırasıyla,

²²⁴ Bu tür bir kalıp seçilmesinin nedeni, katsayılarının doğrudan elastikiyeti göstermesidir.

$$NKPS = A \text{ BORÇ}^\alpha \text{ ÜEPS}^\beta \text{ ŞUBE}^\epsilon \text{ KMDC}^\theta \text{ AKSK}^\gamma$$

$$NKÖZ = A \text{ BORÇ}^\alpha \text{ ÜEPS}^\beta \text{ ŞUBE}^\epsilon \text{ KMDC}^\theta \text{ AKSK}^\gamma$$

$$NKŞB = A \text{ BORÇ}^\alpha \text{ ÜEPS}^\beta \text{ ŞUBE}^\epsilon \text{ KMDC}^\theta \text{ AKSK}^\gamma$$

biçimindedir. Bunların çift-logaritmik açılımı da,

$$\ln NKPS = \ln A + \alpha \cdot \ln \text{BORÇ} + \beta \cdot \ln \text{ÜEPS} + \epsilon \cdot \ln \text{ŞUBE} + \theta \cdot \ln \text{KMDC} + \gamma \cdot \ln \text{AKSK}$$

$$\ln NKÖZ = \ln A + \alpha \cdot \ln \text{BORÇ} + \beta \cdot \ln \text{ÜEPS} + \epsilon \cdot \ln \text{ŞUBE} + \theta \cdot \ln \text{KMDC} + \gamma \cdot \ln \text{AKSK}$$

$$\ln NKŞB = \ln A + \alpha \cdot \ln \text{BORÇ} + \beta \cdot \ln \text{ÜEPS} + \epsilon \cdot \ln \text{ŞUBE} + \theta \cdot \ln \text{KMDC} + \gamma \cdot \ln \text{AKSK}$$

şeklinde yazılabilir.

Yukarıda oluşturulan modellerin, SPSS for Windows 6.0 yazılımı kullanılarak Backward-Elimination (Geriye Doğru Ayıklama) yöntemi ile elde edilen regresyon analizi sonuçları ve açıklamaları yapılmıştır.

B. ANALİZDE KULLANILAN DEĞİŞKENLER

Borçlanma Oranı : Bankaların temel fon kaynağı vadesiz ve vadeli mevduatlardır. Bunun yanında, 1989 yılında 32 sayılı kararla önem kazanan yurtdışından borçlanma da bankaların fon kaynakları arasında önemli bir yere sahiptir. Ülkenin ekonomik durumu göz önüne alınarak, yabancı derecelendirme kuruluşlarınca belirlenen olumsuz kredi notları, bankaların borçlanma maliyetlerini yükseltmektedir. Ayrıca, bankaların yurtdışından temin ettikleri döviz borçlarını TL'ye döndürerek iç piyasayı fonlamaları söz konusudur. Bu şekilde açık pozisyon tutan bankalar kur riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

Özellikle, ülkemizdeki gibi piyasaların dalgalanma gösterdiği ve belirsizlik ortamının yaşandığı dönemlerde bankalar, kaynak maliyetlerini düşürmek için daha çok vadesiz mevduat toplamaya yönelirler. Bu dönemlerde faiz oranlarının yüksek olması bankaların kaynak maliyetini artırdığı için, kredi pazarlaması güçleşmekte ve yüksek faiz

oranları ile kullanılan kredilerin de geri dönüş riski artmaktadır. Bu nedenle, yüksek maliyetle elde edilen kaynakların, kullandırma ve risk sorunları, borçlanma oranının bankaların verimliliğini düşürücü etki yapmasına yol açmaktadır. Bankaların özkaynak miktarını artırmaları, borçlanma oranından olumsuz etkilenme derecelerini düşürecektir.

Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Toplam Personel Sayısı : Bankalarda üniversite eğitimli personelin genel olarak dört faaliyet alanı bulunmaktadır. İlk grup; müşteri ilişkileri ve kırtasiye işleri ile uğraşanlar, ikinci grup; uzman ve uzman yardımcıları, üçüncü grup; bireysel bankacılık hizmetleri sunanlar ve dördüncü grup; müşteri temsilcileri, kurumsal pazarlama hizmeti sunanlar olarak sıralanabilir. İlk grup genellikle asgari ücretle çalışmakta ve bankanın verimliliği üzerindeki etkisi çok düşük olmaktadır. İkinci grup maaş + tazminatla çalışmakta olup, bankanın verimliliği üzerindeki etkisi ilk gruptan daha yüksektir. Üçüncü grubun maaş + tazminat + prim ile çalıştığı ve bankanın verimliliğine etkisinin yüksek olduğu söylenebilmektedir. Dördüncü grup ise, maaş + tazminat + prim yanında otomobil ve lojman gibi teşvik unsurları ile çalışmaktadırlar. Bu grup, bankanın verimliliği üzerindeki etkisi en yüksek olan gruptur. Özellikle son iki grubun banka içi ve dışı eğitimi için yapılan harcamalar çok yüksek düzeydedir. Ayrıca, elemanların ilk başlama ve eğitim seminerleri sürecinde bankanın verimliliğine etkileri, azaltıcı yöndedir.

Bankalar genellikle her elemana belirli sayıda müşteri (özellikle kurumsal müşteri) ile çalışma imkanı verirler. Bir elemana düşen müşteri sayısı arttıkça, bankaların da eleman talepleri artmaktadır. Bunun yanında, bu tür personel arasında ekstern eğitim görmüş elemanlar da vardır. Bütün bunlar dikkate alındığında, bankalardaki üniversite eğitimli personel sayısının yoğunlaştığı gruba göre, verimliliğe olumlu ya da olumsuz etkisi söz konusu olabilecektir.

Şube Sayısı : Bankaların daha çok mevduat toplamak üzere çok şubeli çalışma politikaları, son yıllarda şubelere yapılan giderlerin, yeterli getiriye sağlayamaması nedeniyle, verimlilik üzerinde olumsuz etkiler yaratmaya başlamıştır. Şube giderlerinin yüksekliği ve rasyonel çalışmayan şubeler ortaya çıkması yanında, yine son zamanlarda

sadece dekorasyon değişikliği için yapılan harcamalar, mevcut şubelerin dahi bankalara olan maliyetini artırmaktadır. Ayrıca, teknolojik değişimin her şubeye götürülmesi, bankaların yükünü artırmaktadır. Bunun yanında bir şube gibi faaliyet gösteren ATM makinelerinin de standartlaşma olmadığı için büyük maliyet yaratması söz konusudur.

1986 yılında, resmi mevduatın kamu sermayeli bankalarda toplanma zorunluluğu, bu bankaların pek çok şube açmasına yol açmıştır. 1990'lı yıllarda bu zorunluluğun kaldırılmasından sonra, açılan şubelerin kapatılmasında yaşanan güçlükler, bankaların verimliliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

(Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı) / Aktif Toplamı : Bankaların plasmanları krediler, menkul değerler cüzdanı ve bankalar hesabından oluşmakla birlikte, ağırlık daha çok krediler ve menkul değerler cüzdanında toplanmaktadır. Bankaların son zamanlarda dispoñibilite yükümlülüğünün çok üzerinde menkul değerlere yöneldikleri görülmektedir. Bankaların elde ettikleri kaynakları bu alanlara plase etmeleri yanında, kredilerin az da olsa yabancı paraya doğru kayması, bankaların yüksek getiri sağlamasına yol açmıştır. Fonlarını iyi değerlendiren bankaların verimlilik artışı yüksek olmaktadır.

Aktif Toplamı / Sektör Aktifi : Aktif büyüklüğü açısından, kamu sermayeli bankaların piyasayı yönlendirme gücü vardır. Aslında bankaların aktif büyüklüğü yanında, aktiflerinin kalitesi de verimlilik üzerinde önemli etkiye sahiptir. Gelir getirmeyen aktiflere yapılan yatırımlar yanında, özellikle az şubeli bankaların takas odasındaki çekleri için Merkez Bankasında tutması gereken karşılıklar, likiditelerini kısmakta ve aktiflerini değerlendirmelerini engellemektedir.

C. PERSONEL VERİMLİLİĞİNİN ANALİZİ

Personel verimliliğinin analizinde (Net Kâr / Personel Sayısı) kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin deflate edilmiş değerleri üzerinden, Backward-Elimination (Geriye Doğru Ayıklama) yöntemi ile elde edilen analiz sonuçları Tablo 12'de listelenmiştir. Tablonun altında t_{lab} ve F_{lab} değerleri verilmiştir.

Tablo 12 : Personel Verimliliğinin Analizi

BANKA ADI	BORÇ	ÜEPS	ŞUBE	KMDC	AKSK	R ²	F	q	DW
Türkiye Cumhuriyet Ziraat Bankası (t değeri)	-17,275597 (-2,382)	-3,901707 (-4,43)	24,687218 (2,956)			0,88216	17,46706	0,2314	2,46986
Türkiye Halk Bankası A.Ş. (t değeri)		-5,43004 (-3,379)			5,231029 (2,92)	0,58968	5,74851	0,30947	2,01737
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. (t değeri)			-20,108176 (-5,107)	5,2555 (1,971)	5,193661 (2,634)	0,81154	10,04801	0,27251	3,00489
Adabank A.Ş. (t değeri)	-16,833061 (-4,791)		-0,945913 (-2,414)		5,51708 (4,608)	0,83404	11,72664	0,35022	2,37043
Akbank T.A.Ş. (t değeri)		2,908304 (6,245)			4,042331 (6,318)	0,83782	20,66334	0,04915	2,67849
Demirbank T.A.Ş. (t değeri)	-17,8275 (-3,431)				1,060804 (5,752)	0,89182	32,97565	0,2286	2,43023
Egebank A.Ş. (t değeri)	37,886821 (5,316)					0,8726	27,39763	0,18958	2,94071
Esbank A.Ş. (t değeri)	-29,154786 (-2,979)		-1,025589 (-2,395)	5,562095 (6,972)		0,6631	7,87285	0,18935	2,58212
Interbank (t değeri)			-1,726722 (-6,299)		-3,552559 (-7,04)	0,88351	30,33651	0,11136	2,29692
İktisat Bankası T.A.Ş. (t değeri)		-6,971976 (-4,307)	1,009571 (2,368)	-0,963126 (-2,488)	1,245517 (2,897)	0,85157	8,60609	0,07577	3,39874
Koçbank A.Ş. (t değeri)	-8,57212 (-4,536)	-1,223779 (-2,035)	-0,80816 (-3,01)	-1,442171 (-2,772)	0,975412 (2,655)	0,93599	14,62182	0,1049	2,13314
Pamukbank A.Ş. (t değeri)			-4,135037 (-2,288)		-2,362771 (-2,612)	0,47732	3,65293 ***	0,16351	3,0136
Şekerbank T.A.Ş. (t değeri)		-7,860336 (-3,382)	24,657054 (2,716)		10,328028 (3,152)	0,78145	8,34296	0,23618	1,98716
Tekstilbank A.Ş. (t değeri)									
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. (t değeri)		6,924553 (2,003)				0,30829	4,01121 ***	0,16617	2,69463
Türk Ekonomik Bankası A.Ş. (t değeri)	-10,241047 (-3,461)			-0,937771 (-2,538)	0,877365 (2,918)	0,68037	4,96667	0,10996	1,65409
Türk Ticaret Bankası A.Ş. (t değeri)	-30,3042 (-3,519)					0,57905	12,38028	0,29904	1,21764

Tablo 12'nin Devamı...

BANKA ADI	BORÇ	ÜEPS	ŞUBE	KMDC	AKSK	R ²	F	q	DW
Türkiye Garanti Bankası A.Ş. (t değeri)			-2,145914 (-11,036)			0,93119	121,79846	0,06576	1,84913
Türkiye İmar Bankası T.A.Ş. (t değeri)	-101,288727 (-2,256)		-2,143587 (-3,174)		9,288847 (2,579)	0,59023	3,36089 ***	0,44074	1,52005
Türkiye İş Bankası A.Ş. (t değeri)		11,551171 (8,904)		1,728128 (4,172)	2,993396 (5,337)	0,94528	40,31181	0,06433	2,86951
Yasarbank A.Ş. (t değeri)	-16,864888 (-3,066)		-2,833359 (-2,909)		1,901723 (4,974)	0,83097	11,47133	0,14397	2,20599
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. (t değeri)	-14,799557 (-4,567)				3,184113 (3,192)	0,7374	11,23254	0,09493	1,29174
Osmanlı Bankası A.Ş. (t değeri)		1,218812 (3,246)		-0,933272 (-2,148)		0,61284	6,3317	0,1438	2,0274
ABN Amro Bank N.V. (t değeri)				-1,605431 (-3,097)		0,51584	9,58885	0,17863	2,54193
Bank Mellat (t değeri)	-3,115194 (-4,724)	-3,694897 (-2,844)	2,229986 (2,658)		1,508242 (3,387)	0,87638	10,63418	0,1373	3,06116
The Chase Manhattan Bank N.A. (t değeri)	-5,366293 (-3,658)				0,68725 (2,635)	0,6263	6,70381	0,1677	1,96805
İller Bankası (t değeri)	16,00981 (3,819)					0,6184	14,58499	0,4169	1,88907
Türk Eximbank A.Ş. (t değeri)	-1,816418 (-2,563)					0,42193	6,56917	0,2065	1,88468
Sınal Yatırım ve Kredi Bankası A.O. (t değeri)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkiye Sınal Kalkınma Bankası A.Ş. (t değeri)	-14,36411 (-2,849)		-1,026118 (-2,194)	-1,621924 (-3,271)		0,8851	17,97432	0,08855	2,93541

NOT : 1) R² = Determinasyon Katsayısı, F = F İstatistiği, q = Tahminin Standart Hatasını, DW = Durbin-Watson İstatistiğini ifade etmektedir.

2) *** = F değeri 0.10 düzeyinde anlamlı olmaktadır.

3) $t_{0,05(11-2)} = 1.833$ $F_{0,05(2-1)(11-2)} = 5.12$

$t_{0,05(11-3)} = 1.860$ $F_{0,05(3-1)(11-3)} = 4.46$

$t_{0,05(11-4)} = 1.895$ $F_{0,05(4-1)(11-4)} = 4.35$

$t_{0,05(11-5)} = 1.943$ $F_{0,05(5-1)(11-5)} = 4.53$

$t_{0,05(11-6)} = 2.015$ $F_{0,05(6-1)(11-6)} = 5.05$

$F_{0,10(2-1)(11-2)} = 3.36$

$F_{0,10(2-1)(11-2)} = 3.11$

$F_{0,10(2-1)(11-2)} = 3.07$

$F_{0,10(2-1)(11-2)} = 3.18$

$F_{0,10(2-1)(11-2)} = 3.45$

BORÇ : Borçlanma veya Yabancı Kaynak Oranı [1-(Özkaynak/Aktif Toplamı)]

ÜEPS : Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı / Toplam Personel Sayısı

ŞUBE : Şube Sayısı

KMDC : (Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı) / Aktif Toplamı

AKSK : Aktif Toplamı / Sektör Aktif

1. Bankalar İçin Değişkenlerin Değerlendirilmesi

TCZB'de Borçlanma, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Şube Sayısı değişkenlerinin bankanın verimlilik ölçütü olarak kabul edilen personel başına net kârını açıklamada istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Denklem açıklama gücü (R^2) % 88, standart hatası %23 düzeyindedir. F değeri yüksek ve istatistiksel açıdan anlamlı, DW katsayısı ise kararsız bölgededir. Bu üç değişkenden Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeni, t değeri açısından daha güçlüdür. Dolayısıyla 1986-1996 döneminde Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %3.9 azalttığı söylenebilir. Genel olarak, üniversite eğitimli personelin bankanın verimliliğini artırması beklenmekle birlikte, bu tür personelin toplam personel sayısı içindeki payının sürekli artması ve daha yüksek ücretle çalışmaları, bankaların faiz dışı giderleri artırmaktadır. Bu durumun, verimliliği olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Kısaca, üniversite eğitimli personel çalıştırarak sağlanan gelirlerin, üniversite eğitimli personele yapılan giderlerin yanında yetersiz kalması, TCZB'de verimliliği azaltmaktadır.

Türkiye Halk Bankası'nda ise, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği açıklamada etkili görülmektedir. Yine t değeri açısından daha güçlü olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeni dikkate alındığında, söz konusu dönemde bu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %5.4 azalttığı söylenebilir. Denklem DW katsayısı otokorelasyon olmadığını göstermekle birlikte, denklemin açıklama gücü düşük görünmektedir ($R^2 = \%59$). Bu bankada da yüksek sayıda personelle çalışılması ve yıllar itibarıyla üniversiteli personel sayısının devamlı artması söz konusudur. TCZB'de olduğu gibi T. Halk Bankasında da, üniversite eğitimli personel çalıştırarak sağlanan gelirlerin, üniversite eğitimli personele yapılan giderlerin yanında yetersiz kalmasının, verimliliği olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Türkiye Vakıflar Bankası'nda verimliliği Şube Sayısı, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri etkilemektedir. Bu

banka için Şube Sayısı değişkeni t değeri açısından daha güçlüdür. Bu durumda, söz konusu dönemde Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %20 oranında azalttığı söylenebilir. DW katsayısı açısından kararsız bölgeye düşün denklemin F değeri yüksek, açıklama gücü %81, standart hatası %27'dir. Bankanın şube sayısının verimliliğini olumsuz etkileme nedeni, çok şubeli faaliyet göstermesi, rasyonel çalışmayan şubeler olabilmesi ve şube giderlerinin yüksek olması ile açıklanabilir.

Adabank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak sıralanabilir. Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinin t değerleri birbirine yakındır. Söz konusu dönemde Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %16.8 azalttığı buna karşın, Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %5.6 artırdığı söylenebilir. Denklemin F değeri anlamlı, açıklama gücü %83, standart hatası %35'dir. DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Özellikle orta ve /veya küçük ölçekli bankaların ya da az şubeli bankaların mevduat kaynağına dayalı büyüme stratejileri uygulayarak sektör paylarını artırdıkları görülmektedir. Bu şekilde elde ettiği kaynakları uygun alanlara yönlendiren bankanın, verimliliğini artırdığı söylenebilir. Bunun yanında, borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, borçlanma sonucu faiz giderlerinin yükselmesi ve borçlanmadan sağlanan gelirin bunu karşılayamaması ile açıklanabilir.

Akbank için Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği açıklamaktadır. Söz konusu iki değişkenin t değerleri birbirine yakındır. Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2.9, Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın ise, bankanın verimliliğini %4 artırdığı söylenebilir. Denklemin F değeri anlamlı, DW katsayısı kararsız bölgede, açıklama gücü %83.8 ve standart hatası %5 düzeyindedir. Üniversite eğitimli personelin verimliliği artırma nedeni, nitelikli personelin, bankacılık işlemlerinde daha iyi performans göstermesiyle açıklanabilirken, bankanın aktifleri açısından sektör içerisindeki payının

verimliliğini artırması, özellikle aktif büyüklüğünün fon arz ve talep edenler üzerinde olumlu psikolojik etki yaratması ile açıklanabilir. Bu durumda, elde ettiği fonları uygun alanlara yönlendirebilen banka yüksek verimlilik düzeyine ulaşabilir.

Demirbank'ın verimliliğini etkileyen Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinden, t değeri açısından daha güçlü olan Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1 artırdığı söylenebilir. Bu denklemin F değeri anlamlı, DW katsayısı yine kararsız bölgede, açıklama gücü %89 ve standart hatası %22.9'dur. Bu bankanın da yine aktif büyüklüğü ve kalitesi nedeniyle, fon arz ve talep edenler üzerinde güven etkisi yaratarak, verimliliğini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Banka söz konusu dönem aralığında elde ettiği fonları kredi ve menkul değerler cüzdanı şeklinde değerlendirerek başarı sağlamıştır.

Egebank'ın verimliliğini etkileyen değişkenler Borçlanma ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif olarak görülmektedir. Burada da t değeri açısından daha güçlü olan (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %5.6 artırdığı söylenebilir. Denklemin F değeri anlamlı, açıklama gücü %87, standart hatası %19'dur. DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Banka aktifi içerisinde kredi ve menkul değerler cüzdanı payının yüksek olması yanında, kredilerden alınan faiz ile menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin de yüksek olmasının, bankanın verimliliği üzerinde olumlu etki yarattığı söylenebilir. Bankanın fonlarını kredi ve menkul değerler cüzdanı alanında iyi kullandığı görülmektedir.

Esbank'ta verimliliği etkileyen Borçlanma ve Şube Sayısı değişkenlerinden, Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %29 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı kararsız bölgede olan denklemin açıklama gücü %66, standart hatası %19 düzeyindedir. Genellikle yabancı kaynak kullanımı banka maliyetlerini artırıcı bir etkiye sahiptir. Bankalar diğer işletmelerin aksine daha az özkaynak ve daha çok yabancı kaynakla çalışmaktadır. Borçlanma oranındaki artışın

bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, özellikle mevduata dayalı borçlanma sonucu faiz giderlerinin yükselmesi ve borçlanmayla hedeflenen gelirlerin bu giderleri karşılayamaması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Interbank için Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri anlamlı çıkmıştır. Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönemde %3.5 azalttığı ifade edilebilir. Denklem DW katsayısı otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Açıklama gücü %88 ve standart hatası %11 düzeyinde olan denklemin F değeri de anlamlı çıkmıştır. Dönem içerisinde banka aktif büyüklüğünün sektör aktifine oranının devamlı dalgalanma göstermesi ve 1990 yılından itibaren bankanın net kambiyo gelirlerinin azalması söz konusudur. Bankanın gelir getirmeyen aktiflere yaptığı yatırımların, bu sonucun çıkmasında etkili olduğu söylenebilir.

İktisat bankasında Borçlanma değişkeni dışında tüm değişkenler, bankanın verimliliği üzerinde etkili görünmektedir. Etkili değişkenler arasında t değeri güçlü olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %7 oranında azalttığı söylenebilir. Denklem F değeri anlamlı, açıklama gücü %85, standart hatası %7.6'dır. DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Dönem içinde üniversite eğitimli personel sayısında dalgalanmalar olması ancak, üniversite eğitimli personel ile çalışmaktan beklenen getirinin sağlanamamasının, verimliliğini azaltıcı etki yarattığı belirtilebilir.

Koçbank için denkleme dahil edilen beş değişken de anlamlı çıkmıştır. Bu değişkenler arasında t değeri açısından en güçlü olan Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %8.6 azalttığı söylenebilir. Bu banka için de DW katsayısı otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Ayrıca, denklemin açıklama gücü %93.6, standart hatası %10 ve F değeri anlamlıdır. Şube sayısındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, şube giderlerinin yüksek olması ile açıklanabilir.

Pamukbank'ta verimliliğe etki eden Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinden Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönem için %2.4 azalttığı söylenebilir. Ancak, denklemin açıklama gücü %47.7 ve standart hatası %16 düzeyindedir. Ayrıca, F değeri 0.10 düzeyinde anlamlı olmaktadır. Denklemin DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Banka aktifinin sektör aktifi içerisindeki payının artması durumunda verimliliğin düşüşü, aktiflerin bir kısmının iştiraklere ve sabit kıymetlere bağlanması yanında toplam faiz dışı gelirlerin düşüşü ile açıklanabilir. Ayrıca denklemin açıklama gücünün %47.7 olduğuna dikkat edilmelidir.

Şekerbank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak çıkmıştır. Bu değişkenlerden t değeri açısından birbirine yakın olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %7.9 azalttığı buna karşın Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %10 artırdığı ifade edilebilir. Denklemin F değeri anlamlı, açıklama gücü %78 ve standart hatası %23.6 düzeyindedir. DW katsayısı ise, otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Üniversite eğitimli personel giderlerinin yüksek olması ve beklenen getiriyi sağlayamaması sonucu verimliliği düşürmesi yanında, bankanın aktiflerini uygun alanlara yönlendirebilmesi nedeniyle, verimliliğini artırdığı söylenebilir.

Türk Dış Ticaret Bankası'nda verimliliği etkileyen tek değişken olarak Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı görülmektedir. Söz konusu dönemde Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %7 artırdığı söylenebilir. Ancak, denklemin açıklama gücü %31 ve standart hatası %16.6'dır. F değeri 0.10 düzeyinde anlamlıdır. DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Üniversite eğitimli personelin verimliliği artırıcı etkisi, eğitimli personelin işlemleri daha iyi kavrayabilmesi ve getirisinin yüksek olması şeklinde açıklanabilirken, denklemin açıklama gücü de dikkate alınmalıdır.

Türk Ekonomi Bankası için verimliliği etkileyen üç değişken Borçlanma, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak sıralanabilir. Bunlardan Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini 1986-1996 döneminde %10 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı kararsız bölgede bulunan denklemin açıklama gücü %68 ve standart hatası %11 düzeyindedir. Borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, borçlanma ile elde edilen kaynakların iyi değerlendirilememesi sonucu, faiz giderlerinin yükselmesi nedeniyle ortaya çıkmış görünmektedir.

Türk Ticaret Bankası'nın verimliliğini etkileyen tek değişken olan Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönemde %30 azalttığı söylenebilir. Bu banka için oluşturulan denklemin açıklama gücü %58 ve standart hatası %30 düzeyindedir. DW katsayısı ise kararsız bölgededir. Bu bankada da borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, borçlanma sonucu faiz giderlerinin yükselmesi, toplam faiz dışı gelirlerin düşmesi ve sabit kıymetlerin payı ile açıklanabilir.

Türkiye Garanti Bankası'nın verimliliğini etkileyen tek değişken ise, Şube Sayısı olarak görülmektedir. Bu değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2 azalttığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %93 ve standart hatası %6.6'dır. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını gösteren denklemin F değeri ise, çok yüksek çıkmıştır. Bu bankada yıllar itibariyle şube sayısı devamlı azalma göstermiştir. Bu durumda bankanın verimliliğindeki düşüş, az sayıda şube ile çalışılmasına dayandırılabilir.

Türkiye İmar Bankası'nda verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak sıralanabilir. Bu değişkenler arasında t değeri yüksek olan Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2 azalttığı ifade edilebilir. Denklemin açıklama gücü düşük görünmektedir ($R^2 = \%59$). Standart hatası %44 olan denklemin F değeri 0.10 düzeyinde anlamlı olmaktadır. 1991, 1992 ve 1993 yıllarında yüksek oranlı şubeleşme politikaları

izlenmiştir. Şube sayısının ve giderlerinin yüksek olmasının, banka verimliliğini azaltıcı etki yarattığı söylenebilir.

Türkiye İş Bankası için Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği açıklamada etkili görülmektedir. Bu değişkenler arasında t değeri en yüksek olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkenidir. Söz konusu dönemde Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %11.6 artırdığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %94.5, standart hatası %6'dır. DW katsayısı kararsız bölgede çıkan denklemin, F değeri yüksektir. Yıllar itibariyle personel sayısındaki düşme sonucu üniversite eğitimli personelin, toplam personel sayısı içindeki payı yükselmiştir. Bu durumda söz konusu banka açısından, personelin eğitim düzeyindeki artışın, bankacılık hizmetlerinde daha iyi sonuçlar verdiği ve verimliliği artırdığı açıklaması yapılabilir.

Yaşarbank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak çıkmıştır. Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninin t değeri diğerlerininkinden daha yüksektir. Bu durumda Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2 artırdığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %83 ve standart hatası %14.4'tür. DW katsayısı kararsız bölgededir. Aktif büyüklüğünün fon toplamada rahatlık sağlaması ve elde ettiği fonları iyi değerlendirmesinin verimliliğini artırıcı etki yarattığı belirtilebilir.

Yapı Kredi Bankası'nda verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleridir. Aynı şekilde t değeri daha yüksek olan Borçlanma değişkeni dikkate alındığında, bu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %14.8 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı kararsız bölgede çıkan denklemin açıklama gücü %73.7 ve standart hatası %9 çıkmıştır. Borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, borçlanma sonucu elde edilen kaynakların iyi kullanılmaması, iştiraklerin ve sabit kıymetlerin payının yüksekliği ile açıklanabilir.

Osmanlı Bankasında verimliliği etkileyen değişkenler Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkenleridir. Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.2 artırdığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %61 ve standart hatası %14 olarak görülmektedir. Üniversite eğitimli personel sayısının toplam personel sayısı içerisindeki payının hızla yükselmesinin bankacılık hizmetlerinde kalite artışı yaratmasıyla, verimliliğin arttığı söylenebilir.

ABN Amro Bank'ta verimliliği etkileyen değişken (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkenidir. Bu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.6 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını gösteren denklemin açıklama gücü %51.6, standart hatası ise %18'dir. Bankanın aktifleri içerisinde kredi ve menkul değerler cüzdanı kalemlerinin giderek azalması ve dolayısıyla bunlardan sağlanan gelirlerin düşmesinin, verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Bank Mellat'ta (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkeni dışında tüm değişkenler, bankanın verimliliğini etkilemektedir. Bu değişkenler arasında t değeri en büyük değişken olan Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %3 azalttığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %87.6, standart hatası %14'tür. DW katsayısı ise, kararsız bölgeye düşmüştür. Borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, söz konusu dönem içerisinde net faiz gelirlerinin hemen hemen hiç değişmemesinden kaynaklanmaktadır.

The Chase Manhattan Bank'ta verimliliği, Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri etkilemektedir. Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönemde %5.4 azalttığı görülmektedir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını gösteren denklemin açıklama gücü %62.6, standart hatası ise %16.8'dir. Borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, mevduat artış hızının kredi artış hızından daha yüksek olması ve toplam aktif içerisinde özkaynak miktarının giderek küçülmesi ile açıklanabilir.

İller Bankası'nda Borçlanma, verimliliği etkileyen tek değişkendir. Söz konusu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %16 artırdığı görülmektedir. Bu banka için de DW katsayısı otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Denklem açıklama gücü %61.8, standart hatası ise %41.7'dir. Bu bankada borçlanma oranının bankanın verimliliğini artırıcı etki yaratması, aktifler içerisinde özkaynak miktarının sürekli artması yanında, net faiz gelirlerinin yükselmesindedir.

Eximbank'ta da Borçlanma, verimliliği etkileyen tek değişkendir. Ancak İller Bankası'nın aksine söz konusu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.8 azalttığı görülmektedir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Denklem açıklama gücünün %42.2 ve standart hatasının %20.6 olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. İller bankasının tersine, özkaynakların aktif içerisindeki payının küçülmesi ve net faiz gelirlerinin 1994'ten sonra düşmesi, Eximbank'ta verimliliği düşürmektedir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın verimliliğini etkileyen Borçlanma, Şube Sayısı ve $(\text{Kredi} + \text{Menkul Değerler Cüzdanı}) / \text{Toplam Aktif}$ değişkenlerinden, $(\text{Kredi} + \text{Menkul Değerler Cüzdanı}) / \text{Toplam Aktif}$ değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönem için %1.6 azalttığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %88.5, standart hatası %8.9 çıkmıştır. DW katsayısı kararsız bölgeye düşmüştür. Reel olarak aktifler 1994 yılı hariç devamlı düşmüş ve dolayısıyla, kredi ve menkul değerler cüzdanı toplamının aktif içerisindeki payı artış göstermiştir. Buna rağmen, özellikle menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin beklenen getiriye sağlayamaması, bankanın verimliliğini azaltıcı etki yaratmıştır.

Çeşitli elemeler sonucu analize dahil edilen 30 bankadan Tekstilbank ile Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'nda, seçilen bağımsız değişkenlerin t değerlerinin düşük olması nedeniyle, verimliliği açıklamadığı ortaya çıkmıştır.

2. Personel Verimliliğinin Analizinde Değişkenlerin Genel Değerlendirilmesi

Bu göstergede analize dahil edilen 30 bankanın 28'i üzerinden yapılan ölçümler sonucunda; Borçlanma değişkeninin 16, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninin 10, Şube Sayısı değişkeninin 14, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkeninin 9 ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninin 17 defa anlamlı çıktığı gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle, personel başına kârlılığın açıklanmasında en önemli bağımsız değişkenler arasında banka ölçeği, borçlanma düzeyi ve şube sayısı sayılabilmektedir.

D. ÖZKAYNAK VERİMLİLİĞİNİN ANALİZİ

Özkaynak verimliliğinin analizinde (Net Kâr / Özkaynak) kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin deflate edilmiş değerleri üzerinden, Backward-Elimination (Geriye Doğru Ayıklama) yöntemi ile elde edilen analiz sonuçları Tablo 13'de listelenmiştir. Tablonun altında t_{lab} ve F_{lab} değerleri verilmiştir.

Tablo 13 : Özkaynak Verimliliğinin Analizi

BANKA ADI	BORÇ	ÜEPS	ŞUBE	KMDC	AKSK	R ²	F	q	DW
Türkiye Cumhuriyetli Ziraat Bankası (t değeri)		-4,24567 (-5,703)	35,435765 (5,835)			0,84717	22,17319	0,21725	2,69525
Türkiye Halk Bankası A.Ş. (t değeri)		-3,493827 (-2,007)			3,623535 (1,866)	0,34331	2,09117 ****	0,33535	2,09708
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. (t değeri)			-8,168566 (-2,876)			0,47896	8,27311	0,29857	2,0657
Adabank A.Ş. (t değeri)	-16,522546 (-4,954)				4,829445 (4,835)	0,77196	13,54068	0,33973	2,63506
Akbank T.A.Ş. (t değeri)	2,231889 (2,254)	1,626026 (3,364)			1,864022 (2,985)	0,63582	4,07384	0,4639	2,80552
Demirbank T.A.Ş. (t değeri)					0,549916 (5,212)	0,75114	27,16537	0,13909	2,37718
Egebank A.Ş. (t değeri)	30,962053 (2,987)			3,915829 (3,374)		0,639	7,08028	0,27576	2,4359
Esbank A.Ş. (t değeri)	-27,450047 (-2,114)				-0,879123 (-2,866)	0,54004	4,69633 ***	0,2321	2,71734
Interbank (t değeri)					-1,36515 (-2,289)	0,36791	5,53841	0,14994	0,9121
İkisat Bankası T.A.Ş. (t değeri)									
Koçbank A.Ş. (t değeri)									
Koçbank A.Ş. (t değeri)			-0,396087 (-5,554)	-0,898632 (-5,372)	0,726203 (6,982)	0,94194	37,85641	0,03422	1,88056
Pamukbank A.Ş. (t değeri)			-6,759791 (-4,497)		-3,000487 (-3,988)	0,73169	10,90839	0,136	2,67671
Şekerbank T.A.Ş. (t değeri)		-5,836188 (-2,412)	20,838142 (2,205)		9,430742 (2,764)	0,64412	4,2232 ***	0,24594	1,88923
Tekstilbank A.Ş. (t değeri)	1,705075 (3,22)	-2,357304 (-2,242)				0,64104	7,14327	0,16441	1,42878
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. (t değeri)		8,112798 (2,582)				0,4256	6,66859	0,151	2,68409
Türk Ekonomi Bankası A.Ş. (t değeri)			0,295722 (2,757)			0,45779	7,59876	0,08904	1,72587
Türk Ticaret Bankası A.Ş. (t değeri)	-21,689038 (-2,974)					0,49569	8,84605	0,25319	1,31321

Tablo 13'ün Devamı...

BANKA ADI	BORÇ	ÜEPS	ŞUBE	KMDC	AKSK	R ²	F	q	DW
Türkiye Garanti Bankası A.Ş. (t değeri)	-12,228208 (-3,969)	-1,10729 (4,292)	0,968045 (2,148)	-1,287393 (-2,661)		0,95075	28,95684	0,03688	2,04611
Türkiye İmar Bankası T.A.Ş. (t değeri)	-100,118417 (-2,15)	7,888767 (6,475)	-1,761037 (-2,514)	1,747175 (4,043)	9,412224 (2,32)	0,52157	2,34377 *****	0,45707	1,61925
Türkiye İş Bankası A.Ş. (t değeri)	14,384916 (3,006)					0,91713	25,82481	0,06383	2,86609
Yatırım Bankası A.Ş. (t değeri)			-2,239854 (-2,699)		0,983488 (3,528)	0,62137	6,56429	0,13123	2,46368
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. (t değeri)	-12,160344 (-5,681)	0,967595 (4,802)	0,967595 (4,802)		2,267765 (4,247)	0,85284	13,52221	0,05032	1,86356
Osmanlı Bankası A.Ş. (t değeri)	-6,248756 (-2,644)	2,083069 (4,208)	8,266486 (4,41)	1,139682 (2,242)		0,79855	5,94592	0,08075	2,66068
ABN Amro Bank N.V. (t değeri)				-0,83341 (-3,112)		0,51183	9,68382	0,09228	2,10405
Bank Mellat (t değeri)		-3,583009 (-2,857)	1,869523 (2,514)			0,51295	4,21266 ***	0,13948	2,54386
The Chase Manhattan Bank N.A. (t değeri)									
İller Bankası (t değeri)									
Türk Eximbank A.Ş. (t değeri)	2,153132 (4,682)		1,153978 (3,64)		-2,161398 (-2,146)	0,91818	26,18473	0,11387	2,57674
Sınal Yatırım ve Kredi Bankası A.O. (t değeri)									
Türkiye Sınal Kalkınma Bankası A.Ş. (t değeri)	-18,572244 (-3,644)		-1,653211 (-3,498)	-2,556189 (-5,1)		0,9485	42,97842	0,08951	3,33186

NOT : 1) R² = Determinasyon Katsayısı, F = F İstatistiğini, q = Tahminin Standart Hatasını, DW = Durbin-Watson İstatistiğini ifade etmektedir.

2) *** = F değeri 0.10 düzeyinde ; ***** = F değeri 0.25 düzeyinde anlamlı olmaktadır.

3) $t_{0.05(1-2)} = 1.833$ $F_{0.05(2-1)(1-2)} = 5$

$t_{0.05(1-3)} = 1.860$ $F_{0.05(3-1)(1-2)} = 3.36$

$t_{0.05(1-4)} = 1.895$ $F_{0.05(4-1)(1-2)} = 3.11$

$t_{0.05(1-5)} = 1.943$ $F_{0.05(5-1)(1-2)} = 3.07$

$t_{0.05(1-6)} = 2.015$ $F_{0.05(6-1)(1-2)} = 3.18$

$t_{0.05(1-2)} = 1.833$ $F_{0.05(2-1)(1-2)} = 1.51$

$t_{0.05(1-3)} = 1.860$ $F_{0.05(3-1)(1-2)} = 1.66$

$t_{0.05(1-4)} = 1.895$ $F_{0.05(4-1)(1-2)} = 1.72$

$t_{0.05(1-5)} = 1.943$ $F_{0.05(5-1)(1-2)} = 1.79$

$t_{0.05(1-6)} = 2.015$ $F_{0.05(6-1)(1-2)} = 1.89$

BORÇ : Borçlanma veya Yabancı Kaynak Oranı [1-(Özkaynak/Aktif Toplamı)]

ÜEPS : Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Toplam Personel Sayısı

ŞUBE : Şube Sayısı

KMDC : (Krediler + Menkul Değerler Cüzdamı) / Aktif Toplamı

AKSK : Aktif Toplamı / Sektör Aktifi

1. Bankalar İçin Değişkenlerin Değerlendirilmesi

TCZB'de Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Şube Sayısı değişkenlerinin bankanın verimlilik ölçütü olarak kabul edilen net kâr / özkaynak oranını açıklamada istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Denklemin açıklama gücü (R^2) % 84.7, standart hatası %21.7 düzeyindedir. F değeri yüksek ve istatistiksel açıdan anlamlı, DW katsayısı ise kararsız bölgededir. Bu iki değişkenden Şube Sayısı değişkeni, t değeri açısından daha güçlüdür. Dolayısıyla 1986-1996 döneminde Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %35 artırdığı söylenebilir. Bankanın yüklendiği ihtisas görevi, çok şubeli çalışmasını gerektirmektedir. Banka çok şubeli çalışmasının yanında güven unsuru sağlaması nedeniyle, şube sayısındaki artışın TCZB'de verimliliği yükselttiği söylenebilir.

Türkiye Halk Bankası'nda ise, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği açıklamada etkili görülmektedir. Yine t değeri açısından daha güçlü olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeni dikkate alındığında, söz konusu dönemde bu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %3.5 azalttığı söylenebilir. Denklemin DW katsayısı kararsız bölgededir. Denklemin açıklama gücünün %34 ve standart hatasının %33 olması göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, F değeri 0.25 düzeyinde anlamlı hale gelmektedir. Bu bankada da yüksek sayıda personelle çalışılması ve yıllar itibariyle üniversiteli personel sayısının devamlı artması söz konusudur. TCZB'de olduğu gibi T. Halk Bankasında da, üniversite eğitimli personel çalıştırarak sağlanan gelirlerin, üniversite eğitimli personele yapılan giderlerin yanında yetersiz kalmasının, verimliliği olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Türkiye Vakıflar Bankası'nda verimliliği sadece Şube Sayısı değişkeni etkilemektedir. Söz konusu dönemde, Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %8 oranında azalttığı söylenebilir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Denklemin açıklama gücü %48, standart hatası %30'dur. Bankanın şube sayısının verimliliğini olumsuz yönde etkileme nedeni, çok

şubeli faaliyet göstermesi, rasyonel çalışmayan şubeler olabilmesi ve genel anlamda şube giderlerinin yüksek olması ile açıklanabilir.

Adabank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak sıralanabilir. Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinin t değerleri birbirine yakındır. Söz konusu dönemde Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %16.5 azalttığı buna karşın, Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %4.8 artırdığı söylenebilir. Denklemin F değeri anlamlı, açıklama gücü %77, standart hatası %34'dür. DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Bankanın sektör aktifi içindeki payının yarattığı olumlu psikolojik faktörler sonucu, elde ettiği kaynakları uygun alanlara yönlendirerek, verimliliğini artırdığı söylenebilir. Bunun yanında, borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, borçlanma sonucu faiz giderlerinin yükselmesi ve borçlanmadan sağlanan gelirin bunu karşılayamamasından kaynaklanmaktadır.

Akbank için Borçlanma, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği açıklamaktadır. Bu değişkenler arasında t değeri daha yüksek olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.6 artırdığı söylenebilir. Denklemin DW katsayısı kararsız bölgede, açıklama gücü %63.6 ve standart hatası %46.4 düzeyindedir. Üniversite eğitimli personelin verimliliği artırma nedeni, nitelikli personelin, bankacılık işlemlerinde daha iyi performans göstermesi ve elde edilen gelirlerinT, bu tür personele yapılan giderleri karşılayabilmesi ile ifade edilebilir.

Demirbank'ın verimliliğini etkileyen tek değişken Toplam Aktif / Sektör Aktifi'tir. Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %0.55 artırdığı söylenebilir. Bu denklemin F değeri anlamlı, açıklama gücü %75 ve standart hatası %14'tür. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Bu bankanın da yine psikolojik faktörlerin etkisiyle fon arz ve talep

edenlere güven vererek, verimliliğini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Banka elde ettiği fonları kredi ve menkul değerler cüzdanı şeklinde iyi kullanarak başarı sağlamıştır.

Egebank'ın verimliliğini etkileyen değişkenler Borçlanma ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif olarak görülmektedir. Burada da t değeri açısından daha güçlü olan (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %4 artırdığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %64, standart hatası %27.6'dır. DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Banka aktifi içerisinde kredi ve menkul değerler cüzdanı payının yüksek olması yanında, kredilerden alınan faiz ile menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin de yüksek olmasının, bankanın verimliliği üzerinde olumlu etki yarattığı söylenebilir. Bankanın fonlarını kredi ve menkul değerler cüzdanı alanında iyi kullandığı görülmektedir.

Esbank'ta verimliliği etkileyen Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinden, t değeri daha yüksek olan Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %0.9 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı kararsız bölgede olan denklemin açıklama gücü %54, standart hatası %23 düzeyindedir. F değeri 0.10 düzeyinde anlamlıdır. Bankanın sektör içindeki aktif payı yıllar itibariyle artış göstermesine rağmen, bu değerleri yeterince iyi kullanamadığından ve özellikle net sabit kıymetlerdeki artış sonucu, oranın banka verimliliğini düşürücü etki yarattığı söylenebilir.

Interbank için sadece Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeni verimliliği açıklamada anlamlı çıkmıştır. Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönemde %1.4 azalttığı ifade edilebilir. Denklem DW katsayısı kararsız bölgededir. Ancak, denklemin açıklama gücünün %37 ve standart hatasının %15 düzeyinde olduğu dikkate alınmalıdır. Dönem içerisinde banka aktif büyüklüğünün sektör aktifine oranının devamlı dalgalanma göstermesi, 1990 yılından itibaren bankanın net kambiyo gelirlerinin azalması söz konusudur. Ayrıca, bankanın gelir getirmeyen aktiflere yaptığı yatırımların, bu sonucun çıkmasında etkili olduğu belirtilebilir.

Koçbank için denkleme dahil edilen beş değişken Şube Sayısı, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği açıklamada etkili görünmektedir. Bu değişkenler arasında t değeri açısından en güçlü olan Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %0.73 artırdığı söylenebilir. Banka için DW katsayısı kararsız bölgede çıkmıştır. Ayrıca, denklemin açıklama gücü %94, standart hatası %0.3 düzeyindedir. F değeri ise, anlamlıdır. Bankanın söz konusu dönem içerisinde aktifleri istikrarlı bir şekilde artmıştır. Bu aktifleri özellikle gelir getirici alanlarda değerlendirilmesi, verimliliği artırmaktadır.

Pamukbank'ta verimliliğe etki eden Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinden Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönem için %6.8 azalttığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %73 ve standart hatası %14 düzeyindedir. Denklemin DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Bankanın şube sayısının verimliliğini olumsuz etkileme nedeni, bazı dönemlerde şube sayısındaki azalmaya rağmen şube giderlerinin yüksek olması ile açıklanabilir.

Şekerbank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak çıkmıştır. Bu değişkenlerden t değeri açısından birbirine yakın olan Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %9.4 artırdığı ifade edilebilir. Denklemin açıklama gücü %64.4 ve standart hatası %24.6 düzeyindedir. Denklemin F değeri 0.10 düzeyinde anlamlıdır. DW katsayısı ise, kararsız bölgeye düşmektedir. Bankanın sektör içindeki aktif payının verimliliğini artırıcı etki yaratması, yıllar itibariyle sektör aktifi içindeki payının az da olsa düşmesine rağmen, elde ettiği kaynakları iyi değerlendirmesi ile açıklanabilir. Ayrıca, net iştiraklerin azalmasının de olumlu etki yaptığı söylenebilir.

Tekstilbank'ta verimliliği etkileyen Borçlanma ve Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkenlerinden t değeri daha yüksek olan Borçlanma

değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.7 artırdığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %64 ve standart hatası %16.4 düzeyindedir. DW katsayısı, kararsız bölgeye düşmektedir. Bankanın borçlanma oranının artması sonucu verimliliğinin artışı, özkaynaklarının aktif içerisindeki payının giderek yükselmesinden kaynaklanmıştır.

Türk Dış Ticaret Bankası'nda verimliliği etkileyen tek değişken olarak Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı görülmektedir. Söz konusu dönemde Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %8 artırdığı söylenebilir. Ancak, denklemin açıklama gücü %42.6 ve standart hatası %15'dir. DW katsayısı, kararsız bölgededir. Üniversite eğitilmiş personelin verimliliği artırıcı etkisi, eğitilmiş personelin işlemleri daha iyi kavrayabilmesi ve getirisinin yüksek olması şeklinde açıklanabilirken, denklemin açıklama gücü de dikkate alınmalıdır.

Türk Ekonomi Bankası için verimliliği etkileyen tek değişken Şube Sayısı'dır. Söz konusu dönemde Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %3 artırdığı söylenebilir. DW katsayısı, otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Denklemin açıklama gücü %46 ve standart hatası %9 düzeyindedir. Şube sayısındaki artışın, şube giderlerine rağmen bu bankada verimliliği az da olsa artırdığı söylenebilir. Şube sayısındaki artışın daha çok 1995 ve 1996 yıllarında olmasına ve denklemin açıklama gücüne dikkat edilmelidir.

Türk Ticaret Bankası'nın verimliliğini etkileyen tek değişken olan Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönemde %21.7 azalttığı söylenebilir. Bu banka için oluşturulan denklemin açıklama gücü %49.6 ve standart hatası %25 düzeyindedir. DW katsayısı ise kararsız bölgededir. Bu bankada da borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, borçlanma sonucu faiz giderlerinin yükselmesi, toplam faiz dışı gelirlerin düşmesi ve sabit kıymetlerin payı ile açıklanabilir.

Türkiye Garanti Bankası'nın verimliliğini, Toplam Aktif / Sektör Aktifi hariç tüm değişkenlerin etkilediği görülmektedir. Bu değişkenler arasında t değeri diğerlerine göre daha yüksek olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.1 azalttığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %95 ve standart hatası %3.7'dir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını gösteren denklemin F değeri ise, yüksek çıkmıştır. Banka için üniversite eğitimli personel sayısındaki artışın, özellikle personel giderlerini yükseltmesi nedeniyle, verimliliği düşürdüğü söylenebilir.

Türkiye İmar Bankası'nda verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak sıralanabilir. Bu değişkenler arasında Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinin t değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.8 azalttığı buna karşın, Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %9.4 artırdığı ifade edilebilir. Ancak, denklemin açıklama gücünün %52 ve standart hatasının %45.7 olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, F değeri ancak 0.25 düzeyinde anlamlı hale gelebilmektedir. DW katsayısı kararsız bölgede çıkmıştır. Bankanın sektör içindeki aktif payının yükselmesi sonucu psikolojik faktörlerin de etkisiyle verimliliğin arttığı buna karşın, 1991, 1992 ve 1993 yıllarında yüksek oranlı şubeleşme politikaları izlenmesiyle, şube sayısının ve giderlerinin yükselmesi sonucu, verimliliğin düştüğü belirtilebilir.

Türkiye İş Bankası için Borçlanma, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkenleri verimliliği açıklamada etkili görülmektedir. Bu değişkenler arasında t değeri en yüksek olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkenidir. Söz konusu dönemde Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %7.9 artırdığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %91.7, standart hatası %6'dır. DW katsayısı kararsız bölgede çıkan denklemin, F değeri yüksektir. Yıllar itibarıyla personel sayısındaki düşme sonucu üniversite eğitimli personelin, toplam personel sayısı içindeki payı yükselmiştir. Bu

durumda söz konusu banka açısından, personelin eğitim düzeyindeki artışın, bankacılık hizmetlerinde daha iyi sonuçlar verdiği ve verimliliği artırdığı söylenebilir.

Yaşarbank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak çıkmıştır. Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninin t değeri diğerlerininkinden daha yüksektir. Bu durumda Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1 artırdığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %62 ve standart hatası %13'tür. DW katsayısı kararsız bölgededir. Aktif büyüklüğünün fon toplamada rahatlık sağlaması ve elde edilen fonları iyi değerlendirmesinin verimliliğini artırıcı etki yarattığı ifade edilebilir.

Yapı Kredi Bankası'nda verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleridir. Aynı şekilde t değeri daha yüksek olan Borçlanma değişkeni dikkate alındığında, bu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %12 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı kararsız bölgede çıkan denklemin açıklama gücü %85.3 ve standart hatası %5 çıkmıştır. Borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, borçlanma sonucu elde edilen kaynakların iyi kullanılmaması, iştiraklerin ve sabit kıymetlerin payının yüksekliği ile açıklanabilir.

Osmanlı Bankasında verimliliği Toplam Aktif / Sektör Aktifi haricindeki tüm değişkenler etkilemektedir. Bu değişkenlerden t değeri yüksek olan Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2 artırdığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %80 ve standart hatası %8 olarak görülmektedir. Bankanın, şube sayısındaki ve dolayısıyla giderlerindeki düşüş sonucu, verimliliğini artırdığı söylenebilir.

ABN Amro Bank'ta verimliliği etkileyen değişken (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkenidir. Bu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %0.8 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını gösteren denklemin açıklama gücü %51.8, standart hatası ise %9'dur. Bankanın aktifleri

içerisinde kredi ve menkul değerler cüzdanı kalemlerinin giderek azalması ve dolayısıyla bunlardan sağlanan gelirlerin düşmesinin, verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Bank Mellat'ta verimliliği etkileyen değişkenler Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Şube Sayısı olarak çıkmıştır. Bu değişkenler arasında t değeri daha yüksek olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %3.6 azalttığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %51.3, standart hatası %14'tür. F değeri 0.10 düzeyinde anlamlı olmaktadır. DW katsayısı ise, kararsız bölgeye düşmüştür. Bankada üniversite eğitilmiş personelin toplam personel sayısı içindeki payı 1991'den sonra düşmeye başlamıştır. Bu durumda, nitelikli personel sayısındaki azalışın verimlilik üzerinde olumsuz etki yarattığı söylenebilir.

Eximbank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak görülmektedir. Diğerlerine göre daha yüksek t değerine sahip olan Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2.15 artırdığı söylenebilir. DW katsayısı kararsız bölgededir. Denklemin açıklama gücü %92 ve standart hatası %11.4'tür. Bankanın özkaynaklarının aktif içerisindeki payı küçülmesine rağmen, bankanın elde ettiği fonları uygun kullanması sonucu verimliliğinin arttığı söylenebilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın verimliliğini etkileyen Borçlanma, Şube Sayısı ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkenlerinden (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönem için %2.6 azalttığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %95, standart hatası %9 çıkmıştır. DW katsayısı kararsız bölgeye düşmüştür. Reel olarak aktifler 1994 yılı hariç devamlı düşmüş ve dolayısıyla, kredi ve menkul değerler cüzdanı toplamının aktif içerisindeki payı artış göstermiştir. Buna rağmen, özellikle menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin beklenen getiriye sağlayamaması, bankanın verimliliğini azaltıcı etki yaratmıştır.

Çeşitli elemeler sonucu analize dahil edilen 30 bankadan İktisat Bankası, The Chase Manhattan Bank, İller Bankası ile Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'nda, seçilen bağımsız değişkenlerin t değerlerinin düşük olması nedeniyle verimliliği açıklamadığı ortaya çıkmıştır.

2. Özkaynak Verimliliğinin Analizinde Değişkenlerin Genel Değerlendirilmesi

Bu göstergede analize dahil edilen 30 bankanın 26'sı üzerinden yapılan ölçümler sonucunda; Borçlanma değişkeninin 13, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninin 10, Şube Sayısı değişkeninin 14, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkeninin 7 ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninin 13 defa anlamlı çıktığı gözlenmiştir. Bu durumda, özkaynak kârlılığının açıklanmasında en etkili bağımsız değişkenler arasında şube sayısı, borçlanma düzeyi ve banka ölçeği sayılabilmektedir.

E. ŞUBE VERİMLİLİĞİNİN ANALİZİ

Şube verimliliğinin analizinde (Net Kâr / Şube Sayısı) kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin deflate edilmiş değerleri üzerinden, Backward-Elimination (Geriye Doğru Ayıklama) yöntemi ile elde edilen analiz sonuçları Tablo 14'de listelenmiştir. Tablonun altında t_{tab} ve F_{tab} değerleri verilmiştir.

Tablo 14 : Şube Verimliliğinin Analizi

BANKA ADI	BORÇ	ÜEPS	ŞUBE	KMDC	AKSK	R ²	F	q	DW
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası (t değeri)	-17,490948 (-2,39)	-4,120768 (-4,637)	23,887109 (2,834)			0,88426	17,82711	0,23351	2,41741
Türkiye Halk Bankası A.Ş. (t değeri)		-5,580987 (-3,536)			5,144697 (2,923)	0,60991	6,25404	0,30397	2,01739
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. (t değeri)		-19,084429 (-5,027)	5,429784 (2,112)		5,600399 (2,946)	0,79826	9,23275	0,26273	3,00194
Ada bank A.Ş. (t değeri)	-16,68914 (-5,039)	-1,537882 (-4,163)			5,92582 (5,218)	0,88972	18,8246	0,3301	2,3665
Akbank T.A.Ş. (t değeri)		2,969388 (6,395)			4,352743 (6,824)	0,85388	23,37475	0,04901	2,87412
Demirbank T.A.Ş. (t değeri)	-13,395068 (-4,025)	-0,78178 (-2,243)			1,355642 (12,046)	0,96908	73,13757	0,13932	2,56934
Egebank A.Ş. (t değeri)	31,833262 (3,901)	-1,872144 (-1,925)		4,785132 (5,112)		0,81166	10,05579	0,21663	3,30176
Esbank A.Ş. (t değeri)	-32,595641 (-3,132)	-1,20673 (-2,649)				0,69405	9,0742	0,20137	2,60136
İnterbank (t değeri)		-1,787434 (-4,59)			-2,523814 (-3,521)	0,74473	11,66948	0,15819	1,4916
İktisat Bankası T.A.Ş. (t değeri)		-4,451758 (-2,328)		-1,043022 (-2,239)	1,090389 (2,06)	0,64838	4,3027	0,09338	2,61147
Koçbank A.Ş. (t değeri)	-4,971603 (-5,847)	-0,91275 (-3,373)	-1,31691 (-10,901)	-1,273173 (-5,438)	1,580278 (9,558)	0,98796	82,04926	0,0472	2,81077
Pamukkbank A.Ş. (t değeri)		-6,855596 (-4,377)			-2,54232 (-3,243)	0,70681	9,64317	0,1417	3,29929
Şekerbank T.A.Ş. (t değeri)		-7,312616 (-3,076)	23,25632 (2,504)		10,682596 (3,187)	0,7675	7,70265	0,24162	2,00135
Tekstilbank A.Ş. (t değeri)						-	-	-	-
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. (t değeri)						-	-	-	-
Türk Ekonomik Bankası A.Ş. (t değeri)	-11,056374 (-3,178)		-0,720048 (-2,052)	-0,792358 (-2,271)	1,41504 (3,732)	0,86214	9,38048	0,10294	1,70949
Türk Ticaret Bankası A.Ş. (t değeri)	-29,578078 (-3,369)					0,55776	11,35093	0,30482	1,20161

Tablo 14'ün Devamı...

BANKA ADI	BORÇ	ÜEPS	ŞUBE	KMDC	AKSK	R ²	F	q	DW
Türkiye Garanti Bankası A.Ş. (t değeri)			-2,757298 (-13,669)			0,95405	186,85055	0,06822	1,56465
Türkiye İmar Bankası T.A.Ş. (t değeri)	-101,385334 (-2,337)		-2,681705 (-4,108)		9,438334 (2,712)	0,72115	6,03447	0,42598	1,49239
Türkiye İş Bankası A.Ş. (t değeri)		10,916007 (7,98)		1,681827 (3,85)	3,175563 (5,358)	0,92142	27,36013	0,06783	2,79752
Yasarbank A.Ş. (t değeri)	-16,705116 (-3,186)		-3,29146 (-3,545)		1,920823 (5,271)	0,82528	11,02146	0,13723	2,22792
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. (t değeri)	-19,650331 (-6,724)				3,1935 (3,549)	0,85059	22,77274	0,08561	1,52292
Osmanlı Bankası A.Ş. (t değeri)	-24,692656 (-4,992)		7,913952 (3,083)	4,01421 (3,504)	3,333645 (4,811)	0,88782	11,87161	0,11363	2,1967
ABN Amro Bank N.V. (t değeri)					1,169357 (3,212)	0,5341	10,31736	0,16413	2,25829
Bank Mellat (t değeri)	-3,11575 (-4,94)	-2,641536 (-2,673)			1,288694 (2,661)	0,88996	18,87184	0,14952	3,16384
The Chase Manhattan Bank N.A. (t değeri)	-6,563626 (-3,722)				0,922461 (2,942)	0,6383	7,05899	0,20163	1,90317
İller Bankası (t değeri)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türk Eximbank A.Ş. (t değeri)	-2,016698 (-3,059)				-2,157191 (-2,287)	0,68018	8,5072	0,19003	2,15306
Sinai Yatırım ve Kredi Bankası A.O. (t değeri)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkiye Sınal Kalkınma Bankası A.Ş. (t değeri)	-15,01971 (-3,165)		-1,844194 (-4,19)	-1,932591 (-4,141)		0,94541	40,41284	0,08335	2,95842

NOT : 1) R² = Determinasyon Katsayısı, F = F İstatistiği, q = Tahminin Standart Hatasını, DW = Durbin-Watson İstatistiğini ifade etmektedir.

2) *** = F değeri 0.10 düzeyinde anlamlı olmaktadır.

3) $t_{0,05(1;2)} = 1.833$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 5.12$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$t_{0,05(1;5)} = 1.943$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$t_{0,05(1;6)} = 2.015$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

$F_{0,05(5;1)(1;5)} = 4.53$

$F_{0,10(5;1)(1;5)} = 3.18$

$F_{0,05(6;1)(1;6)} = 5.05$

$F_{0,10(6;1)(1;6)} = 3.45$

$F_{0,05(2;1)(1;2)} = 3.36$

$F_{0,10(2;1)(1;2)} = 3.11$

$F_{0,05(3;1)(1;3)} = 4.46$

$F_{0,10(3;1)(1;3)} = 3.11$

$F_{0,05(4;1)(1;4)} = 4.35$

$F_{0,10(4;1)(1;4)} = 3.07$

1. Bankalar İçin Değişkenlerin Değerlendirilmesi

TCZB'de Borçlanma, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Şube Sayısı değişkenlerinin bankanın verimlilik ölçütü olarak kabul edilen personel başına net kârını açıklamada istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Denklemin açıklama gücü (R^2) % 88.4, standart hatası %23.4 düzeyindedir. F değeri yüksek ve istatistiksel açıdan anlamlı, DW katsayısı kararsız bölgededir. Bu üç değişkenden Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeni, t değeri açısından daha güçlüdür. Dolayısıyla 1986-1996 döneminde Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %4 azalttığı söylenebilir. Üniversite eğitilmiş personelin toplam personel sayısı içindeki payının sürekli artması ve daha yüksek ücretle çalışmaları, toplam faiz dışı giderleri artırmaktadır. Üniversite eğitilmiş personel çalıştırarak sağlanan gelirlerin, üniversite eğitilmiş personele yapılan giderlerin yanında yetersiz kalması, TCZB'de verimliliği azaltmaktadır. Çok şubeli çalışmanın da personel sayısındaki artışta etkisi vardır.

Türkiye Halk Bankası'nda ise, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği açıklamada etkili görülmektedir. Yine t değeri açısından daha güçlü olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeni dikkate alındığında, söz konusu dönemde bu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %5.6 azalttığı söylenebilir. Denklemin DW katsayısı otokorelasyon olmadığını göstermekle birlikte, denklemin açıklama gücü %61 ve standart hatası %30.4 düzeyindedir. Bu bankada da yüksek sayıda personelle çalışılması ve yıllar itibarıyla üniversiteli personel sayısının devamlı artması söz konusudur. TCZB'de olduğu gibi T. Halk Bankasında da, üniversite eğitilmiş personel çalıştırarak sağlanan gelirlerin, üniversite eğitilmiş personele yapılan giderlerin yanında yetersiz kalmasının, verimliliği olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Türkiye Vakıflar Bankası'nda verimliliği Şube Sayısı, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri etkilemektedir. Bu banka için Şube Sayısı değişkeni t değeri açısından daha güçlüdür. Bu durumda, söz

konusu dönemde Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %19 oranında azalttığı söylenebilir. DW katsayısı açısından kararsız bölgeye düşün denklemin açıklama gücü %80, standart hatası %26'dır. Bankanın şube sayısının verimliliğini olumsuz etkileme nedeni, çok şubeli faaliyet göstermesi, rasyonel çalışmayan şubeler olabilmesi ve şube giderlerinin yüksek olması ile açıklanabilir.

Adabank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak sıralanabilir. Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninin t değeri daha yüksek olduğundan, söz konusu dönemde Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %5.9 artırdığı ifade edilebilir. Yine t değeri yüksek olan Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın ise, bankanın verimliliğini %16.7 azalttığı söylenebilir. Denklemin F değeri anlamlı, açıklama gücü %89, standart hatası %33'tür. DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Banka aktifinin sektör içindeki payının artması, bir güven unsuru olarak bankaya fon akışını hızlandıracaktır. Bu şekilde elde ettiği kaynağı uygun alanlara yönlendiren bankanın net kârını ve dolayısıyla verimliliğini artırdığı belirtilebilir.

Akbank için Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği açıklamaktadır. Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %4.4, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın ise, bankanın verimliliğini %3 artırdığı söylenebilir. Denklemin F değeri anlamlı, DW katsayısı kararsız bölgede, açıklama gücü %85.4 ve standart hatası %5 düzeyindedir. Bankanın aktifleri açısından sektör içerisindeki payının verimliliğini artırması, özellikle aktif büyüklüğünün fon arz ve talep edenler üzerinde olumlu psikolojik etki yaratması ile açıklanabilir. Bu durumda, elde ettiği fonları uygun alanlara yönlendirebilen banka yüksek verimlilik düzeyine ulaşabilir.

Demirbank'ın verimliliğini etkileyen Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinden, t değeri açısından oldukça güçlü olan Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.3

artırdığı söylenebilir. Bu denklemin F değeri anlamlı, DW katsayısı yine kararsız bölgede, açıklama gücü %97 ve standart hatası %14'tür. Bu bankanın da yine aktif büyüklüğü ve kalitesi nedeniyle, fon arz ve talep edenler üzerinde güven etkisi yaratarak, verimliliğini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Banka söz konusu dönem aralığında elde ettiği fonları kredi ve menkul değerler cüzdanı şeklinde değerlendirerek başarı sağlamıştır.

Egebank'ın verimliliğini etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif olarak görülmektedir. Burada da t değeri açısından daha güçlü olan (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %4.8 artırdığı söylenebilir. Denklem F değeri anlamlı, açıklama gücü %81, standart hatası %21.6'dır. DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Banka aktifi içerisinde kredi ve menkul değerler cüzdanı payının yüksek olması yanında, kredilerden alınan faiz ile menkul değerler cüzdanı faiz gelirlerinin de yüksek olmasının, bankanın verimliliği üzerinde olumlu etki yarattığı söylenebilir. Bankanın fonlarını kredi ve menkul değerler cüzdanı alanında iyi kullandığı görülmektedir.

Esbank'ta verimliliği etkileyen Borçlanma ve Şube Sayısı değişkenlerinden, Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %32.6 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı kararsız bölgede olan denklemin açıklama gücü %69, standart hatası %20 düzeyindedir. Borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, özellikle mevduata dayalı borçlanma sonucu faiz giderlerinin yükselmesi ve borçlanmayla hedeflenen gelirlerin bu giderleri karşılayamaması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Interbank için Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri anlamlı çıkmıştır. Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönemde %1.8 azalttığı ifade edilebilir. Denklem DW katsayısı kararsız bölgededir. Açıklama gücü %74 ve standart hatası %16 düzeyindedir. Bankanın şube sayısı 1991 yılına kadar düşmüş, 1991'den sonra tekrar yükselmeye devam etmiştir. Şube

sayısındaki artış sonucu, şube giderlerinin yükselmesinin verimliliği düşürücü etkisi olduğu söylenebilir.

İktisat bankasında verimliliği etkileyen değişkenler Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak sıralanabilir. Etkili değişkenler arasında t değeri güçlü olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %4.45 oranında azalttığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %65, standart hatası %9'dur. Ancak, F değeri 0.10 düzeyinde anlamlıdır. DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Dönem içinde üniversite eğitimli personel sayısında dalgalanmalar olması ancak, üniversite eğitimli personel ile çalışmaktan beklenen getirinin sağlanamamasının, verimliliğini azaltıcı etki yarattığı belirtilebilir.

Koçbank için denkleme dahil edilen beş değişken de anlamlı çıkmıştır. Bu değişkenler arasında t değeri açısından en güçlü olanları Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleridir. Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.3 azalttığı buna karşın, Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.6 artırdığı söylenebilir. Bu banka için de DW katsayısı kararsız bölgededir. Denklem açıklama gücü %98.8, standart hatası %5 düzeyinde ve F değeri anlamlıdır. Bu bankada şube sayısındaki artışın, şube giderlerinin yarattığı maliyetler de göz önüne alındığında, verimliliği düşürdüğü görülmektedir.

Pamukbank'ta verimliliğe etki eden Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinden Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönem için %6.9 ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın ise, bankanın verimliliğini %2.5 azalttığı söylenebilir. Denklem açıklama gücü %71 ve standart hatası %14 düzeyindedir. Denklem DW katsayısı ise, kararsız bölgededir. Bankanın şube sayısının verimliliğini olumsuz etkileme nedeni, bazı dönemlerde şube sayısındaki azalmaya rağmen şube giderlerinin yüksek olması ile açıklanabilir.

Şekerbank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak çıkmıştır. Bu değişkenlerden t değeri açısından birbirine yakın olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %7.3 azalttığı buna karşın Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %10.7 artırdığı ifade edilebilir. Denklem açıklama gücü %77 ve standart hatası %24 düzeyindedir. DW katsayısı ise, otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Bankanın sektör içindeki aktif payının verimliliğini artırıcı etki yaratması, yıllar itibariyle sektör aktifi içindeki payının az da olsa düşmesine rağmen, elde ettiği kaynakları iyi değerlendirmesi ile açıklanabilir. Ayrıca, net iştiraklerin azalmasının de olumlu etki yaptığı belirtilebilir.

Türk Ekonomi Bankası için Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı dışında tüm değişkenler verimliliği etkilemektedir. Bunlardan Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini 1986-1996 döneminde sırasıyla %23.3 ve %1.42 artırdığı, buna karşın Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %7.3 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı kararsız bölgede bulunan denklemin açıklama gücü %86 ve standart hatası %10.3 düzeyindedir. Bankanın sektör içindeki aktif payının artması, olumlu psikolojik faktörlerin etkisiyle bankaya kaynak akışını hızlandırmaktadır. Bu kaynakları iyi değerlendiren bankanın, verimliliğinin artacağı söylenebilir.

Türk Ticaret Bankası'nın verimliliğini etkileyen tek değişken olan Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönemde %29.6 azalttığı söylenebilir. Bu banka için oluşturulan denklemin açıklama gücü %56 ve standart hatası %30.5 düzeyindedir. DW katsayısı ise kararsız bölgededir. Bu bankada da borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, borçlanma sonucu faiz giderlerinin yükselmesi yanında, toplam faiz dışı gelirlerin düşmesi ve sabit kıymetlerin payı ile açıklanabilir.

Türkiye Garanti Bankası'nın verimliliğini etkileyen tek değişken ise, Şube Sayısı olarak görülmektedir. Bu değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2.8 azalttığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %95.4 ve standart hatası %6.8'dir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını gösteren denklemin F değeri ise, çok yüksek çıkmıştır. Bu bankada yıllar itibariyle şube sayısı devamlı azalma göstermiştir. Bu durumda bankanın verimliliğindeki düşüş, az sayıda şube ile çalışılmasına dayandırılabilir.

Türkiye İmar Bankası'nda verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak sıralanabilir. Bu değişkenler arasında t değeri yüksek olan Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2.7 azalttığı ifade edilebilir. Denklemin açıklama gücünün %72 ve standart hatasının %43 olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. DW katsayısı kararsız bölgeye düşmektedir. 1991, 1992 ve 1993 yıllarında yüksek oranlı şubeleşme politikaları izlenmiştir. Şube sayısının ve giderlerinin yüksek olmasının, banka verimliliğini azaltıcı etki yarattığı belirtilebilir.

Türkiye İş Bankası için Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği açıklamada etkili görülmektedir. Bu değişkenler arasında t değeri en yüksek olan Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkenidir. Söz konusu dönemde Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %11 artırdığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %92, standart hatası %6.7'dir. DW katsayısı kararsız bölgede çıkan denklemin, F değeri yüksektir. Yıllar itibariyle personel sayısındaki düşme sonucu üniversite eğitimli personelin, toplam personel sayısı içindeki payı yükselmiştir. Bu durumda söz konusu banka açısından, personelin eğitim düzeyindeki artışın, bankacılık hizmetlerinde daha iyi sonuçlar verdiği ve verimliliği artırdığı söylenebilir.

Yaşarbank'ta verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi olarak çıkmıştır. Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninin t

değeri diğerlerininkinden daha yüksektir. Bu durumda Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2 artırdığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %82.5 ve standart hatası %13.7'dir. DW katsayısı kararsız bölgededir. Bankanın aktif büyüklüğünün fon toplamada rahatlık sağlaması ve elde ettiği fonları iyi değerlendirmesinin verimliliğini artırıcı etki yarattığı görülmektedir.

Yapı Kredi Bankası'nda verimliliği etkileyen değişkenler Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleridir. Aynı şekilde t değeri daha yüksek olan Borçlanma değişkeni dikkate alındığında, bu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %19.7 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı kararsız bölgede çıkan denklemin açıklama gücü %85 ve standart hatası %8.6 çıkmıştır. Borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, borçlanma sonucu elde edilen kaynakların iyi kullanılamaması, iştiraklerin ve sabit kıymetlerin payının yüksekliği ile açıklanabilir.

Osmanlı Bankasında verimliliği etkileyen değişkenler Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı dışında kalan değişkenlerdir. Bu değişkenler arasında Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenlerinin t değerleri daha yüksektir. Bu durumda söz konusu dönemde Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %24.7 azalttığı buna karşın, Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %3.3 artırdığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %88.8 ve standart hatası %11.4 olarak görülmektedir. DW katsayısı, otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Bankanın sektör aktifi içinde payının çok fazla değişmemekle birlikte, bu fonları iyi değerlendirmesinin verimliliği artırdığı buna karşın, borçlanma oranındaki artışın maliyetleri yükselterek verimliliği düşürdüğü söylenebilir.

ABN Amro Bank'ta verimliliği etkileyen değişken Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenidir. Bu değişkende meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.17 artırdığı söylenebilir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını gösteren denklemin açıklama gücü %53.4, standart hatası ise %16.4'tür. Bu bankanın da sektör aktifi

içindeki payı çok fazla değişmemekle birlikte, bu fonları iyi değerlendirmesinin verimliliği artırdığı görülmektedir.

Bank Mellat'ta Şube Sayısı ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkeni dışında değişkenler, bankanın verimliliğini etkilemektedir. Bu değişkenler arasında t değeri en büyük değişken olan Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %3 azalttığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %89, standart hatası %15'dir. DW katsayısı ise, kararsız bölgeye düşmüştür. Borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, söz konusu dönem içerisinde net faiz gelirlerinin hemen hemen hiç değişmemesiyle açıklanabilir.

The Chase Manhattan Bank'ta verimliliği, Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri etkilemektedir. Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini söz konusu dönemde %6.6 azalttığı görülmektedir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını gösteren denklemin açıklama gücü %63.8, standart hatası ise %20'dir. Borçlanma oranındaki artışın bankanın verimliliğini düşürücü etki yaratması, mevduat artış hızının kredi artış hızından daha yüksek olması ve toplam aktif içerisinde özkaynak miktarının giderek küçülmesi ile ifade edilebilir.

Eximbank'ta da Borçlanma ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkenleri verimliliği etkilemektedir. Borçlanma değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %2 azalttığı söylenebilir. DW katsayısı otokorelasyon olmadığını göstermektedir. Denklemin açıklama gücü %68 ve standart hatası %19 olduğu görülmektedir. Banka özkaynaklarının aktif içerisindeki payının küçülmesiyle kaynak maliyetlerinin artması sonucu, verimliliğin azaldığı söylenebilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın verimliliğini Borçlanma, Şube Sayısı ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkenleri etkilemektedir. Şube Sayısı ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkenlerinin t değerleri birbirine yakındır. Dolayısıyla Şube Sayısı değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.84 ve (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif

değişkeninde meydana gelen %1'lik artışın, bankanın verimliliğini %1.93 azalttığı söylenebilir. Denklemin açıklama gücü %94.5, standart hatası %8.3 çıkmıştır. DW katsayısı kararsız bölgeye düşmüştür. Bankanın şube sayısı 1992 yılına kadar 4, 1993'ten itibaren 3 olmuştur. Söz konusu bankada şube sayısındaki artışın verimliliği düşürücü etkisi, şube giderlerindeki artışla açıklanabilir.

Çeşitli elemeler sonucu analize dahil edilen 30 bankadan Tekstilbank, Türk Dış Ticaret Bankası, İller Bankası ile Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'nda, seçilen bağımsız değişkenlerin t değerlerinin düşük olması nedeniyle verimliliği açıklamadığı ortaya çıkmıştır.

2. Şube Verimliliğinin Analizinde Değişkenlerin Genel Değerlendirilmesi

Bu göstergede analize dahil edilen 30 bankanın 26'sı üzerinden yapılan ölçümler sonucunda; Borçlanma değişkeninin 16, Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Personel Sayısı değişkeninin 8, Şube Sayısı değişkeninin 16, (Kredi + Menkul Değerler Cüzdanı) / Toplam Aktif değişkeninin 8 ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi değişkeninin 20 defa anlamlı çıktığı gözlenmiştir. Bu sonuçlar dikkate alındığında, şube başına kârlılığın açıklanmasında en önemli bağımsız değişkenler arasında banka ölçeği, şube sayısı ve borçlanma düzeyi sayılabilmektedir.

F. ANALİZ SONUÇLARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Üç verimlilik ölçütünün ayrı ayrı analiz edilmesi ile elde edilen sonuçlar Tablo 15'de toplulaştırılmış olarak verilmiştir. Hangi değişkenlerin daha çok hangi verimlilik göstergelerinde etkili olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Tablonun değerlendirilmesi sonucu, göstergelerin değerlendirilmesi sırasında ön plana çıkan Borçlanma, Şube Sayısı ve Toplam Aktif / Sektör Aktifi (Banka Ölçeği) değişkenlerinin bankaların verimliliğini açıklamada daha etkili olduğu gözlenmiştir.

Tablo 15 : Bağımsız Değişkenlerin Verimlilik Göstergelerini Etkileme Gücü

	BORÇ	ÜEPS	ŞUBE	KMDC	AKSK
NKPS	16	10	14	9	17
NKÖZ	13	10	14	7	13
NKŞB	16	8	16	8	20
TOPLAM	45	28	44	24	50

Kaynak : Analiz sonuçları dikkate alınarak düzenlenmiştir.

NKPS = Personel Verimliliği (Net Kâr / Personel Sayısı)

NKÖZ = Özkaynak Verimliliği (Net Kâr / Özkaynak)

NKŞB = Şube Verimliliği (Net Kâr / Şube Sayısı)

BORÇ : Borçlanma veya Yabancı Kaynak Oranı = $[1 - (\text{Özkaynak} / \text{Aktif Toplamı})]$

ÜEPS = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı / Toplam Personel Sayısı

ŞUBE = Şube Sayısı

KMDC = (Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı) / Aktif Toplamı

AKSK = Aktif Toplamı / Sektör Aktifi

Daha detaylı olarak hazırlanan Tablo 16, hem analize dahil edilen bankaların genel olarak hem de her bir banka için daha çok hangi bağımsız değişkenin, hangi verimlilik göstergeleri üzerinde açıklama gücüne sahip olduğunu belirtmektedir. Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi, bankanın aktif büyüklüğü açısından sektör içindeki payında yani, banka ölçeğinde yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Bunu borçlanma oranı ve şube sayısı izlemektedir.

Tablo 16 : Bağımsız Değişkenlerin Banka Verimliliği Üzerindeki Etkileri

BANKA ADI	BORÇ D1		ÜEPS D2		ŞUBE D3		KMDC D4		AKSK D5		
	P	Ö	P	Ö	P	Ö	P	Ö	P	Ö	
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası		Ş		Ş		Ş					
Türkiye Halk Bankası A.Ş.											
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.											
Adabank A.Ş.	P	Ö			P	Ö					
Akbank T.A.Ş.		Ö									
Demirbank T.A.Ş.	P	Ö									
Egebank A.Ş.	P	Ö									
Esbank T.A.Ş.	P	Ö									
İnterbank											
İkisat Bankası T.A.Ş.											
Koçbank A.Ş.	P	Ö									
Panukbank T.A.Ş.	P	Ö									
Şekerbank T.A.Ş.											
Tekstilbank A.Ş.		Ö									
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.											
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	P	Ö									
Türk Ticaret Bankası A.Ş.	P	Ö									
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.											
Türkiye İmar Bankası T.A.Ş.	P	Ö									
Türkiye İş Bankası A.Ş.		Ö									
Yaşarbank A.Ş.	P	Ö									
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	P	Ö									
Osmanlı Bankası A.Ş.	P	Ö									
ABN Amro Bank N.V.											
Bank Mellat	P	Ö									
The Chase Manhattan N.A.	P	Ö									
İller Bankası											
Türk Eximbank A.Ş.	P	Ö									
Sınai Yatırım ve Kredi Bankası A.O.											
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	P	Ö									

Kaynak : Analiz sonuçları değerlendirilerek oluşturulmuştur.

BORÇ : Borçlanma veya Yabancı Kaynak Oranı = $[1 - (\text{Özkaynak} / \text{Aktif Toplamı})]$

ÜEPS = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı / Toplam Personel Sayısı

ŞUBE = Şube Sayısı

KMDC = (Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı) / Aktif Toplamı

AKSK = Aktif Toplamı / Sektör Aktif

P=Net Kâr / Personel Sayısı

Ö=Net Kâr / Özkaynak

Ş=Net Kâr / Şube Sayısı

SONUÇ

Günümüzde bankacılık, yeni finansal teknikler ve araçlarla, hem ulusal hem de uluslararası alanda pazar payını ve rekabet gücünü artırmaya çalışan önemli bir sektördür. Kuruluş amacı ne olursa olsun bankaların temel görevi, tasarrufları krediye dönüştürerek ülke kalkınmasının finansmanında etkin rol oynamaktır.

Gelişmiş ülkelerde bankacılık, sanayileşme sürecinin bir gereği olarak ortaya çıkarken, Türkiye’de bankacılık Osmanlı Devleti’nin çöküş döneminde hazinenin finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla ortaya çıkmıştır. Türkiye’de ulusal bankacılık, gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerdeki örneklere göre, kısa sayılabilecek bir geçmişe sahiptir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren bankalara, ülkenin ekonomik kalkınmasını ve sanayileşmesini sağlamak görevleri verildiğinden, Türk Mali Sistemi ile Türk Bankacılık Sistemi aynı gelişim aşamalarından geçmiştir. Dolayısıyla, Türk Mali Sistemi’nin temelini oluşturan bankacılık sektöründe meydana gelen değişiklikler, doğrudan mali sistemi ve ekonomiyi etkilemektedir.

Türk Bankacılık Sistemi, merkezinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) olan, karma ekonomi düzeni içinde ve bu düzene uygun yapıda faaliyet gösteren bir sistemdir. Ülkemizde, banka dışı finansal araçların batı ülkelerindeki düzeyde gelişmemiş olması nedeniyle bankalar, Türk Mali Sistemi’nin temelini oluşturmakta ve halkın tasarruflarının toplanması ve bunların kullanım alanlarına yönlendirilmesini sağlamak üzere önemli bir rol oynamaktadırlar. Ticaret bankaları, sistemin hakim kuruluşlarıdır. Banka dışı finansal araçların yeterince gelişmemiş olması, sistemin oligopolistik piyasa yapısında ve uzmanlaşmadan uzak bir şekilde faaliyet göstermesine yol açmaktadır.

Türk Bankacılık Sistemi oligopolistik piyasa yapısında, mevduat bankacılığı ağırlıklı faaliyet gösteren, kâr artışı ve aktif kalitesinin yükseltilmesine yönelik politikalar uygulayan, çok şubeli bir yapıya sahip, dinamik ve yeniliklere açık özellikler

sergilemektedir. Mevduat bankacılığı ve çok şubeli yapı, özellikle 1980’li yıllarda kendini göstermeye başlamıştır.

Uygulanan ekonomi politikaları yanında, 1980’lerde başlayan mevduata ‘en yüksek faizi verme yarışı’ (pozitif reel faiz), günümüzde de devam etmektedir. Daha çok mevduat toplamak ve buradan sağlanan fonları daha yüksek faiz oranları ile plase etmek amacıyla, tasarruf sahiplerine ve kredi talep edenlere mümkün olduğunca yaklaşma eğilimi, çok şubeli bankacılığın gelişmesine yol açmıştır. Pozitif reel faiz politikası ile birlikte çok şubeleşme politikaları, bankacılıkta kaynak maliyetlerini de yükseltmiştir.

Genellikle, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, mali sistem araçlarının ve aracı kuruluşlarının yeterince yaygınlaşmamış olması, sermaye piyasalarının gelişme sürecinde olması, bankacılık sektörünün mali sistemdeki yerini ve önemini daha da artırmaktadır. Yeterli bilgiye sahip olmayan ve eski alışkanlıklarını sürdüren işletme ve tasarruf sahipleri de, sektörün mali sistemdeki konumunu belirlemede etkili olmaktadır. Pek çok firma, hisse senedi veya tahvil ihraç ederek finansman sağlamak yerine banka kredisi kullanmakta, tasarruf sahipleri ise alternatif yatırım araçları yerine banka mevduatını tercih etmektedir. Bu ise, mali sistemde bankacılığı ön plana çıkarmaktadır.

Bankalar, sadece halkın tasarruflarını kredi talebinde bulunanlara aktararak paranın atıl kalmasını önlemekle kalmayıp, kaydi para yaratarak ekonomik faaliyetlerin canlanmasına da yardımcı olmaktadır. Bu yüzden bankalar, kamu hizmeti gören ve bu hizmetleri ile ekonomik faaliyetleri önemli derecede etkileyen ticari kuruluşlardır.

Günümüz Türk Mali Sistemi, bankacılık sektörü ağırlıklı olmasına rağmen, 24 Ocak 1980 kararları sonrası serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte, özellikli alanlarda çalışan diğer mali aracı kurumların (özel finans kurumları, yetkili kurumlar vb.) faaliyete geçmesi ve diğer alt piyasaların organize bir yapıya kavuşturulması nedeniyle, yeniden yapılanma süreci içine girmiştir. Bu süreçte, rekabet artmış, hizmet kalitesi, çeşidi ve hız ön plana çıkmıştır.

1980'li yıllardan itibaren hızlı bir gelişme aşamasına giren Türk Bankacılık Sistemi'nin, dışa açılma ve liberalleşme sürecinde karşılaştığı ekonomik ve yapısal kaynaklı sorunlar, günümüzde de önemini korumaktadır. Ekonomik gelişmelerin istikrarsızlığı, problemleri krediler, yüksek kaynak maliyeti, özkaynak yetersizliği, sektörle ilgili düzenlemeler, sektörde kamu payının ağırlığı ve hızlı teknolojik gelişmelere bağlı sorunlar, bankaların verimli çalışmasını engelleyerek sisteme olan güveni azaltmaktadır.

Türkiye ekonomisi 1980 sonrasında serbest piyasa ekonomisine geçiş ve dışa açılma yönünde belirli bir aşamaya gelmiş olmakla birlikte, artan kamu finansman açıkları ve kronikleşen enflasyonun etkisiyle istikrarlı bir gelişme sürecine girememiştir. Son dönemlerde, gerek kamunun borçlanma gereğinden kaynaklanan iç ve dış borç stokunun hızla büyümesi ve gerekse bankaların kaynaklarının büyük bir bölümünü kredi olarak vermek yerine vergiden muaf devlet iç borçlanma senetlerine yönelmeleri, sistemin etkinliğini sınırlayan gelişmeler olarak düşünülmelidir.

Bankacılık sisteminde verimlilik, bankaların finansal aracılık işlevini en az kaynak kullanarak yerine getirmeleri olarak açıklanabilir. Mali sistem içerisindeki yeri, genel özellikleri, 1980 sonrası dönemde yaşadığı yeniden yapılanma süreci, ve özellikle ülkenin ekonomik yapısından kaynaklanan sorunları dikkate alındığında, Türk Bankacılık Sistemi'nde verimlilik analizleri büyük önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada, Türk Bankacılık Sistemi'nin yapısal özelliklerine ve verimlilik kavramının bankacılık sistemindeki yerine değinildikten sonra, Türk Bankacılık Sistemi'nin verimliliği üzerine bir uygulama yapılmıştır. Türk Bankacılık Sisteminde yer alan 69 banka içerisinde, çeşitli kısıtlar dikkate alınarak 30 banka seçilmiş ve bu bankalar için belirlenen değişkenlerle oluşturulan modellere, çoklu regresyon yöntemi uygulanarak 1986-1996 dönemindeki verimlilik durumları incelenmiştir.

Veri bloku oluşturmada karşılaşılan sorunlar nedeniyle ortaya çıkan gözlem yetersizliği, analiz sonuçlarının güvenirliğini kuşkusuz önemli ölçüde sınırlamaktadır. Yine de bankaların sektör aktif içerisindeki payının, şube sayılarının ve borçlanma politikalarının verimlilik üzerinde daha belirleyici oldukları söylenebilmektedir.

Öte yandan, yapılan analizlerden niversite Eğitimli Personel Sayısı / Toplam Personel Sayısı ve (Krediler + Menkul Değerler Cüzdanı) / Aktif Toplamı değişkenlerinin verimlilik açısından çok fazla açıklayıcı olmadıkları anlaşılmıştır.

Bankaların yüksek yabancı kaynak oranı ile faaliyet göstermeleri ve özkaynaklarının aktif içerisindeki payının oldukça düşük kalması kaynak maliyetlerini artırdığından, borçlanma oranının verimlilik üzerindeki etkisi beklentilere uygun olarak olumsuz çıkmaktadır. Bu sonuç, bankalarda finansal kaldıraç etkisinin tersine çalıştığını göstermektedir. Ayrıca, şube giderlerinin yüksek olması ve bunun yanında yeni şube açılmamasına rağmen yapılan dekorasyon değişiklikleri, yine bankaların maliyetleri üzerinde olumsuz etki yarattığından verimliliği düşürücü etkisi olduğu gözlenmiştir. Hemen tüm denenen modellerde verimlilik üzerinde en etkili değişken, bankanın sektör aktif içindeki payı, yani banka lği olmuştur.

Üniversite eğitimli personel sayısının, eğitimin niteliği, personel kalitesi ve çalıştırıldığı birimin dikkate alınmasıyla banka verimliliği üzerine olumlu veya olumsuz etkiler oluşturabileceği söylenebilir. Genel olarak, nitelikli ve bankacılık konusunda bilgili personelin verimlilik üzerinde olumlu etkisi olacağı açıktır. Ancak, bankacılık gibi uzmanlık gerektiren bir alanda iktisat ve işletme eğitimli olamayan niversite mezunlarının kısa ve orta dönemde verimlilik üzerine etkilerinin sınırlı kaldığı günümüzde banka yöneticileri tarafından da kabul edilmektedir.

Bankalarında aktifler içerisinde önemli yer tutan krediler ve menkul değerler cüzdanı kalemlerinin, verimliliği açıklamada çok fazla etkili olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç, sistem genelinde elde edilen kaynakların ancak %50'sini kredi olarak kullandırılabildeği gerçeği hatırlandığında kredilendirme yetersizliğinin bankalarda düşük

verimliliğe yol açtığını göstermektedir. Gerçekten, yüksek faiz ortamında yetersiz kredilendirme, hem işletmelerin hem de bankaların maliyet ve risklerini artırmakta; kârlılık ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Son olarak, Türk Bankacılık Sistemi'nde faaliyet gösteren bankaların, öncelikle özkaynaklarını güçlendirmeleri, ihtiyaçları uzun süre karşılayabilecek düzeyde teknolojik yatırımlar yapmaları, personel kalitesinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar yanında özellikle kamu bankalarında yaygın olan gizli işsizliğin ortadan kaldırılması, kâr maksimizasyonu için açık pozisyonlara yönelmemeleri ve kaynakların etkin kullanımı için gerekli çalışmalara yönelmeleri, hem banka hem de tüm sistem açısından verimlilik üzerinde olumlu etki yaratacaktır.

KAYNAKÇA

- ABAÇ, Selçuk** **Türkiye’de Bankalar ve Bankacılık Sistemi ’89,** IBAR. Yayınları, 1989.
- ACAR, Sadık** **Genel İktisat, DEÜ, Hukuk Fakültesi, Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No:48, 2.Bası, Ankara, 1994.**
- AKGÜÇ, Öztin** **“Bankalarda Prodüktivitenin Ölçülmesi”, Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Sayı:30, Kasım 1982.**
- AKGÜÇ, Öztin** **“Türk Bankacılık Sisteminde Yapısal Değişme”, İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Yıl:25, Sayı:291, 22 Mayıs 1990.**
- AKGÜÇ, Öztin** **“Bankacılıkta Gelişmeler”, Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Yıl:10, Sayı:114, Ağustos 1988.**
- AKGÜÇ, Öztin** **Batı Avrupa Ülkelerinde Bankacılığın Denetim ve Gözetimi, İstanbul Sanayi Odası Araştırma Dairesi, Yayın No:10, Aralık 1982.**
- AKSOY, Tamer** **Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım), SPK, Yayın No:109, Ocak 1998.**
- AKTAŞ, Ziya**
EMİRDAĞ, Orhan ve
KINALI, Hasan **Türkiye’de Bankacılık Kesiminin Bilgisayar Kullanımının Sorunları ve Çözüm Önerileri, TBB, Yayın No:142, Ankara, 1987.**
- ALTUNBAŞ, Yener ve**
SARISU, Ayhan **Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması, TBB, Yayın No:200, İstanbul, 1996.**
- ARGIN, Aydın** **Avrupa Topluluğu Tek Pazarına Uyum Açısından Türk Bankacılık Sisteminin Uyum Gereklere, TBB, Yayın No: 175, Ankara, 1993.**
- ARKAN, Sabih** **Bankacılıkta Kullanılan Yeni Elektronik Sistemlerle İlgili Hukuki Sorunlar, TBB, Yayın No:166, Ankara, 1991.**
- ARTUN, Tuncay** **Türkiye’de Bankacılık, Tekin Yayınevi, (1.baskı), İstanbul, Şubat 1980.**

- AYDIN, H. Buket** **Türkiye’de Bankacılık Kesiminin Vergi Yükü,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, İzmir, 1996.
- AYDIN, İsrail** “Türk Bankacılığında Kamu Kesiminin Ağırlığı ve Sektörün Oligopolcü Yapısı”, **Maliye Yazıları Dergisi**, No:22, Ocak-Şubat 1990.
- AYDINLI, İbrahim** **Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Yapısı 1991-1994,** SPK, Yayın No:40, Mayıs 1996.
- AYDOĞAN, Kürşat ve ÇAPOĞLU, Gökhan** **Bankacılık Sisteminde Etkinlik ve Verimlilik: Uluslararası Bir Karşılaştırma,** MPM, Yayın No: 397, Ankara, 1989.
- AYMERGEN, Yasemin ve Diğerleri** **Mevduat Sigorta Sistemi ve Türkiye İçin Model Önerisi,** TBB, Yayın No:199, İstanbul, 1996.
- AYMERGEN, Yasemin ve KÖKSAL, M. Oğuz** “1992 Yılında Bankacılık Sektörü ve Bankalarımız”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Eylül 1993.
- BALAK, Deniz ve SEYMEN, Dilek** **Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliği’nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri,** TBB, Yayın No:201, İstanbul, 1996.
- BANKA UZMANLARI DERNEĞİ,** “Türk Bankacılık Sisteminde Bazı Temel Büyüklükler, Etkinlik ve Özelleştirme”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Yıl:4, Sayı:14, 1996.
- BANKA UZMANLARI DERNEĞİ,** “Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler ve Beklentiler Sempozyumu”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Mart 1995.
- BASKAN, Ayhan** “Prodüktivite=Verimlilik”, **Verimlilik Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Ekim-Aralık 1971.
- BAŞ, İ. Melih ve ARTAR, Ayhan** **İşletmelerde Verimlilik Denetimi Ölçme ve Değerlendirme Modelleri,** MPM, Yayın No:435, Ankara, 1991.
- BAŞOL, Koray** **Türkiye Ekonomisi,** 5.baskı, Anadolu Matbaası, İzmir, 1994.
- BERGER, Allen N.** “ ‘Distribution-Free’ Estimates of Efficiency in The U.S.Banking Industry and Tests of The Standard Distributional Assumptions ”, **The Journal of Productivity Analysis**, Vol.4, 1993.

- CARL, Thor G.** “Verimlilik Ölçüm Sistemlerinde Göstergelerin Seçimi”, (Çeviren: Zühal Akal), **Verimlilik Dergisi**, Cilt:22, Sayı:3, Yıl:1993.
- ÇİVELEK, Mehmet A.** “Türk Ticaret Bankalarının Şube Sayıları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, 1963-1979”, **Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması Dergisi**, Yıl:3, Sayı:10-11, Haziran-Eylül 1981.
- CLARK, Jeffrey A.,** “Estimation of Economies of Scale in Banking Using a Generalized Functional Form” , **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol.16, No:1, February 1984.
- CLARK, Jeffrey A.** “Economic Cost, Scale Efficiency, and Competitive Viability in Banking”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol.28, No:3, August 1996 Part I.
- ÇAKMAK, Erol H. Ve ZAİM, Osman** “Kamu ve Özel Teşebbüslerde Etkinlik Karşılaştırması: VZY ile Çimento Sanayi Üzerine Bir Uygulama”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, Cilt:18, Sayı:4, Yıl:1991.
- ÇELEBİCAN, Gürhan** “Türk Bankacılık Sistemi”, **Dış Ticarete Durum Dergisi**, Sayı:4, Mayıs 1987.
- ÇEVİK, Seyfullah** “1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü-Yapısal Değişiklikleri ve AT’na Uyum İmkanları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, 1992.
- ÇİLLİ, Hüseyin** **Enflasyon, Bankalar ve Risk**, TBB, Yayın No:188, Ankara, 1994.
- DOĞAN, Abdullah BAŞ, Melih ve AYDIN, Alper** **İmalatçı Kamu Kuruluşlarında Verimlilik Karşılaştırmaları**, MPM, Yayın No:385, Ankara, 1989.
- DOĞAN, Üzeyme** **Verimlilik Analizleri ve Verimlilik-Ergonomi İlişkileri**, İzmir Ticaret Borsası Yayınları No:31, İzmir, 1987.
- D.P.T.** **Temel Ekonomik Göstergeler**, Ankara, Mayıs 1997.
- EGELİ, Pınar** **Bankaların Finansal Tablolarının Analiz Yöntemleri ve Türk Ticaret Bankacılığı Yönünden Bir Değerlendirme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Para ve Banka Programı, İzmir, 1996.

- ELYASIANI, Elyas and MEHDIAN, Seyed** “Efficiency in the Commercial Banking Industry, a Production Frontier Approach”, **Applied Economics**, Vol.22, 1990.
- ELYASIYANI, Elyas and MEHDIAN, Seyed** “Productive Efficiency Performance of Minority and Nonminority-Owned Banks: A Nonparametric Approach”, **Journal of Banking and Finance**, Vol.16, 1992.
- EREN, Kasım** **Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Bankacılık**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Yayın No:637, İşletme-Ekonomi Dizisi :256, İstanbul, Şubat 1996.
- ERGİN, Abdullah ve AYPEK, Nevzat** “Ticari Bankalarda Etkinlik ve Verimlilik”, **3.Verimlilik Kongresi**, MPM, Yayın No:599, Ankara, 14-16 Mayıs 1997.
- EROL, Ümit** “2000’e Doğru Türk Finans Piyasasının Genel Görünümü Sorunlar ve Yapısal Bozukluklar”, **İktisat Dergisi**, Sayı:378, Nisan 1998.
- ERTUĞRUL, Ahmet ve ZAIM, Osman** **Türk Bankacılığında Etkinlik**, Bilkamat İşletme ve Finans Yayınları, Yayın No:3, Ankara, 1996.
- FLANNERY, Mark J.** “Panel: Innovations in Money and Payments”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol.28, No:4, November 1996, Part II.
- FRISCHTAK, Claudio** “Banking Automation and Productivity Change: The Brazilian Experience”, **World Development**, Vol.20, No:12, 1992.
- FUKUYAMA, Hirofumi** “Technical and Scale Efficiency of Japanese Commercial Banks: A Non-Parametric Approach”, **Applied Economics**, Vol.25, 1993.
- FUKUYAMA, Hirofumi** “Measuring Efficiency and Productivity Growth in Japanese Banking: a Nonparametric Frontier Approach”, **Applied Financial Economics**, Vol.5, 1995.
- GÖKTAN, Hasan Basri** “Türk Bankacılığının Güncel Sorunları”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Haziran 1994.
- GÖKTAN, Hasan Basri** “Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi Sempozyumu”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Aralık 1994.
- GÜLMEZ, İlyas** “Verimliliğin Anlamı ve Artırılması”, **Egevizyon Dergisi**, Yıl:4, Sayı:12, Haziran 1996.

- GÜRLESEL, Can Fuat** **Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunları ve Çözüm Önerileri**, TBB, Yayın No:176, Ankara, 1993.
- HUMPHREY, David B.** "Cost and Technical Change: Effects From Bank Deregulation", **The Journal of Productivity Analysis**, Vol.4, 1993.
- HUNTER, William C. and TIMME, Stephen G.** "Core Deposits and Physical Capital: A Reexamination of Bank Scale Economies and Efficiency With Quasi-Fixed Inputs", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol.27, No:1, February 1995.
- İLERİGELEN, Ahmet** "1998 Yılı'nın İlk Çeyreğine Girerken Banka-Sanayi Finans İlişkilerinde Yaşanan Temel Sorunlar", **İktisat Dergisi**, Sayı:378, Nisan 1998.
- KARAÇAM, Burhan** "Bankacılık Sektörünün Altı Aylık Hareketleri", **Para ve Sermaye Piyasası Dergisi**, Sayı:114, Yıl:10, Ağustos 1988.
- KEYDER, Nur** **Para Teori-Politika**, Genişletilmiş 3.baskı, Ankara, 1991.
- KIM, Moshe and WEISS, Jacob** "Total Factor Productivity Growth in Banking: The Israeli Banking Sector 1979-1982", **The Journal of Productivity Analysis**, Vol.1, 1989.
- KIZIL, Ahmet** "1980-1990 Döneminde Türkiye'de Ekonomik Politika ve Uygulamalar", **Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını**, Ankara, 1991.
- KORUYAN, Adil ve ALTAY, Oğuzhan** **ESİAD-Ege Bölgesi Sektörel Gelişme Stratejileri Projesi, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar-9**, ESİAD Yayın No:95/ESA-9, İzmir, 1995.
- KOUTSOYIANNIS, A.** **Modern Mikro İktisat**, (Çev. Muzaffer Sarımeşeli), Teori Yayınları, 1.Baskı, Ankara, Ekim 1987.
- KOZAK, Metin** "Otel İşletmelerinde Verimlilik Açısından Yiyecek-İçecek Maliyet Kontrolünün Sağlanması", **Verimlilik Dergisi**, MPM, Sayı:3, Yıl:1995.
- KÖK, Recep** **Endüstriyel Verimlilik ve Etkinlik-Bir Uygulama-**, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:680, İİBF Yayınları No:90, Araştırma Serisi No:81, Erzurum, 1991.

- KÖKSAL, M. Oğuz** “Avrupa Topluluğu Bankacılık Yapısı ve Türkiye’nin Uyumunu”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Mart 1993.
- KUTLAY, S. Sunay** “Elektronik Fon Transferi Sistemi (EFT)”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Eylül 1993.
- MILLER, Stephen M. and NOULAS, Athanasios G.** “The Technical Efficiency Of Large Bank Production”, **Journal of Banking and Finance**, Vol.20, 1996.
- MUTER, Naci Birol** **Türkiye Ekonomisinde Mali Yapı (Kurumsal ve Kuramsal Bir Yaklaşım)**, Manisa, 1994.
- ORAL, Muhittin KETTANI, Ossama and YOLALAN, Reha** “An Empirical Study On Analyzing the Productivity of Bank Branches”, **IIE Transactions**, Vol.24, No:5, November 1992.
- ÖCAL, Tezer** “Bankacılık Sektörü”, **Türkiye Ekonomisi ‘Sektörel Gelişmeler’**, Yayına Hazırlayan: Çelik Aruoba ve Cem Alpar, **Türkiye Ekonomi Kurumu**, Haziran 1992.
- ÖZDEMİR, Mahmud** “Verimlilik Üzerine Düşünceler ve Verimlilik Çalışmaları”, **Verimlilik Dergisi**, Cilt:20, Sayı:2, Yıl:1991.
- ÖZDİCLE, Leyla Baştav** “Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı”, **Hazine Dergisi**, Sayı:6, Nisan 1997.
- PAÇACI, M. Cihan** “Türk Bankacılık Sisteminde Denetim Sistemi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Haziran 1995.
- PARASIZ, İlker** **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi, 6.baskı, Bursa, Ekim 1997.
- REİSOĞLU, Seza** **3182 sayılı Bankalar Kanunu Şerhi**, Ankara, 1988, s.62.
- RESMİ GAZETE,** No:20249, Tarih:11.08.1989, Karar No:89/14391, Karar Tarihi:07.08.1989.
- SARISU, Ayhan** **Türk Bankacılık Sisteminin Genel Yapısı, Temel Özellikleri ve Kamu Bankalarının Bölünerek Özelleştirilmesi**, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Araştırma-İnceleme Dizisi No:7, Ankara, Kasım 1996.
- SENGUPTA, Jati K.** “A Model of Dynamic Efficiency Measurement”, **Applied Economic Letters**, Vol.1, 1994.

- SUIÇMEZ, Halit** **Türkiye’de Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Proje Değerlendirme ve Verimlilik**, MPM, Yayın No:422, Ankara, 1990.
- SÜMER, Ali Parlı** “Üretim Fonksiyonları ve Toplam Faktör Verimliliği”, **Verimlilik Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, Ekim-Aralık 1972.
- ŞAHİN, Hüseyin** **İktisat İlkelerine Bakış**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, Eylül 1997.
- TBB,** “Türk Bankacılık Sektörünün Bugünkü Durumu, Sorunları ve Önerileri”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:9, Temmuz 1992.
- TBB,** “Uluslararası Gelişme Çizgisini Yakalamak”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:8, Nisan 1992.
- TBB,** **Bankalar Kanunu**, El Kitapları Serisi No:7, 17.basım, 1998.
- TBB,** “1992 yılında Türk Bankacılık Sektörü ve 1993 Beklentileri”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:11, Nisan 1993.
- TBB,** **Bankalarınız 1986**, Yayın No: 140, Mayıs 1987.
- TBB,** **Bankalarınız 1987**, Yayın No: 146, Mayıs 1988.
- TBB,** **Bankalarınız 1988**, Yayın No: 155, Mayıs 1989.
- TBB,** **Bankalarınız 1989**, Yayın No: 159, Mayıs 1990.
- TBB,** **Bankalarınız 1990**, Yayın No: 165, Mayıs 1991.
- TBB,** **Bankalarınız 1991**, Yayın No: 169, Mayıs 1992.
- TBB,** **Bankalarınız 1992**, Yayın No: 171, Mayıs 1993.
- TBB,** **Bankalarınız 1993**, Yayın No: 180, Mayıs 1994.
- TBB,** **Bankalarınız 1994**, Yayın No: 194, Mayıs 1995.
- TBB,** **Bankalarınız 1995**, Yayın No: 196, Mayıs 1996.
- TBB,** **Bankalarınız 1996**, Yayın No: 202, Mayıs 1997.
- TOPRAK, Meral ve Diğerleri** **Bankacılık Sektöründe Bilgisayar Kullanımı**, MPM, Yayın No:452, Ankara, 1991.

- TUFAN, Ekrem** “Tüketici Kredileri ve Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler Arasındaki İlişkinin Analizi”, SPK, Yayın No:54, Aralık 1996.
- TUNCER, Selahattin** “Bankaların Denetimi”, Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Sayı:114, Yıl:10, Ağustos 1988.
- YAMAK, Rahmi ve KARA, Murat** “Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilikle Kârlılık Arasındaki İlişkinin Analizi”, II.Verimlilik Kongresi, MPM, Yayın No: 540, Ankara, 19-21 Ekim 1994.
- YAŞAR, Erhan** “1993’de Bankacılık Sektörüne Genel Bakış”, Bankacılar Dergisi, TBB, Sayı:11, Nisan 1993.
- YEŞİLOĞLU, Talat** “Türkiye’de Bankacılık Nereden Nereye?”, Capital Dergisi, Nisan 1994.
- YOLALAN, Reha** İşletmelerarası Görelî Etkinlik Ölçümü, MPM, Yayın No:483, Ankara, 1993.
- YOLALAN, Reha** “Parametresiz Etkinlik Ölçütleri ve Veri Zarflama Yöntemi”, I.Verimlilik Kongresi, , MPM, Yayın No:454, Ankara, 27-29 Kasım1991.
- YOLALAN, Reha** “Veri Zarflama Yöntemi”, Verimlilik Dergisi, Sayı:3, 1990.
- ZAİM, Osman** “Bankacılık Sektöründe Teknolojik Gelişme ve Etkinlik”, II. Verimlilik Kongresi, MPM, Yayın No: 540, Ankara, 19-21 Ekim 1994.
- ZAİM, Osman** “The Effect of Financial Liberalization on The Efficiency of Turkish Commercial Banks”, Applied Financial Economics, Vol.5, 1995.
- ZARDKOOHI, Asghar and KOLARI, James** “Branch Office Economies of Scale and Scope: Evidence From Savings Banks in Finland”, Journal of Banking And Finance, Vol.18, 1994.

EK I : ANALİZE DAHİL EDİLECEK BANKALARIN BELİRLENMESİ

Türkiye'de Faaliyette Bulunan Bankalar (*)			A	B
Ticaret Bankaları (56 adet)	Kuruluş			
Kamu Sermayeli Bankalar (5 adet)				
EtiBank Bankacılık A.O.	1993	1993'de Anonim Ortaklık oldu.		X
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası	1863			
Türkiye Emeklilik Bankası A.Ş.	1988			X
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1938			
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1954			
Özel Sermayeli Bankalar (33 adet)				
Adabank A.Ş.	1985			
Akbank T.A.Ş.	1947			
Alternatif Bank A.Ş.	1991		X	
Bank Ekspres A.Ş.	1992		X	
Bank Kapital Türk T.A.Ş.	1991	Banka 1995 yılına kadar Yabancı Banka statüsünde idi.	X	
Birleşik Türk Korfaz Bankası A.Ş.	1987	Banka 1995 yılına kadar Yabancı Banka statüsünde idi.	X	
Demirbank T.A.Ş.	1953			
Derbank A.Ş.	1992	1988'de duran faaliyetleri 1992'de tekrar başladı.	X	
Egebank A.Ş.	1928			
EGS-Ege Giyim Sanayicileri Bankası A.Ş.	1995		X	
Eskişehir Bankası (Esbank) T.A.Ş.	1927			
Finans Bank A.Ş.	1987		X	
Garanti Yatırım ve Ticaret Bankası A.Ş.	1991	Banka 1992 yılına kadar Yabancı Banka statüsünde idi.	X	
İnterbank	1888			
İktisat Bankası T.A.Ş.	1927			
Kentbank A.Ş.	1992		X	
Koçbank A.Ş.	1986			
Milli Aydın Bankası (Tarişbank) T.A.Ş.	1913			X
Oyak Bank A.Ş.	1984	Banka 1991 yılına kadar Yabancı Banka statüsünde idi.	X	
Pennubank T.A.Ş.	1955			
Sümerbank A.Ş.	1933	Kamu sermayeli banka, 1995 yılında özelleştirilmiştir.	X	
Şekerbank T.A.Ş.	1953			
Tekstil Bankası (Tekstilbank) A.Ş.	1986			
Toprakbank A.Ş.	1992		X	
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.	1964			
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1927			
Türk Ticaret Bankası A.Ş.	1913			
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1946			
Türkiye İmar Bankası T.A.Ş.	1928			
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1924			
Türkiye Tütcümler Bankası (Yığırtbank) A.Ş.	1924			
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	1944			
Yurt Ticaret ve Kredi Bankası A.Ş.	1993		X	

Yabancı Bankalar (18 adet)								
Türkiye'de Kurulmuş Bankalar (7 adet)								
Arap Türk Bankası A.Ş.	1977							X
Bnp - Ak Dreschner Bank A.Ş.	1985	1989'da Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Banka statüsüne geçmiştir.					X	
Midland Bank A.Ş.	1990						X	
Osmanlı Bankası A.Ş.	1863							
Sitebank A.Ş.	1991	1991'de Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Banka statüsüne geçmiştir.					X	
Turkish Bank A.Ş.	1982	1991'de Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Banka statüsüne geçmiştir.					X	
Türk Sakura Bank A.Ş.	1985							X
Türkiye'de Şube Açan Bankalar (11 adet)								
Abn Amro Bank N.V.	1921							
Banca Di Roma S.P.A.	1911							X
Bank Mellat	1982							
Citibank N.A.	1981							X
Credit Lyonnais	1988						X	
Habib Bank Limited	1983							X
Klarna Kredi Bankası Ltd.	1989						X	
Societe Generale (SA)	1989						X	
The Chase Manhattan Bank N.A.	1984							
Ulusal Bank T.A.Ş.	1985	1997'de Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Banka statüsüne geçmiştir.						X
Westdeutsche Landesbank (Europa) A.G.	1990							X
Kalkınma ve Yatırım Bankaları (13 adet)								
Kamu Sermayeli Bankalar (3 adet)								
İller Bankası	1933							
Türkiye İhracat Kredi Bankası (Türk Eximbank) A.Ş.	1987							
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	1975							X
Özel Sermayeli Bankalar (10 adet)								
Bankers Trust A.Ş.	1988						X	
Birleşik Yatırım Bankası A.Ş.	1989						X	
Indosuez Euro Türk Merchant Bank A.Ş.	1990						X	
Park Yatırım Bankası A.Ş.	1992						X	
Sinai Yatırım ve Kredi Bankası A.O.	1963							
Talcaşbank	1996						X	
Tat Yatırım Bankası A.Ş.	1992						X	
Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası A.Ş.	1989						X	
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	1990							
Yatırım Bank	1987						X	

(*) Bilgiler 15 Nisan 1997 tarihine kadar olan değişiklikleri içermektedir. Bankalar bu tarihteki gruplarında yer almaktadırlar.

Toplam 69 Banka

A: Kuruluş yılı ve statü değişikliği dikkate alındığında, analize dahil edilmeyen bankalar.

B: Analiz döneminde (1986 - 1996), net kâr elde edemeyen bankalar.

Elenen 11
Kalan 41
Elenen 11
Kalan 30

EK II : ANALİZ KAPSAMINDAKİ BANKALARIN BAŞLICA GÖSTERGELERİ

(TBB, Bankalarımız 1986-1996 Yayınları Kullanılarak Düzenlenmiştir.)

(Milyar TL) TÜRKİYE CUMHURİYETİ ZİRAAT BANKASI

Yıllar	(Adet)										(Adet)			(Adet)			(Sektör)			
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdn	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kar	Kâr	Prnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat	Prnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	3.727	2.608	5.607	773	286	200	16	16	39.038	4.042	1.164	26.060	11.517	15.828	39.038	4.042	1.164	26.060	11.517	15.828
1987	5.159	4.675	8.882	1.002	636	500	26	26	41.375	5.194	1.201	43.034	18.710	24.163	41.375	5.194	1.201	43.034	18.710	24.163
1988	8.390	6.366	13.051	1.961	584	191	172	172	40.661	4.347	1.231	65.775	26.582	37.436	40.661	4.347	1.231	65.775	26.582	37.436
1989	14.522	10.819	21.916	3.318	1.113	394	253	253	41.059	4.519	1.245	105.424	44.678	60.744	41.059	4.519	1.245	105.424	44.678	60.744
1990	21.376	17.264	32.378	4.479	2.317	448	1.031	1.031	40.381	5.238	1.253	164.421	77.596	92.759	40.381	5.238	1.253	164.421	77.596	92.759
1991	31.636	27.064	52.747	6.970	5.222	2.043	1.951	1.951	40.125	5.310	1.263	290.696	127.970	163.223	40.125	5.310	1.263	290.696	127.970	163.223
1992	63.798	54.664	100.133	10.380	11.142	3.462	5.136	5.136	38.969	5.268	1.262	545.004	228.414	300.654	38.969	5.268	1.262	545.004	228.414	300.654
1993	108.906	89.471	177.665	39.995	20.599	6.197	8.316	8.316	38.203	5.472	1.263	997.346	423.509	511.552	38.203	5.472	1.263	997.346	423.509	511.552
1994	262.343	149.363	356.857	63.717	25.519	10.000	1.350	1.350	36.954	7.091	1.255	2.007.415	788.430	1.270.064	36.954	7.091	1.255	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	541.561	384.685	694.440	70.535	36.726	10.732	3.626	3.626	35.962	7.031	1.262	4.102.383	1.743.686	2.664.935	35.962	7.031	1.262	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	1.355.600	773.891	1.628.358	294.582	53.621	17.088	1.025	1.025	34.566	7.109	1.262	8.959.111	3.860.068	6.145.516	34.566	7.109	1.262	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdn = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.

Yıllar	(Adet)										(Adet)			(Adet)			(Sektör)			
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdn	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kar	Kâr	Prnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat	Prnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	800	580	1.317	110	166	100	36	36	13.770	1.432	634	26.060	11.517	15.828	13.770	1.432	634	26.060	11.517	15.828
1987	1.118	883	1.889	216	208	100	50	50	14.183	1.611	641	43.034	18.710	24.163	14.183	1.611	641	43.034	18.710	24.163
1988	1.813	1.178	2.905	334	279	83	76	76	14.018	1.651	660	65.775	26.582	37.436	14.018	1.651	660	65.775	26.582	37.436
1989	3.066	2.011	4.710	614	400	153	5	5	14.504	2.135	667	105.424	44.678	60.744	14.504	2.135	667	105.424	44.678	60.744
1990	5.291	3.892	7.948	905	638	228	40	40	14.252	2.136	685	164.421	77.596	92.759	14.252	2.136	685	164.421	77.596	92.759
1991	9.484	6.002	13.862	2.141	1.062	313	146	146	14.164	2.169	717	290.696	127.970	163.223	14.164	2.169	717	290.696	127.970	163.223
1992	19.055	10.428	28.147	3.987	2.269	923	309	309	15.287	2.510	769	545.004	228.414	300.654	15.287	2.510	769	545.004	228.414	300.654
1993	33.778	19.655	54.649	6.684	3.617	1.626	315	315	15.073	2.540	766	997.346	423.509	511.552	15.073	2.540	766	997.346	423.509	511.552
1994	104.021	27.332	141.773	19.144	7.201	2.138	901	901	14.643	2.543	763	2.007.415	788.430	1.270.064	14.643	2.543	763	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	229.994	90.209	307.488	35.236	21.817	10.419	2.331	2.331	14.702	3.118	761	4.102.383	1.743.686	2.664.935	14.702	3.118	761	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	560.936	176.669	704.663	91.901	36.929	15.000	5.911	5.911	14.285	3.197	765	8.959.111	3.860.068	6.145.516	14.285	3.197	765	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdn = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRKİYE YAKIFLAR BANKASI T.A.O.

Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kar	Kâr	Prsnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	800	352	991	164	66	17	35	35	4.986	1.042	272	26.060	11.517	15.828
1987	1.156	603	1.607	349	96	80	81	81	5.352	1.264	278	43.034	18.710	24.163
1988	2.220	1.131	3.175	513	338	123	167	167	6.299	1.703	286	65.775	26.582	37.436
1989	4.123	1.919	5.870	980	549	250	150	150	6.700	1.908	300	105.424	44.678	60.744
1990	6.985	3.636	9.661	1.434	819	250	242	242	8.075	2.492	314	164.421	77.586	92.759
1991	11.931	4.975	15.547	2.696	959	500	42	42	8.887	2.910	326	290.696	127.970	163.223
1992	22.333	8.315	29.235	6.092	1.906	625	373	373	8.365	2.736	334	545.004	228.414	300.654
1993	33.104	20.615	46.512	5.790	2.466	1.000	154	154	8.938	2.780	338	997.346	423.509	511.552
1994	67.592	55.050	106.253	4.465	6.360	3.000	1.186	1.186	8.121	2.780	324	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	165.425	98.168	231.916	26.557	15.260	5.000	5.331	5.331	8.755	3.301	326	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	377.937	203.802	497.744	109.362	32.747	12.000	13.204	13.204	8.833	3.511	327	8.959.111	3.860.069	6.145.516

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdamı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

(Milyar TL) ADABANK A.Ş.

Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kar	Kâr	Prsnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	4	1	9	0	2	2	0	0	93	37	4	26.060	11.517	15.828
1987	6	3	13	0	4	4	0	0	79	31	4	43.034	18.710	24.163
1988	6	5	17	0	7	6	0	0	78	25	4	65.775	26.582	37.436
1989	28	22	46	7	13	10	1	1	84	33	4	105.424	44.678	60.744
1990	33	40	72	6	28	13	11	11	110	38	6	164.421	77.586	92.759
1991	82	73	149	7	51	25	20	20	159	42	11	290.696	127.970	163.223
1992	192	109	304	73	83	50	15	15	169	46	14	545.004	228.414	300.654
1993	301	149	561	6	152	106	25	25	205	51	26	997.346	423.509	511.552
1994	528	75	814	210	237	150	2	2	219	58	36	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	1.581	839	2.302	50	475	335	11	11	274	65	40	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	8.329	1.547	9.701	2.871	1.031	750	35	35	401	89	50	8.959.111	3.860.069	6.145.516

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdamı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

Yıllar	AKBANK T.A.Ş.		(Adet)		(Adet)		(Adet)		(Adet)		(Sektör)		(Sektör)	
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdın	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	1.619	688	2.074	165	194	50	75	75	9.765	1.417	610	26.060	11.517	15.628
1987	2.395	846	3.151	509	380	120	168	168	9.817	1.574	611	43.034	18.710	24.163
1988	3.682	1.280	5.001	599	825	250	306	306	9.898	1.672	617	65.775	26.582	37.436
1989	4.939	2.368	6.956	882	1.220	500	345	345	9.819	1.756	617	105.424	44.678	60.744
1990	7.351	4.313	10.756	1.102	2.121	1.000	733	733	9.879	1.962	619	164.421	77.596	92.759
1991	12.745	5.682	18.522	2.977	3.587	1.500	1.343	1.343	9.435	1.849	610	290.686	127.970	163.223
1992	21.772	9.361	31.076	4.263	4.340	1.500	1.258	1.258	8.700	1.732	579	545.004	228.414	300.654
1993	32.170	20.163	56.135	5.695	7.803	2.500	2.750	2.750	8.028	1.631	545	997.346	423.509	511.552
1994	85.973	27.020	121.068	27.706	14.461	4.000	5.927	5.927	7.479	1.619	500	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	154.430	54.404	234.857	51.889	36.080	6.000	14.703	14.703	7.209	1.675	482	4.102.383	1.743.686	2.684.935
1996	334.102	142.445	467.551	140.089	86.438	18.000	37.756	37.756	7.308	2.098	489	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdın =Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

Yıllar	DEİRBANK T.A.Ş.		(Adet)		(Adet)		(Adet)		(Adet)		(Sektör)		(Sektör)	
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdın	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	16	5	28	1	2	1	0	0	248	102	20	26.060	11.517	15.628
1987	38	17	67	2	7	6	1	1	354	67	20	43.034	18.710	24.163
1988	67	47	121	7	9	6	2	2	486	94	20	65.775	26.582	37.436
1989	217	235	505	64	32	18	7	7	554	139	19	105.424	44.678	60.744
1990	377	527	925	66	72	30	18	23	594	176	16	164.421	77.596	92.759
1991	611	953	1.714	280	172	100	45	50	534	180	15	290.686	127.970	163.223
1992	2.440	2.707	6.789	639	463	300	128	128	562	225	15	545.004	228.414	300.654
1993	6.702	6.025	14.893	1.828	1.233	500	665	665	560	264	14	997.346	423.509	511.552
1994	6.230	5.135	17.411	4.760	2.673	1.250	1.177	1.177	454	212	14	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	29.121	12.759	51.107	5.113	7.168	2.000	4.563	4.563	259	64	27	4.102.383	1.743.686	2.684.935
1996	84.397	44.828	146.193	19.572	18.228	5.500	10.028	10.028	1.283	703	38	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdın =Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

(Milyar TL) EGE BANK A.Ş.														
Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdñ	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kar	Kâr	(Adet)			(Sektör)		
									Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	36	36	95	5	8	2	3	3	751	288	28	26.060	11.517	15.828
1987	104	73	191	10	18	10	3	3	844	316	31	43.034	18.710	24.163
1988	148	74	220	21	22	11	3	3	802	302	32	65.775	26.582	37.436
1989	325	169	524	52	58	40	2	2	769	320	36	105.424	44.678	60.744
1990	520	352	855	91	120	95	3	6	759	324	37	164.421	77.596	92.759
1991	933	883	1.794	183	205	99	60	60	737	341	35	290.696	127.970	163.223
1992	1.179	1.798	3.122	347	344	135	120	120	721	349	35	545.004	228.414	300.654
1993	2.391	3.707	6.270	688	859	500	255	255	775	416	26	997.346	423.509	511.552
1994	13.057	7.688	16.630	560	1.435	1.000	130	130	697	362	26	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	31.506	16.157	39.176	3.574	3.656	2.000	1.031	1.031	866	452	36	4.102.393	1.743.686	2.684.935
1996	65.556	37.813	78.479	12.616	7.272	4.000	2.495	2.495	288	472	48	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdñ = Menkul Değerler Cızdani

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

(Milyar TL) ESKİŞEHİR BANKASI (ESBANK) A.Ş.														
Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdñ	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kar	Kâr	(Adet)			(Sektör)		
									Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	64	30	86	7	7	5	1	1	691	197	28	26.060	11.517	15.828
1987	130	74	211	35	18	10	7	7	736	242	28	43.034	18.710	24.163
1988	278	177	499	59	53	25	21	21	895	365	33	65.775	26.582	37.436
1989	593	541	1.194	113	129	81	28	28	929	412	33	105.424	44.678	60.744
1990	952	1.074	2.104	236	268	150	64	64	959	447	34	164.421	77.596	92.759
1991	2.257	2.100	4.375	384	437	300	64	64	957	476	34	290.696	127.970	163.223
1992	3.463	4.589	9.014	441	893	650	121	121	953	502	34	545.004	228.414	300.654
1993	6.705	9.986	18.474	632	1.825	1.300	316	316	1.012	594	36	997.346	423.509	511.552
1994	24.150	19.078	36.641	2.800	3.393	2.700	105	105	1.080	662	50	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	55.755	39.991	84.339	6.136	8.270	6.000	1.068	1.068	1.511	1.058	66	4.102.393	1.743.686	2.684.935
1996	110.985	60.800	146.585	17.169	13.428	10.000	1.123	1.123	1.729	1.213	73	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdñ = Menkul Değerler Cızdani

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

Yıllar	(Milyar TL) INTERBANK													
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdın	Özkeynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	157	150	323	17	32	7	14	14	864	488	17	26.060	11.517	15.828
1987	195	208	485	6	49	13	21	21	945	290	17	43.034	18.710	24.163
1988	254	277	751	31	108	28	40	40	870	557	17	65.775	26.582	37.436
1989	287	484	971	139	183	80	63	63	280	147	15	105.424	44.678	60.744
1990	643	1.253	2.044	154	320	150	109	118	635	381	13	184.421	77.596	92.759
1991	433	1.722	3.794	848	526	275	173	173	532	287	11	280.696	127.970	163.223
1992	777	3.440	8.231	958	916	450	334	334	449	248	8	545.004	228.414	300.654
1993	2.034	5.746	17.033	1.833	1.921	1.200	519	519	462	253	7	987.346	423.509	511.552
1994	11.527	11.067	28.974	1.123	3.552	2.750	609	609	445	247	10	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	37.093	21.347	57.495	4.417	4.889	2.750	903	903	537	287	13	4.102.383	1.743.686	2.864.935
1996	102.801	74.044	149.651	12.027	11.056	7.459	1.370	1.370	859	487	20	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdın =Menkul Değerler Cüzdamı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

Yıllar	(Milyar TL) İKTİSAT BANKASI A.Ş.													
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdın	Özkeynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	99	75	230	11	17	9	6	6	950	523	15	26.060	11.517	15.828
1987	206	184	500	58	42	27	10	10	994	568	19	43.034	18.710	24.163
1988	181	278	677	48	71	18	34	34	886	466	19	65.775	26.582	37.436
1989	453	662	1.189	85	122	18	35	35	778	401	18	105.424	44.678	60.744
1990	531	980	1.652	129	203	64	30	30	733	385	15	164.421	77.596	92.759
1991	894	1.635	3.209	226	330	100	108	108	621	311	14	280.696	127.970	163.223
1992	1.354	2.931	5.874	275	609	300	165	165	667	337	14	545.004	228.414	300.654
1993	2.085	5.672	14.116	2.418	1.447	800	514	514	735	385	14	987.346	423.509	511.552
1994	12.765	10.759	27.515	1.664	2.288	1.300	612	612	658	335	14	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	29.681	22.828	47.411	3.695	4.781	2.197	1.508	1.508	736	385	15	4.102.383	1.743.686	2.864.935
1996	60.677	44.512	113.119	25.614	11.833	5.000	5.123	5.123	787	390	19	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdın =Menkul Değerler Cüzdamı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

Yıllar	KOCBANK A.Ş.		Kredi		Aktif	MDCzd'n	Özkaymak	Ödenmiş S	Net Kar	Kâr	(Adet)		(Adet)		(Sektör)		(Sektör)	
	Mevduat	Kredi	Prsnl Sys	Univ P Sys							Şube Sayısı	Aktif	Mevduat	Kredi				
1986	46	36	66	4	10	7	4	4	4	4	124	50	2	26.060	11.517	15.828	15.828	
1987	73	52	122	18	15	7	6	6	6	158	62	3	43.034	18.710	24.163	24.163		
1988	107	74	211	15	27	7	13	13	13	198	114	4	65.775	26.582	37.436	37.436		
1989	190	155	275	27	31	14	8	8	8	210	105	5	105.424	44.878	60.744	60.744		
1990	331	364	519	12	48	14	14	14	14	258	153	5	164.421	77.586	92.759	92.759		
1991	542	697	1.323	242	194	100	65	65	65	315	191	6	290.886	127.970	163.223	163.223		
1992	907	942	1.853	210	231	100	53	53	53	447	286	11	545.004	228.414	300.654	300.654		
1993	2.473	4.095	6.847	961	1.479	1.000	362	362	362	589	360	19	997.346	423.509	511.552	511.552		
1994	9.712	7.761	18.352	3.036	3.913	2.000	1.562	1.562	1.562	514	243	23	2.007.415	788.430	1.270.064	1.270.064		
1995	33.682	20.068	62.972	17.888	9.224	4.000	4.085	4.085	4.085	1.447	788	33	4.102.383	1.743.686	2.664.935	2.664.935		
1996	88.434	50.957	148.921	32.560	19.732	4.000	10.010	10.010	10.010	1.978	1.042	43	8.959.111	3.860.068	6.145.516	6.145.516		

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

Yıllar	PAMUKBANK T.A.Ş.		Kredi		Aktif	MDCzd'n	Özkaymak	Ödenmiş S	Net Kar	Kâr	(Adet)		(Adet)		(Sektör)		(Sektör)	
	Mevduat	Kredi	Prsnl Sys	Univ P Sys							Şube Sayısı	Aktif	Mevduat	Kredi				
1986	570	193	708	50	49	30	13	13	13	2.842	847	183	26.060	11.517	15.828	15.828		
1987	973	297	1.289	88	119	30	13	13	13	3.056	1.058	187	43.034	18.710	24.163	24.163		
1988	1.441	707	2.277	205	222	100	20	20	20	3.060	1.144	189	65.775	26.582	37.436	37.436		
1989	2.597	1.504	4.156	463	349	173	11	11	11	3.040	1.203	190	105.424	44.878	60.744	60.744		
1990	4.512	2.913	7.069	663	601	300	51	51	51	2.999	1.286	173	164.421	77.586	92.759	92.759		
1991	8.935	6.418	13.684	1.354	935	450	86	86	86	3.167	1.404	166	280.886	127.970	163.223	163.223		
1992	14.784	13.014	24.768	1.821	1.758	1.000	262	262	262	3.425	1.675	158	545.004	228.414	300.654	300.654		
1993	25.547	21.056	42.660	3.151	3.464	1.500	402	402	402	4.245	1.856	152	997.346	423.509	511.552	511.552		
1994	72.858	49.521	92.186	4.407	7.050	3.740	1.224	1.224	1.224	3.937	1.894	153	2.007.415	788.430	1.270.064	1.270.064		
1995	133.390	87.803	170.045	8.725	13.462	4.800	2.033	2.033	2.033	4.036	2.173	154	4.102.383	1.743.686	2.664.935	2.664.935		
1996	282.086	210.874	343.479	18.163	28.962	14.000	4.121	4.121	4.121	4.343	2.544	160	8.959.111	3.860.068	6.145.516	6.145.516		

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

(Milyar TL) ŞEKERBANK T.A.Ş.

Yıllar	Mevduat		Kredil	Aktif	MDCzdñ	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	(Adet)			(Adet)			(Sektör)		
	Mevduat	Kredil								Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredil	Mevduat	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı
1986	135	100	232	16	28	16	4	5	5	2.743	420	165	28.060	11.517	15.828			
1987	179	147	346	34	45	19	4	14	14	2.747	415	167	43.034	18.710	24.163			
1988	290	281	560	50	65	13	6	17	17	3.022	550	167	65.775	26.582	37.436			
1989	559	442	1.000	101	105	29	10	20	20	3.172	648	169	105.424	44.678	60.744			
1990	823	669	1.381	138	187	43	18	51	51	3.310	717	177	164.421	77.596	92.759			
1991	1.615	817	2.420	395	290	100	100	55	55	3.589	829	180	290.696	127.970	163.223			
1992	3.484	1.271	4.519	572	422	163	163	43	43	3.630	882	183	545.004	228.414	300.654			
1993	6.333	3.393	8.951	900	1.041	250	250	395	395	3.638	922	186	997.346	423.509	511.552			
1994	13.525	3.857	16.837	1.466	2.187	750	750	406	406	3.498	912	191	2.007.415	788.430	1.270.064			
1995	23.847	11.672	30.445	2.043	3.690	1.300	1.300	75	75	3.393	972	190	4.102.383	1.743.686	2.664.935			
1996	53.518	33.117	66.407	3.967	7.025	1.300	1.300	963	963	3.365	1.011	204	8.959.111	3.860.068	6.145.516			

MDCzdñ =Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitimi Personel Sayısı

(Milyar TL) TEKSTİL BANKASI (TEKSTİLBANK) A.Ş.

Yıllar	Mevduat		Kredil	Aktif	MDCzdñ	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	(Adet)			(Adet)			(Sektör)		
	Mevduat	Kredil								Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredil	Mevduat	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı
1986	3	0	8	3	4	4	4	0	0	34	17	1	26.060	11.517	15.828			
1987	13	12	28	7	5	4	4	1	1	51	35	1	43.034	18.710	24.163			
1988	23	24	59	9	11	6	6	5	5	71	36	2	65.775	26.582	37.436			
1989	82	80	256	54	20	10	10	8	8	141	71	3	105.424	44.678	60.744			
1990	186	171	376	45	32	18	18	11	11	238	111	4	164.421	77.596	92.759			
1991	253	386	800	119	59	40	40	12	12	226	134	4	290.696	127.970	163.223			
1992	626	830	1.538	103	134	100	100	20	20	368	205	9	545.004	228.414	300.654			
1993	2.842	1.932	4.532	340	388	200	200	170	170	460	246	12	997.346	423.509	511.552			
1994	3.828	2.207	6.875	274	1.143	500	500	567	567	445	211	14	2.007.415	788.430	1.270.064			
1995	8.745	5.220	15.143	2.371	2.103	1.000	1.000	890	890	552	269	15	4.102.383	1.743.686	2.664.935			
1996	22.178	22.749	42.016	7.282	4.362	1.700	1.700	2.128	2.128	725	355	20	8.959.111	3.860.068	6.145.516			

MDCzdñ =Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitimi Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI A.Ő.

Yıllar	(Adet)			(Adet)			(Adet)			(Sektör)			(Sektör)		
	Mevduat	Kredi	Aktıf	MDCzdın	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prati Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktıf	Kredi	Mevduat	
1986	78	82	169	14	17	4	6	6	794	421	14	26.060	11.517	15.928	
1987	154	171	339	16	39	25	10	10	842	457	15	43.034	18.710	24.163	
1988	266	317	672	46	94	50	36	36	971	514	20	65.775	26.582	37.436	
1989	389	535	922	60	95	50	20	20	1.002	531	21	105.424	44.678	60.744	
1990	473	996	1.588	227	200	100	58	58	972	529	21	164.421	77.596	92.759	
1991	872	1.216	2.169	321	359	200	105	105	953	530	21	290.686	127.970	163.223	
1992	1.539	2.757	4.405	401	537	200	213	213	904	504	21	545.004	228.414	300.654	
1993	2.180	5.734	13.545	946	1.198	400	606	606	850	473	21	997.346	423.509	511.552	
1994	6.730	5.327	15.784	2.030	1.670	1.000	203	203	773	411	20	2.007.415	788.430	1.270.064	
1995	12.903	11.007	26.246	4.133	4.430	1.750	2.112	2.112	839	479	22	4.102.383	1.743.686	2.664.935	
1996	37.963	34.647	74.859	16.272	9.975	3.500	5.330	5.330	931	549	32	8.959.111	3.860.068	6.145.516	

MDCzdın = Menkul Değerler Cüzdam

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prati Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimi Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ő.

Yıllar	(Adet)			(Adet)			(Adet)			(Sektör)			(Sektör)		
	Mevduat	Kredi	Aktıf	MDCzdın	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prati Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktıf	Kredi	Mevduat	
1986	20	6	44	2	8	4	2	2	153	71	3	26.060	11.517	15.928	
1987	41	24	101	7	15	10	4	4	227	101	4	43.034	18.710	24.163	
1988	126	86	309	14	42	25	14	14	354	171	5	65.775	26.582	37.436	
1989	308	314	705	113	122	76	39	39	480	231	6	105.424	44.678	60.744	
1990	413	447	1.039	90	166	100	45	45	560	258	9	184.421	77.596	92.759	
1991	1.194	958	2.188	101	301	150	107	107	563	259	10	290.686	127.970	163.223	
1992	1.319	1.424	2.988	317	472	250	156	156	477	228	10	545.004	228.414	300.654	
1993	2.245	3.049	5.873	351	893	400	402	402	474	226	10	997.346	423.509	511.552	
1994	6.856	3.909	12.884	341	2.107	700	1.204	1.204	483	235	10	2.007.415	788.430	1.270.064	
1995	19.601	11.921	32.117	1.670	3.739	1.700	1.507	1.507	584	315	14	4.102.383	1.743.686	2.664.935	
1996	56.294	44.048	99.270	18.412	7.133	2.500	3.179	3.179	865	453	26	8.959.111	3.860.068	6.145.516	

MDCzdın = Menkul Değerler Cüzdam

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prati Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimi Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRK TİCARET BANKASI A.Ş.

Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	(Adet)			(Adet)			(Sektör)		
									Prsnt Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Prsnt Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	494	280	615	42	57	10	25	25	7.530	614	406	28.060	11.517	15.828			
1987	841	361	1.229	225	148	50	53	53	7.650	619	407	43.034	18.710	24.163			
1988	1.135	440	1.554	259	166	30	58	58	7.783	634	409	65.775	26.582	37.436			
1989	2.193	701	2.839	808	276	50	51	51	7.972	601	410	105.424	44.678	60.744			
1990	3.491	1.667	4.449	764	403	88	64	64	8.276	727	412	164.421	77.596	92.759			
1991	6.832	2.719	8.391	2.069	619	163	90	90	8.515	731	403	290.696	127.970	163.223			
1992	12.039	4.386	14.603	3.134	1.158	350	155	155	8.066	717	399	545.004	228.414	300.654			
1993	23.411	11.648	29.595	3.863	1.888	500	322	322	6.571	648	313	997.346	423.509	511.552			
1994	53.763	9.227	62.926	13.688	3.697	1.000	649	649	6.213	742	295	2.007.415	788.430	1.270.064			
1995	87.523	31.064	105.316	15.466	7.918	3.000	1.625	1.625	5.338	720	265	4.102.383	1.743.686	2.664.935			
1996	181.335	55.996	210.391	30.499	10.393	3.000	234	234	4.928	768	274	8.959.111	3.660.068	6.145.516			

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnt Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.

Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	(Adet)			(Adet)			(Sektör)		
									Prsnt Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Prsnt Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	408	214	547	38	70	50	17	17	4.031	721	285	26.060	11.517	15.828			
1987	785	455	1.130	116	138	100	28	28	4.474	810	288	43.034	18.710	24.163			
1988	1.820	697	2.504	248	209	100	46	46	5.012	1.192	294	65.775	26.582	37.436			
1989	3.019	1.665	4.201	433	355	200	71	71	5.179	1.437	297	105.424	44.678	60.744			
1990	4.210	2.815	6.387	662	684	350	202	202	5.602	1.875	299	164.421	77.596	92.759			
1991	7.270	4.858	11.671	1.139	1.369	600	452	452	5.241	1.865	254	290.696	127.970	163.223			
1992	10.706	7.463	20.033	3.189	2.619	1.100	1.008	1.008	4.708	1.862	206	545.004	228.414	300.654			
1993	18.944	16.772	38.616	4.607	5.231	2.000	2.233	2.233	4.169	1.860	199	997.346	423.509	511.552			
1994	50.491	31.446	84.160	10.645	11.012	4.000	4.405	4.405	3.743	1.814	170	2.007.415	788.430	1.270.064			
1995	85.446	71.957	160.194	23.056	23.110	8.000	9.030	9.030	3.890	2.148	169	4.102.383	1.743.686	2.664.935			
1996	194.574	206.020	402.464	21.278	48.729	18.000	19.573	19.573	4.208	2.578	171	8.959.111	3.660.068	6.145.516			

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnt Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRKİYE İNVAR BANKASI T.A.Ş.

Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Öz kaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	65	7	82	1	12	10	0	0	444	127	22	26.060	11.517	15.828
1987	143	50	210	16	22	20	1	1	364	107	22	43.034	18.710	24.163
1988	202	65	321	3	31	25	1	1	408	103	22	65.775	26.582	37.436
1989	502	251	587	67	54	42	2	2	470	136	22	105.424	44.678	60.744
1990	935	636	1.185	158	97	50	22	22	529	133	27	164.421	77.596	92.759
1991	2.783	966	3.178	298	216	108	86	86	650	193	43	290.696	127.970	163.223
1992	2.915	945	3.463	610	375	200	101	117	720	196	76	545.004	228.414	300.654
1993	5.063	3.467	6.379	1.271	689	500	80	96	1.086	248	147	997.346	423.509	511.552
1994	12.369	8.999	14.181	812	1.352	1.000	9	25	1.105	255	150	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	40.584	28.426	45.438	1.887	2.912	2.000	84	100	1.167	248	150	4.102.383	1.743.688	2.664.935
1996	125.456	58.139	135.966	4.847	5.701	4.000	223	239	1.251	260	150	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.

Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Öz kaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	3.037	2.013	3.750	489	212	30	35	35	21.864	3.874	917	26.060	11.517	15.828
1987	4.440	2.823	6.065	586	527	250	62	62	21.372	4.008	924	43.034	18.710	24.163
1988	6.116	3.526	8.398	1.075	625	140	121	121	20.764	4.038	841	65.775	26.582	37.436
1989	8.776	4.147	11.750	1.380	951	195	124	124	20.212	3.885	947	105.424	44.678	60.744
1990	11.657	7.389	17.039	1.770	1.543	250	182	182	19.096	3.783	940	164.421	77.596	92.759
1991	19.344	10.968	27.680	3.146	2.952	820	477	477	18.016	3.683	900	290.696	127.970	163.223
1992	33.914	19.058	50.314	4.587	4.956	1.377	843	843	16.880	3.645	843	545.004	228.414	300.654
1993	50.554	35.844	83.777	6.286	9.626	1.936	2.517	2.517	16.243	3.632	808	997.346	423.509	511.552
1994	142.788	65.212	191.582	11.262	18.824	2.500	5.530	5.530	15.538	3.594	812	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	247.460	138.287	375.129	27.502	41.031	10.000	12.038	12.038	14.658	3.439	819	4.102.383	1.743.688	2.664.935
1996	474.905	314.509	682.811	86.371	86.654	10.000	38.036	38.036	14.137	3.398	822	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRKİYE TÜTÜNCÜLER BANKASI (YAŞARBANK) A.Ş.

Yıllar	Mevduat		Kredi		Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S.	Net Kar	Kâr	(Adet)		(Adet)		(Adet)		(Sektör)	
	Mevduat	Kredi	Mevduat	Kredi							Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat		
1986	92	39	117	7	12	6	3	3	3	3	249	38	26.060	11.517	15.828			
1987	136	54	189	23	11	6	2	2	2	2	307	41	43.034	18.710	24.163			
1988	150	72	220	28	21	15	2	2	2	2	267	41	65.775	26.582	37.436			
1989	340	171	521	83	47	32	8	8	8	8	274	44	105.424	44.678	60.744			
1990	904	556	1.437	231	159	100	42	42	42	42	384	48	164.421	77.586	92.759			
1991	3.149	1.767	4.085	486	249	100	105	105	105	105	411	52	280.686	127.970	163.223			
1992	6.336	4.141	10.125	623	529	300	130	130	130	130	430	55	545.004	228.414	300.654			
1993	10.804	6.825	19.702	806	830	420	264	264	264	264	444	60	997.346	423.509	511.552			
1994	31.191	13.323	39.555	1.995	1.627	1.000	351	351	351	351	475	62	2.007.415	788.430	1.270.064			
1995	56.323	28.171	75.777	7.524	4.832	3.000	1.303	1.303	1.303	1.303	627	73	4.102.383	1.743.686	2.664.935			
1996	125.031	70.688	150.333	10.211	12.827	10.000	1.711	1.711	1.711	1.711	764	78	8.959.111	3.860.068	6.145.516			

MDCzd'n =Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

(Milyar TL) YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.

Yıllar	Mevduat		Kredi		Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S.	Net Kar	Kâr	(Adet)		(Adet)		(Adet)		(Sektör)	
	Mevduat	Kredi	Mevduat	Kredi							Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat		
1986	1.559	723	1.955	131	90	40	31	31	31	31	2.124	583	26.060	11.517	15.828			
1987	2.334	1.019	3.044	220	189	100	61	61	61	61	2.355	582	43.034	18.710	24.163			
1988	3.664	1.378	5.034	403	308	100	111	111	111	111	2.865	586	65.775	26.582	37.436			
1989	4.918	1.788	6.400	813	453	195	134	134	134	134	3.338	598	105.424	44.678	60.744			
1990	7.664	3.601	10.547	959	882	300	293	293	293	293	3.329	551	164.421	77.586	92.759			
1991	12.669	6.966	19.030	1.809	1.691	700	464	464	464	464	3.423	493	280.686	127.970	163.223			
1992	19.882	13.371	34.435	2.439	2.763	1.000	509	509	509	509	3.082	363	545.004	228.414	300.654			
1993	35.958	34.916	70.337	3.676	4.821	1.800	1.126	1.126	1.126	1.126	3.260	363	997.346	423.509	511.552			
1994	104.301	75.584	139.612	7.692	11.455	3.780	2.869	2.869	2.869	2.869	3.375	363	2.007.415	788.430	1.270.064			
1995	200.534	153.139	291.969	15.797	33.986	8.316	16.225	16.225	16.225	16.225	4.055	374	4.102.383	1.743.686	2.664.935			
1996	420.679	295.762	556.956	48.373	65.503	25.780	22.725	22.725	22.725	22.725	4.383	374	8.959.111	3.860.068	6.145.516			

MDCzd'n =Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

Yıllar	(Milyar TL) OSMANLI BANKASI A.Ş.															
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	(Aktif)	(Adet)	(Aktif)	(Adet)	(Kredi)
1986	175	110	407	25	18	1	7	7	1.715	304	90	28.060	90	28.060	11.517	15.828
1987	281	155	410	78	37	1	18	18	1.542	331	77	43.034	77	43.034	18.710	24.163
1988	505	228	745	121	74	1	45	45	1.502	423	76	65.775	76	65.775	26.582	37.436
1989	657	424	961	123	86	1	32	32	1.388	362	71	105.424	71	105.424	44.678	60.744
1990	918	721	1.319	144	120	1	42	42	1.409	386	72	164.421	72	164.421	77.598	92.759
1991	1.539	1.153	2.319	305	248	5	130	130	1.385	413	70	280.686	70	280.686	127.970	163.223
1992	2.182	1.850	3.856	411	649	5	463	463	1.347	463	67	545.004	67	545.004	228.414	300.654
1993	3.358	2.953	6.030	637	956	450	217	300	1.718	189	64	897.346	64	897.346	423.509	511.552
1994	8.733	6.039	15.155	762	3.607	450	2.041	2.236	1.490	590	62	2.007.415	62	2.007.415	768.430	1.270.064
1995	19.344	14.098	31.733	2.261	6.604	1.500	2.338	2.338	1.413	569	59	4.102.963	59	4.102.963	1.743.686	2.664.935
1996	65.814	31.234	96.221	30.833	14.538	5.000	6.410	6.410	1.518	715	59	8.959.111	59	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

Yıllar	(Milyar TL) ABN AMRO BANK N.V.															
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	(Aktif)	(Adet)	(Aktif)	(Adet)	(Kredi)
1986	8	7	17	1	5	3	2	2	78	21	1	28.060	1	28.060	11.517	15.828
1987	19	12	40	8	8	5	3	3	79	22	1	43.034	1	43.034	18.710	24.163
1988	19	18	73	10	14	7	7	7	40	18	1	65.775	1	65.775	26.582	37.436
1989	37	32	75	15	17	11	5	5	79	22	1	105.424	1	105.424	44.678	60.744
1990	30	44	97	24	22	6	6	6	69	22	1	164.421	1	164.421	77.598	92.759
1991	55	73	150	23	34	20	13	13	68	29	1	280.686	1	280.686	127.970	163.223
1992	22	100	266	108	134	104	26	26	71	27	1	545.004	1	545.004	228.414	300.654
1993	44	203	971	136	205	131	69	69	73	30	1	897.346	1	897.346	423.509	511.552
1994	321	583	1.779	201	488	187	261	271	78	22	1	2.007.415	1	2.007.415	768.430	1.270.064
1995	2.616	1.820	4.810	585	932	439	418	419	82	25	1	4.102.963	1	4.102.963	1.743.686	2.664.935
1996	2.860	3.844	10.628	1.493	3.271	2.001	1.153	1.154	86	38	1	8.959.111	1	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzd'n = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

Yıllar	(Milyar TL) BANK MELLAT													
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	4	1	11	2	6	2	3	3	76	26	2	26.060	11.517	15.828
1987	5	1	15	2	5	2	1	2	74	24	2	43.034	18.710	24.163
1988	12	2	28	2	8	5	2	2	68	23	2	65.775	26.582	37.436
1989	16	4	35	0	10	5	4	4	69	24	2	105.424	44.678	60.744
1990	36	10	76	2	10	5	4	4	63	22	2	164.421	77.596	92.759
1991	53	4	120	6	37	30	6	6	62	25	2	290.696	127.970	163.223
1992	63	14	145	9	47	30	14	14	70	33	3	545.004	228.414	300.654
1993	105	74	246	11	49	30	9	9	62	28	3	997.346	423.509	511.552
1994	519	223	1.188	17	150	57	62	62	54	23	3	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	822	349	1.796	115	226	57	102	102	52	20	3	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	1.348	1.284	3.282	212	399	57	222	222	53	20	3	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzd'n = Menkul Değerler Cızdani

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

Yıllar	(Milyar TL) THE CHASE MANHATTAN BANK N.A.													
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzd'n	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Univ P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	12	8	19	2	3	2	1	1	44	24	1	26.060	11.517	15.828
1987	3	7	14	2	5	2	2	2	41	35	1	43.034	18.710	24.163
1988	29	21	54	7	7	2	4	4	44	31	1	65.775	26.582	37.436
1989	30	29	58	10	11	4	6	6	44	26	1	105.424	44.678	60.744
1990	58	112	204	0	12	4	7	7	40	29	1	164.421	77.596	92.759
1991	72	221	628	40	42	30	11	11	47	34	1	290.696	127.970	163.223
1992	177	180	868	261	109	61	46	46	51	37	1	545.004	228.414	300.654
1993	27	284	892	178	196	61	130	130	59	41	1	997.346	423.509	511.552
1994	704	517	2.661	1.125	770	120	639	639	63	44	1	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	5.037	945	8.548	928	979	320	616	616	65	48	1	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	11.605	961	24.982	3.518	2.136	723	1.336	1.336	83	32	2	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzd'n = Menkul Değerler Cızdani

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Univ P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

(Milyar TL) İLLER BANKASI														
Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdın	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	(Sektör) Aktif	(Sektör) Kredi	(Sektör) Mevduat
1986	0	444	534	0	42	20	16	16	120	39	1	26.060	11.517	15.828
1987	0	847	988	0	60	20	31	31	123	40	1	43.034	18.710	24.163
1988	0	1.231	1.421	0	212	156	36	36	125	38	1	65.775	26.582	37.436
1989	0	1.593	1.937	0	291	236	15	15	119	42	1	105.424	44.678	60.744
1990	0	2.464	3.073	0	458	370	25	25	116	47	1	164.421	77.596	92.759
1991	0	4.068	5.204	0	670	531	39	39	115	54	1	290.696	127.970	163.223
1992	0	6.070	7.797	0	1.171	986	11	11	107	50	1	545.004	228.414	300.654
1993	0	11.691	14.435	1.000	2.535	2.104	150	150	103	55	1	897.346	423.509	511.552
1994	0	16.530	22.548	0	4.408	3.243	555	555	104	57	1	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	0	24.188	38.383	0	9.144	5.751	2.110	2.110	3.927	2.119	1	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	0	49.473	73.638	0	19.818	10.263	7.098	7.098	3.840	1.927	1	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdın = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

(Milyar TL) TÜRKİYE İHRACAT KREDİ BANKASI (TÜRK EXİMBANK) A.Ş.														
Yıllar	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdın	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	(Sektör) Aktif	(Sektör) Kredi	(Sektör) Mevduat
1986	0	511	762	0	322	250	16	16	245	112	1	26.060	11.517	15.828
1987	0	605	1.211	0	583	500	18	18	268	104	1	43.034	18.710	24.163
1988	0	1.050	1.898	28	271	176	39	39	296	108	1	65.775	26.582	37.436
1989	0	2.057	3.099	42	371	269	26	26	300	109	1	105.424	44.678	60.744
1990	0	2.891	4.314	6	661	500	57	57	314	127	1	164.421	77.596	92.759
1991	0	5.513	7.963	50	822	556	104	104	329	152	1	290.696	127.970	163.223
1992	0	9.295	12.651	451	1.041	576	194	194	362	197	1	545.004	228.414	300.654
1993	0	18.219	24.771	109	1.305	576	252	252	360	191	1	897.346	423.509	511.552
1994	0	57.529	72.367	1.017	1.893	663	465	465	368	180	3	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	0	128.504	157.000	749	4.523	2.000	1.222	1.222	363	176	3	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	0	255.343	276.852	1.619	22.976	11.937	8.396	8.396	347	171	3	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdın = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitilmiş Personel Sayısı

Yıllar	(Milyar TL) SİNAİ YATIRIM VE KREDİ BANKASI A.Ö.													
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdñ	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	0	61	84	6	7	4	2	2	114	32	1	26.060	11.517	15.828
1987	0	91	125	10	10	4	4	4	118	33	1	43.034	18.710	24.163
1988	0	143	191	5	17	8	5	5	117	37	1	65.775	26.582	37.436
1989	0	217	366	45	42	20	16	16	139	56	1	105.424	44.678	60.744
1990	0	426	578	44	59	32	18	18	139	57	1	164.421	77.596	92.759
1991	0	664	960	28	92	47	29	29	144	73	1	290.696	127.970	163.223
1992	0	1.088	1.437	73	138	63	38	38	145	62	1	545.004	228.414	300.654
1993	0	1.708	2.296	93	220	108	75	75	136	63	1	897.346	423.509	511.552
1994	0	3.704	4.844	271	517	168	278	278	126	59	1	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	0	7.942	11.210	1.469	1.234	600	502	502	126	59	1	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	0	21.203	31.895	5.910	2.853	1.000	1.276	1.276	135	65	1	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdñ = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı

Yıllar	(Milyar TL) TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.													
	Mevduat	Kredi	Aktif	MDCzdñ	Özkaynak	Ödenmiş S	Net Kâr	Kâr	Prsnl Sys	Üniv P Sys	Şube Sayısı	Aktif	Kredi	Mevduat
1986	0	338	451	9	29	24	1	1	348	136	5	26.060	11.517	15.828
1987	0	454	682	11	62	40	5	5	339	135	5	43.034	18.710	24.163
1988	0	633	1.540	16	72	50	14	14	391	153	4	65.775	26.582	37.436
1989	0	858	2.062	37	114	77	16	16	407	162	4	105.424	44.678	60.744
1990	0	1.075	2.885	266	188	100	49	49	397	165	4	164.421	77.596	92.759
1991	0	1.474	4.947	619	318	200	76	76	393	168	4	290.696	127.970	163.223
1992	0	2.395	7.289	696	452	244	138	138	381	163	4	545.004	228.414	300.654
1993	0	4.584	13.198	934	962	420	417	417	374	164	3	897.346	423.509	511.552
1994	0	9.358	30.511	3.791	1.480	630	458	458	350	147	3	2.007.415	788.430	1.270.064
1995	0	17.348	43.978	3.530	3.561	1.575	1.392	1.392	355	153	3	4.102.383	1.743.686	2.664.935
1996	0	32.763	72.546	7.326	7.113	2.500	3.241	3.241	370	162	3	8.959.111	3.860.068	6.145.516

MDCzdñ = Menkul Değerler Cüzdanı

Ödenmiş S = Ödenmiş Sermaye

Prsnl Sys = Toplam Personel Sayısı

Üniv P Sys = Üniversite Eğitimli Personel Sayısı